

Załącznik do Uchwały Nr XV – 162/2016
Rady Powiatu Wołomińskiego
z dnia 11.01.2016 r.

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO DO 2025 ROKU

Wołomin 2015

Spis treści:

WPROWADZENIE.....	4
I. Proces konstruowania Strategii Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku	5
II. Diagnoza społeczno – gospodarcza powiatu wołomińskiego	8
II. 1. CHARAKTERYSTYKA POWIATU	8
II.1.1 Powierzchnia i położenie.....	8
II.1.2 Środowisko przyrodnicze oraz obszary prawnie chronione.....	10
II.2 SFERA SPOŁECZNA.....	21
II.2.1 Demografia.....	21
II.2.2 Ochrona zdrowia	28
II.2.3 Pomoc społeczna	32
II.2.4 Bezpieczeństwo	37
II.2.5 Oświata i wychowanie.....	41
II.2.6 Aktywność społeczna	45
II.3. SFERA GOSPODARCZA.....	48
II.3.1. Rolnictwo i leśnictwo.....	48
II.3.2. Działalność gospodarcza.....	53
II.3.3. Rynek pracy i bezrobocie.....	59
II.3.4 Turystyka	63
II.4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.....	75
II.4.1 Infrastruktura transportowa	75
II.4.2 Mieszkalnictwo i gospodarka nieruchomościami.....	78
II.4.3 Zaopatrzenie w energię	80
II.4.4. Infrastruktura wodno-kanalizacyjna	82
II.4.5 Gospodarka odpadami	85
III. Analiza i wnioski z realizacji dotychczasowych lokalnych strategii poszczególnych j.s.t.	87
IV. Analiza porównawcza, określająca specyficzne uwarunkowania i predyspozycje, a także spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną obszarów objętych Strategią.....	107

V. Analiza SWOT	122
VI. Strategia Rozwoju Powiatu Wołomińskiego.	125
VI. 1. Wizja i misja.....	125
VI. 2. Cele strategiczne, kierunki rozwoju	126
VII. Analiza spójności z dokumentami wyższego rzędu.....	142
VIII. Procedury wdrażania - matryca logiczna.	146
IX. Spis Rycin.....	150
X. Spis Tabel.....	151
ZAKOŃCZENIE.....	154

WPROWADZENIE

Zarządzanie jednostką samorządową jest odpowiedzialnym i ważnym zadaniem niezbędnym do jej utrzymania w warunkach konkurencyjnego otoczenia. Niezbędne do tego jest posiadanie odpowiedniego instrumentarium i nowoczesnych narzędzi zarządzania, umożliwiających racjonalizację wydatków budżetowych oraz redukcję kosztów świadczenia usług publicznych. Jedynym z takich narzędzi jest strategia rozwoju, która zalicza się do powszechnych i zarazem najważniejszych dokumentów planistycznych, określającym obszary, cele i kierunki interwencji polityki rozwoju prowadzonej przez władze. Respektując spójność polityk prowadzonych od szczybla Unii Europejskiej (UE), przez politykę krajową aż do obowiązujących zasad rozwoju lokalnego i regionalnego (tzw. nowy paradygmat rozwoju regionalnego) oraz wyzwania, przed jakimi stoi Powiat Wołomiński, strategia jest odpowiedzią i zarazem wyzwaniem uwzględniającym potrzeby i oczekiwania całej wspólnoty samorządowej i jej mieszkańców.

W systemie zarządzania polityką rozwoju, strategia pełni kluczową rolę, jako generalny plan postępowania władz samorządowych, partnerów gospodarczych i społecznych, którzy mogą się na nią powoływać w procesie pozyskiwania środków zewnętrznych oraz w oparciu o nią budować własne plany strategiczne. Dzięki temu dokument ten jest również narzędziem kierowania i intensyfikowania współpracy z innymi partnerami samorządowymi, prywatnymi i pozarządowymi, tzw. trzecim sektorem. Tworzenie partnerstw na etapie realizacji poszczególnych kierunków interwencji niniejszej Strategii, będzie miało kluczowe znaczenie dla rozwoju, w tym również w związku z pozyskiwaniem zewnętrznych środków finansowych. Przewidywane instrumenty realizacji polityki rozwoju w perspektywie finansowej UE 2014-2020, wymagają bowiem zacieśnienia współpracy i skoordynowania działań podejmowanych przez samorządy oraz podmioty prywatne i organizacje pozarządowe w zakresie realizacji usług publicznych na rzecz mieszkańców, przedsiębiorców, turystów i innych klientów. Dlatego od początku prac nad *Strategią Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku*, zostały połączone wysiłki przedstawicieli władz samorządowych, radnych, lokalnych liderów łączących przedstawicieli różnorodnych grup społecznych, środowisk twórczych i zawodowych do partnerskiego opracowania dokumentu.

I. Proces konstruowania Strategii Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku

Proces prac nad *Strategią Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku*, rozpoczęto w czerwcu, a zakończono w grudniu 2015 r. Metodologia prac zakładała połączenie działań analityczno-eksperskich i metody partycypacyjnej, opartej na spotkaniach warsztatowych, skupiających przedstawicieli różnych grup i środowisk z obszaru powiatu wołomińskiego tj. radnych powiatowych, przedstawicieli administracji, organizacji pozarządowych, przedsiębiorców.

W ramach prac eksperckich przeprowadzono analizę funkcjonowania powiatu w sferze gospodarczej, społecznej i środowiskowej, na podstawie danych zastanych głównie BDL-GUS, OKE i innych, z uwzględnieniem opracowanych w powiecie wołomińskim strategii i ekspertyz. Jednocześnie dokonano analizy dokumentów strategicznych gmin powiatu wołomińskiego, a także analizy porównawczej, określającej specyficzne uwarunkowania i predyspozycje obszarów objętych Strategią. W ramach prac eksperckich przeprowadzono analizę dokumentów planistycznych i eksperckich szczebla powiatowego, regionalnego i krajowego.

Proces partycypacyjny oparty był na serii warsztatów konsultacyjnych, które obejmowały analizę SWOT, prace nad wizją i misją oraz celami strategicznymi i kierunkami rozwoju. W sumie zorganizowano serię pięciu spotkań, w których mieli okazję uczestniczyć mieszkańcy powiatu.

Całość prac nad dokumentem Strategii została uzupełniona o konsultacje społeczne przeprowadzane metodą zbierania opinii i uwag pisemnych w okresie pomiędzy 7 sierpnia, a 8 września 2015 r. Dodatkowo, w ramach procesu konsultacji, odbyło się spotkanie otwarte z przedstawicielami organizacji przedsiębiorców z terenu powiatu wołomińskiego.

Dokument *Strategii Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku* przeszedł również procedurę Strategicznej Oceny Oddziaływania na Środowisko, która stanowi analizę potencjalnego wpływu realizacji Strategii na środowisko przyrodnicze powiatu wołomińskiego. Procedura ta również uwzględniała udział społeczeństwa.

Obok przedstawionych powyżej etapów prac nad Strategią, uzupełnieniem procesu było przeprowadzenie w okresie 23 czerwca – 12 lipca badania ankietowego z wykorzystaniem Internetu. Respondenci mieli okazję wyrazić swoje potrzeby/preferencje w ramach 6 pytań kwestionariusza. Część pytań (5) miało charakter zamknięty, a jedno – otwarte. We wskazanym okresie wypełniono w sumie 886 kwestionariuszy ankiety.

Główne wnioski z ankiety internetowej.

Respondenci pytani o **główne problemy mieszkańców powiatu** wskazywali przede wszystkim słabą komunikację w obrębie i poza powiatem (66,2% wskazań) odpowiedzi.

Kolejna preferencja (negatywna) dotyczyła braku alternatyw spędzania wolnego czasu (59,1% wskazań). Trzecim istotnym problemem/potrzebą okazała się kwestia bezrobocia (43,5% wskazań).

Kolejne pytanie dotyczyło **wskazania 5 preferowanych inwestycji, które należy zrealizować w pierwszej kolejności na terenie powiatu w najbliższych latach**. Najwięcej wskazań otrzymała konieczność wykonania remontów, przebudowy, budowy dróg wraz z infrastrukturą towarzyszącą (parkingi, ciągi pieszo - rowerowe, zatoki, wiaty, oświetlenie uliczne) (81,7 % wskazań). Kolejną istotną kwestią była dla respondentów budowa ścieżek rowerowych, sprzyjających bezpiecznej komunikacji i rozwojowi aktywnych form spędzania wolnego czasu (61,5% wskazań). Nieco mniej istotną potrzebą okazał się rozwój sieci internetowej (34,4% wskazań). Równie istotna okazała się poprawa bezpieczeństwa na drogach poprzez rozbudowę oświetlenia ulicznego. Respondenci zwracali również uwagę na potrzebę zwiększenia nakładów na inwestycje sprzyjające rozwojowi turystyki (budowa szlaków turystycznych, rozbudowa i/lub budowa infrastruktury sportowej i rekreacyjnej) – 30,5 %wskazań.

Pytanie otwarte powiązane było z pytaniem wcześniejszym. Wymagało od respondentów wskazania **preferowanych inwestycji, które powinny być zrealizowane w najbliższych latach na terenie powiatu**. Zdecydowana większość odpowiedzi dotyczyła modernizacji/budowy dróg i towarzyszącej im infrastruktury, połączeń z Warszawą (ścieżki rowerowe, wspólny bilet), zwiększenia oferty spędzania wolnego czasu (kultura, rekreacja) i rozwoju szeroko pojętych działań w zakresie turystyki.

W kolejnym pytaniu poproszono respondentów o wskazanie **elementów, które powinny być wizytówką powiatu**. W tym pytaniu respondenci przede wszystkim zwracali uwagę na potrzebę zapewnienia dobrego układu komunikacyjnego w powiecie (38,8% wskazań). Kolejnym preferowanym obszarem oddziaływania władz lokalnych okazała się kwestia zwiększenia wachlarza oferty kulturalnej, rekreacyjnej, integracji oraz atrakcji sportowych (16,8% wskazań). Według respondentów kolejną wizytówką powiatu powinno być wspieranie rozwoju przedsiębiorczości (13,6% wskazań).

Na pytanie dotyczące **zadowolenia z usług publicznych realizowanych na terenie powiatu** (z wykorzystaniem skali 1 – 5 = bardzo zły – bardzo dobry). Najwięcej odpowiedzi w negatywnych przypisano infrastrukturze komunikacyjnej, kolejowej i drogowej (sieć dróg i ich jakość, chodniki, parkingi, oświetlenie uliczne) – 39,7% wskazań. W dalszej kolejności zwracano uwagę na dynamikę tworzenia nowych miejsc pracy (35,8% wskazań) oraz dostępność obiektów służących wypoczynkowi i rekreacji (22,1% wskazań). Najwięcej pozytywnych ocen dotyczyło dostępności placówek handlowych i usługowych (14,3% wskazań).

W ramach pytania dotyczącego **oczekiwań wobec działań władz lokalnych na terenie powiatu** najwięcej wskazań koncentrowało się na realizacji inwestycji z zakresu infrastruktury technicznej (remonty i budowa dróg, chodników, ścieżek rowerowych, oświetlenia, rozbudowa kanalizacji, budowa przydomowych oczyszczalni ścieków, rozwój odnawialnych źródeł energii itp.) – 81,5% wskazań. Także rozwój gospodarczy powinien być

zdaniem respondentów stymulowany poprzez polityki powiatowe – 53,9% wskazań. Kolejna istotna statystycznie preferencja dotyczyła realizacji inwestycji z zakresu infrastruktury społecznej (remonty placówek oświatowych i kulturalnych, rozwój bazy sportowo – rekreacyjnej i miejsc spędzania wolnego czasu itp.) – 46,8% wskazań.

II. Diagnoza społeczno – gospodarcza powiatu wołomińskiego

II. 1. CHARAKTERYSTYKA POWIATU

II.1.1 Powierzchnia i położenie

Powiat Wołomiński jest podmiotem powstałym w wyniku reformy administracyjnej kraju z 1998 r., chociaż jako jednostka administracji terenowej funkcjonował wcześniej – przed reformą z 1975 r. Gminy znajdujące się w jego obszarze znajdowały się wcześniej w trzech różnych województwach – warszawskim (Kobyłka, Marki, Radzymin, Wołomin, Ząbki, Zielonka), ostrołęckim (Dąbrówka, Klembów, Tłuszcz) i siedleckim (Jadów, Poświętne, Strachówka). Siedzibą władz samorządu powiatu jest Wołomin.

Powiat usytuowany jest w centralnej części województwa mazowieckiego. Graniczy bezpośrednio z miastem stołecznym Warszawa – od północnego wschodu, a ponadto z powiatami: legionowskim – od wschodu, wyszkowskim – od północy, węgrowskim – od wschodu i mińskim od południa. Bezpośrednie sąsiedztwo z Warszawą sprawia, że część powiatu wchodzi w skład aglomeracji warszawskiej (dawne gminy województwa warszawskiego), sytuacja taka z jednej strony przyczynia się do wzmocnienia potencjału rozwojowego powiatu, z drugiej zaś może powodować różnice wewnątrzpowiatowe – dzieląc powiat na dwie części – mocniej i słabiej zaawansowaną, np. pod względem jakości usług, dostępności transportowej i in.

Tabela nr 1 Gminy powiatu wołomińskiego

Jednostka terytorialna	sołectwa	Powierzchnia w km ²	status gminy
MAZOWIECKIE	7329	35558	-
Powiat wołomiński	191	954	-
Kobyłka	-	20	miejska
Marki	-	26	miejska
Ząbki	-	11	miejska
Zielonka	-	79	miejska
Dąbrówka	27	109	wiejska
Jadów	28	116	wiejska
Klembów	17	86	wiejska
Poświętne	28	104	wiejska
Radzymin	26	130	miejsko - wiejska
Strachówka	22	108	wiejska
Tłuszcz	28	103	miejsko - wiejska
Wołomin	15	62	miejsko - wiejska

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

W granicach administracyjnych powiatu wołomińskiego funkcjonuje 12 jednostek gminnych, w tym 4 gminy miejskie, 3 gminy miejsko – wiejskie oraz 5 gmin wiejskich (**Tabela 1**), (**Rycina 1**). Najwięcej sołectw odnotowano w gminach: Jadów, Poświętne i Tłuszcz – po 28, a w Dąbrówce i Radzyminie, odpowiednio: 27 i 26.

Rycina 1. Gminy powiatu wołomińskiego

Powiat Wołomiński obejmuje 954 km², co stanowi 2,60% powierzchni województwa mazowieckiego. Najmniejszymi gminami, z punktu widzenia powierzchni są jednostki miejskie – Ząbki (11 km²), Kobyłka (20 km²), Marki (26 km²). Większą powierzchnię zajmuje gmina miejska Zielonka (79 km²). Wśród pozostałych miast powiatu wołomińskiego największym jest Radzymin (23 km²), a następnie Wołomin (17 km²). Gminy wiejskie i miejsko – miejskie powiatu nie różnią się zasadniczo obszarem. Najmniejsze jednostki to Klembów (86 km²) i Wołomin (62 km²). Pozostałe gminy dysponują nieco ponad 100 km², przy czym największa to Radzymin, z ogólnie ujętym areałem 130 km².

Rycina 2 Powiat wołomiński na tle województwa mazowieckiego.

II.1.2 Środowisko przyrodnicze oraz obszary prawnie chronione

Powiat Wołomiński leży w centralnej części województwa mazowieckiego w środkowo-wschodniej części Niziny Mazowieckiej. Zgodnie z podziałem fizycznogeograficznym Polski wg Kondrackiego, powiat wołomiński położony jest w obrębie makroregionu Niziny Środkowomazowieckiej, w trzech mezoregionach:

- Równiny Wołomińskiej - zajmującą przeważającą część powiatu,
- Kotliny Warszawskiej – niewielka część powiatu leżąca na zachód od Ząbek, Marek, rejonu łąk Radzyمیńskich i Rudy,
- południowej części Doliny Bugu.

Położenie powiatu w dolinach rzek Narew oraz jej lewobrzeżnego dopływu (Bug) oraz obecność terenów podmokłych, torfowisk i stawów sprzyjają różnorodności biologicznej. W celu zapewnienia ciągłości istnienia gatunków oraz przywrócenia właściwego stanu zasobów na terenie gminy ustanowiono różne formy ochrony zgodnie z ustawą o *ochronie przyrody* (Dz. U. z 2009 r. Nr 151 poz.1220 ze zm.), takie jak: pomniki przyrody, użytki ekologiczne, rezerваты przyrody, obszary chronionego krajobrazu, parki krajobrazowe oraz obszary Natura 2000.

W granicach powiatu wołomińskiego znajduje się pięć **użytków ekologicznych** utworzonych na podstawie rozporządzenia nr 75 Wojewody Mazowieckiego z dnia 22.05.2000r. (Dz. Urz. Woj. Maz. Nr 55 poz. 572). Wszystkie stanowią bagna o zróżnicowanej powierzchni od 0,7 ha do 5,95 ha, zlokalizowane na terenach gmin Wołomin, Jadów i Strachówka.

Obecność na obszarze powiatu licznych torfowisk i terenów podmokłych, przyczyniła się do objęcia ich ochroną, jako obszarów zachowanych w stanie naturalnym lub mało zmienionym a także stanowiąc cenne siedliska przyrodnicze. W celu ochrony 200-letniego dębu szypułkowego utworzono rezerwat florystyczny **Dębina**. Zajmuje on powierzchnię 51 ha i położony jest w gminie Klembów. Rezerwat jest naturalnym zespołem leśnym dębowo-grabowym z udziałem wiązu, lipy i jesionu. Rezerwat fitocenotyczny **Śliże** położony w gminie Jadów na terenie Leśnictwa Urle o powierzchni 44,29 ha, utworzony został w celu ochrony dwóch zarastających jezior dystroficznych. Jeziora te są przykładem wtórnego tworzenia się torfowiska wysokiego. W rezerwacie wyróżniono wiele gatunków roślin rzadkich i chronionych, rosną tam: grzybień białe, rosiczka okrągłolistna, grzybieńczyk wodny, widłak jałowcowaty, kalina koralowa, konwalia majowa, bagno zwyczajne i brzoza czarna. Na terenie rezerwatu występuje piżmak, gniazduje łabędź niemy, dzikie kaczkę. Rezerwat torfowiskowy **Horowe Bagno** zlokalizowany jest na terenie gminy Marki. Celem ochrony jest zachowanie zróżnicowanego obszaru wilgotnych lasów, torfowisk i wód ze stanowiskami licznych gatunków roślin rzadkich i chronionych, będącego ostoją i miejscem rozrodu licznych gatunków zwierząt. **Grabicz** – rezerwat leśno-torfowiskowy o powierzchni 29,34 ha, położony na skraju miasta Kobyłka, utworzony w celu ochrony ostoi ptaków i ssaków. Na terenie rezerwatu występują: mewa śmieszka, perkoz zausznik, kokoszka wodna, błotniak stawowy, łabędzie, czaple oraz ssaki, takie jak: lis, łось czy sarna. Krajobraz rezerwatu i jego szata roślinna są bardzo urozmaicone. Środkową część zajmuje płytki zbiornik wodny pochodzenia torfowiskowego o powierzchni 12,5 ha, z kępami i wysepkami porośniętymi roślinnością bagienną. Na powierzchni wody występują z rzadka: grzybień białe, żabieniec babka wodna, pałka szerokolistna, trzcina pospolita, kosaciec żółty, turzyca sztywna czy rzepicha ziemnowodna. Torfowiskowy rezerwat przyrody **Bagno Jacka** o powierzchni 19,76 ha, znajdujący się na terenie dzielnicy Warszawy Wesoła, leży na obszarze lasów Rembertowsko-Okuniewskich, w kompleksie wałów wydmowych. Utworzony w celu ochrony dawnych wyrobisk potorfowych, obecnie zarastających roślinnością torfowiska przejściowego. Dominującym zbiorowiskiem roślinnym jest brzezina bagienna. Charakterystyczne gatunki roślin to: mchy torfowce, trzcina pospolita, brzoza omszona, grzybień białe, turzyca nitkowata, czermień błotna, borówka bagienna, wełnianka wąskolistna, żurawina błotna, rosiczka okrągłolistna.

W granicach powiatu znajduje się **Warszawski Obszar Chronionego Krajobrazu** o powierzchni ponad 148 tys. ha. Zlokalizowany jest na terenie ponad 50 gmin (w tym na terenie powiatu wołomińskiego na obszarze gmin: Kobyłka, Marki, Radzymin, Wołomin, Ząbki, Zielonka). Pełni on funkcję korytarza ekologicznego, stanowiąc rodzaj łącznika pomiędzy cennymi przyrodniczo obszarami. Obszar ten pełni również funkcję otuliny tj. terenu zabezpieczającego inne formy ochrony przyrody przed zagrożeniami zewnętrznymi,

wynikającymi z działalności człowieka. Warszawski Obszar Chronionego Krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz, duże zróżnicowanie siedlisk oraz gatunków roślin i zwierząt. Do najcenniejszych i najbogatszych przyrodniczo zaliczyć należy doliny rzeczne np. Wisły, Świdra czy Mieni, rozległe kompleksy leśne, jak lasy rembertowskie, celestynowskie, otwockie oraz obszary wilgotnych łąk i torfowisk np. Bagno Jacka, na Torfach czy fragmenty największego na Mazowszu torfowiska - Bagno Całowanie.¹

W celu ochrony zachowania swobodnie meandrującej nizinnej rzeki Bug, jego doliny, starorzeczy i odnóg oraz pozostałości dużych kompleksów leśnych i zbiorowisk roślinnych, zachowania muraw psammofilnych i kserotermicznych oraz łągów nadrzecznych utworzony został **Nadbużański Park Krajobrazowy**. Powierzchnia parku wynosi 74 136, 5 ha, a razem z otuliną 113 671,7 ha. Na obszarze parku znajdują się również lasy, w których dominują bory sosnowe, porastające ubogie, piaszczyste siedliska. Zachowało się tu jeszcze sporo cennych lasów łągowych. W dolinie Bugu spotyka się większe obszary zarośli łożowych z udziałem rzadkiej wierzby śniadej. Niewielkie powierzchnie na żyzniejszych glebach zajmują grądy. Znaczne obszary parku pokrywają łąki zalewowe. Spośród licznych rzadkich gatunków, także tych pod ścisłą ochroną gatunkową, roślin leśnych na uwagę zasługują: wawrzynek wilczetyko, orlik pospolity, lilia złotogłów, naparstnica zwyczajna, zimoziół północny, naparstnica zwyczajna. Z Polskiej Czerwonej Księgi Roślin wskazującej gatunki zagrożone na terenie NPK, stwierdzono 6 gatunków roślin (widlicz cyprysowaty, starodub łąkowy, wielosił błękitny, czarcikęsik Kluka, cibora żółta, turzyca luźnokępkowa). Występują tu gatunki typowe dla innych regionów kraju jak np. lepieźnik kutnerowaty – gatunek nadmorski czy parzydło leśne - gatunek typowy dla terenów górskich. Bogactwo środowisk wpływa korzystnie na liczebność występujących tu zwierząt. Stwierdzono tu występowanie ponad 200 gatunków, w tym ponad 150 łągowych. Do najrzadszych należą związane z obszarami podmokłymi i dolinami rzecznyymi takie gatunki jak: kulik wielki, kszczyk, rybitwa rzeczna, białoczelną, błotniak stawowy, brodziec piskliwy, sieweczki rzeczna i obroźna. W norach na stromych nadrzecznych skarpach gnieźdzą się zimorodek i kolonijnie jaskółka brzegówka. Nad wodami pospolita jest czapla siwa. Dolina Bugu jest ostoją ornitologiczną o międzynarodowej randze i odgrywa ogromną rolę jako trasa przelotu oraz miejsce odpoczynku i żerowania ptaków migrujących. Populacje derkacza, sieweczki obroźnej, brodziec krwawodziobego czy kolonie rybitwy czarnej i jaskółki brzegówki należą do największych w kraju. Oprócz nich wymienić warto :siewczkę rzeczna, rybitwę białoczelną, brodziec piskliwego i samotnika. Coraz liczniej występują żurawie, w niedostępnych lasach gniazdują rzadkie bociany czarne i orliki krzykliwe.

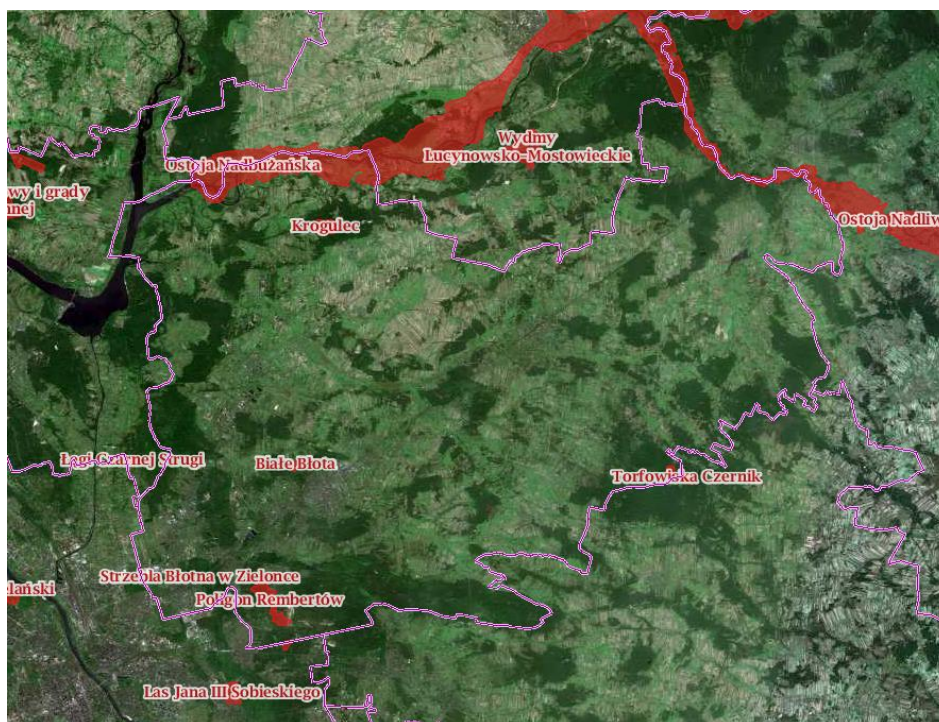
Na obszarze powiatu wołomińskiego znajduje się również zespół przyrodniczo – krajobrazowy Lisie Bagno położony w południowej części gminy Zielonka. Został on utworzony uchwałą Rady Miasta Zielonka nr VI/57/07 z dnia 26 marca 2007r., w celu ochrony cennych obszarów bagiennych o powierzchni 120,04 ha, stanowiących ostoję chronionej fauny.

¹ <http://www.gdos.gov.pl/warszawski-obszar-chronionego-krajobrazu>

Ze względu na występowanie gatunków ptaków wymienionych w **Załączniku I Dyrektywy Ptasiej**, lista obszarów na terenie Polski została ogłoszona w formie rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 21 lipca 2004 r. w *sprawie obszarów specjalnej ochrony ptaków Natura 2000* (Dz. U. Nr 229, poz. 2313, zm.), na terenie powiatu wołomińskiego utworzono Obszar Specjalnej Ochrony Dolina Dolnego Bugu - PLB140001, Dolina Liwca - PLB140002 oraz Obszary Ochrony Siedlisk Ostoja Nadliwiecka PLH140032, Krogulec PLH140008, Ostoja Nadbużańska, Białe Błota PLH140038, Poligon Rembertów PLH140034 oraz Torfowiska Czernik PLH140037.

Rycina 3. Lokalizacja obszarów Natura 2000. <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

Rycina 4 Lokalizacja obszarów Natura 2000. <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

Dolina Dolnego Bugu obejmuje obszar ok. 260 km odcinek doliny Bugu od ujścia Krzny do Jeziora Zegrzyńskiego. Obszary bagienne są usytuowane głównie przy ujściach rzek, dopływów Bugu, oraz wokół pozostałych fragmentów dawnych koryt rzecznych. Ostoja ptasia o randze europejskiej E 51. Występują co najmniej 22 gatunki ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 6 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). Bardzo ważna ostoja ptaków wodno-błotnych. Jedno z nielicznych w Polsce stanowisk lęgowych gadożera; do niedawna jedno z nielicznych w Polsce stanowisk kulona. W okresie lęgowym obszar zasiedla co najmniej 1% populacji krajowej (C3, C6) następujących gatunków ptaków: bączek (PCK), bocian czarny, brodziec piskliwy, cyranka, czajka, czapla siwa, krwawodziób, gadożer (PCK), kszczyk, kulik wielki (PCK), płaskonos, podróżniczek (PCK), rybitwa białoczelna (PCK), rybitwa czarna, rybitwa rzeczna, rycyk, sieweczka rzeczna, sieweczka obroźna (PCK), zimorodek; w stosunkowo wysokim zagęszczeniu (C7) występują: bocian biały, kania czarna, derkacz, wodnik i samotnik. Niestety brak jest danych o ptakach w okresie pozalęgowym. Bogata fauna bezkręgowców, m.in. interesujące gatunki pajaków (*Agyneta affinis*, *A. saxatilis*, *Chocorna picinus*, *Enoplognatha thoracica*, *Enophrys aequipes*, *Hahnia halveola*, *Iberina candida*, *Leptyphantès flavipes*, *Styloctetor stativus*). Cenny kompleks nadrzecznych lasów o zachowanym charakterze naturalnym, oraz szereg zbiorowisk roślinnych związanych z siedliskami wilgotnymi. Stanowiska rzadkich gatunków roślin.²

Dolina Liwca - obejmuje dolinę rzeki Liwiec, od źródeł do ujścia rzeki do Bugu, z łąkami i zalewowymi pastwiskami, utworzonymi na zmeliorowanych bagnach. Niektóre odcinki rzeki

² Natura 2000 – Standardowy formularz danych – Dolina Dolnego Bugu

mają charakter naturalny, na innych odcinkach jest ona uregulowana, lokalnie w dolinie występują wtórne zabagnienia. W dolinie przeważają łąki i pastwiska, lokalnie występują łągi olchowe i olchowo-jesionowe oraz niewielkie kompleksy leśne, z dominującym udziałem sosny. Podłoże stanowią tu gleby mineralne. Na terenie obszaru znajdują się dwa kompleksy stawów rybnych (48 ha i 70 ha) oraz trzeci kompleks stawów rybnych w Mordach. Ostoja ptasia o randze europejskiej E50. Występuje co najmniej 20 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 5 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK). Ważna ostoja ptaków wodno-błotnych, szczególnie w okresie lęgowym. W okresie lęgowym obszar zasiedla co najmniej 1% populacji krajowej (C3, C6) następujących gatunków ptaków: cyraneczka, cyranka, czerinca, czajka, kulik wielki (PCK), rybitwa białowąsa (PCK), brodziec piskliwy, rycyk; w stosunkowo wysokim zagęszczeniu (C7) występują perkoz rdzawoszyi, bocian biały, krzyżówka, błotniak stawowy, derkacz, sieweczka rzeczna, kszyc, rybitwa czarna, podróżniczek, strumieniówka, ortolan. W okresie wędrówek występują w stosunkowo dużej liczbie gęsi zbożowa i białoczarna: gęś białoczarna (C7).³

Celem ochrony **Ostoi Nadliwieckiej** jest cenny krajobrazowo i przyrodniczo kompleks przestrzenny różnych środowisk, reprezentujących pełną skalę wilgotnościową siedlisk występujących w dolinie rzecznej i warunkujący ściśle określone zespoły roślin i zwierząt. Istotnym elementem doliny są kompleksy stawów rybnych w Klimontach, Czepielinie, Jarnicach, Golicach i Siedlcach oraz zalew w Węgrowie. O wysokiej randze przyrodniczej obszaru świadczy wysoka różnorodność biologiczna; koncentracja stanowisk chronionych i ginących gatunków roślin, grzybów i zwierząt; różnorodność siedlisk przyrodniczych oraz funkcja jednego z najważniejszych korytarzy ekologicznych o węzłowym znaczeniu ponad regionalnym. Ostoja Nadliwiecka stanowi bowiem bezpośredni łącznik pomiędzy elementami sieci ekologicznej Natura 2000, do której należą: dolina Bugu (PLB 140001, PLH 140011), Dolina Kostrzynia (PLB 140009) oraz zgłoszony w ramach Shadow List obszar Rogońnica. Dodatkowo poprzez swoje dopływy spina również w jeden ekologiczny system rozległy kompleks Lasów Łukowskich (projektowana ostoja ptasia OSO - Lasy Łukowskie i projektowany w ramach Shadow List SOO - Jata) oraz Kantor Stary (PLH 140007). Do szczególnie interesujących gatunków roślin naczyniowych należą: cibora żółta *Cyperus flavescens* i krwawnica pospolita *Lythrum hyssopifolia*. Szczególne znaczenie ma dla ptaków i ichtiofauny. Wśród tej ostatniej stwierdzono 6 gatunków wymienionych w Załączniku II Dyrektywy Siedliskowej. Lokalnie szczególnie licznie występują różanka, koza, wydra *Lutra lutra*, bóbr *Castor fiber*, starodub błotny *Ostericum palustre*. Ostoja poczwarówek - zwężonej *Vertigo angustior* i jajowatej *Vertigo moulinsiana* oraz skójki gruboskorupowej *Unio carassus*. Stwierdzono tu również występowanie zatoczka łamliwego *Anisus vorticulus*, brzozy niskiej *Betula humilis* oraz chronionego grzyba - czarki szkarłatnej *Sarcoscypha coccinea*, ważki lecicy białoznaczej *Orthetrum albistylum* czy ważki - łątka wiosenna *Coenagrion lunulatum*, chrząszcza *Rhantus consputus*, pająka *Tetragnatha reimoseri*.

³ Natura 2000 – Standardowy formularz danych – Dolina Liwca

Przeprowadzone w stawach rybnych obszaru badania wykazały duże bogactwo gatunkowe brzochozęsków Gastrotricha. Znalezienie *Ichthyidium bifurcatum* jest drugim stwierdzeniem tego gatunku w Polsce, a trzecim na świecie. Godne podkreślenia jest występowanie w obrębie obszaru pijawki lekarskiej *Hirudo medicinalis*, gatunku wymienionego w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt.⁴

Krogulec obejmuje dwa niewielkie zbiorniki wodne położone w odległości około 2 km od wsi Dąbrówka. Jednym z nich jest naturalne, płytkie jezioro dystroficzne o nazwie Krogulec. Jest ono silnie porośnięte makrolitami wynurzonymi oraz o liściach pływających i otoczone lasem sosnowym. Brzegi jeziora porasta brzezina bagienna. Drugim zbiornikiem jest Glinianka, niewielki zbiornik będący pozostałością niegdyś rozległego wyrobiska, z którego eksploatowano glinę na potrzeby pobliskiej cegielni. Obecnie wyrobisko jest bardzo wypłycone i niemal całkowicie porośnięte gęstą roślinnością szuwarową. Pozostała powierzchnia odkrytego lustra wody jest bardzo mała. Obydwa zbiorniki wodne stanowią stanowisko strzebli błotnej. Ze względu na znaczną powierzchnię i dobry stan zachowania, jezioro Krogulec stanowi bardzo cenną ostoję strzebli błotnej, w której ma ona duże szanse przetrwania. Jest to obecnie jedno z największych stanowisk tego gatunku w Polsce. Drugi ze zbiorników - Glinianka - ma nieco mniejsze znaczenie dla ochrony strzebli błotnej. Spowodowane jest to jego niewielkimi rozmiarami i małą głębokością, która powoduje, iż podczas okresów letnich susz, woda utrzymuje się tylko w najgłębszym miejscu, będącym pozostałością wyrobiska, z którego wydobywano glinę.⁵

Ostoja Nadbużańska obejmuje ok. 260 km odcinek doliny Bugu od ujścia Krzny do Jeziora Zegrzyńskiego. Większość doliny pokrywają suche, ekstensywnie użytkowane pastwiska. Obszary bagienne są usytuowane głównie przy ujściach rzek, dopływów Bugu oraz wokół pozostałych fragmentów dawnych koryt rzecznych. Koryto Bugu jest w większości nie zmienione przez człowieka, pozostały tu liczne, piaszczyste wyspy, nagie lub porośnięte wierzbowymi lub topolowymi łęgami nadrzecznymi, z dobrze rozwiniętymi zaroślami wierzbowymi. Pierwsza terasa rzeki obfituje w starorzecza, zróżnicowana pod względem wielkości, głębokości i stopnia porośnięcia przez roślinność wodną. Do ostoi włączony jest także kompleks lasów liściastych między miejscowościami Drażniew i Platerów. Lasy zajmują niecałe 20% obszaru. Dominują siedliska nieleśne: łąki i pastwiska oraz uprawy rolnicze. Naturalna dolina dużej rzeki. Szczególnie cenny jest kompleks nadrzecznych lasów o zachowanym naturalnym charakterze oraz szereg zbiorowisk łąkowych i związanych z siedliskami wilgotnymi, typowo wykształconych na dużych powierzchniach. 16 rodzajów siedlisk z tego obszaru znajduje się w Załączniku I Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Stwierdzono tu występowanie 21 gatunków z II Załącznika Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Jest to jeden z najważniejszych obszarów dla ochrony ichtiofauny w Polsce. Obejmuje ona 10 gatunków ryb z II Załącznika Dyrektywy Rady 92/43/EWG, z koza złotawą i kietbkiem białołętowym.

⁴ Natura 2000 – Standardowy formularz danych – Ostoja Nadliwiecka

⁵ Natura 2000 – Standardowy formularz danych – Krogulec

Stanowiska rzadkich gatunków roślin w tym 2 gatunki z II Załącznika Dyrektywy Rady 92/43/EWG. Bogata fauna bezkręgowców, m.in. interesujące gatunki pająków (*Agyneta affinis*, *A. saxatilis*, *Chocorna picinus*, *Enoplognatha thoracica*, *Enophrys aequipes*, *Hahnia halveola*, *Iberina candida*, *Leptyphantes flavipes*, *Styloctetor stivus*). Obszar ma również duże znaczenie dla ochrony ptaków.⁶

W granicach obszaru będącego dawnym torfowiskiem istnieje kilka stałych zbiorników wodnych zamieszkiwanych przez strzeblę błotną i karasie srebrzystego. Obszar ten ustanowiono ostoją o nazwie **Białe Błota**. Zbiorniki wodne na całym obszarze pokrywa gęsta roślinność szuwarowa z dominującym gatunkiem trzciny pospolitej *Phragmites australis*. Obszar Białych Błot, wśród obszarów zamieszkiwanych przez populacje strzebli błotnej jest unikalny w skali całego kraju, gdyż z roku na rok dziczeje i zarasta. Zmagazynowanie w granicach obszaru ogromnych ilości wody i bardzo silne zarośnięcie trzciną, działającą jako wydajny biofiltr sprawiają, że obszar ten cechuje się małą wrażliwością na wysychanie i na zanieczyszczenia rozpuszczone w wodzie. Te czynniki oraz bardzo dobre i mało zmienne w ciągu monitorowanych ostatnich siedmiu lat parametry jakości wody sprawiają, że obszar Białych Błot wydaje się wyjątkowo bezpiecznym i trwałym siedliskiem dla populacji strzebli błotnej w perspektywie 10 lat obowiązywania PZO. Obszar stanowi izolowane stanowisko strzebli błotnej, bardzo ważne dla zachowania zasięgu gatunku; jedno z zaledwie 11 stanowisk obecnie istniejących w województwie mazowieckim i ponad 100 odnalezionych na obszarze kraju.⁷

Poligon Rembertów stanowi ciekawy przykład rzeźby polodowcowej o specyficznej budowie geologicznej i zróżnicowanym geomorfologicznie krajobrazie. W centralnej i północnej części obszaru rozciągające się piaszczyste wydmy zróżnicowane są pod względem form morfologicznych. Prawie 80% obszaru porastają zbiorowiska leśne - bory sosnowe. Osobliwością przyrodniczą tego terenu są pola odśnieżonych piasków (Wydma Szwalnicka) oraz mozaika roślinności związana z naturalnym procesem utrwalaenia wydm śródlądowych. Pod względem zajmowanej powierzchni dominują tu murawy szczytlichowe *Spergulo vernalis-Corynephorum*. Występują tu również suche wrzosowiska z dominującym wrzosem zwyczajnym *Calluna vulgaris* oraz bory chrobotkowe *Cladonio-Pinetum*. W południowej części obszaru, w miejscach gdzie wydobywano torf wykształciła się roślinność torfowisk mszysto-turzycowych i mszarów z klasy *Scheuchzerio-Caricetea Nigræ*. Pod względem fitosocjologicznym wyróżniono tu zbiorowiska - wełnianki wąskolistnej *Eriophoro angustifolii-Sphagnetum recurvi* i turzycy dzióbkiowej *Carici rostratae-Sphagnetosum apiculati*. Do szczególnie interesujących i jednocześnie bardzo malowniczych pod względem krajobrazowym należy zbiorowisko turzycy nitkowatej *Caricetum lasiocarpæ*. Licznie rosną tu: żurawina błotna *Oxycoccus palustris*, modrzewnica zwyczajna *Andromeda polifolia* i przygiełka biała *Rhynchospora alba*. W obrębie obszaru stwierdzono liczne gatunki chronione i zagrożone. Do szczególnie cennych należą: kosaciec syberyjski *Iris sibirica*

⁶ Natura 2000 – Standardowy formularz danych – Ostoja Nadbużańska

⁷ Natura 2000 – Standardowy formularz danych – Białe Błota

i czarcikęsik Kluka *Succisella inflexa*, wymieniony w Polskiej Czerwonej Księdze Roślin. Warto wymienić także goździka piaskowego *Dianthus arenarius*, selernicę żyłkowaną *Cnidium dubium* oraz kukulkę plamistą *Dactylorhiza maculata*. Osobliwością faunistyczną tego terenu jest obecność: strzebli błotnej *Eupallasella perenurus*, kumaka nizinnego *Bombina bombina* i traszki grzebieniastej *Triturus cristatus*.⁸

Torfowiska Czernik - Ostoja składa się z dwóch części – wschodniej (zwanej Brzozowym Bagnem) i zachodniej, oddzielonych od siebie drogą krajową nr 50 i borami sosnowymi wchodzącymi w skład dużego kompleksu leśnego o nazwie własnej Czernik. W naturalnych obniżeniach terenu znajdują się jedne z najlepiej zachowanych i bardzo rzadkich w regionie kompleksów torfowiskowych. Mozaikę roślinności tworzą tu sosnowe bory bagienne *Vaccinio uliginosi*-*Pinetum* i zbiorowiska typowe dla torfowisk przejściowych z klasy *Scheuchzerio-Caricetae nigrae*. W obrębie Ostoi stwierdzono występowanie: szlaczkonია torfowca *Colias palaeno* (PCK), ważkę zalotkę większą *Leucrrhinia pectoralis*, żmiję zygzakowatą *Vipra Berus*, bobra *Castor fiber*, łosia *Alces alces* oraz żurawia *Grus grus*, krzyżówki *Anas platyrhynchos*, cyranki *Anas querquedula* i samotnika *Tringa ochropus*. Obserwowano ponadto przelotne krwawodzioby *Tringa tetanus* i czaple siwe *Ardea cinerea*. Z chronionych gatunków roślin stwierdzono: rosiczkę okrągłolistną *Drosera rotundifolia*, bagno zwyczajne *Ledum palustre*, grzybienie białe *Nymphaea alba*, pływacza zwyczajnego *Utricularia vulgaris*, płonnika cienkiego *Polytrichum strictum*, torfowce – czerwonego *Sphagnum rubellum*, nastroszonego *Sphagnum squarrosum*, magellańskiego *Sphagnum magellanicum*, kończystego *Sphagnum fallax*, widłaka jałowcowatego *Lycopodium annotinum*, kruszynie pospolitą *Frangula alnus* i turzycę bagienną *Caricetum limosae* (PCK). Obficie rosną tu rośliny zagrożone w skali regionu: modrzewnica zwyczajna *Andromeda polifolia*, przygiętka biała *Rhynchospora alba* i żurawina błotna *Oxycoccus palustris*.

Występują tu torfowiska przejściowe i trzęsawiska (przeważnie z roślinnością z *Scheuchzerio-Caricetea nigrae*). W Ostoi występuje roślinność torfowisk mszysto-turzycowych i mszarów z klasy *Scheuchzerio-Caricetea nigrae*, z płatami reprezentującymi stadia przejściowe do torfowisk wysokich ze związku *Sphagnion magellanicum*. Swoistą mozaikę tworzą tu zbiorowiska: turzycy dzióbkwatej *Carici rostratae*-*Sphagnetosum apiculati*, wełnianki wąskolistnej *Eriophoro angustifolii*-*Sphagnetum recurvi* i turzycy nitkowatej *Caricetum lasiocarpae*. Występują tu brzozy – omszone *Betula pubescens* i brodawkowate *Betula pendula* oraz sosna zwyczajna *Pinus sylvestris*, pomiędzy którymi rosną m.in.: turzyca nitkowata *Caricetum lasiocarpae*, żurawina błotna *Oxycoccus palustris*, wełnianka pochwowata *Eriophorum vaginatum* i wąskolistna *Eriophorum angustifolium*, rosiczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia*. Do osobliwości tego terenu należą niewielkie powierzchniowo płaty mszaru dolinkowego z turzycą bagienną *Caricetum limosae* oraz fitocenozy, o bliżej nieustalonej przynależności fitosocjologicznej, z licznym udziałem przygiętki białej *Rhynchospora alba*. Bory i lasy bagienne (*Vaccinio uliginosi*-*Betuletum*

⁸ Natura 2000 – Standardowy formularz danych – Polygon Rembertów

pubescentis, Vaccinio uliginosi-Pinetum, Pino mugo-Sphagnetum, Sphagno grigensohnii-Piceetum i brzożowo-sosnowe bagienne lasy borealne). Gatunkiem dominującym w drzewostanie jest sosna zwyczajna *Pinus sylvestris*, której towarzyszą brzozy – omszona *Betula pubescens* i brodawkowata *Betula pendula*. W runie dominuje bagno zwyczajne *Ledum palustre*. W dolinkach występują torfowiec *Sphagnum* sp., żurawina błotna *Oxycoccus palustris*, wełnianka pochwowata *Eriophorum vaginatum*, modrzewnica zwyczajna *Andromeda polifolia* wrzos zwyczajny *Calluna vulgaris*.⁹

Bagna w miejscowości Krawcowizna i Boruczka objęte jako użytki ekologiczne zgodnie z Rozporządzeniem Nr 221 Wojewody Mazowieckiego z dnia 10 lipca 2001 roku w sprawie wprowadzenia użytków ekologicznych na terenie województwa mazowieckiego. Lasy ochronne – wodochronne zgodnie z Decyzją DL.Ip-0233-27/05 Ministra Środowiska z dnia 17 listopada 2005 roku uznano lasy na terenie gminy Strachówka o powierzchni 762,40 ha stanowiące własność Skarbu Państwa, położone w Nadleśnictwie Łochów.

Na terenie powiatu wołomińskiego ustanowione są łącznie 152 pomniki przyrody.¹⁰ Są to głównie dęby szypułkowe najliczniej występujące na obszarze gminy Radzymin, Wołomin i Zielonka.

O walorach przyrodniczych powiatu świadczą również liczne kompleksy leśne, otwarte tereny łąk z bogatą roślinnością oraz doliny rzek. Powierzchnia lasów powiatu wynosi łącznie 28265 km². Największym udziałem lasów w stosunku do powierzchni charakteryzowały się gminy: Zielonka (wskaźnik lesistości 73,6%) oraz Strachówka (wskaźnik lesistości 42,8 %). Największe skupiska kompleksów leśnych zlokalizowane są w południowej części powiatu (gmina Zielonka) i południowo – wschodniej (gmina Strachówka) oraz północno – wschodniej (gmina Jadów). Obecnie większe kompleksy leśne zachowały się między Ludwinowem i Dąbrówką, Załubicami i Łosiem, Sierakowem i Ruda, na południowy – zachód od Słupna oraz między Markami, Zielonką i Ząbkami.¹¹ Gatunkiem dominującym w lasach jest sosna. Są to bory sosnowe świeże *Leucobryo-Pinetum* z modrzaczką siną, śmiałkiem pogiętym, rókietem cyprysowatym, wilgotne *Molinio-Pinetum* z trzęślicą modrą, płonnikiem błotnym i bory mieszane *Pino- Quercetum* z jastrzębcem Lachenala, przetacznikiem leśnym, gruszyczką okrągłolistną, rzadziej bory suche *Cladonio-Pinetum* z chrobotkami i płucnicą islandzką. Bory, szczególnie na siedliskach żyzniejszych, mają przekształcony (uproszczony) skład florystyczny oraz strukturę drzewostanu w stosunku do naturalnych. Warstwę podszytu tworzą często gatunki drzewiaste, jałowiec, kruszyna, czeremcha amerykańska, a także dąb szypułkowy, leszczyna, kruszyna, jarząb pospolity, trzmielina brodawkowata, tarnina.

Istotną rolę pełnią również nasadzenia i zieleń w obszarach zurbanizowanych takie jak: parki, ogrody, zieleńce, promenady, cmentarze a także zieleń przyuliczna. Stanowią one ważny składnik kształtowania przestrzeni decydując o walorach ekologicznych, krajobrazowych

⁹ Natura 2000 – Standardowy formularz danych – Torfowiska Czernik

¹⁰ Rejestr pomników przyrody województwa mazowieckiego. RDOŚ.

¹¹ Inwentaryzacja i waloryzacja obszarów przyrodniczo cennych na terenie powiatu wołomińskiego. PiG. 2006

i zdrowotnych obszarów miejskich. Do najcenniejszych zespołów zieleni urządzonej na terenie powiatu należą: parki podworskie, pozostałości po dworskich parkach krajobrazowych oraz zieleń cmentarna. Jednym z największych jest park podworski z XIX w o powierzchni 9,80 ha z niewielkim stawem położony na terenie gminy Dąbrówka. Występuje tu: kasztanowiec, jesion, sosna wejmutka, lipa drobnolistna, wierzba biała, aleja grabowa. W miejscowości Wola Rasztowska występuje park krajobrazowy o powierzchni 5,0 ha, w którym spotkać można blisko 200-letnie okazy dębu, jesionu, lipy. Dominującym formą nasadzeń są zadrzewienia powojenne. Na uwagę zasługują również pozostałości po parku Lubomirskich w Radzyminie o powierzchni 2,5 ha. Występują tu stare dęby, graby, brzozy, wiązy oraz wierzby. Zabytkowy park ze stawami o pow. około 10 ha zlokalizowany jest w miejscowości Krubki (gmina Poświętne).

Przeprowadzona inwentaryzacja przyrodnicza powiatu wołomińskiego¹² wykazała występowanie wielu gatunków roślin objętych ochroną gatunkową, między innymi: bagno zwyczajne *Ledum palustre*, chrobotki *Cladonia spp.*, płucnica islandzka *Cetraria Islandia*, bluszcz pospolity *Hedera helix*, goździk piaskowy *Dianthus arenarius*, goździk pyszny *Dianthus superbus*, grąźel żółty *Nuphar lutea*, grzybieńcze północne *Nymphaea candida*, grzybieńczyk wodny *Limnanthemum nymphoides*, kalina koralowa *Viburnum opulus*, konwalia majowa *Convallaria majalis*, kopytnik pospolity *Asarum europaeum*, kruszczyk błotny *Epipactis palustris*, kruszczyk szerokolistny *Epipactis helleborine*, kruszyna pospolita *Frangula alnus*, kukułka krwista *Dactylorhiza incarnata*, lilia złotogłów *Lilium martagon*, listera jajowata *Listera ovata*, marzanka wonna *Gallium odoratum*, mącznica lekarska *Arctostaphylos uva-ursi*, rosziczka okrągłolistna *Drosera rotundifolia*, paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*, podkolan biały *Platanthera bifolia*, pomocnik baldaszkowy *Chimaphila umbellata*, porzeczka czarna *Ribes nigrum*, sasanka otwarta *Pulsatilla patens*, sasanka łąkowa *Pulsatilla pratensis*, wawrzynek wilczełyko *Daphne mezereum*, widłak jałowcowaty *Lycopodium annotinum*, widłak goździsty *Lycopodium clavatum*.

Na omawianym obszarze występują również: bobry, sarny, łosie, daniela, dziki, zające, lisy, bażanty, kuropatwy. W lasach powiatu wołomińskiego można spotkać ponadto borsuki, kuny, tchórze, a nad wodą pizniki.

¹² Inwentaryzacja i waloryzacja obszarów przyrodniczo cennych na terenie powiatu wołomińskiego. PiG. 2006

II.2 SFERA SPOŁECZNA

II.2.1 Demografia

Stan ludności

Powiat Wołomiński jest najbardziej ludną jednostką terytorialną (w swojej kategorii – powiatów ziemskich) w województwie mazowieckim (**Tabela 2**). Zamieszkuje go 231 757 mieszkańców, co stanowi 4,34% populacji regionu. Proporcja ulegnie zmianie, jeśli w puli mazowieckich jednostek terytorialnych pominiemy Warszawę. Okazuje się, że wówczas ludność powiatu wołomińskiego to 6,43% populacji regionu. Kobiety stanowią 51,72% ludności, co oznacza, że współczynnik feminizacji w powiecie wynosi 107, tyle samo jak w przypadku współczynnika ogólnokrajowego.

Tabela 2 Ludność gmin powiatu wołomińskiego według miejsca zamieszkania w latach 2010 – 2014.

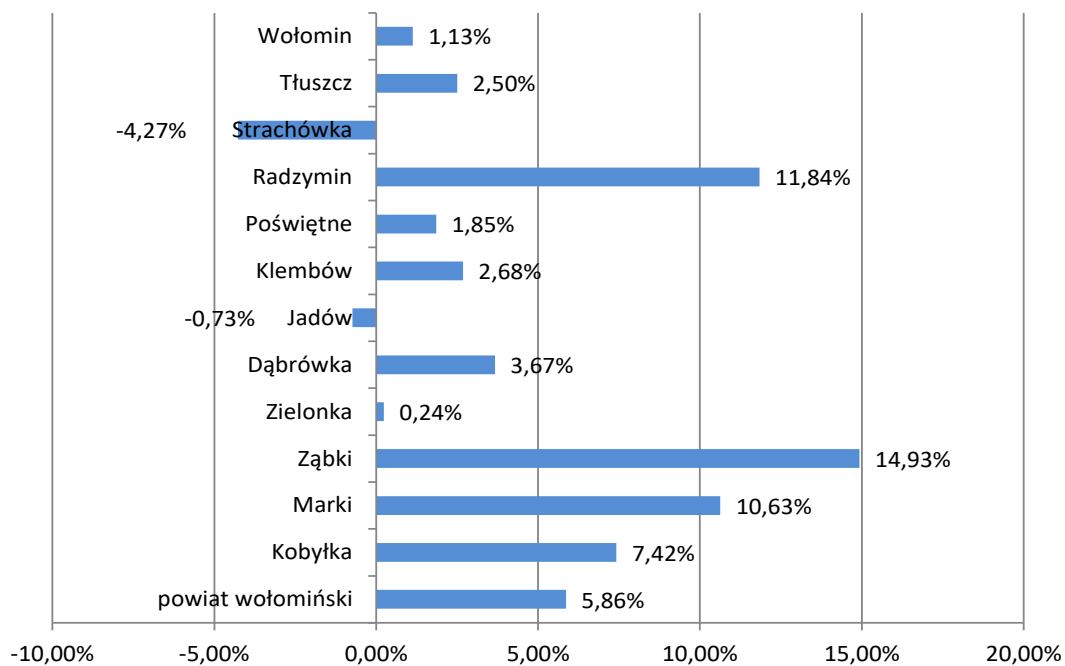
Jednostka terytorialna	faktyczne miejsce zamieszkania					
	2010	2011	2012	2013	stan na 31 XII 2014	
	ogółem	ogółem	ogółem	ogółem	ogółem	% w skali powiatu
MAZOWIECKIE	5267072	5285604	5301760	5316840	5334511	-
Powiat wołomiński	218911	222492	225655	228830	231757	100
Kobyłka	19866	20186	20458	20855	21341	9,20
Marki	26866	27675	28288	29032	29722	12,82
Ząbki	28577	29665	30879	31884	32844	14,16
Zielonka	17416	17436	17394	17398	17459	7,53
Dąbrówka	7561	7636	7714	7772	7839	3,38
Jadów	7723	7710	7731	7708	7666	3,30
Klembów	9277	9367	9411	9493	9562	4,11
Poświętne	6025	6007	6052	6081	6137	2,64
Radzymin	22397	23177	23959	24548	25051	10,80
Strachówka	2925	2898	2854	2837	2800	1,20
Tłuszcz	19187	19350	19431	19551	19667	8,48
Wołomin	51091	51385	51484	51671	51669	22,29

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Najwięcej mieszkańców funkcjonuje w gminie Wołomin – 51 669 os., co stanowi ponad 22% ogółu ludności powiatu. Kolejne najbardziej ludne jednostki terytorialne to Ząbki (z 14,16% ludności powiatu), Marki (12,82%), Radzymin (10,80%). Nieco mniej zaludnione gminy to: Kobyłka (9,20%), Tłuszcz (8,48%) oraz Zielonka (7,53%). Najmniejsza populacja zamieszkuje Strachówkę (1,20%), Poświętne (2,64%), Jadów (3,30%) oraz Dąbrówkę (3,38) – jednostki terytorialne znajdujące się na peryferiach powiatu, z relatywnie najsłabiej rozwiniętą siecią komunikacji i transportu. Gminy znajdujące się bliżej Warszawy, bądź też funkcjonujące w pobliżu szlaków drogowych i/lub kolejowych są bardziej popularne, jako

miejsce zamieszkania. Widać to szczególnie po przyroście osób zamieszkujących poszczególne gminy, z uwzględnieniem perspektywy ostatnich pięciu lat (**Tabela 2**) oraz (**Rycina 1**). Ujemny bilans osiągnęły dwie skrajnie położone jednostki terytorialne – Strachówka oraz Jadów, odpowiednio: -4,27% i -0,73%. Pozostałe gminy odnotowały przyrost liczby mieszkańców na swoim terenie.

Rycina 5 Przyrost liczby ludności (w %) w gminach powiatu wołomińskiego w latach 2010 – 2014.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Najbardziej dynamiczny przyrost widoczny jest w przypadku Ząbek, gdzie na przestrzeni minionych pięciu lat liczba ludności zwiększyła się o 14,93% (w stosunku do roku 2010). Niewiele niższy wskaźnik osiągnął Radzymin, gdzie przybyło 11,84% mieszkańców. Wysoki wzrost można także zaobserwować w Markach – 10,63%. Nieco niższy poziom wzrostu można zaobserwować w Kobyłce (7,42%). W pozostałych sześciu jednostkach terytorialnych wystąpił wzrost nieprzekraczający trzech punktów procentowych.

Przyrost naturalny, jaki można zaobserwować w powiecie wołomińskim, prezentuje pozytywny obraz analizowanej jednostki terytorialnej. Dla powiatu jako całości przyrost naturalny na 1000 ludności wynosi 3,5 i jest kilkakrotnie wyższy od wskaźnika wojewódzkiego (0,7). Także w rozbiu na tereny miejskie i wiejskie odnotowane wartości kształtują pozytywny obraz – w przypadku miast analizowany współczynnik wynosi 4,5, zaś dla obszarów wiejskich – 1,4. Wartości te są wyższe niż dla Mazowsza, gdzie odnotowano odpowiednio: 1,0 i 0,1.

Tabela 3 Ludność gmin powiatu wołomińskiego według funkcjonalnych grup wieku.

Jednostka terytorialna	0-2	3-6	7-12	13-15	16-19	20-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65 i więcej
Powiat wołomiński	8402	12777	16590	7508	10178	14448	37886	39430	27410	28790	28338
Kobyłka	750	1144	1532	662	941	1343	3450	3517	2761	2670	2571
Marki	1091	1852	2407	982	1391	1733	4614	5833	3515	3345	2959
Ząbki	1509	2271	2532	1057	1175	1575	6293	6872	3381	2988	3191
Zielonka	497	769	1112	586	751	1037	2341	2788	2282	2281	3015
Dąbrówka	265	451	594	270	385	611	1290	1116	915	1010	932
Jadów	258	345	453	249	363	566	1262	1030	932	1081	1127
Klembów	340	478	724	342	482	660	1483	1506	1155	1210	1182
Poświętne	256	307	427	228	307	467	1121	821	741	761	701
Radzymin	1030	1579	1946	768	1119	1550	4299	4341	2722	3128	2569
Strachówka	84	113	168	77	150	217	428	380	349	355	479
Tłuszcz	651	973	1381	730	964	1477	3168	3034	2430	2572	2287
Wołomin	1671	2495	3314	1557	2150	3212	8137	8192	6227	7389	7325

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Prognoza statystyczna wskazuje, iż liczba ludności w najbliższych dwudziestu latach będzie stopniowo rosła, aby w 2035 roku osiągnąć 288 377 ludności powiatu wołomińskiego.

Saldo migracji, a więc relacja pomiędzy napływem (imigracją) a odpływem (emigracją) ludności z danego obszaru, w przypadku powiatu wołomińskiego (**Tabela 4**) jest stosunkowo wysokie – jeśli odniesiemy je do wskaźnika wojewódzkiego – odpowiednio 10,2 i 2,5. Niemniej jednak na przestrzeni ostatnich pięciu lat można w tym względzie zaobserwować zmienną sytuację – do roku 2011 współczynnik rósł, natomiast w latach 2012 i 2013 uległ relatywnie sporemu spadkowi.

Ujemne saldo migracji występuje w dwóch gminach powiatu – w Jadowie (-0,3) w Strachówce (-2,8). Choć, w przypadku tej ostatniej gminy, po krytycznej niemal sytuacji w roku 2010 (-9,5) i w 2012 (-7,0) nastąpiła poprawa. Niemal systematyczny spadek wskaźników widać w przypadku większości gmin powiatu. Względnie stabilna sytuacja występuje pod opisywanym względem w Kobyłce oraz w Zielonce. Najwyższy wskaźnik dodatni osiągają najludniejsze gminy powiatu, z wyjątkiem Wołomina.

Tabela 4 Saldo migracji na 1000 osób w gminach powiatu wołomińskiego w latach 2009-2013.

Jednostka terytorialna	saldo migracji na 1000 osób				
	2009	2010	2011	2012	2013
MAZOWIECKIE	2,4	2,5	2,7	2,5	2,5
Powiat wołomiński	11,5	11,9	12,2	10,6	10,2
Kobyłka	13,2	18,3	12,3	12,0	15,2
Marki	23,3	19,4	22,3	18,3	20,5
Ząbki	29,6	27,1	27,7	28,2	23,6
Zielonka	0,5	1,6	0,1	0,1	0,5
Dąbrówka	17,6	21,3	7,8	7,5	9,3

Jadów	-0,9	-3,9	2,1	2,2	-0,3
Klembów	8,6	9,9	5,9	3,2	6,6
Poświętne	5,1	-1,2	-0,7	4,3	4,0
Radzymin	20,0	26,0	28,2	24,7	18,7
Strachówka	-2,4	-9,5	-1,7	-7,0	-2,8
Tłuszcz	1,4	3,2	5,1	3,3	2,6
Wołomin	2,2	2,2	3,1	0,3	0,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2013

Tabela 5 Migracje w gminach powiatu wołomińskiego według kierunku

Jednostka terytorialna	zameldowania ogółem	zameldowania z miast	zameldowania ze wsi	zameldowania z zagranicy	wymeldowania ogółem	wymeldowania do miast	wymeldowania na wieś	wymeldowania za granicę
MAZOWIECKIE	70202	44421	24561	1220	56849	30379	25146	1324
Powiat wołomiński	4982	3558	1384	40	2660	1753	859	48
Kobyłka	554	402	145	7	240	162	66	12
Marki	948	780	160	8	361	263	98	0
Ząbki	1197	879	306	12	455	356	93	6
Zielonka	245	189	52	4	237	197	35	5
Dąbrówka	129	83	46	0	57	39	18	0
Jadów	61	28	33	0	63	39	23	1
Klembów	137	78	59	0	75	41	32	2
Poświętne	62	46	16	0	38	20	18	0
Radzymin	726	478	245	3	272	170	101	1
Strachówka	20	8	12	0	28	16	12	0
Tłuszcz	240	139	101	0	189	104	84	1
Wołomin	663	448	209	6	645	346	279	20

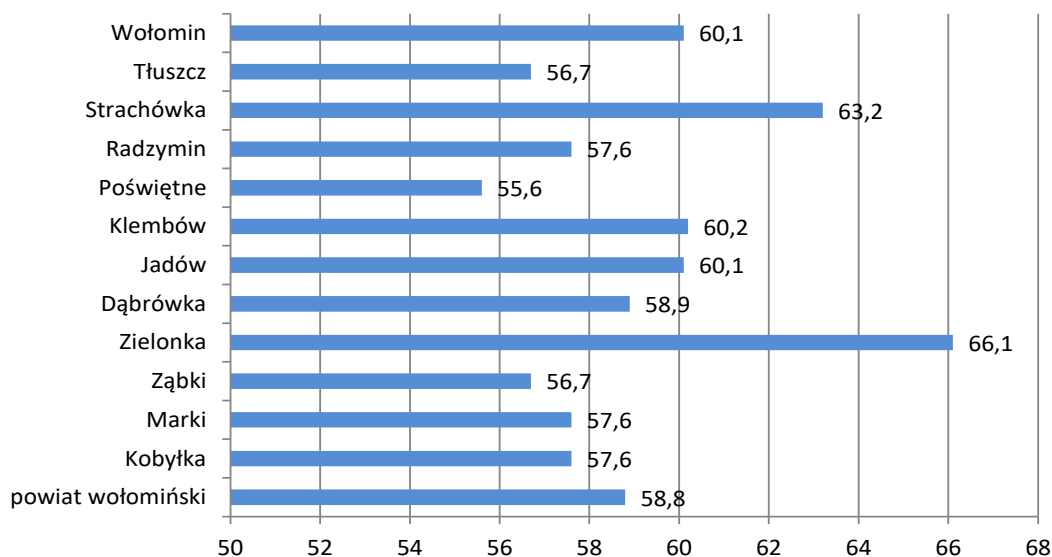
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2013

Migracje, analizowane z perspektywy ich kierunku wskazują, iż w powiecie wołomińskim (**Tabela 5**) zdecydowanie dominują zameldowania z miast (3558) nad zameldowaniami ze wsi (1384). Występująca pod tym względem dynamika jest większa niż na poziomie województwa. Około trzykrotnie lub więcej zameldowań z miast można odnotować w przypadku miejscowości znajdujących się najbliżej Warszawy – Ząbki, Marki, Kobyłka, Zielonka ale także, przy niewielkiej skali w Poświętnem. Relacja odwrotna – dominacja zameldowań ze wsi nad zameldowaniami z miasta wystąpiła w Jadowie oraz w Strachówce.

Dwukrotnie więcej obywateli powiatu wymeldowuje się do miast, a nie na tereny wiejskie. Wyjazdy zagraniczne tylko nieznacznie dominują nad zameldowaniami z zagranicy – co jest niewątpliwie efektem położenia geograficznego analizowanego obszaru. W przypadku Marek i Ząbek zaobserwowano nawet przewagę zameldowań z zagranicy nad wymeldowaniami. Najmniej korzystnie prezentuje się sytuacja w gminie Wołomin – tutaj

widoczna jest bardzo wyraźna przewaga wymeldowań za granicę nad zameldowaniami z zagranicy.

Rycina 6 Wskaźnik obciążenia demograficznego w gminach powiatu wołomińskiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Analiza ludności powiatu wołomińskiego z perspektywy liczności poszczególnych grup funkcjonalnych (**Tabela 3**) wskazuje na duże dysproporcje pomiędzy poszczególnymi gminami, co do pewnego stopnia odzwierciedla ogólny potencjał ludności jednostek terytorialnych. Z perspektywy polityk publicznych realizowanych przez powiat, szczególnie istotne są informacje dotyczące grup wiekowych:

- 13-15, która wkrótce będzie wchodziła (przynajmniej częściowo) na powiatowy rynek oświatowy, obecnie wskaźniki są w tym względzie znacznie niższe niż w przypadku grupy wiekowej wkrótce opuszczającej szkoły ponadpodstawowe (16-19 lat) – różnica wynosi tutaj sporo ponad 2 tys. uczniów;
- z punktu widzenia rynku pracy istotną kategorią wiekową jest przedział między 20 a 24 lata – są to w większości osoby, które wkrótce będą wchodziły na rynek pracy;
- także starsze roczniki (poprodukcyjne) są istotne ze względu na politykę prowadzoną wobec seniorów, a także ochronę zdrowia.

Analizując wskaźnik obciążenia demograficznego, tj. liczbę ludności w wieku poprodukcyjnym (powyżej 59/64 roku życia) na 100 osób w wieku produkcyjnym, na koniec 2014 r. w powiecie wołomińskim wskaźnik ten osiągnął wartość 58,8 i był niższy od wojewódzkiego 61,4. Sukcesywny wzrost wskaźnika obciążenia demograficznego odzwierciedla zmiany jakie obserwujemy w kraju i jakie będą nasilać się w przyszłości.

Wzrost liczby osób starszych przypadających na osoby pracujące wynika z postępującego procesu starzenia się społeczeństwa, co powinno znaleźć swoje odzwierciedlenie również na poziomie usług publicznych świadczonych przez administrację powiatową (szeroko rozumianą).

Gęstość zaludnienia

Gęstość zaludnienia w powiecie wołomińskim wynosi 243 os. na km², co daje dużo wyższą wartość niż średnia wojewódzka – 150 os. na km². Jakkolwiek miasta powiatu nie są tak gęsto zaludnione (858 os. na km²) jak w przypadku poziomu ogólnowojevodzkiego (1581 os. na km²). Tego samego nie da się powiedzieć w przypadku terenów wiejskich – tutaj wskaźnik powiatowy wynosi 95 os. na km², podczas gdy mazowiecki to 57 os. na km². Tym samym wieś powiatu wołomińskiego stanowi obszar gęściej zaludniony.

Najgęściej zaludnionymi gminami powiatu są jednostki miejskie, przy czym najwyższy współczynnik odnotowano w Ząbkach – 2991 os. na km² – jest to wskaźnik niewiele niższy niż dla miasta stołecznego Warszawy (3355 os. na km²) i wyższy w porównaniu z większymi miastami Mazowsza. Dla przykładu w Ząbkach przypada ponad dwukrotnie więcej mieszkańców na km², niż w Płocku (1388 os. na km²) oraz zdecydowanie więcej niż w Radomiu (1943 os. na km²). Sytuacja taka jest skutkiem zarówno dużej liczby mieszkańców, małego obszaru miasta, jak i bliskości Warszawy oraz jej suburbanizacji. Mniejsze zagęszczenie występuje w pozostałych miastach powiatu. Prawie o 1/3 mniejsze zagęszczenie występuje w mieście Wołomin (2169 os. na km²), a o połowę mniej osób na km² przypada w Markach i Kobyłce. Bardziej komfortowe warunki występują w Zielonce (220 na km²), Radzyminie (194 os. na km²) i Tłuszczu (191 os. na km²).

Tabela 6 Gęstość zaludnienia w gminach powiatu wołomińskiego

Jednostka terytorialna	ludność na 1 km ²		
	ogółem	miasto	wieś
Mazowieckie	150	1581	57
Powiat wołomiński	243	858	95
Kobyłka	1087	-	nd.
Marki	1137	-	nd.
Ząbki	2991	-	nd.
Zielonka	220	-	nd.
Dąbrówka	72	nd.	-
Jadów	66	nd.	-
Klembów	112	nd.	-
Poświętne	59	nd.	-
Radzymin	194	500	126
Strachówka	26	nd.	-
Tłuszcz	191	1017	122
Wołomin	838	2169	321

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Najgęściej zaludnione obszary wiejskie występują na terenie gminy Wołomin (321 os. na km²). W Radzyminie i Tłuszczu opisywany wskaźnik jest zbliżony (odpowiednio: 126 i 122 os. na km²), podobnie jak w gminie wiejskiej Klembów (122 os. na km²). Najstąbiej

zaludnione tereny znajdują się w granicach administracyjnych Strachówki (26 os. na km²), Jadowa (66 os. na km²) oraz Dąbrówki (72 os. na km²).

Tabela 7 Gęstość zaludnienia w gminach powiatu wołomińskiego w latach 2010 – 2014.

Jednostka terytorialna	ludność na 1 km ²					saldo
	2010	2011	2012	2013	2014	
MAZOWIECKIE	148	149	149	150	150	2
MAZOWIECKIE – miasto	1567	1573	1577	1581	1581	14
MAZOWIECKIE – wieś	56	57	57	57	57	1
Powiat wołomiński	229	233	237	240	243	14
Powiat wołomiński – miasto	0	0	830	844	858	28
Powiat wołomiński – wieś	0	0	94	95	95	1
Kobyłka	1012	1028	1042	1062	1087	75
Marki	1027	1058	1082	1110	1137	110
Ząbki	2603	2702	2812	2904	2991	388
Zielonka	219	219	219	219	220	1
Dąbrówka	69	70	71	71	72	2
Jadów	66	66	66	66	66	0
Klembów	108	109	110	111	112	4
Poświętne	58	58	58	58	59	1
Radzymin	172	178	184	189	194	22
Radzymin - miasto	426	449	470	486	500	74
Radzymin - obszar wiejski	117	119	122	124	126	9
Strachówka	27	27	26	26	26	-1
Tłuszcz	186	188	189	190	191	5
Tłuszcz – miasto	981	998	1006	1010	1017	36
Tłuszcz - obszar wiejski	120	120	121	122	122	2
Wołomin	829	833	835	838	838	9
Wołomin – miasto	2168	2177	2173	2175	2169	1
Wołomin - obszar wiejski	309	312	316	319	321	13

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Dynamika gęstości zaludnienia (Tabela 7), rozpatrywana w ostatnich pięciu latach (2010 – 2014), w skali całego powiatu, wskazuje stopniowy wzrost wskaźnika (saldo wynosi 14). Jest to tendencja dotycząca miast znajdujących się na terenie powiatu (28), nie zaś terenów wiejskich (przyrost o 1). Jedyną jednostką terytorialną, gdzie odnotowano wskaźnik ujemny jest gmina Strachówka (-1). Najbardziej ekspansywny wzrost nastąpił w przypadku Ząbek (388) i Marek (110). Także w Kobyłce (75) i w mieście Radzymin (74) nastąpił istotny wzrost gęstości zaludnienia. Wzrost ten jest spowodowany wysoką atrakcyjnością terenów znajdujących się stosunkowo blisko centrum Warszawy, dobrym skomunikowaniem z miastem oraz nieco niższą ceną nieruchomości. Wśród obszarów wiejskich najbardziej wyróżnia się teren gminy Wołomin – tam wystąpił przyrost o 13, a także Radzymin – 9. Na pozostałych obszarach wiejskich przyrost nie odbiega zasadniczo od średniej wojewódzkiej (saldo na poziomie 1).

Obserwowana gęstość zaludnienia oraz jej rozmieszczenie silnie koreluje z trasami drogowymi i z magistralą kolejową. Ta ostatnia, biegnąca z Warszawy do Białegostoku, spowodowała rozrost jednostek terytorialnych znajdujących się wzdłuż trasy: Ząbki, Zielonka,

Kobyłka, miasto Wołomin, Tłuszcz, oraz dwie duże wsie (Duczki i Jasienica). Wskaźniki zaludnienia są szczególnie wysokie w odległości ok. dwóch kilometrów od linii kolejowej. Drugi obszar koncentracji ludności to tereny w pobliżu drogi E67, również łączącej stolicę z Białymstokiem. W tym wypadku osadnictwo koncentruje się między Markami a Radzyminem.

II.2.2 Ochrona zdrowia

Zadania związane z ochroną zdrowia, na poziomie powiatowym, realizowane są przede wszystkim w postaci działalności szpitala powiatowego. W powiecie wołomińskim właściwą w tym zakresie placówką jest Szpital Powiatowy w Wołominie. W Szpitalu funkcjonuje jedenaście oddziałów, siedemnaście poradni specjalistycznych, Pracownia Fizjoterapii, Zakład Bakteriologii, Zakład Diagnostyki Obrazowej, Szpitalny Oddział Ratunkowy oraz nocna pomoc lekarska. Istniejące oddziały to:

1. Chirurgiczny Ogólny (27 łóżek, 2-3 osobowe sale, rocznie na oddziale hospitalizowanych jest ok. 1300)
2. Ginekologiczno – Położniczy (4 sale porodowe, w ty 2 o podwyższonym standardzie, w roku 2014 odebrano 1622 porody, Oddział Ginekologiczny oraz Neonatologiczny posiadają II stopień referencyjny oznaczający warunki do prowadzenia ciąży ze średnimi patologiami oraz porodu i opieki nad dzieckiem po ukończonym 32 tygodniu trwania ciąży - również wielopłodowej)
3. Chirurgii Urazowo – Ortopedycznej
4. Okulistyczny
5. Neurologiczny (z Pododdziałem Udarowym)
6. Anestezjologii i Intensywnej Terapii (oddział posiada 3 akredytowane i zakontraktowane stanowiska intensywnej terapii z pełnym osprzętowieniem (4 respiratory, 4 monitory EKG, pulsoksymetrii, BNP, planowane jest rozszerzenie kontraktowania o dalsze 2 łóżka)
7. Pediatriczny (32 łóżka, 11 sal ogólnych, 1 izolatka, 2 sale o podwyższonym standardzie)
8. Neonatologiczny (łóżka w systemie rooming-in /mama przebywa na sali razem z dzieckiem/, Sala Obserwacji Pośredniej, Odcinek Intensywnej Terapii Noworodka, Sala Obserwacji Ciągłej); oddział posiada Certyfikat Szpitala Przyjaznego Dziecku
9. Chorób Wewnętrznych I
10. Chorób Wewnętrznych II
11. Chorób Wewnętrznych i Nefrologii ze Stacją Dializ

We wskazanych 11 oddziałach szpitalnych i Szpitalnym Oddziale Ratunkowym rozmieszczonych jest 380 łóżek i 17 stanowisk dializacyjnych. Prowadzona jest także Przychodnia Specjalistyczna z 18 poradniami: alergologiczną, chirurgii dziecięcej, okulistyczną (dla dzieci), okulistyczną dla dorosłych, kardiologiczną, laryngologiczną, diabetologiczną, reumatologiczną, urologiczną, dermatologiczną, nefrologiczną, logopedyczną, neurologiczną, chirurgii ogólnej, urazowo – ortopedyczną, położniczo – ginekologiczną. Ponadto działają

także Pracownie i Zakłady oraz 4 Zespoły Ratownictwa Medycznego w trzech punktach wyczekiwania.

Od 2010 roku pozyskano nową siedzibę przy ul. Sasina 15, w której udzielane są świadczenia zdrowotne z zakresu: Podstawowa Opieka Zdrowotna, Nocna i Świąteczna Pomoc Lekarska. W ostatnich latach w niektórych oddziałach przeprowadzono inwestycje poprawiające stan dostępnej infrastruktury, np., generalny remont oddziału chorób wewnętrznych (2009), częściowa modernizacja oddziału rehabilitacyjnego, modernizacja oddziału neonatologicznego. Niezbędne są jednak dalsze prace w tym zakresie np. w odniesieniu do Szpitalnego Oddziału Ratunkowego czy innych.

Poza wskazanym szpitalem powiatowym na terenie powiatu wołomińskiego funkcjonuje szpital psychiatryczny mający swoją siedzibę na terenie gminy Ząbki – Mazowieckie Centrum Psychiatrii „Drewnica” Sp. z o.o. Szpital udziela specjalistycznych świadczeń zdrowotnych, w tym konsultacyjnych i orzeczniczych, w zakresie psychiatrii i leczenia uzależnień alkoholowych oraz rehabilitacji i opieki nad chorymi psychicznie. Szpital udziela świadczeń w formie stacjonarnej i ambulatoryjnej oraz w pośrednich formach terapii. Dodatkowo w Radzyminie funkcjonuje jedna z nielicznych placówek w Polsce, która w swych strukturach ma szpital gminny z jednym oddziałem (35 łóżek) chorób wewnętrznych. W Centrum Medycznym im. Bitwy Warszawskiej 1920 r. w Radzyminie - SPZ ZOZ, funkcjonuje także 25 poradni specjalistycznych oraz medycyna rodzinna.

Ponadto działalność o charakterze opieki i pomocy medycznej świadczy Hospicjum Opatrzności Bożej Księża Orioniści. Przedmiotem działalności Hospicjum jest: wszechstronna i całościowa opieka nad pacjentami chorującymi na nieuleczalne, niepoddające się leczeniu przyczynowemu, postępujące choroby w końcowym okresie życia. Opieka paliatywna / hospicyjna obejmuje również wspomaganie rodziny chorych w czasie trwania choroby jak i po śmierci chorego w okresie osierocenia. Celem tych działań, jest poprawa jakości życia chorych i ich rodzin. Hospicjum realizuje swoje cele i zadania w ramach stacjonarnego oddziału opieki paliatywnej od 1995r. Oddział liczy 126 łóżek, a w 2014 przebywało na oddziale hospicyjnym ogółem 576 pacjentów. Dla realizacji celów statutowych Hospicjum prowadzi nieodpłatną działalność pożytku publicznego, która mieści się w sferze zadań publicznych, a pacjent nie ponosi żadnych kosztów w związku z objęciem opieką paliatywno – hospicyjną.

Jak wynika z analiz przeprowadzonych przez Mazowiecki Urząd Wojewódzki¹³ dominującymi przyczynami zgonów odnotowanych w powiecie wołomińskim są choroby układu krążenia (41,81%) oraz choroby nowotworowe (25,28%). Z przyczyn zewnętrznych umiera 9,57% przypadków, a sytuacje nie do końca zdiagnozowane (cechy chorobowe, nieprawidłowe wyniki badań laboratoryjnych i klinicznych) to 8,19%. Zbliżony odsetek odnotowano w przypadku zgonów związanych z chorobami układu oddechowego oraz trawiennego – 4,76%. Warto podkreślić, iż w powiecie wołomińskim, wskaźnik umieralności na 10 tys. mieszkańców jest jednym z najniższych w województwie (w porównaniu z innymi

¹³ *Informator. Opieka zdrowotna w liczbach na obszarze województwa mazowieckiego w 2012 roku*, Mazowiecki Urząd Wojewódzki, Warszawa 2014, s. 71 i nast.

powiatami). Powiat wołomiński plasuje się pod tym względem na piątej pozycji, że wskaźnikiem 82,0, za Ostrołęką, Siedlcami, oraz powiatami grodzkimi legionowskim i piaseczyńskim.

Dostęp do opieki zdrowotnej odbywa się również na poziomie gminnym – w systemie znajdującym się poza kompetencjami powiatu. Dla zobrazowania spójności powiatu wołomińskiego pod tym względem można wykorzystać wskaźniki dotyczące występujących przychodni podstawowej opieki zdrowotnej oraz udzielanych tam porad (**Tabela 8**). I tak okazuje się, że największe nasycenie tego typu podmiotami występuje w gminie Wołomin. Ta jednostka samorządowa, jako najludniejsza, dystansuje pozostałe gminy – jak wskazuje publiczna statystyka funkcjonują tutaj 24 przychodnie. Dużą liczbę przychodni odnotowano także w Ząbkach (10) i Markach (7). Stan dostępności podstawowej opieki zdrowotnej lepiej obrazuje wskaźnik nasycenia infrastrukturą (przychodniami) na 10 tys. mieszkańców. I tak okazuje się, że o ile pod tym względem znów dominuje Wołomin (5), to taki sam poziom dostępu istnieje w Jadowie (5). Wysoki wskaźnik występuje także w Strachówce (4), jednak w tym przypadku trzeba pamiętać o liczbie mieszkańców tej gminy (niespełna 3 tys.) – stąd przy jednej przychodni wystąpił taki wskaźnik. Najmniejsze nasycenie występuje w Klembowie i Radzyminie (po 1 przychodni na 10 tys. ludności).

Tabela 8 Przychodnie oraz porady podstawowej opieki zdrowotnej w gminach powiatu wołomińskiego

Jednostka terytorialna	przychodnie ogółem	przychodnie na 10 tys. ludności	porady podstawowej opieki zdrowotnej	porady podstawowej opieki zdrowotnej na 1000 ludności
MAZOWIECKIE	2623	5	19518044	3658,8
Powiat wołomiński	67	3	847874	3658,4
Kobyłka	5	2	64984	3045,0
Marki	7	2	106836	3594,5
Ząbki	10	3	129981	3957,5
Zielonka	5	3	71185	4077,2
Dąbrówka	2	3	22723	2898,7
Jadów	4	5	36363	4743,4
Klembów	1	1	24538	2566,1
Poświętne	1	2	16945	2761,1
Radzymin	2	1	76416	3050,4
Strachówka	1	4	9926	3545,0
Tłuszcz	5	3	85800	4362,6
Wołomin	24	5	202177	3912,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Porady świadczone we wskazanych powyżej poradniach odzwierciedlają zapotrzebowanie na usługi z zakresu ochrony zdrowia. Jak się okazuje, wskaźnik porad udzielonych na 1000 ludności, w powiecie wołomińskim, jest niemal taki sam jak wojewódzki – wynosi

odpowiednio: 3658,4 i 3658,8. Analiza sytuacji w poszczególnych gminach wskazuje na istnienie różnic wewnątrz powiatu. Okazuje się, że najwięcej porad udziela się w gminie Jadów (4743,4) – gdzie jednocześnie występuje największe zagęszczenie jeśli chodzi o przychodnie. W Wołominie, dysponującym takim samym wskaźnikiem przychodni na 1000 ludności (5), świadczy się o wiele mniej porad (3912,9). Także w gminie Tłuszcz oraz w Zielonce wartość wskaźnika przekroczyła 4 tys. (odpowiednio: 4362,6 i 4077,2). Najmniej porad udzielono w Klembowie (2566,1), Poświętnem (2761,1) oraz w Dąbrówce (2898,7).

Tabela 9 Liczba ludności na aptekę ogólnodostępną

Jednostka terytorialna	ludność na aptekę ogólnodostępną	Liczba aptek
MAZOWIECKIE	3140	1699
Powiat wołomiński	3565	65
Kobyłka	3557	6
Marki	3302	9
Ząbki	2190	15
Zielonka	3492	5
Dąbrówka	7839	1
Jadów	7666	1
Klembów	9562	1
Poświętne	6025	1*
Radzymin	4175	6
Strachówka	2925	1*
Tłuszcz	4917	4
Wołomin	3039	17
*dane z informatora powiatu wołomińskiego – w BDL występuje brak danych		

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Usługi wspomagające ochronę zdrowia są także świadczone przez funkcjonujące na terenie powiatu apteki, jakkolwiek nasycenie tego typu placówkami najczęściej „reguluje rynek”. Okazuje się, że w powiecie wołomińskim (Tabela 9), w największym wymiarze rynek usług aptecznych rozwinięty jest w gminie Wołomin (17) i w Ząbkach (15). Także w tych gminach na jedną aptekę przypada najmniejsza liczba ludności (nie licząc Strachówki). W Ząbkach jest to 2190 os. na jedną aptekę, a w Wołominie – 3039. Najślabszy wskaźnik pod opisywanym względem zaobserwowano w Klembowie, gdzie funkcjonuje jedna apteka.

Usługi z zakresu ochrony zdrowia powinny ulegać stałej poprawie szczególnie, że w tym obszarze kumulują się takie trendy jak: starzenie się społeczeństwa, a tym samym wzrost zapotrzebowania na opiekę zdrowotną, postęp technologiczny oraz wzrost świadomości i oczekiwań pacjentów. W związku z powyższym należy zadbać, aby świadczone usługi były na najwyższym poziomie ilościowym jak i jakościowym. Niezbędne jest w związku z tym zapewnienie właściwej jakości zaplecza infrastrukturalnego, wysokiego standardu oraz dostępności usług, a uzupełniając, także intensywne działania z zakresu profilaktyki zdrowia wśród mieszkańców powiatu.

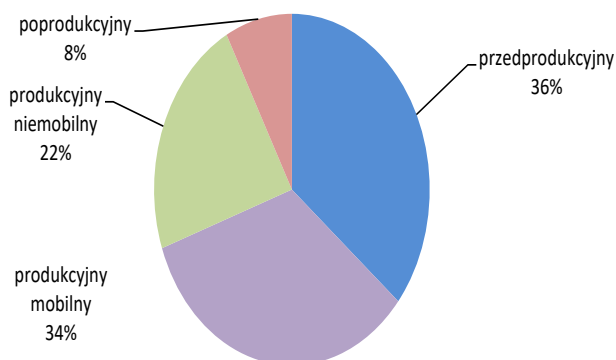
Zarówno z przeprowadzonych powyżej analiz, jak i z badań zorganizowanych na potrzeby *Strategii rozwoju usług zdrowotnych w powiecie wołomińskim* wynika, że usługi zdrowotne zaspokajane są na względnie niskim poziomie, świadczą o tym zarówno wskaźniki dostępności do lecznictwa zamkniętego, jak również usługi związane z dostępem do lekarzy pierwszego kontaktu, stomatologów, pielęgniarek, aptek. Trzeba jednak zwrócić uwagę, że nie wszystkie ze wskazanych rodzajów usług mieszczą się w zakresie kompetencji poziomu powiatowego, a część z nich reguluje rynek. Nie bez znaczenia na wartość wskaźników obiektywnych będzie także fakt dostępności do usług z zakresu ochrony zdrowia świadczonych na terenie Warszawy. Ta ostatnia uwaga znajduje swoje odzwierciedlenie w odczuciach subiektywnych – to mieszkańcy Dąbrówki, Strachówki, Poświętnego, Jadowa i Klembowa (gmin położonych mniej dogodnie), najczęściej dostrzegają deficyt dostępu do świadczeń specjalistycznych. W badaniach zwraca się także uwagę na potrzebę dalszej modernizacji szpitala powiatowego, utrudnień wynikających z niewystarczającej infrastruktury przy placówkach służby zdrowia, brak dogodnego systemu zewnętrznej rejestracji i organizacji kolejek, niewystarczający dostęp do usług i sprzętu rehabilitacyjnego.

II.2.3 Pomoc społeczna

Jak definiuje to Rada Europy, spójność społeczna oznacza zdolność zapewnienia dobrobytu wszystkim swym członkom, minimalizowania rozbieżności między nimi i unikania polaryzacji w ramach określonej struktury społecznej. Społeczeństwo spójne to wspólnota wolnych, wspierających się nawzajem ludzi, którzy dążą do tych wspólnych celów metodami demokratycznymi¹⁴. Wzrost spójności społecznej polega na zmniejszaniu różnic w wykorzystaniu kapitału ludzkiego (społecznego) pomiędzy poszczególnymi obszarami, m.in. na zmniejszaniu zjawiska wykluczenia społecznego. O zakresie wykluczenia społecznego na poziomie powiatów świadczą wybrane wskaźniki odnoszące się m.in. do osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy (o czym w dalszym rozdziale niniejszej diagnozy), osób posiadających złe warunki mieszkaniowe (w tym bezdomni), zagrożonych ubóstwem materialnym (z powodu niskiego dochodu), osób mających utrudniony dostęp do usług publicznych (m.in. dostępność do edukacji przedszkolnej, do lecznictwa otwartego, itp.), osób niepełnosprawnych.

¹⁴ Europejski Komitet Spójności Społecznej. Zrewidowana strategia spójności społecznej zatwierdzona przez Komitet Ministrów 31.03.2004 r., Strasburg, 2004, <http://www.coe.org.pl>.

Rycina 7 Korzystający z pomocy społecznej w powiecie wołomińskim według aktywności ekonomicznej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Jak wynika z danych statystyki publicznej w powiecie wołomińskim z pomocy społecznej korzysta 14 259 osób. Większość, bo ponad 1/3 to osoby będące w wieku przedprodukcyjnym (**Rycina 3**), a więc osoby młode, które najczęściej jeszcze się uczą. Sytuacja taka świadczy o słabej kondycji rodziny i poważnych wyzwaniach stojących przed pomocą społeczną zarówno obecnie jak i w nadchodzących latach. Potencjalnie bowiem te właśnie generacje wchodząc w wiek aktywności zawodowej mogą się spotkać z największymi trudnościami z aktywnym funkcjonowaniem na rynku pracy. W efekcie istnieje potencjalne zagrożenie, iż poszerzą oni grono przyszłych beneficjentów pomocy społecznej. Ważnym jest w związku z tym poszukiwanie rozwiązań włączających osoby zagrożone wykluczeniem zarówno w wymiarze zawodowym jak i społecznym. Sytuacji powiatu wołomińskiego nie poprawiają wskaźniki dotyczące osób w wieku produkcyjnym mobilnym – jest ich niewiele mniej niż wskazanych wcześniej – 34%. Jest to tym bardziej niepokojące, że to właśnie ta generacja powinna wykazywać się aktywnością zawodową i społeczną. W tej grupie znajdują się osoby wykluczone i/lub potencjalnie zagrożone wykluczeniem, którym należy stworzyć warunki do rozwoju, poprzez realizację różnego rodzaju projektów czy przedsięwzięć wzmacniających ich kwalifikacje i umiejętności społeczne i/lub zawodowe.

W zdecydowanie mniejszym zakresie, niż wskazane powyżej kategorie korzystających z pomocy społecznej, beneficjentami wsparcia są osoby potencjalnie bardziej go wymagające – ludność w wieku produkcyjnym niemobilnym (22%) oraz seniorzy (8%) – co akurat można uznać za pozytywne zjawisko.

Zasięg korzystania z pomocy społecznej, obejmujący udział osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej w ludności ogółem, prezentuje skalę oraz rozmieszczenie przestrzenne na poziomie powiatu – wchodzących w jego skład gmin.

W powiecie wołomińskim najwięcej korzystających z pomocy społecznej (**Tabela 10**)¹⁵ występuje w Strachówce – jest to aż 18,0% osób. O ok. ⅓ mniej beneficjentów odnotowuje się w Poświętnem (11,7%) oraz w Jadowie (10,2%). Niewiele mniejszy poziom dotyczy gminy Dąbrówka – 9,2%. Średnią powiatową (6,3%) obniżają przede wszystkim Ząbki (2,9%) i Zielonka (5,4%).

Tabela 10 Zasięg korzystania z pomocy społecznej w gminach powiatu wołomińskiego (w %), w latach 2009-2013.

Jednostka terytorialna	ogółem				
	2009	2010	2011	2012	2013
MAZOWIECKIE	7,9	7,6	6,9	6,8	7,0
Powiat wołomiński	8,7	8,2	6,2	5,9	6,3
Kobyłka	5,7	5,5	6,0	5,5	6,0
Marki	7,1	6,4	6,6	6,2	6,0
Ząbki	3,7	3,9	3,3	3,1	2,9
Zielonka	5,4	5,9	5,3	4,3	5,4
Dąbrówka	11,0	9,6	8,6	8,9	9,2
Jadów	10,7	10,4	10,9	11,5	10,2
Klembów	7,3	7,6	6,9	7,3	7,9
Poświętne	12,1	11,3	11,0	10,2	11,7
Radzymin	7,5	6,6	6,8	5,0	6,2
Strachówka	16,3	17,5	17,6	18,6	18,0
Tłuszcz	6,1	6,1	5,6	5,4	6,4
Wołomin	14,7	13,8	5,7	5,9	6,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Na przestrzeni minionych pięciu lat, poziom korzystania z pomocy społecznej w powiecie wołomińskim wykazuje lekką tendencję spadkową, podobnie jak w przypadku województwa mazowieckiego. Spadek odsetka korzystających z pomocy społecznej wystąpił w następujących gminach – Marki (saldo -0,9), Dąbrówka (-1,8), Radzymin (-0,8) w Wołominie – tutaj różnica jest największa, aż o -8,4 punktów procentowych różnicy. Stosunkowo stabilną sytuację odnotowano w Ząbkach, Zielonce, Jadowie, Poświętnem i Tłuszczu – spadek odsetka nie większy jak 0,5 punktu procentowego. W pozostałych trzech gminach powiatu wołomińskiego – Kobyłce, Klembowie oraz Strachówce – wystąpił wzrost poziomu korzystania z pomocy społecznej. Największa różnica dotyczy gminy Strachówka – tam odnotowano wzrost o 1,7 punktu procentowego, chociaż zdecydowana różnica wystąpiła w tym przypadku pomiędzy latami 2012 – 2013, kiedy to wystąpił spadek korzystania ze wsparcia (z 18,6% na 18,0%).

¹⁵ Dane dotyczą osób korzystających z pomocy społecznej wg kryterium dochodowego o ekonomicznego grup wieku (ogółem), zgodnie z ustawą o pomocy społecznej z dnia 12.03.2004 Dz.U.2015.163 (tekst jednolity) i programu rządowego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”.

Tabela 11 Rodziny i dzieci korzystające ze wsparcia w gminach powiatu wołomińskiego

Jednostka terytorialna	rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci	dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny - ogółem
MAZOWIECKIE	138942	276432
Powiat wołomiński	6039	12143
Kobyłka	422	840
Marki	611	1178
Ząbki	427	838
Zielonka	275	576
Dąbrówka	393	820
Jadów	417	820
Klembów	366	737
Poświętne	356	753
Radzymin	705	1465
Strachówka	186	398
Tłuszcz	715	1463
Wołomin	1166	2255

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2013

Pod względem rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci (**Tabela 11**)¹⁶, gminą wiodącą w powiecie jest Wołomin – w 2013 r. z pomocy takiej korzystało 1166 rodzin. Wsparcie to dotyczyło 2255 dzieci. Wysokie wskaźniki w tym zakresie wystąpiły także w gminie Radzymin (705 rodzin i 1465 dzieci), Tłuszcz (715 rodzin i 1463 dzieci) i Marki (611 rodzin i 1178 dzieci). Pomimo niskich wartości sumarycznych problem pomocy rodzinom, które sobie nie radzą występuje także w gminach mniejszych powiatu.

Na obszarze powiatu wołomińskiego, w gminie Strachówka – miejscowość Równe, funkcjonuje Dom Dziecka. Dzieci pochodzą z rejonu powiatu wołomińskiego oraz częściowo z gmin dawnego województwa siedleckiego (powiat węgrowski, siedlecki, garwoliński). W większości są to dzieci z biednych i zaniedbanych rodzin wiejskich. Jest to mała placówka, w której obecnie na miejscu przebywa 30 wychowanków.

Na terenie powiatu wołomińskiego, na koniec 2014 r. funkcjonowało 201 rodzin zastępczych (**Tabela 12**), które sprawowały opiekę nad 295 dziećmi. Większość z dzieci funkcjonowała w rodzinach zastępczych spokrewnionych (119 rodzin i 148 dzieci). Pozostałe to rodziny zastępcze niezawodowe (74) i zawodowe (4) w tym jedna pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego. Dodatkowe placówki opieki nad dzieckiem to rodzinne domy dziecka – 3 z 24 dziećmi.

Tabela 12 Placówki opieki nad dzieckiem w powiecie wołomińskim.

Liczba rodzin zastępczych 2014 r.		Liczba dzieci	
1	rodziny zastępcze spokrewnione	119	148
2	rodziny zastępcze niezawodowe	74	97
3	rodziny zastępcze zawodowe	4	26
4	rodziny zastępcze zawodowe pełniące	1	5

¹⁶ Dane dotycząc rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na podstawie ustawy z dnia 28.11.2003 o świadczeniach rodzinnych Dz.U z 2006 nr 139 z póź. zmianami.

	funkcję pogotowia rodzinnego		
5	rodzinne domy dziecka	3	24
	łącznie:	201	295

Źródło: sprawozdanie Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Wołominie, 2014.

Mieszkania rotacyjno – chronione funkcjonują w Wołominie przy Zespole Szkół przy ul. Legionów 85 – usytuowane są w części po dawnym internacie. Miejsce w mieszkaniu chronionym przyznaje się osobie usamodzielnianej, wobec której ciąży ustawowy obowiązek pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych. Miejsce w mieszkaniu chronionym może być przyznane osobie, która osiągnęła pełnoletniość w pieczy zastępczej. W roku 2014r. w mieszkaniu rotacyjnym- chronionym mieszkało 5 osób.

Na terenie powiatu wołomińskiego działają dwa domy pomocy społecznej, są to: Dom Pomocy Społecznej dla osób przewlekle somatycznie chorych w Radzyminie oraz Dom Pomocy Społecznej dla osób w podeszłym wieku w Zielonce. Jak wynika ze sprawozdania Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie, na koniec 2014r. w placówkach tych łącznie przebywało 152 osób w tym w: DPS Zielonka- 61 osób; DPS Radzymin- 91 osób. Ponadto, w gminach (**Tabela 13**) – Kobyłce, Markach, Ząbkach, Zielonce, Radzyminie, Wołominie – działają także inne placówki pomocy społecznej. Podmioty te ogółem świadczą usługi na rzecz 569 osób (dane za rok 2014).

Tabela 13 Placówki stacjonarnej pomocy społecznej w gminach powiatu wołomińskiego

Jednostka terytorialna	placówki (z filiami)	filie placówek stacjonarnej pomocy społecznej	domy pomocy społecznej	miejsca
MAZOWIECKIE	246	3	106	15687
Powiat wołomiński	15	0	2	569
Kobyłka	2	0	0	74
Marki	3	0	0	148
Ząbki	1	0	0	20
Zielonka	4	0	1	111
Radzymin	4	0	1	136
Wołomin	1	0	0	80

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Pensjonariusze przebywający we wskazanych placówkach (**Tabela14**), to przede wszystkim osoby w podeszłym wieku osoby w podeszłym wieku – $\frac{2}{3}$ ogółu. Niespełna 20% stanowią osoby przewlekle somatycznie chore, a prawie 15% bezdomni.

Tabela 14 Pensjonariusze placówek pomocy społecznej w gminach powiatu wołomińskiego.

Jednostka terytorialna	mieszkańcy (łącznie z filiami)	przewlekłe psychicznie chorzy	niepełnosprawni intelektualnie dorośli, dzieci i młodzież	niepełnosprawni fizycznie	osoby bezdomne	osoby w podeszłym wieku	przewlekłe somatycznie chorzy
MAZOWIECKIE	14462	2784	2739	140	2293	3640	2550
Powiat wołomiński	500	0	6	2	71	322	91
Kobyłka	67	0	0	0	0	67	0
Marki	140	0	0	0	0	140	0
Ząbki	9	0	0	0	9	0	0
Zielonka	90	0	0	0	0	82	0
Radzymin	132	0	6	2	0	33	91
Wołomin	62	0	0	0	62	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Na poziomie powiatu realizowane są również zadania z zakresu rehabilitacji społecznej i zawodowej osób niepełnosprawnych (przede wszystkim w ramach wsparcia z Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych), a tym samym pomoc w integracji ze środowiskiem lokalnym. Rehabilitacja zawodowa obejmuje np. zwrot wydatków na instrumenty i usługi rynku pracy na rzecz osób niepełnosprawnych zarejestrowanych jako poszukujące pracy i niepozostające w zatrudnieniu, podjęcie działalności gospodarczej, rolniczej albo na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej przez osoby niepełnosprawne, zwrot kosztów związanych z przystosowaniem stanowiska pracy dla osoby niepełnosprawnej, adaptacji pomieszczeń oraz adaptacji lub nabycia odpowiednich urządzeń ułatwiających pracę, finansowanie kosztów szkoleń i przekwalifikowania zawodowego osób niepełnosprawnych itp. Rehabilitacja społeczna to przede wszystkim działalność Warsztatów Terapii Zajęciowej, dofinansowanie sprzętu rehabilitacyjnego (w 2014 r. dofinansowano 154 os.), przedmiotów ortopedycznych, turnusów rehabilitacyjnych (w 2014 r. dofinansowano 289 os.), likwidacji barier architektonicznych (w 2014 r. dofinansowano 45 os.).

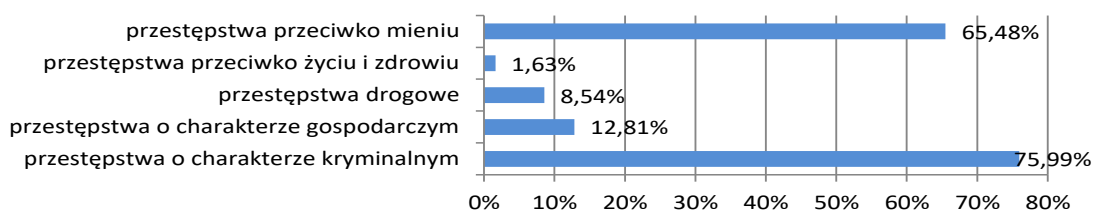
II.2.4 Bezpieczeństwo

Bezpieczeństwo publiczne jest jednym z zadań realizowanych na poziomie powiatowym. Powiat wykonuje to zadanie przy pomocy merytorycznych wydziałów starostwa powiatowego oraz powiatowych służb, inspekcji i straży. Służby powiatowe obejmują Komendę Powiatową Państwowej Straży Pożarnej w Wołominie oraz Komendę Powiatową Policji w Wołominie.

Sieć placówek policji, poza wskazaną Komendą w Wołominie obejmuje siedem Komisariatów Policji. Znajdują się one w: Ząbkach, Kobyłce, Zielonce, Markach, Radzyminie, Tłuszczu i w Jadowie.

Przestępstwa stwierdzone w 2014 r. w powiecie wołomińskim stanowią 4,41% (5198) w stosunku do ogółu przestępstw stwierdzanych w skali województwa mazowieckiego. Dominują tutaj te o charakterze kryminalnym – 75,99% na koniec 2014 roku oraz przestępstwa przeciwko mieniu – 65,48%. W pierwszym przypadku jest to wskaźnik nieco wyższy od średniej wojewódzkiej, wynoszącej 72,81%. Natomiast w drugim, na poziomie Mazowsza występuje mniej przestępstw przeciwko mieniu – 58,67%. Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu stanowią najmniej liczną kategorię – 1,63% wśród ogółu przestępstw stwierdzonych w powiecie.

Rycina 8 Przestępstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych w powiecie wołomińskim (w %).

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Rozkład przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych w powiecie wołomińskim wykazuje zmienne tendencje (**Tabela 15**) – pomiędzy latami 2012 a 2013 widoczny jest wzrost przestępczości, natomiast w roku 2014 odnotowano zdecydowany spadek przestępstw – o 835. Warto zwrócić uwagę, że do zaobserwowanego spadku przyczyniła się znacznie mniejsza liczba stwierdzonych przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu oraz systematyczny spadek przestępstw o charakterze kryminalnym. Najbardziej ewidentne jest jednak obniżenie wskaźnika przestępstw drogowych – o ponad połowę. Widoczny jest natomiast wzrost przestępstw o charakterze gospodarczym.

Informacje pozyskane z Komendy Powiatowej Policji w Wołominie potwierdzają dane statystyczne. Jak wynika ze *Sprawozdania z działalności Komendy Powiatowej Policji w Wołominie oraz stanu bezpieczeństwa w powiecie wołomińskim w 2014 r.*, wzrost przestępstw dotyczył przede wszystkim kradzieży samochodów (113,3% w stosunku do roku poprzedniego), uszczerbku na zdrowiu (104,8%) i kradzieży (101,1%). Spadek odnotowano natomiast w odniesieniu do bójek (75%), uszkodzeń mienia (84,70%) i włamań (96,6%). Na takim samym poziomie jak rok wcześniej utrzymały się rozboje (100,0%).

Tabela 15 Dynamika przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych w powiecie wołomińskim (2012 – 2014).

Rodzaj przestępstwa	2012	2013	2014
przeciwko mieniu	3411	3317	3404
przeciwko życiu i zdrowiu	143	149	85
Drogowe	904	692	444
o charakterze gospodarczym	412	733	666
o charakterze kryminalnym	4374	4225	3950
Ogółem	5910	6033	5198

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Skuteczność ścigania wskazanych powyżej przestępstw jest największa w odniesieniu do kategorii „uszczerbek na zdrowiu” i wynosi 77,8%. Nieco niższy poziom wykrywalności sprawców wystąpił w przypadku bójek – 68,4%. Zdecydowanie rzadziej wykrywano sprawców rozboju – 45,7%, kradzieży samochodów – 19,2%, uszkodzeń mienia – 13,90% i kradzieży – 12,2%. Najniższy poziom wykrywalności dotyczy włamań – 7,7%. W ogólnym rozrachunku – według kategoryzacji statystycznej – poziom wykrywalności przestępstw w powiecie wołomińskim wykazuje tendencję spadkową (**Tabela 15**) – chociaż ta sama tendencja występuje w województwie mazowieckim. Wskaźnik wykrywalności na 1000 mieszkańców spadł o 4 punkty procentowe. Wzrost wykrywalności przestępstw dotyczy w zasadzie jednej kategorii – przestępstw o charakterze gospodarczym.

Tabela 16 Wskaźnik wykrywalności przestępstw na 1000 mieszkańców.

Rodzaj przestępstwa	2012	2013	2014
przeciwko mieniu	15,21	14,59	14,78
przeciwko życiu i zdrowiu	0,64	0,66	0,37
Drogowe	4,03	3,04	1,93
o charakterze gospodarczym	1,84	3,22	2,89
o charakterze kryminalnym	19,50	18,59	17,15
Ogółem	26,35	26,54	22,57

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

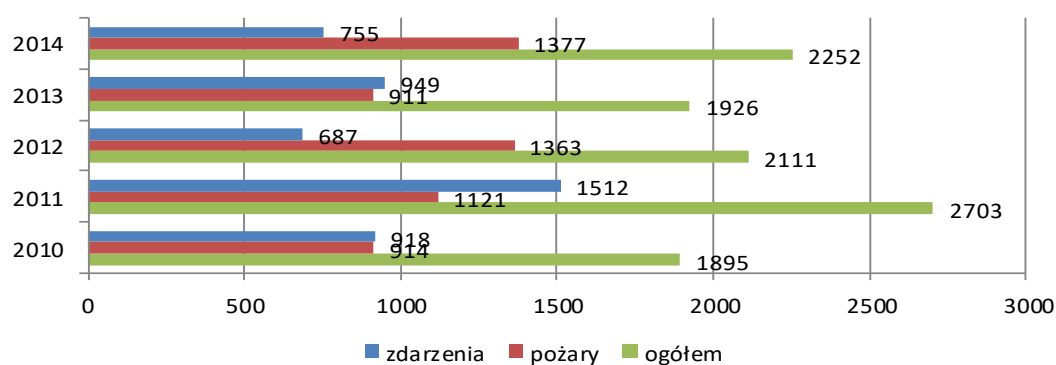
Bezpieczeństwo przeciwpożarowe jest zapewniane przez Komendę Powiatową Państwowej Straży Pożarnej w Wołominie oraz przez 46 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych funkcjonujących (po kilka) w każdej z gmin powiatu wołomińskiego. Liczba zdarzeń powodujących interwencję straży pożarnej jest ruchoma i ciężka do przewidzenia, wynika to stąd, że częstokroć potrzeba interwencji spowodowana jest przyczynami niezależnymi, wywołanymi np. warunkami atmosferycznymi.

Ogółem, w ostatnich latach ilość interwencji straży pożarnej w powiecie wołomińskim (**Rycina 9**) oscyluje w okolicy 2 tys. W talach: 2014, 2012 i 2011 przekraczając ten próg, natomiast w 2013 i 2010 interwencji było mniej. W ogólnym rozrachunku pożary zdarzają się częściej niż inne zdarzenia miejscowe, chociaż np. w roku 2011 to tych ostatnich wystąpiło zdecydowanie więcej. W 2014 r. miejscowe zagrożenia, poza przypadkami nieustalonymi, najczęściej powstawały w sytuacjach nietypowego zachowania się zwierząt czy owadów

stwarzających zagrożenie (152 przypadki), z powodu huraganów, silnych wiatrów (84), gwałtownych opadów atmosferycznych (21) czy w przypadkach niezachowania zasad bezpieczeństwa ruchu środków transportu (80).

Jak wynika ze *Sprawozdania z działalności Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej Wołominie za rok 2014* w większości przypadków przyczyny powstania pożaru były trudne do ustalenia (695 przypadków), natomiast sporą ich część – 590 – stanowiły przypadki umyślnych podpałek. Większość odnotowanych pożarów straż pożarna zakwalifikowała jako małe (93,03%).

Rycina 9 Liczba zdarzeń wymagających interwencji straży pożarnej mających miejsce na terenie powiatu wołomińskiego, w latach 2010 – 2014.

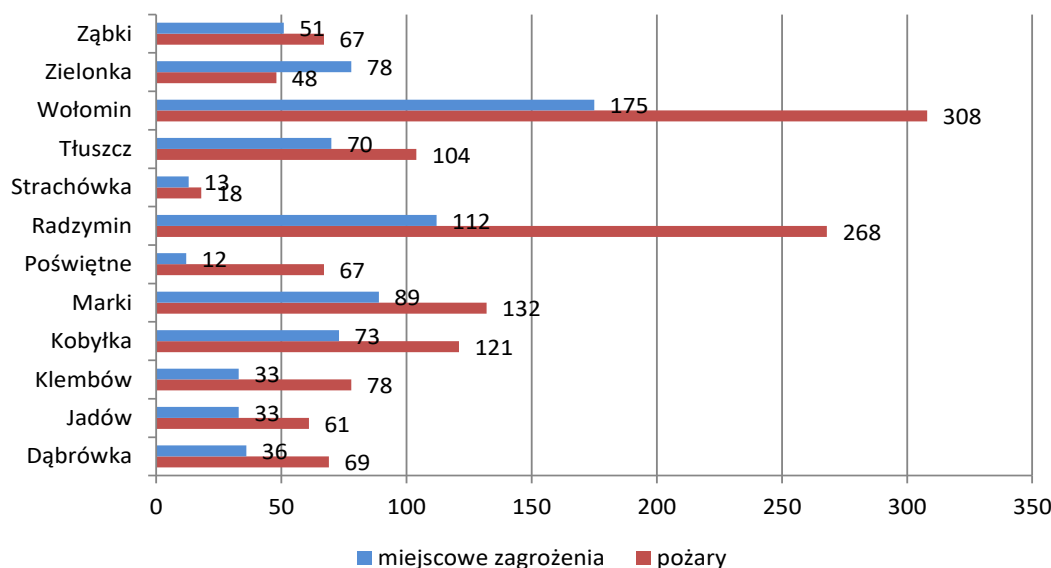
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze *Sprawozdania z działalności Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej Wołominie za rok 2014*.

Najwięcej zdarzeń wystąpiło w gminie Wołomin, w przeważającej części były to pożary. Drugą w kolejności gminą, okazał się Radzymin. Pożary dominowały we wszystkich gminach z wyjątkiem Zielonki, gdzie w przeważającej mierze interwencje straży pożarnej związane były z różnego rodzaju miejscowymi zagrożeniami.

W akcjach, które miały miejsce w 2014 r. (2252), 14 osób poniosło śmierć na miejscu, a 143 osoby odniosły obrażenia ciała (w tym 8 dzieci). Większość osób, które poniosły śmierć to poszkodowani w miejscowych zagrożeniach, tylko jedna osoba zginęła w pożarze.

W akcje, które zostały przeprowadzone w 2014 r. najczęściej zaangażowani byli strażacy OSP(988), 793 zdarzenia zlikwidowano wyłącznie siłami PSP (Powiatowej Straży Pożarnej), a w 471 interwencji zaangażowane były zarówno służby zawodowe jak i OSP.

Rycina 10 Zdarzenia występujące w poszczególnych gminach powiatu wołomińskiego, wymagające interwencji straży pożarnej w 2014 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze Sprawozdania z działalności Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej Wołominie za rok 2014.

II.2.5 Oświata i wychowanie

Zadania związane z edukacją i wychowaniem w powiecie wołomińskim realizowane są przez szkoły i placówki prowadzone przez gminy, Powiat Wołomiński i podmioty inne niż jednostki samorządu terytorialnego.

Samorządy gminne prowadzą publiczne przedszkola, szkoły podstawowe i gimnazja¹⁷. Powiat Wołomiński prowadzi szkoły ponadgimnazjalne, w tym z oddziałami integracyjnymi, publiczne szkoły specjalne, poradnie psychologiczno – pedagogiczne oraz gimnazjum z oddziałami dwujęzycznymi, założone i prowadzone przez Powiat na mocy porozumienia z Gminą Radzymin.

Powiat może w ramach zadań własnych, w zależności od potrzeb, zakładać i prowadzić placówki oświatowo-wychowawcze, kształcenia ustawicznego, kształcenia praktycznego, ośrodki dokształcania i doskonalenia zawodowego, placówki - ogniska artystyczne, młodzieżowe ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze oraz specjalne ośrodki wychowawcze, a także placówki zapewniające opiekę i wychowanie uczniom w okresie pobierania nauki poza miejscem stałego zamieszkania.

W roku szkolnym 2015/2016 w ramach sieci szkół ponadgimnazjalnych i specjalnych prowadzonych przez Powiat Wołomiński funkcjonują:

¹⁷ Na terenie powiatu wołomińskiego funkcjonują również placówki szkolnictwa ponadgimnazjalnego, których organem prowadzącym jest gmina

1. Liceum Ogólnokształcące im. Bitwy Warszawskiej w Urlach, prowadzące klasy mundurowe: policyjno – wojskową, wojskowo – strażacką, policyjną – służby więziennej, policyjną.
2. Zespół Szkół Ogólnokształcących im. C.K. Norwida w Radzyminie, w skład którego wchodzi:
 - Liceum Ogólnokształcące z klasami o profilach: ekonomiczno – administracyjnym, humanistycznym i sportowo – medycznym.
 - Gimnazjum z Oddziałami Dwujęzycznymi.
3. Zespół Szkół w Wołominie, w skład którego wchodzi:
 - Technikum, kształcące w zawodzie technik hotelarstwa.
 - Zasadnicza Szkoła Zawodowa z Oddziałami Integracyjnymi - klasy wielozawodowe.
 - Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych.
4. Zespół Szkół im. Prezydenta Ignacego Mościckiego w Zielonce, w skład którego wchodzi:
 - Liceum Ogólnokształcące z Oddziałami Integracyjnymi (klasa menadżersko – administracyjna, teatralno – filmowa i psychologiczno – pedagogiczna).
 - Technikum, kształcące w zawodach technika hotelarstwa, informatyka, urządzeń i systemów energetyki odnawialnej, elektryka, elektronika, teleinformatyka, technika cyfrowych procesów graficznych.
5. Zespół Szkół im. K.K. Baczyńskiego w Tłuszczu, w skład którego wchodzi:
 - Liceum Ogólnokształcące - klasa o profilu psychologicznym.
 - Technikum, kształcące w zawodach technika transportu kolejowego, pojazdów samochodowych, mechanika, usług fryzjerskich.
 - Zasadnicza Szkoła Zawodowa – klasy wielozawodowe.
6. Zespół Szkół Ekonomicznych im. Stanisława Staszica w Wołominie, w skład którego wchodzi:
 - Liceum Ogólnokształcące (klasy: public relations z elementami psychologii).
 - Technikum Ekonomiczne, kształcące w zawodach technika ekonomisty, organizacji reklamy, handlowca, logistyki, spedytora.
7. Zespół Szkół Techniczno – Zawodowych im. inż. Czesława Nowaka w Radzyminie, w skład którego wchodzi:
 - Technikum Zawodowe, kształcące w zawodach technika żywienia i usług gastronomicznych, kelnera, technika informatyka, technika architektury krajobrazu.
8. Zespół Szkół Specjalnych im. Marii Konopnickiej w Markach, w skład której wchodzi:
 - Szkoła Podstawowa.
 - Gimnazjum.
9. Zespół Szkół Specjalnych im. ks. Twardowskiego w Wołominie, w skład której wchodzi:
 - Szkoła Podstawowa.
 - Gimnazjum.
 - Zasadnicza Szkoła Zawodowa.
 - Szkoła Przynosząca do Pracy.

10. Zespół Szkół Specjalnych im. Marii Grzegorzewskiej w Ostrówku, w skład której wchodzi:

- Szkoła Podstawowa.
- Gimnazjum.
- Szkoła Przysposabiająca do Pracy.

Powiat Wołomiński prowadzi ponadto trzy publiczne poradnie psychologiczno – pedagogiczne: w Zielonce, Wołominie i Tłuszczu.

W powiecie wołomińskim funkcjonują ponadto placówki oświatowe, których organem prowadzącym są gminy Powiatu Wołomińskiego i są to:.

1. I Liceum Ogólnokształcące im. Wacława Nałkowskiego w Zespole Szkół nr 1 w **Wołominie**; w szkole kształci się młodzież w klasach: biologicznej, matematycznej, geograficznej, humanistycznej oraz ogólnej.

2. III Liceum Ogólnokształcące im. Jana Pawła II (w **Wołominie**); szkoła oferuje swoim uczniom kształcenie w klasach: humanistyczno/medialnej, informatycznej, przyrodniczej, lingwistyczno – europejskiej.

3. Liceum Ogólnokształcące w Zespole Szkół Nr 1 im. Jana Pawła II (w **Markach**); w liceum są klasy o profilu ogólnym.

Analiza oferty proponowanej do wyboru młodzieży wskazuje, że jest ona zróżnicowana jakościowo. Kierunki kształcenia w kilku zaledwie przypadkach pokrywają się ze sobą, stąd też należy stwierdzić, że młodzież decydująca się na edukację ponadgimnazjalną na terenie powiatu wołomińskiego ma do dyspozycji zróżnicowaną ofertę, a szkoły w niewielkim stopniu rywalizują ze sobą (z merytorycznego punktu widzenia).

Jak wynika ze statystyki publicznej w poprzednim roku szkolnym w szkołach publicznych kształciło się niespełna półtora tys. uczniów. Największe nasycenie szkół występuje w Wołominie i w Zielonce. Najślabza – ilościowo – jest oferta z zakresu edukacji publicznej w Kobyłce, Dąbrówce, Klembowie i Strachówce. Częściowo w tę niszę wpisuje się oferta podmiotów niepublicznych świadczących usługi z zakresu edukacji (**Tabela 17**). Sytuacja taka dotyczy jednak jednej gminy – Kobyłki. W Dąbrówce, Klembowie i Strachówce szkoły ponadgimnazjalne, dla których organem prowadzącym jest powiat nie funkcjonują.

Tabela 17 Rozmieszczenie szkół i placówek niepublicznych w powiecie wołomińskim.

Rodzaj placówki	Kobyłka	Marki	Ząbki	Zielonka	Dąbrówka	Jadów	Klembów	Poświętne	Radzymin	Strachówka	Tłuszcz	Wołomin
Gimnazjum	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
LO dla dorosłych	1	1	1	3	-	-	-	1	1	-	-	3
Uzupełniające LO	1	-	1	3	-	-	-	-	1	-	-	2
Technika	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
Zasadnicze szkoły zawodowe	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-
Szkoły policealne	2	1	-	2	-	-	-	-	-	-	-	3
Specjalne ośrodki wychowawcze	-	2	-	1	-	-	1	-	-	-	-	1
Placówki kształcenia	2	1	3	1	-	-	-	-	1	-	1	5

ustawicznego												
Placówki oświatowo wychowawcze	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
Poradnie	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie zestawienia Starostwa Powiatowego w Wołominie
<http://www.bip.powiat-wolominski.pl/index.php?cmd=zawartosc&opt=pokaz&id=285>

Szkoły i placówki niepubliczne w największym stopniu skoncentrowane są w miastach powiatu wołomińskiego – przede wszystkim w Wołominie i w Zielonce. W tych miastach występuje najwięcej liceów dla dorosłych (w tym uzupełniających), jak również najbogatsza jest oferta szkół policealnych czy placówek kształcenia ustawicznego – choć w tym ostatnim przypadku relatywnie duża oferta występuje także w Ząbkach.

Jakość kształcenia w poszczególnych typach szkół analizowana jest na podstawie wyników egzaminów końcowych. W wypadku powiatu wołomińskiego kryterium tym będzie zdawalność egzaminu maturalnego – uśrednione wyniki z matury (**Tabela 18**). Jak wynika z danych gromadzonych przez Okręgową Komisję Egzaminacyjną w Warszawie, w powiecie wołomińskim średni wynik procentowy z egzaminów obowiązkowych pisemnych (z języka polskiego, matematyki i z j. angielskiego) wyniósł odpowiednio: 59,7%; 40,5% i 66,0% jest to średnia niższa niż dla województwa mazowieckiego, która wynosi odpowiednio: 62,5%; 51,8% i 70,8%.

Tabela 18 Uśrednione wyniki matury 2015, w poszczególnych szkołach powiatu wołomińskiego (nowa formuła).

SZKOŁA	GMINA	j. polski (%)	matematyka (%)	j. angielski (%)
Liceum Ogólnokształcące w Zespole Szkół nr 1 im. Jana Pawła II	Marki	64,9	20,9	53,4
Niepubliczne Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych	Marki	59,3	45,0	95,0
Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych EXPERTUS w Ząbkach	Ząbki	40,5	20,5	41,4
Liceum Ogólnokształcące z oddziałami integracyjnymi	Zielonka	60,6	34,3	53,1
Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych "Edukator" w Zielonce	Zielonka	46,5	20,1	48,3
Niepubliczne Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych	Zielonka	56,7	54,0	98,7
Liceum Ogólnokształcące im. Bitwy Warszawskiej 1920 roku w Urlach	Jadów	70,3	28,3	53,2
Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych w Poświętnem	Poświętne	37,7	17,6	41,0
Liceum Ogólnokształcące im. Cypriana Kamila Norwida w Zespole Szkół Ogólnokształcących w Radzyminie	Radzymin	62,0	38,3	65,6
Niepubliczne Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych Zakładu Doskonalenia Zawodowego	Radzymin	36,3	13,7	22,0
Liceum Ogólnokształcące im. Krzysztofa Kamila Baczyńskiego w Zespole Szkół w Tłuszczu	Tłuszcz	57,6	36,8	67,0

Zespół Szkół nr 1 I Liceum Ogólnokształcące im. Wacława Nałkowskiego w Wołominie	Wołomin	59,4	47,3	72,0
III Liceum Ogólnokształcące im. Jana Pawła II w Zespole Szkół nr 3 w Wołominie	Wołomin	70,9	61,1	78,1
Niepubliczne Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych Nr 29 w Wołominie	Wołomin	47,0	18,7	55,8
Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych "Żak"	Zielonka	46,4	15,6	50,6
powiat wołomiński	-	59,7	40,5	66,0
województwo mazowieckie	-	62,7	51,8	70,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych OKE w Warszawie (2015).

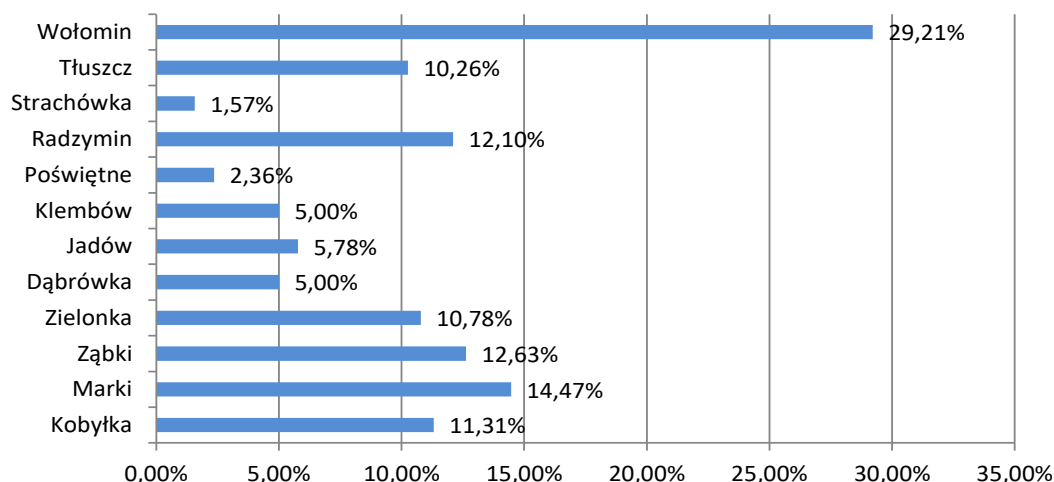
Najlepsze wyniki w powiecie wołomińskim osiągnęli uczniowie z III LO im. Jana Pawła II w Wołominie, odpowiednio: 70,9%; 61,1% i 78,1%. Wyniki powyżej średniej powiatowej z j. polskiego osiągnęły także szkoły z Urle (70,3%), Marek (64,9%), Radzymina (62,0%) oraz Zielonki (60,6). Wyniki matury pisemnej z matematyki były najwyższe we wskazanym III LO – reszta szkół z terenu powiatu wypadła poniżej średniej wojewódzkiej, z jednym wyjątkiem – w Niepublicznym Liceum dla Dorosłych w Zielonce uczniowie osiągnęli wynik 54,0%. W tej samej szkole osiągnięto najwyższy wynik z j. angielskiego (98,7) – zdecydowanie wyższy niż średnia powiatowa, a nawet wojewódzka.

Jak wynika ze *Strategii rozwoju usług edukacyjnych*, powiat wołomiński charakteryzuje się średnim stopniem zaspokojenia potrzeb ludności w zakresie usług edukacyjnych. Część z uwag zgłaszanych przez mieszkańców powiatu, jak też wskaźniki obiektywne dotyczą zadań, które w opisywanym aspekcie wpisują się w kompetencje gminy (np. ograniczona podaż miejsc opieki nad dziećmi poniżej 3 roku życia, zbyt krótki czas otwarcia świetlic szkolnych).

II.2.6 Aktywność społeczna

Jednym z głównych wymiarów aktywności społecznej jest funkcjonowanie organizacji społecznych, które działają jako podmioty nienastawione na zysk, koncentrujące się wokół określonych kategorii problemów oraz pełnią funkcje integrujące określone grupy społeczeństwa.

Rycina 11 Rozkład (w %) organizacji mających swoją siedzibę w gminach powiatu wołomińskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ewidencji organizacji pozarządowych – powiat wołomiński, <http://www.powiat-wolominski.pl/index.php?cmd=zawartosc&opt=pokaz&id=1572>

Starostwo Powiatowe w Wołominie (Wydział Spraw Obywatelskich) prowadzi bazę danych organizacji pozarządowych działających na terenie powiatu wołomińskiego (w formie papierowej oraz elektronicznej), która wg stanu na koniec lipca 2015 r. obejmuje:

1. Stowarzyszenia – 380 – działające w formach:

- stowarzyszeń rejestrowanych w Krajowym Rejestrze Sądowym – 223,
- terenowych jednostek organizacyjnych stowarzyszeń – 12, w tym 3 z osobowością prawną,
- stowarzyszeń zwykłych – 50,
- klubów sportowych – 95,

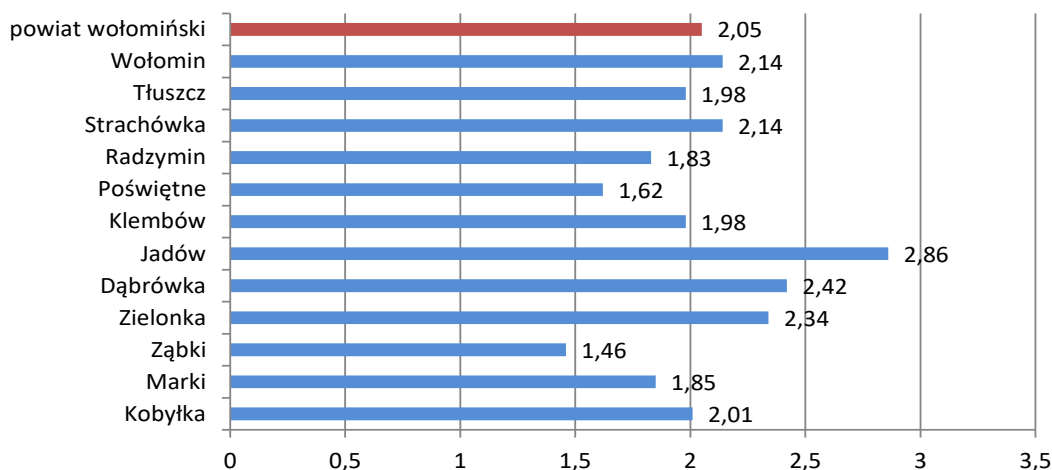
2. Fundacje – 81.

Wśród wskazanych podmiotów pozarządowych funkcjonują 24 posiadające status organizacji pożytku publicznego.

Najwięcej organizacji pozarządowych zarejestrowanych jest w gminie Wołomin – 29,21% ogółu działających w powiecie wołomińskim. Kolejna jednostka terytorialna, w której stosunkowo dobrze rozwinięta jest aktywność „trzeciego sektora”, to Marki z 14,47%, a następnie Ząbki (12,63%), Radzymin (12,63%) i Kobyłka (11,31%). Nieznacznie mniej podmiotów społecznych funkcjonuje w Zielonce (10,28%) i Tłuszczu (10,26%). Najmniej rozwinięte jest społeczeństwo obywatelskie w Strachówce (1,57%) i w Poświętnem (2,36%), chociaż w tym wypadku trzeba mieć na uwadze liczbę mieszkańców wskazanych jednostek terytorialnych. W tym też kontekście, bardziej precyzyjnie stan nasycenia organizacjami społecznymi odzwierciedla wskaźnik organizacji przypadających na 1000 ludności (**Rycina 12**). Okazuje się, że jego wartość w skali powiatu wynosi 2,05. Gminami o największym nasyceniu są: Jadów (2,86), Dąbrówka (2,42) i Zielonka (2,34). Z tej perspektywy gmina

Strachówka, gdzie sumarycznie występuje najmniej organizacji pozarządowych plasuje się powyżej średniej powiatowej i, zarazem też na takim samym poziomie jak gmina Wołomin – 2,14. Pomimo relatywnie dużej liczby organizacji w Markach czy Ząbkach, ze względu na ilość mieszkańców analizowane wskaźniki nie są już tak wysokie – wynoszą odpowiednio: 1,85 i 1,46, a więc poniżej średniej powiatowej.

Rycina 12 Organizacje pozarządowe na 1000 ludności w gminach powiatu wołomińskiego

Źródło: opracowanie własne

Współpraca władz powiatu jest rokrocznie planowana i znajduje swój wyraz w *Programie współpracy z organizacjami pozarządowymi* na właściwy rok kalendarzowy. Władze powiatu wołomińskiego za priorytetowe obszary współpracy uznają:

- 1) ochronę zdrowia,
- 2) politykę prorodzinną, w tym edukacyjną opiekę wychowawczą,
- 3) w ramach polityki społecznej:
 - a) pomoc społeczną,
 - b) działania na rzecz osób niepełnosprawnych,
- c) promocję i organizację wolontariatu,
- 4) kulturę, sztukę, ochronę dóbr kultury i dziedzictwa narodowego,
- 5) upowszechnianie kultury fizycznej, sportu oraz turystyki,

Powiat Wołomiński realizuje współpracę z organizacjami pozarządowymi w trybie konkursowym oraz pozakonkursowym. Współpraca z trzecim sektorem ma w niektórych przypadkach wymiar kontraktowania wieloletniego, co należy uznać za pozytywny wyraz kooperacji. Także kwoty, jakie władze powiatu przeznaczają na realizację zadań publicznych przez organizacje społeczne należy uznać za wysokie¹⁸. Środki przeznaczane na sam tryb konkursowy wynosiły w ostatnich latach 499,5 tys. w roku 2013 i 632 tys. w roku 2014.

¹⁸ Z podobnych analiz przeprowadzonych w odniesieniu do powiatów dolnośląskich czy Opolszczyzny, wartość wsparcia nie przekraczała kilkudziesięciu tys. zł. i częściej była to kwota 40 – 50 tys. niż wyższa.

Obszarem w największym stopniu dotowanym w powiecie wołomińskim jest pomoc społeczna. Na tego rodzaju projekty/działalność przekazywanych jest między 40% a 50% środków rocznie.

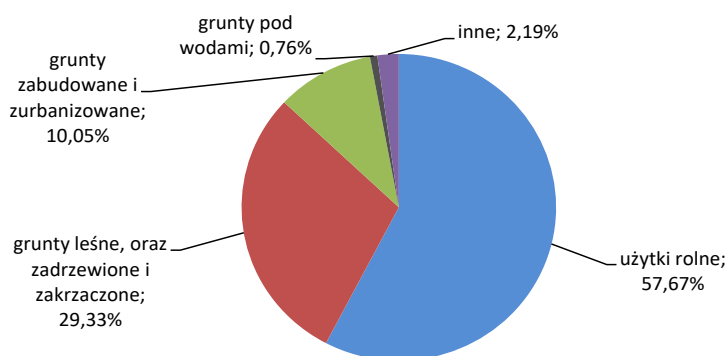
Władze powiatu wołomińskiego zapewniają także mieszkańcom warunki wspólnego tworzenia polityk powiatowych, co znajduje swój wyraz w konsultacjach społecznych oraz w możliwości zaspokajania potrzeb publicznych w drodze inicjatywy lokalnej. Ta ostatnia instytucja pomimo, że formalnie dopuszczalna (co wcale nie jest takie oczywiste – większość samorządów nie przyjęła jeszcze właściwych uchwał w tej sprawie), nie należy do popularnych narzędzi partycypacji w powiecie. Warto w tym obszarze podjąć działania promujące inicjatywę lokalną.

II.3. SFERA GOSPODARCZA

II.3.1. Rolnictwo i leśnictwo

Powiat Wołomiński obejmuje powierzchnię 95 356 ha. Struktura użytkowania terenów (**Rycina 13**) wskazuje, iż znaczną większość – 57,67% ogółu stanowią użytki rolne. Tereny leśne oraz zadrzewione i zakrzaczone obejmują 29,33% obszaru. Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowią 10,05%. Niewielka jest skala występowania gruntów znajdujących się pod wodami – 0,76% oraz innych, takich jak: użytki ekologiczne, nieużytki, tereny różne – 2,19%.

Rycina 13 Struktura użytkowania terenów w powiecie wołomińskim.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Rolnictwo

Struktura użytków rolnych odnotowanych w powiecie wołomińskim (Tabela 19) wskazuje, iż w przeważającej części w jej skład wchodzi grunty orne, które stanowią 61,23% ogółu użytków rolnych. Spory odsetek gruntów zajmują łąki trwałe oraz pastwiska trwałe, odpowiednio: 17,97% oraz 15,17%. Grunty rolne pod zabudową gospodarską stanowią 3,33%, a sady – 0,89%. Użytki kwalifikowane jako grunty pod stawami oraz grunty pod rowami zajmują odpowiednio: 0,18% i 1,19% obszarów rolnych powiatu wołomińskiego.

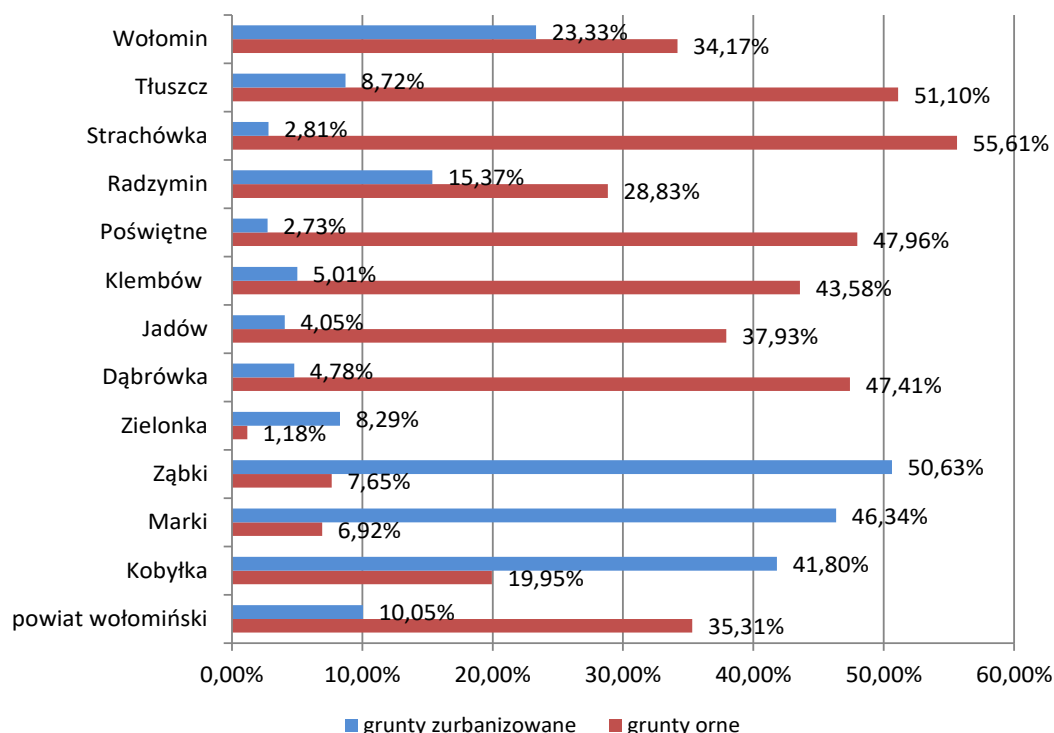
Największy areal gruntów rolnych występuje w Tłuszczu (5 264 ha), Dąbrówce (5 179 ha) i Poświętnem (4 986 ha). Sadownictwo jest w największym zakresie rozwinięte w Dąbrówce – występuje tam 180 ha sadów. Najstabszy poziom rolnictwa występuje w gminach małych i jednocześnie posiadających status miast.

Tabela 19 Struktura wykorzystania użytków rolnych w gminach powiatu wołomińskiego

Jednostka terytorialna	ogółem	użytki rolne razem	użytki rolne - grunty orne	użytki rolne - sady	użytki rolne - łąki trwałe	użytki rolne - pastwiska trwałe	użytki rolne - grunty rolne zabudowane	użytki rolne - grunty pod stawami	użytki rolne - grunty pod rowami
MAZOWIECKIE	3555847	2403643	1690325	85240	278339	246901	80074	6075	16689
Powiat wołomiński	95356	54995	33675	493	9885	8348	1834	103	657
Kobyłka	1964	574	392	9	40	114	9	0	10
Marki	2615	315	181	1	67	55	2	0	9
Ząbki	1098	203	84	8	86	11	11	0	3
Zielonka	7948	257	94	0	116	13	2	29	3
Dąbrówka	10922	7652	5179	180	1033	955	223	0	82
Jadów	11658	7579	4423	36	1261	1363	337	73	86
Klembów	8570	6187	3735	58	1130	962	247	0	55
Poświętne	10395	7905	4986	71	1634	930	183	0	101
Radzymin	12946	7321	3733	25	1750	1441	268	1	103
Strachówka	10773	5991	3497	21	1072	1150	182	0	69
Tłuszcz	10301	7481	5264	61	1009	825	237	0	85
Wołomin	6166	3530	2107	23	687	529	133	0	51

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Rycina 14. Udział gruntów rolnych (ornych) i terenów zurbanizowanych w gminach powiatu wołomińskiego.

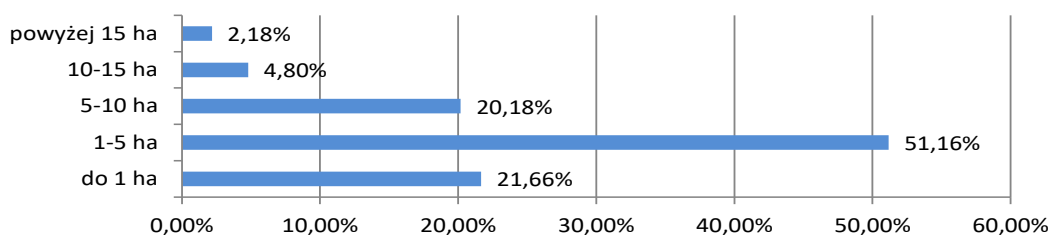

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Tereny intensywnie użytkowane rolniczo (grunty orne) stanowią 35,31% terenów powiatu wołomińskiego (**Rycina 14**), co daje niższy odsetek niż w przypadku województwa mazowieckiego, gdzie poziom ten wynosi 47,53%. Najbardziej wiejską gminą okazuje się być Strachówka, gdzie 55,61% areału jest użytkowane rolniczo, jako grunty orne. W niewiele mniejszym stopniu, pokryte są gruntami ornymi takie gminy jak: Poświętne (47,96%), Dąbrówka (47,41%) – wszystko to są gminy wiejskie. Na tym tle, na mapie powiatu wołomińskiego, wyróżnia się gmina wiejsko – miejska Tłuszcz, gdzie nieco ponad połowę ziem użytkowanych jest jako grunty orne (51,10%). Gminą w najmniejszym stopniu pokrytą areałem gruntów ornym jest Zielonka (1,18%), niewielkie obciążenie gruntami ornymi występuje także w miastach znajdujących się najbliżej Warszawy – w Markach (6,92%) i Ząbkach (7,65%).

Udział gruntów zabudowanych w ogólnym areale powiatu wołomińskiego jest odwrotnie proporcjonalny w przypadku poszczególnych gmin, w porównaniu z terenami ornymi (**Rycina 14**). W skali całego powiatu wskaźnik urbanizacji wynosi 10,05%. Najbardziej zurbanizowanymi gminami powiatu są Ząbki, Marki i Kobyłka, gdzie obszary zurbanizowane stanowią odpowiednio: 50,56%; 46,34%; 41,80%. Także Wołomin (23,33%) i Radzymin (15,33%) wyraźnie przekraczają średnią powiatową pod opisywanym względem. W pozostałych jednostkach terytorialnych tereny zurbanizowane wynoszą po kilka procent.

Rycina 15 Struktura wielkości gospodarstw rolnych w powiecie wołomińskim

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS-Bank Danych Lokalnych, wyniku Spisu Rolnego 2010.

W powiecie wołomińskim funkcjonuje 10 117 gospodarstw rolnych, w tym 10 115 gospodarstw indywidualnych. Średnia wielkość gospodarstwa rolnego (indywidualnego) wynosi 5,43 ha i jest znacznie niższa od średniej mazowieckiej – 8,66 ha. Struktura gospodarstw rolnych powiatu wołomińskiego jest rozdrobniona (**Rycina 15**). W powiecie dominują gospodarstwa o areale 1-5 ha – stanowią 51,16% ogółu gospodarstw rolnych. Kolejną kategorię, pod względem ilości stanowią gospodarstwa najmniejsze – poniżej 1 hektara – 21,66%. Największe gospodarstwa rolne – powyżej 15 hektarów stanowią zaledwie 2,18% ogółu.

Ogółem w gospodarstwach rolnych powiatu wołomińskiego zatrudnionych jest 15 464 osoby. Najwięcej, bo ponad połowa (58,32%) to osoby pracujące w małych gospodarstwach do 5 hektarów.

W powiecie wołomińskim najczęściej uprawia się zboża – sytuacja taka dotyczy 92,24% ogółu gospodarstw rolnych. Kolejną dominującą uprawą jest ziemniak – 52,47% gospodarstw. Pod względem areалу poszczególnych rodzajów upraw do dominujących należą zboża – 82,68% zasiewów. Kolejną kategorią upraw dominujących są ziemniaki – 8,09% oraz warzywa gruntowe – 0,87%.

Lasy

Powiat Wołomiński należy do grupy regionów Mazowsza o znacznym poziomie lesistości. Wg danych GUS w roku 2014 wynosił on 29,33%, co stanowiło blisko 5 punktów procentowych więcej niż średnia wojewódzka (24,45%).

W układzie wewnętrznym powiatu wołomińskiego zauważa się znaczną zmienność zagospodarowania przestrzennego poszczególnych gmin w powierzchni gruntów leśnych (**Tabela 20**). Dominują one w północno-wschodniej części powiatu. Najbardziej zalesioną gminą jest Zielonka, gdzie 78,13% powierzchni stanowią grunty leśne. Jest to zarazem specyficzna gmina ze względu na status miejski. Kolejną intensywnie zalesioną jednostką terytorialną jest Strachówka – tam 40,50% stanowią lasy. Średnia powiatowa została jeszcze przekoczona w Markach 36,90% i (nieznacznie) w Ząbkach, gdzie wskaźnik lesistości odnotowano na poziomie 29,69%. Specyfiką wskazanych gmin, relatywnie intensywnie zalesionych, jest niewielki obszar na którym współistnieją lasy obok terenów

zurbanizowanych – w niektórych przypadkach (Ząbki czy Marki – intensywnie zurbanizowanych). Warto zwrócić uwagę, że ów pas intensywnego zalesienia rozciąga się w kierunku wschodnim – od Marek i Ząbek, przez Zielonkę aż po Strachówkę. Takie zagospodarowanie terenu warto wykorzystać, wyposażając je w stosowną infrastrukturę, aby stworzyć ofertę rekreacyjną.

Tabela 20 Udział lasów w powierzchni ogółem w gminach powiatu wołomińskiego.

Jednostka terytorialna	ogółem	grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione razem		grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione - lasy	grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione - grunty zadrzewione i zakrzewione
	ha	ha	%	ha	ha
MAZOWIECKIE	3555847	869536	24,45	824660	44876
Powiat wołomiński	95356	27971	29,33	27012	959
Kobyłka	1964	499	22,86	394	105
Marki	2615	965	36,90	915	50
Ząbki	1098	326	29,69	325	1
Zielonka	7948	6210	78,13	6166	44
Dąbrówka	10922	2307	24,78	2232	75
Jadów	11658	3413	29,27	3296	117
Klembów	8570	1873	21,85	1796	77
Poświętne	10395	2039	19,61	2017	22
Radzymin	12946	3092	23,88	2885	207
Strachówka	10773	4364	40,50	4271	93
Tłuszcz	10301	1801	17,48	1775	26
Wołomin	6166	1082	17,54	940	142

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS-Bank Danych Lokalnych za rok 2014.

Zwarte kompleksy leśne występują w południowej części powiatu (gmina Zielonka) i południowo-wschodniej (gmina Strachówka) oraz północno-wschodniej (gmina Jadów). Obecnie większe kompleksy leśne zachowały się między Ludwinowem i Dąbrówką, Załubicami i Łosiami Sierakowem i Rudą, na południowy zachód od Słupna (resztką Puszczy Słupieńskiej) oraz między Markami, Zielonką i Ząbkami. Rozległe obszary leśne między Zielonką, Wesołą, Okuniewem, Pustelnikiem, Zabrańcem i Ossowem są użytkowane częściowo jako poligon wojskowy. We wschodniej części powiatu większe kompleksy leśne znajdują się w okolicy Ostrówka, Szewnicy i Urli. W zasobach tych należy także wymienić fragment Puszczy Kamienieckiej koło Strachowa, oraz dużą strefę leśną ciągnącą się na pograniczu powiatu od Turza przez Kąty–Miąski, Kąty Czernickie, Osękę po Szamocin.

Lasy zachowały się z reguły na najuboższych glebach, wykształconych przeważnie na piaskach, żwirach i piaskach eolicznych. Na terenie powiatu wyraźną przewagę mają siedliska borowe. Dominują drzewa iglaste, głównie sosna pospolita (80% udziału) z domieszką brzozy brodawkowatej, olchy i dębu szypułkowego. Przeważają lasy w wieku od 20 do 60 lat, młode (ponad 60%). Stare dęby występują sporadycznie i świadczą o bogatym, niegdysiejszym składzie gatunkowym tych lasów.

Drugim typem siedliska są łągi olchowo – jesionowe lub wierzbowe, często kępy olch i topól. Miejscami zachowały się fragmenty starych drzewostanów naturalnego pochodzenia.

W północnej części powiatu (gmina Marki) występują lasy sosnowo - dębowe na siedliskach boru mieszanego. Na obrzeżach występują pojedyncze brzozy, klony jesionolistne, topole, olsze. W zachodniej części (gmina Radzymin) dominują bory świeże i bory suche. Lokalnie występują tu bory mieszane oraz bory bagienne, łęgi i olsy. W miejscach wilgotnych, w dolinach rzek i drobniejszych cieków wodnych występują: olsza, wierzby i topole. Mimo wojennych dewastacji i gospodarczych błędów, w lasach powiatu żyją jeszcze dzikie zwierzęta. Do pospolitych należą: sarna, dzik i lis, do rzadkich jeleni i sporadycznie wędrujące łosie z ostoi w Puszczy Kampinoskiej. W ostatnich latach obserwuje się penetrację przez bobry dolin rzek uchodzących do Jeziora Zegrzyńskiego. Niewielkie fragmenty powiatu leżące w dolinie Bugu są miejscem koncentracji ptaków wodnych i błotnych, sezonowo podczas przelotów.

Spory odsetek lasów znajdujących się na terenie powiatu wołomińskiego (54,18%) stanowią lasy niepaństwowe. Nadzór nad lasami w głównej mierze realizują właściwe nadleśnictwa. Dla obszarów znajdujących się w granicach powiatu wołomińskiego właściwe są trzy nadleśnictwa: Nadleśnictwo Drewnica (obejmujące gminy: Ząbki, Zielonka, Marki, Kobyłka, Wołomin, Klembów, Tłuszcz, Dąbrówka, Radzymin), Nadleśnictwo Łochów (Jadów, Strachówka), Nadleśnictwo Mińsk (Poświętne). Niektóre zadania związane z nadzorem nad lasami nie stanowiącymi własności Skarbu Państwa realizuje Starosta.

II.3.2. Działalność gospodarcza

W powiecie wołomińskim wskaźnik podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 1000 ludności (**Tabela 21**) wynosi 122. Jest to wartość niższa niż mazowiecka, wynosząca 139. Najbardziej zaawansowanymi gminami wewnątrz powiatu, okazują się być Ząbki i Zielonka – tak na 1000 ludności, w 2014 roku przypadło 158 podmiotów gospodarczych. Ponadto działalność gospodarcza jest prowadzona na największą skalę w gminach: Kobyłka (142), Marki (134), Wołomin (127) oraz w Radzyminie (115) – nie bez znaczenia wydaje w tym kontekście być dostępność komunikacyjna (drogowa) wskazanych jednostek terytorialnych, a przede wszystkim odległość od Warszawy. Nieco mniej korzystnie przedstawia się sytuacja w gminach położonych w północno – wschodniej części powiatu – w Strachówce (48), Jadowie (63), Poświętnem (65).

Tabela 21 Podmioty gospodarcze w powiecie wołomińskim, w latach 2010 – 2014

Jednostka terytorialna	podmioty wpisane do rejestru na 1000 ludności				
	2010	2011	2012	2013	2014
MAZOWIECKIE	129	128	132	136	139
Powiat wołomiński	115	115	119	121	122
Kobyłka	139	136	140	142	142
Marki	120	124	130	133	134
Ząbki	157	154	155	158	158
Zielonka	151	150	155	158	158
Dąbrówka	72	75	81	81	83

Jadów	62	63	63	62	63
Klembów	67	72	73	74	76
Poświętne	59	60	63	65	65
Radzymin	107	107	110	114	115
Strachówka	41	43	44	44	48
Tłuszcz	64	65	68	70	71
Wołomin	124	123	127	127	127

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS-Bank Danych Lokalnych za rok 2014.

Pozytywnym aspektem rozwoju gospodarczego powiatu jest stopniowy wzrost liczby podmiotów gospodarczych, który swoją dynamiką nie odbiega zasadniczo od sytuacji na Mazowszu. Na przestrzeni analizowanych lat (**Tabela 21**) saldo wyniosło +7 (dla województwa jest to +10). W żadnej z gmin powiatu analizowany wskaźnik nie osiągnął wartości ujemnej. Najbardziej dynamiczny wzrost liczby przedsiębiorstw wystąpił w Markach +14 oraz w Dąbrówce +11.

Dynamikę funkcjonowania przedsiębiorstw odzwierciedla również udział podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie wpisanych do rejestru REGON (**Tabela 22**). Jak wskazują dla powiatu oraz dla poszczególnych jego gmin wskaźniki w tym zakresie są wyższe od średniej wojewódzkiej. Wyjątek stanowi gmina Poświętne, gdzie odnotowano najmniej wyrejestrowań (4,3%).

Tabela 22 Udział podmiotów gospodarczych wyrejestrowanych z rejestru REGON w ogólnej liczbie, w gminach powiatu wołomińskiego, w latach 2010 – 2013.

Jednostka terytorialna	udział podmiotów wyrejestrowanych w ogólnej liczbie podmiotów wpisanych do rejestru REGON				
	2010	2011	2012	2013	2014
	%	%	%	%	%
MAZOWIECKIE	4,9	9,5	5,4	5,6	:
Powiat wołomiński	5,5	8,4	5,8	7,1	:
Kobyłka	5,5	9,3	5,5	7,3	:
Marki	7,0	7,4	5,5	8,1	:
Ząbki	4,6	8,9	6,0	6,3	:
Zielonka	5,8	9,2	5,4	6,0	:
Dąbrówka	5,2	7,0	6,4	7,3	:
Jadów	6,3	7,8	8,9	8,4	:
Klembów	4,5	6,5	6,4	7,1	:
Poświętne	5,1	8,3	3,9	4,3	:
Radzymin	5,9	7,8	5,9	6,3	:
Strachówka	8,4	10,5	2,4	10,4	:
Tłuszcz	7,2	7,6	5,4	7,6	:
Wołomin	5,0	8,5	5,9	7,9	:

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS-Bank Danych Lokalnych za rok 2014.

Wskaźnik dotyczący osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 ludności odzwierciedla lokalną przedsiębiorczość. Okazuje się, że w skali powiatu (97) jest on wyższy (**Tabela 23**) jak w województwie mazowieckim (93). W miastach powiatu jest on wyraźnie wyższy od średniej regionu. Najwięcej osób fizycznych prowadzi własną działalność w Ząbkach (127), Zielonce (120), Kobyłce (119) oraz w Wołominie (101). Na przestrzeni

minionych lat dały się zaobserwować niewielkie spadki aktywności w kilku gminach (Wołomin, Jadów, Ząbki), w większości mamy jednak do czynienia ze stabilną sytuacją, pod analizowanym względem. Jak wskazują badania prowadzone wśród małych i średnich przedsiębiorców¹⁹, czynniki sprzyjające prowadzeniu działalności gospodarczej dotyczą przede wszystkim ułatwień w systemie podatkowym (na niektóre z nich mają także wpływ samorządy) oraz ograniczenie procedur biurokratycznych, w tym także cyfryzacja urzędów – tak, aby w miarę możliwości ograniczyć bezpośredni kontakt klienta – przedsiębiorcy z administracją. Warto więc zadbać w gminach powiatu wołomińskiego o właściwy system obsługi oraz preferencji, jak i wsparcia organizacyjnego (np. w postaci doradztwa w pozyskiwaniu środków europejskich) lokalnych przedsiębiorców.

Tabela 23 Przedsiębiorczość indywidualna w gminach powiatu wołomińskiego.

Jednostka terytorialna	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności				
	2010	2011	2012	2013	2014
MAZOWIECKIE	92	89	91	93	93
Powiat wołomiński	94	94	97	98	97
Kobyłka	119	116	119	120	119
Marki	93	97	101	103	102
Ząbki	129	126	126	128	127
Zielonka	120	117	119	122	120
Dąbrówka	60	63	68	68	68
Jadów	53	54	53	52	52
Klembów	57	61	62	63	64
Poświętne	49	51	53	55	54
Radzymin	87	87	89	92	92
Strachówka	30	32	33	33	36
Tłuszcz	55	56	58	60	60
Wołomin	102	101	103	102	101

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS-Bank Danych Lokalnych za rok 2014.

Tabela 24 Podmioty gospodarcze na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w gminach powiatu wołomińskiego.

Jednostka terytorialna	ogółem				
	2010	2011	2012	2013	2014
MAZOWIECKIE	2034,7	2019,2	2097,3	2183,8	2245,8
Powiat wołomiński	1792,7	1804,8	1867,1	1912,1	1932,3
Kobyłka	2153,3	2104,5	2173,4	2210,6	2243,1
Marki	1849,9	1922,6	2026,5	2078,3	2106,7
Ząbki	2426,3	2393,9	2419,0	2478,9	2472,7
Zielonka	2475,8	2461,6	2547,4	2616,7	2620,3
Dąbrówka	1146,6	1198,7	1285,1	1287,8	1313,9
Jadów	982,6	1009,8	1000,4	981,0	1011,1
Klembów	1059,6	1140,7	1163,7	1189,6	1216,5
Poświętne	926,3	940,6	978,1	1013,8	1011,9

¹⁹ *Nastroje gospodarcze wśród małych firm. Analiza sytuacji w sektorze MŚP w 2013 r. oraz przewidywane trendy rozwojowe*, Instytut Badań i Analiz, Olsztyn 2014.

Radzymin	1658,4	1664,1	1719,6	1789,9	1816,6
Strachówka	675,4	703,7	720,4	722,5	786,7
Tłuszcz	994,8	1010,7	1055,3	1096,7	1117,3
Wołomin	1905,9	1916,0	1990,8	2021,4	2035,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS-Bank Danych Lokalnych za rok 2014.

Tabela 25 Podmioty gospodarcze według klas wielkości na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w gminach powiatu wołomińskiego.

Jednostka terytorialna	Zatrudnienie w przedsiębiorstwie			
	0 - 9	10 - 49	50 - 249	250 i więcej
MAZOWIECKIE	2150,9	76,3	15,3	3,3
Powiat wołomiński	1866,1	56,6	8,7	0,9
Kobyłka	2186,2	48,7	8,1	0,0
Marki	2030,9	63,6	11,1	1,1
Ząbki	2417,8	47,2	6,7	1,0
Zielonka	2508,1	101,8	9,5	1,0
Dąbrówka	1267,2	44,6	2,0	0,0
Jadów	965,1	41,8	4,2	0,0
Klembów	1161,2	53,6	0,0	1,7
Poświętne	979,0	30,4	2,5	0,0
Radzymin	1748,7	57,3	10,1	0,6
Strachówka	728,4	58,3	0,0	0,0
Tłuszcz	1079,1	33,5	4,8	0,0
Wołomin	1956,1	63,5	13,9	1,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS-Bank Danych Lokalnych za rok 2014.

Wśród ogółu zarejestrowanych działalności gospodarczych, w powiecie wołomińskim, podobnie jak w skali regionu (**Tabela 25**), dominują mikroprzedsiębiorstwa - stanowią 96,57% ogółu przedsiębiorstw posiadających swoją siedzibę na terenie powiatu. Jest to wartość nieco wyższa niż wojewódzka – 95,77%. Najwięcej mikroprzedsiębiorstw występuje w Zielonce, Ząbkach i Kobyłce. Gmina Zielonka jest także liderem jeśli chodzi o małe przedsiębiorstwa (101,8) – wskaźnik ich występowania jest o wiele wyższy jak w przypadku pozostałych gmin powiatu. Najwięcej średnich przedsiębiorstw odnotowano w gminie Wołomin (13,9) w Markach (11,1) i Radzyminie (10,1). Duże przedsiębiorstwa występują głównie w Wołominie (1,9), Klembowie (1,7) i Markach (1,1).

Pod względem obszarów prowadzonej działalności, rozpatrywanych na podstawie PKD (**Tabela 26**), dominuje w powiecie wołomińskim Sekcja G (handel hurtowy, detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych) oraz budownictwo – Sekcja F (odpowiednio 7991 i 3622 podmiotów). Jest to tendencja charakterystyczna zarówno dla regionu jak i dla całego kraju. Większość, bo ¼ podmiotów z Sekcji G prowadzi swoją działalność na terenie gminy Wołomin. Ich kumulacja występuje także w Ząbkach (17,97%) i Markach (15,89%). Relatywnie wysoki poziom tego typu przedsiębiorstw odnotowano również w Radzyminie (10,76%), Kobyłce (10,03%) i Zielonce (8,85%). Najwięcej podmiotów świadczących usługi w zakresie budownictwa znów skupiona jest w Wołominie (23,49%) oraz w Ząbkach (16,45%). Kolejną sekcją silnie rozwiniętą w powiecie wołomińskim jest przetwórstwo przemysłowe – przedsiębiorstwa z tego obszaru stanowią 11,24% ogółu odnotowanych

(w sekcjach A-R). Są one najliczniej reprezentowane w Wołominie (22,34%), Żąbkach (14,57%), Markach (13,90%), Kobyłce (13,66%).

Tabela 26 Podmioty gospodarcze według Sekcji PKD w gminach powiatu wołomińskiego

PKD \ Jednostka Terytorialna	Powiat wołomiński	Kobyłka	Marki	Żąbki	Zielonka	Dąbrówka	Jadów	Klembów	Poświętne	Radzymin	Strachówka	Tuszczy	Wołomin
Sekcja A - Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	156	8	8	14	6	20	7	14	7	24	7	12	29
Sekcja B - Górnictwo i wydobywanie	17	3	0	1	0	1	0	2	0	2	0	2	6
Sekcja C - Przetwórstwo przemysłowe	2985	408	415	435	345	77	52	59	71	334	7	115	667
Sekcja D - Wytw. i zaopatr. w energię elektr., gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze	22	5	0	5	2	0	0	0	2	2	0	2	4
Sekcja E - Dostawa wody; gosp. ściekami i odpadami oraz działalność zw. z rekultywacją	144	20	26	9	9	4	0	7	3	27	0	7	32
Sekcja F - Budownictwo	3622	409	436	596	324	96	98	118	49	359	35	251	851
Sekcja G - Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	7991	802	1110	1436	708	184	138	209	117	858	26	382	2021
Sekcja H - Transport i gospodarka magazynowa	2145	235	239	409	162	72	19	64	39	243	16	129	518
Sekcja I - Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	716	84	93	151	85	15	20	18	7	71	1	29	142
Sekcja J - Informacja i komunikacja	978	90	164	242	122	11	9	16	4	86	1	24	209
Sekcja K - Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	830	71	133	175	71	20	15	10	4	73	2	56	200
Sekcja L - Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	835	75	125	278	128	5	0	6	4	45	2	11	156
Sekcja M - Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	2505	282	446	530	272	41	19	55	10	248	4	79	519
Sekcja N - Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	1118	107	161	206	103	29	17	39	22	128	3	63	240
Sekcja O - Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	85	4	4	4	3	10	6	7	8	7	5	8	19
Sekcja P - Edukacja	988	92	163	148	98	14	15	28	23	107	6	55	239

Sekcja Q - Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	1050	120	173	210	114	10	16	19	9	82	3	37	257
Sekcja R - Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	359	41	51	58	39	6	11	9	4	38	1	21	80

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS-Bank Danych Lokalnych za rok 2014.

Czwartą dominującą w powiecie wołomińskim Sekcją PKD, jest działalność profesjonalna, naukowa i techniczna. Wysoką pozycję tej Sekcji należy uznać za pozytywny trend, z tego względu, że przedsiębiorstwa w tej Sekcji wykazują się większą niż inne innowacyjnością, co niewątpliwie wpływa na konkurencyjność gospodarczą obszaru oraz przyciągany kapitał. Działalność profesjonalna jest skoncentrowana w Ząbkach (21,15%). Niewiele niższy wskaźnik odnotowano w Wołominie (20,71%). W znacznie większym stopniu niż w innych gminach opisywany rodzaj działalności gospodarczej prowadzony jest w Markach (17,80%). Ponadto, Marki wyróżniają się na mapie powiatu tym, że właśnie tutaj działalność profesjonalna jest (po dominującej wszędzie Sekcji G) najsilniej rozwinięta.

Kolejną licznie reprezentowaną Sekcją PKD jest transport i gospodarka magazynowa – 8,07% podmiotów gospodarczych prowadzi interesy w tym właśnie obszarze. Większość, bo blisko ¼ tego typu działalności skupiona jest w Wołominie i w Ząbkach (19,06%). Po handlu i budownictwie jest to jednocześnie najsilniej rozwinięty obszar działalności gospodarczej w przypadku gmin: Klembów oraz Tłuszcz.

W zdecydowanie mniejszym zakresie, jakkolwiek znaczącym, rozwinięta jest w powiecie wołomińskim działalność w zakresie usług administrowania (z wyłączeniem sektora publicznego) – 4,21% podmiotów oraz opieka zdrowotna i pomoc społeczna (3,95%). Skala działalności prowadzonych w obu wskazanych Sekcjach jest o połowę (i więcej) mniejsza jak w przypadku opisanych powyżej.

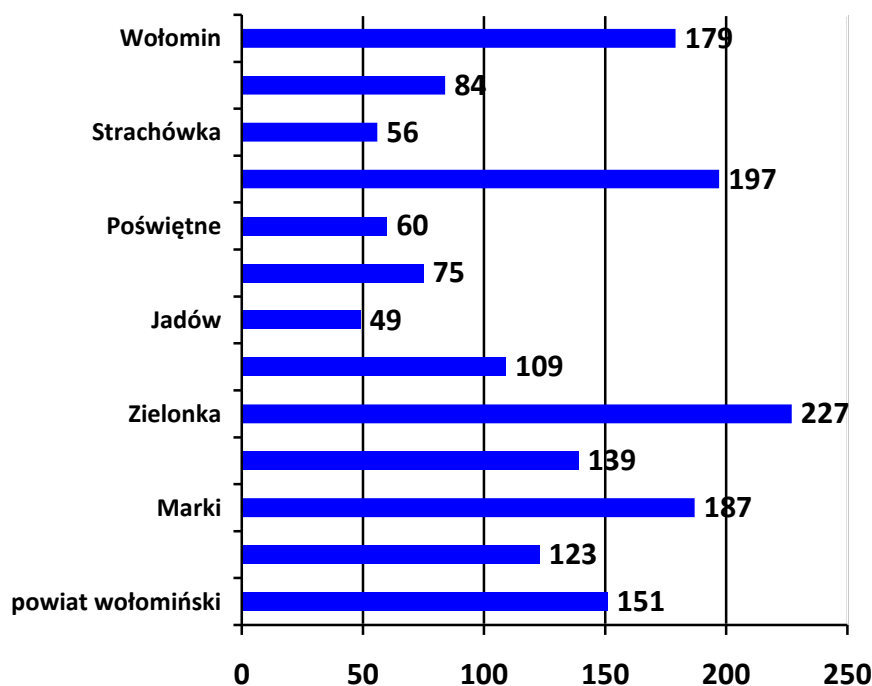
W celu budowania konkurencyjności gospodarczej powiatu należy stworzyć warunki sprzyjające zarówno rozwojowi lokalnej przedsiębiorczości, jak i przyciągnąć kapitał zewnętrzny. Ze względu na niewystarczającą na chwilę obecną podaż gruntów pod inwestycje, ważne jest stworzenie/dostosowanie zasobu gruntów, który będzie ze względów logistycznych (np. ze względu na położenie czy dostęp do infrastruktury technicznej). Istotnym stymulantem wzmocnienia (ilościowego i jakościowego) funkcjonujących i potencjalnych przedsiębiorstw, będzie także stworzenie zintegrowanego systemu obsługi administracyjnej jak również systemu ulg na który gminy mogą sobie pozwolić. Istotnym aspektem rozwoju gospodarczego jest także pomoc przedsiębiorcom, jaką mogą im świadczyć istniejące lub nowo tworzone instytucje otoczenia biznesu, których zadania powinny koncentrować się na doradztwie, integrowaniu i promocji.

Istotne jest dodatkowo zapewnienie zrównoważonego rozwoju gospodarczego powiatu wołomińskiego – ze szczególnym uwzględnieniem gmin znajdujących się dalej od Warszawy – w północno – zachodniej części. Wynika to zarówno z potrzeb i problemów z dostępem do pracy, które kumulują się właśnie na tych terenach, jak również z ograniczoną chłonnością gmin „podwarszawskich”.

II.3.3. Rynek pracy i bezrobocie

Rynek pracy w powiecie wołomińskim charakteryzuje się dużo niższymi wskaźnikami niż ogólnowojevodzkie (**Tabela 27**). Liczba pracujących na 1000 ludności wynosi tutaj 151 os. – w przypadku Mazowsza jest to 272. Na przestrzeni minionych pięciu lat sytuacja ta nie ulega większym zmianom. Najbardziej zapracowaną gminą (**Rycina 16**) okazuje się być Zielonka – tam na 1 000 osób, przypada 227 pracujących. Wyraźnie mniej jest pracujących w Radzyminie, Markach oraz Wołominie, odpowiednio: 197, 187 i 179. Choć i tak są to wyniki wyższe niż w pozostałych gminach powiatu. Wyższa liczba osób pracujących jest jeszcze w Kobyłce (123) i w Ząbkach (139). W pozostałych gminach sytuacja kształtuje się znacznie gorzej. Szczególnie niski poziom liczby ludności pracującej występuje w Jadowie (49) i Strachówce (56).

Rycina 16 Pracujący na 1000 ludności w gminach powiatu wołomińskiego.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS-Bank Danych Lokalnych za rok 2014.

Występuje wyraźna dynamika zatrudnienia w gminach powiatu wołomińskiego. O ile w skali globalnej (powiatowej) nie występują większe odchylenia w zatrudnieniu, na przestrzeni analizowanych lat (podobnie jak w regionie), o tyle na poziomie gmin widać wyraźne różnice. Największy i systematyczny wzrost wskaźnika pracujących nastąpił w Dąbrówce – aż o 51 os. Żadna inna gmina nie osiągnęła tak imponującego wyniku. Poza Dąbrówką wyraźną poprawę widać w przypadku: Strachówki (+10), Klembowa (+9), Tłuszcza (+9), Zielonki (+8), Poświętne (+7). Tendencja odwrotna – spadek liczby pracujących nastąpił w czterech gminach powiatu. Najbardziej negatywnie przedstawia się sytuacja

w Radzyminie (-17) i Jadowie (-12). Także w Ząbkach i w Wołominie tendencja jest wyraźnie malejąca (odpowiednio: -12 i -10). Sytuacja taka może mieć związek z wpływem negatywnych trendów demograficznych – starzeniem się społeczeństwa, przy jednocześnie dużej populacji we wskazanych gminach.

Tabela 27 Pracujący na 1000 ludności w gminach powiatu wołomińskiego w latach 2009 – 2013.

Jednostka terytorialna	ogółem					Saldo (2009-2013)
	2009	2010	2011	2012	2013	
MAZOWIECKIE	272	272	274	272	272	Const
Powiat wołomiński	152	155	155	155	151	Const
Kobyłka	121	127	128	126	123	+2
Marki	184	190	194	181	187	+3
Ząbki	149	149	150	140	139	- 10
Zielonka	219	219	214	219	227	+8
Dąbrówka	58	75	86	111	109	+51
Jadów	61	63	64	76	49	-12
Klembów	64	64	74	69	75	+11
Poświętne	53	58	60	56	60	+7
Radzymin	214	225	225	218	197	-17
Strachówka	46	46	50	50	56	+10
Tłuszcz	75	77	77	82	84	+9
Wołomin	188	189	182	189	179	-9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Osoby pracujące w powiecie wołomińskim znajdują przede wszystkim zatrudnienie w przemyśle i budownictwie (29,62%). W handlu, przy naprawie pojazdów samochodowych, w transporcie i gospodarce magazynowej, informacji i komunikacji zatrudnionych jest – 24,19%. Pozostałe usługi tworzą miejsca pracy dla 26,73% osób. W rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie znajduje zatrudnienie 15,55%. Natomiast działalność finansowa i ubezpieczeniowa, obsługa rynku nieruchomości daje zatrudnienie 3,88%.

Oferty pracy jakie pojawiły się na wołomińskim rynku pracy (na poziomie Powiatowego Urzędu Pracy), to propozycje skierowane przez 2165 pracodawców. Łącznie pozyskano 2710 miejsc pracy, z tego faktycznie w PUP zrealizowano 1836 miejsc pracy.

Najwięcej zgłoszonych ofert było w zawodach:

robotnik gospodarczy i bez zawodu - 489 ofert ,

pracownicy biurowi i pozostali pracownicy obsługi biura – 463 oferty,

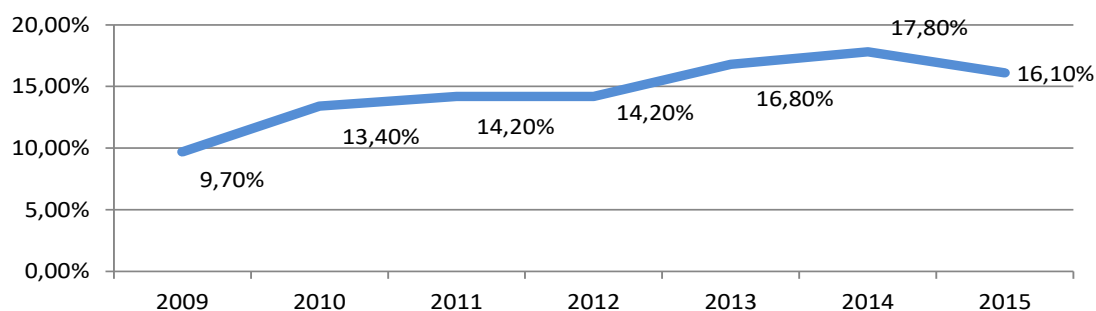
kasjer – sprzedawca – 290 ofert,

przedstawiciel handlowy – 164 oferty,

kucharz – 110 ofert,

kierowca –106 ofert.

Rycina 17 Stopa bezrobocia w powiecie wołomińskim, w latach 2009 – 2015
(dane ze stycznia każdego roku)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Wołominie
http://www.pup.wolomin.pl/urzed_pracy/stopa_bezrobocia.html

Stopa bezrobocia jaką odnotowuje Powiatowy Urząd Pracy ulega wahaniom w trakcie roku kalendarzowego, co najczęściej jest związane z sezonowymi ofertami pracy. Ogólna tendencja zaobserwowana na przestrzeni minionych sześciu lat wskazuje, że bezrobocie w powiecie wołomińskim systematycznie wzrasta. Wzrost ten miał miejsce od roku 2009 do 2014, aby na początku 2015 roku odnotować wyraźny spadek – o 1,7 punktu procentowego. Zaprezentowana tendencja odzwierciedla sytuację w województwie mazowieckim (**Tabela 27**). Bezrobotni to w większej mierze mężczyźni (60%) niż kobiety (40%).

Największe bezrobocie występuje w gminie Wołomin - ¼ odnotowanych pochodzi właśnie z tej gminy. Wysoki odsetek występuje także w Radzyminie (11,67% ogółu bezrobotnych), Tłuszczu (10,70%), Markach (9,92%).

Tabela 28 Bezrobotni zarejestrowani w gminach powiatu wołomińskiego w latach 2010 – 2014.

Jednostka terytorialna	ogółem					mężczyźni	kobiety
	2010	2011	2012	2013	2014	2014	2014
MAZOWIECKIE	238341	246739	271927	283196	249777	130268	119509
Powiat wołomiński	9161	9539	11586	12871	11615	6504	5111
Kobyłka	844	862	996	1145	1019	594	425
Marki	827	1014	1216	1341	1153	618	535
Ząbki	747	801	1005	1153	1032	517	515
Zielonka	529	559	679	755	754	414	340
Dąbrówka	263	302	412	470	422	248	174
Jadów	539	489	566	626	567	344	223
Klembów	450	464	525	575	544	317	227
Poświętne	282	294	378	434	380	222	158
Radzymin	916	1052	1329	1600	1356	762	594
Strachówka	176	173	209	223	205	134	71
Tłuszcz	1185	1102	1310	1386	1243	718	525
Wołomin	2403	2427	2961	3163	2940	1616	1324

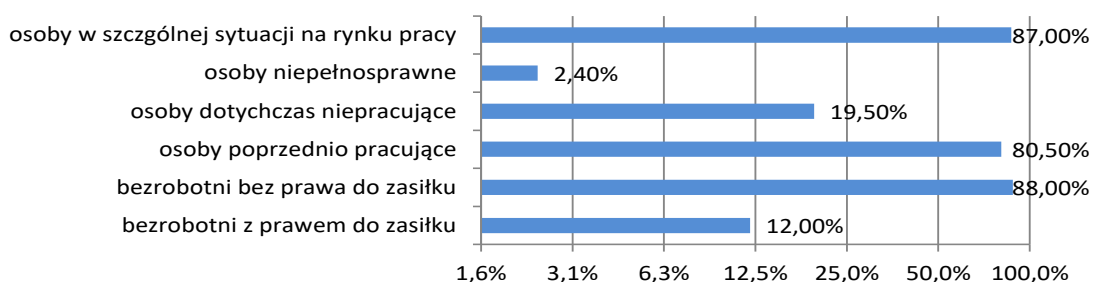
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wynosi w powiecie wołomińskim 8,0%, co jest wskaźnikiem wyższym niż w przypadku województwa (7,6%). Osoby z wykształceniem wyższym stanowią największą populację – 31,2%. Drugą najliczniejszą grupą są osoby, które ukończyły zasadnicze szkoły zawodowe – 24,9%. Niemniej liczna jest grupa bezrobotnych po szkołach policealnych oraz szkołach średnich zawodowych – 21,5%. Bezrobotni z wykształceniem ogólnokształcącym to 12,1% ogółu ludności bez pracy. Legitymujący się ukończeniem gimnazjum lub szkoły niższego szczebla, to 10,4% ogółu bezrobotnych powiatu wołomińskiego.

Wśród bezrobotnych (**Rycina 18**) zarejestrowanych na koniec 2014 r., 2,4% stanowiły osoby niepełnosprawne, ponadto pracy poszukiwało jeszcze 54 osoby, które zgłosiły się do urzędu. 19,5% stanowiły osoby dotychczas niepracujące – w znacznej mierze absolwenci. Bezrobotni z prawem do zasiłku stanowili zaledwie 12,0%, a aż 88,0% takiego prawa nie posiadało. Większość bezrobotnych została zakwalifikowana jako osoby w szczególnej sytuacji na rynku pracy 87,0%. Na liście tych ostatnich znajdowali się bezrobotni:

- do 25 roku życia (1660 osób),
- długotrwale bezrobotni (6870 osób),
- powyżej 50 roku życia (3349 osób),
- bez kwalifikacji i doświadczenia zawodowego (6879 osób),
- bez wykształcenia średniego (6514 osób),
- samotnie wychowujących co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia (787 osób),
- po odbyciu kary pozbawienia wolności (236 osób),
- niepełnosprawni (273 osoby).

Rycina 18 Charakterystyka bezrobotnych powiatu wołomińskiego.

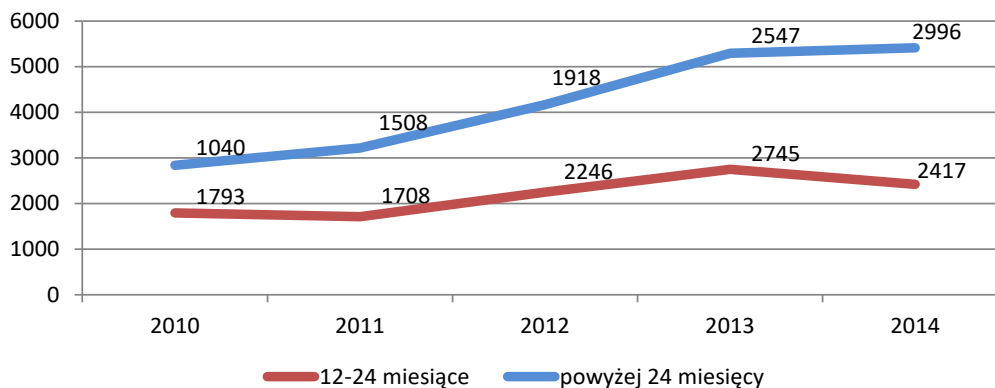

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Powiatowego Urzędu Pracy w Wołominie
http://www.pup.wolomin.pl/urzed_pracy/stopa_bezrobocia.html

W powiecie wołomińskim występuje stały wzrost najdłużej pozostających bez pracy (**Rycina 19**). Bezrobotni, posiadający ten status dłużej niż 2 lata to blisko 3 tys. osób. Co jednak istotne, na przestrzeni minionych pięciu lat liczba długotrwale bezrobotnych niemal potroiła się – z 1040 osób w roku 2010 do 2996 na koniec roku 2014. Jest to niepokojący trend, sygnalizujący z jednej strony niewystarczającą skuteczność systemu wsparcia bezrobotnych w powiecie, z drugiej zaś świadczący o negatywnym zjawisku społecznym

jakim jest wyuczona i świadoma bezradność. Trzeba jednocześnie mieć na uwadze, że na ogół ta kategoria społeczna najbardziej opornie poddaje się procesowi aktywizacji zawodowej. Także pracodawcy sceptycznie odnoszą się do długotrwale bezrobotnych jako kandydatów do pracy.

Rycina 19 Długotrwale bezrobotni w powiecie wołomińskim w latach 2010 – 2014.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Jak wynika ze sprawozdawczości Powiatowego Urzędu Pracy w Wołominie, w 2014 r. z ewidencji urzędu wyłączono (tzw. odpływ) ogółem 13.858 osób. Przyczyny wyłączeń były następujące:

- podjęcie pracy - 6.061 osób,
- rozpoczęcie szkolenia - 593 osoby,
- rozpoczęcie stażu - 707 osób,
- odmowa przyjęcia propozycji odpowiedniej pracy lub innej formy pomocy - 68 osób,
- niepotwierdzenie gotowości do podjęcia pracy - 4.761 osób,
- rezygnacja ze statusu osoby bezrobotnej - 478 osób,
- prace społecznie użyteczne - 243 osoby,
- inne przyczyny (np. osiągnięcie wieku emerytalnego) - 947 osób.

II.3.4 Turystyka

Na potencjał turystyczny danego obszaru składa się szereg elementów zarówno natury technicznej jak i społecznej. Wśród tych pierwszych można wskazać infrastrukturę obsługi ruchu turystycznego, do której w pierwszej kolejności zalicza się obiekty noclegowe oraz gastronomiczne, jak również tzw. infrastrukturę paraturystyczną: szlaki turystyczne,

lokalne atrakcje, infrastrukturę sportowo – rekreacyjną, muzea, punkty informacji turystycznej, itp. Istniejąca infrastruktura powinna odzwierciedlać zasoby jakimi dysponuje dany region z uwzględnieniem walorów przyrodniczych i/lub historycznych i kulturowych. Zaawansowanie pod opisywanym względem i równocześnie właściwa promocja będą tworzyły warunki do rozwoju ruchu turystycznego.

W niniejszym rozdziale odniesiono się do najważniejszych kwestii związanych z działalnością turystyczną – charakteryzując podstawową infrastrukturę ruchu turystycznego, która pozwala traktować tę branżę jako element rozwoju gospodarczego. Opisano więc rozwój gmin powiatu pod względem występującej bazy noclegowej oraz gastronomicznej, scharakteryzowano ruch turystyczny w powiecie oraz zasygnalizowano istotną infrastrukturę związaną z dziedzictwem historycznym i kulturowym obszaru. Pogłębiony audyt turystyczny powiatu znajduje się w *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Turystyki Powiatu Wołomińskiego na lata 2012 – 2020*.

Infrastruktura turystyczna i ruch turystyczny

W powiecie wołomińskim funkcjonuje 12 obiektów hotelowych, które występują w Kobyłce (1), Markach (4), Ząbkach (1), Zielonce (2), Radzyminie (2), Wołominie (1), Tłuszcz (1). Nie występują kempingi oraz zespoły domków turystycznych, występują natomiast inne obiekty noclegowe – 3 sztuki – w Kobyłce (2) i w Dąbrówce (1). Dodatkowo funkcjonują 3 obiekty zakwaterowania inne niż hotele. Na terenie gminy Strachówka są 3 gospodarstwa agroturystyczne, gdzie w okresie letnim wypoczywają goście. Również w Jadowie są gospodarstwa agroturystyczne.

Sytuacja jakościowa w poszczególnych kategoriach obiektów kształtuje się w następujący sposób:

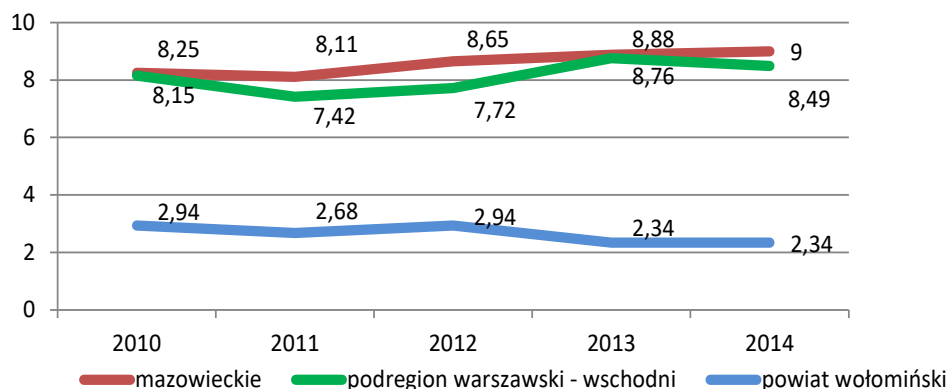
- Hotele 3*- 6 obiektów (Kobyłka – 1, Marki – 2, Zielonka – 2, Radzymin – 1, Wołomin – 1, Tłuszcz -1), sytuacja ilościowa jest w powiecie stabilna – od pięciu lat nie przybyło obiektów tej kategorii w powiecie, zmiana wystąpiła na poziomie gmin – jeden hotel przestał funkcjonować w ewidencji – w Ząbkach, i jeden przybył – w Wołominie.
- Hotel z jedną gwiazdką funkcjonuje w Markach. Obiekt tej kategorii do 2010 r. działał w Radzyminie.
- Także w Markach funkcjonuje motel oznaczony 1*. Natomiast jeden tego typu obiekt jest w trakcie kategoryzacji (Radzymin).
- W trakcie kategoryzacji jest także jeden pensjonat znajdujący się na terenie gminy Radzymin.

Nie występują hotele 5* i 2*.

Istniejąca baza noclegowa oferuje 232 pokoje z 540 miejscami noclegowymi. Są to wartości daleko odbiegające od wskaźników wojewódzkich czy charakterystycznych dla podregionu warszawskiego – wschodniego. Okazuje się bowiem, że wskaźnik liczby miejsc noclegowych przypadających na 1000 ludności (**Rycina 20**) dla powiatu wołomińskiego na rok 2014 wynosi 2,34, podczas gdy dla Mazowsza jest to 9,0, a dla podregionu – 8,49. Co

istotne, ogólnie występującą tendencją jest powolny, aczkolwiek systematyczny wzrost poziomu opisywanego wskaźnika. Tymczasem w powiecie wołomińskim występuje jego spadek.

Rycina 20 Miejsca noclegowe na 1000 ludności w powiecie wołomińskim, w latach 2010 – 2014, na tle porównawczym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

W powiecie wołomińskim występuje tendencja spadkowa jeśli chodzi o ofertę noclegową – w ostatnich pięciu latach (**Tabela 28**) liczba dostępnych pokoi spadła z 261 na 223. Do sytuacji takiej przyczyniło się zamknięcie, obiektu (ów) w Ząbkach, gdzie odnotowano spadek pokoi wynajmowanych turystom o 35. W wymiarze wewnętrznym najbardziej zaawansowanymi gminami są Zielonka oraz Marki, które oferują odpowiednio: 70 i 63 pokoje oraz 143 i 118 miejsc noclegowych. Więcej miejsc noclegowych, przy mniejszej liczbie pokoi występuje w Kobyłce (97 miejsc noclegowych i 18 pokoi), co wskazuje na występowanie pokoi wieloosobowych. Gminą gdzie oferta uległa znaczącej poprawie jest Wołomin, gdzie uruchomiono obiekt z 21 pokojami. Spadek ilościowy oferty nastąpił także w Radzyminie – o 26 pokoi. Za spadkiem liczby pokoi automatycznie idzie spadek liczby miejsc noclegowych, co wyraźnie widać w statystyce.

Tabela 29 Baza noclegowa w powiecie wołomińskim, w latach 2010 – 2014 – pokoje i miejsca noclegowe.

	pokoje					miejsca noclegowe				
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
Powiat wołomiński	261	237	251	223	223	639	591	660	533	540
Kobyłka	17	19	17	18	18	74	78	95	92	97
Marki	62	63	63	63	63	128	120	124	118	118
Ząbki	63	63	58	28	28	123	122	122	72	72
Zielonka	70	70	70	70	70	183	185	183	143	143
Dąbrówka	0	0	0	0	0	32	32	49	18	20
Radzymin	49	22	22	23	23	99	54	54	57	57
Wołomin	0	0	21	21	21	0	0	33	33	33

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Tabela 30 Wykorzystanie miejsc noclegowych w powiecie wołomińskim

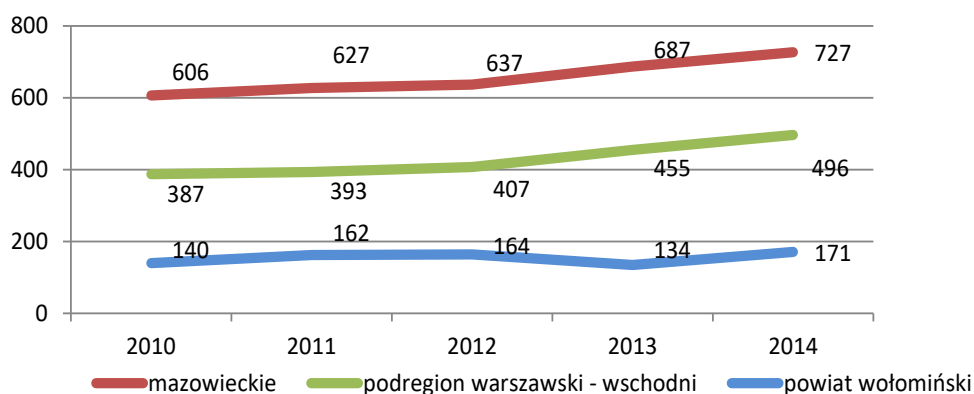
Jednostka terytorialna	stopień wykorzystania miejsc noclegowych (%)				
	2010	2011	2012	2013	2014
MAZOWIECKIE	38,8	39,0	38,3	39,8	40,6
Podregion 29 - warszawski wschodni	27,9	26,8	25,7	26,1	27,2
Powiat wołomiński	25,8	27,5	27,1	25,5	29,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Miejsca noclegowe, dostępne na terenie powiatu wołomińskiego nie są w pełni wykorzystane (**Tabela 29**). Jak wskazują wyniki publicznej statystyki, są one zagospodarowane w 29,5%, co jest wartością zdecydowanie odbiegającą od poziomu regionalnego (mazowieckiego) – 40,6%. Okazuje się jednak, że istniejąca baza jest wykorzystywana w większym zakresie niż na poziomie podregionu (27,2%).

Wskaźnik ilości osób korzystających z noclegów (a więc potencjalnych turystów) na 1000 ludności wynosi w powiecie wołomińskim 171, ponad czterokrotnie niższy niż dla województwa mazowieckiego (727) oraz prawie trzykrotnie niższy jak w podregionie warszawskim – wschodnim (469). Jakkolwiek, przy niewielkim spadku w roku 2013, wykazuje on stałą tendencję wzrostową na przestrzeni minionych lat, co jest również charakterystyczne dla województwa i podregionu.

Rycina 21 Korzystający z noclegów na 1000 ludności w powiecie wołomińskim, w latach 2010 – 2014, na tle porównawczym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Wśród konsumentów usług noclegowych (**Tabela 30**) świadczonych na terenie powiatu wołomińskiego dominują Polacy. Ich liczba wzrosła na przestrzeni minionych pięciu lat o 5 tys. W układzie wewnętrznym największy przyrost nastąpił w gminie Kobyłka – ponad trzykrotny. Ponad drugie tyle odwiedzających, w na przestrzeni 2010 – 2014, nocowało w Markach. Ponad 2 tys. wizytujących więcej odnotowano w Zielonce. Także w przypadku Wołomina widoczna jest różnica w analizowanych latach – jakkolwiek pomiędzy rokiem 2012 i 2014 nastąpił tutaj spadek liczby korzystających. Radzymin, Dąbrówka i Ząbki odnotowały znaczący spadek nocujących.

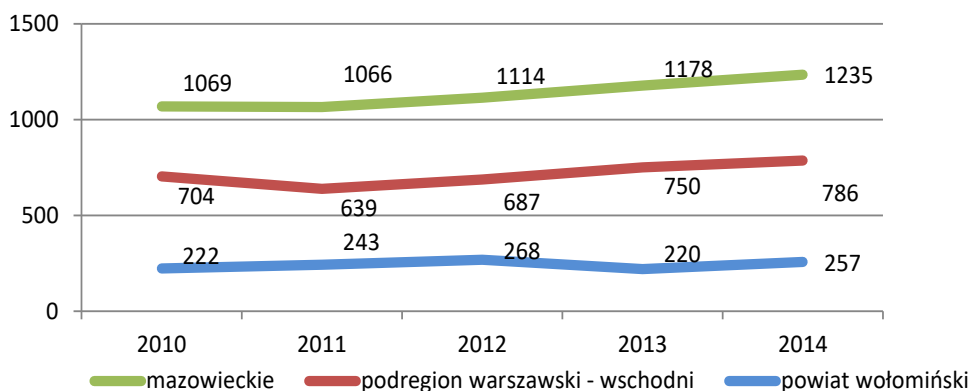
Turyści zagraniczni najczęściej odwiedzali Zielonkę i Marki. W przypadku tej pierwszej gminy liczba korzystających z zagranicy podwoiła się na przestrzeni minionych pięciu lat, natomiast w Markach nastąpił trzykrotny wzrost. Relatywnie więcej odwiedzających przybyło także do Kobyłki (ponad trzykrotnie więcej) i do Radzyna. Nocujących z zagranicy ubyło Ząbkom oraz Wołominowi.

Tabela 31 Korzystający z noclegów w obiektach noclegowych na terenie powiatu wołomińskiego, w latach 2010 – 2014, Polacy i obcokrajowcy.

Jednostka terytorialna	Korzystający – Polacy					korzystający – turyści zagraniczni				
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
Powiat wołomiński	28537	32801	33039	26993	34892	2000	3081	3783	3534	4526
Kobyłka (1)	991	1127	2264	1941	3232	38	43	60	110	140
Marki (1)	4099	6184	6694	6899	8948	570	1111	1222	1642	1527
Ząbki (1)	7492	7969	8015	4171	5427	344	457	607	406	243
Zielonka (1)	10797	12481	11149	10887	12837	880	878	1084	815	1627
Dąbrówka (2)	1026	970	2001	572	493	0	0	0	0	0
Radzimin (3)	4132	4070	2086	2268	2402	168	592	745	561	691
Wołomin (3)	0	0	830	255	244	0	0	65	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Rycina 22: Udzielone noclegi na 1000 ludności w powiecie wołomińskim, w latach 2010 – 2014, na tle porównawczym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Ilość noclegów udzielonych w obiektach znajdujących się na terenie powiatu wołomińskiego, na przestrzeni minionych pięciu lat powoli wzrasta (pomimo wyraźnego spadku w roku 2013). Rozpatrując tę cechę w odniesieniu do 1000 ludności w powiecie, osiągnięto wynik 257, co jest wartością czterokrotnie niższą jak w województwie. Także w odniesieniu do podregionu warszawskiego – wschodniego jest to mniej (786).

W układzie wewnętrznym powiatu najczęściej noclegów udzielono w obiektach w Zielonce (16483), Ząbkach (11360) i Markach (10950). Największy przyrost spośród

wszystkich gmin odnotowano w Kobyłce – trzykrotny. W Radzyminie i Wołominie liczba udzielonych noclegów spadła.

Turyści zagraniczni najchętniej i najdłużej nocowali w Ząbkach i Markach. W obu gminach nastąpił też kilkutyśięczny wzrost liczby odwiedzających z zagranicy. Największy przyrost – dziesięciokrotny (!) – odnotowano natomiast w Kobyłce. Czterokrotnie dłużej zagraniczni turyści nocowali w Radzyminie. Ząbki odnotowały wyraźny spadek noclegów udzielanych odwiedzającym z zagranicy.

Tabela 32 Udzielone noclegi w obiektach noclegowych na terenie powiatu wołomińskiego, w latach 2010 – 2014, Polacy i obcokrajowcy.

Jednostka terytorialna	udzielone noclegi rezydentom (Polakom)					udzielone noclegi – turyści zagraniczni				
	2010	2011	2012	2013	2014	2010	2011	2012	2013	2014
Powiat wołomiński	44103	47577	52763	43720	51810	4250	6063	7516	6329	7428
Kobyłka	1369	1345	3933	4460	5616	96	74	113	226	941
Marki	9639	10607	10009	9947	10950	1162	1848	1950	2401	2288
Ząbki	9689	10500	11985	8521	11360	1153	1769	1879	1558	641
Zielonka	16812	18924	17125	15879	16483	1657	1763	2734	1585	2444
Dąbrówka	1605	1623	4630	1531	2530	0	0	0	0	0
Radzymin	4989	4578	3436	3112	2716	182	609	745	561	759
Wołomin	0	0	1645	300	244	0	0	95	0	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Istotnym elementem obsługi ruchu turystycznego jest gastronomia, która sama w sobie może stanowić zachętę do odwiedzania określonego obszaru (jeśli np. występują tam potrawy regionalne), oraz wpisuje się w ofertę turystyczną. Korzystając z danych publicznej statystyki, w powiecie wołomińskim zidentyfikowano 619 podmiotów świadczących usługi w zakresie żywienia – nie wszystkie będą oczywiście restauracjami czy barami – jakkolwiek dane te prezentują pewne tendencje w opisywanym zakresie (**Tabela 32**). Na przestrzeni minionych pięciu lat widoczny jest nieznaczny wzrost liczby podmiotów gospodarczych prowadzących opisywany rodzaj działalności. Najwięcej placówek gastronomicznych funkcjonuje w Wołominie oraz w Ząbkach (odpowiednio: 136 i 120). Na podobnym poziomie (ilościowym) rozwinięte są usługi żywieniowe w Kobyłce, Zielonce, Markach oraz Radzyminie. Najszabsza oferta występuje w Strachówce i w Poświętnem. Rynek usług gastronomicznych jest w zasadzie stabilny – w większości gmin występują niewielkie wahania jeśli chodzi o liczbę podmiotów zarejestrowanych na przestrzeni minionych pięciu lat. Najwyraźniejszy przyrost nastąpił w Ząbkach i w Zielonce.

Tabela 33 Przedsiębiorstwa prowadzące działalność związaną z wyżywieniem (wg właściwej sekcji i działu PKD) w gminach powiatu wołomińskiego.

Jednostka terytorialna	ogółem				
	Sekcja I dział 56				
	2010	2011	2012	2013	2014
MAZOWIECKIE	14396	14330	15001	15656	16122
Powiat wołomiński	560	592	620	619	619
Kobyłka	76	74	74	73	74
Marki	66	77	76	83	71
Ząbki	91	104	115	115	120
Zielonka	54	53	56	61	72
Dąbrówka	10	13	13	13	14
Jadów	16	16	17	15	17
Klembów	16	15	13	16	16
Poświętne	4	6	6	7	6
Radzymin	56	55	69	62	63
Strachówka	1	0	0	1	1
Tłuszcz	28	27	32	29	29
Wołomin	142	152	149	144	136

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Zasoby historyczne i kulturowe

Powiat wołomiński posiada wiele dóbr kultury, w rejestrze i ewidencji zabytków nieruchomych znajduje się 197 obiektów z czego najwięcej w gminach Marki, Radzymin, Tłuszcz i Wołomin. Lista obiektów ujętych w rejestrze Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Warszawie prezentowana jest poniżej.

L. P	Gmina	Miejscowość	Obiekt	Datowanie
1	Dąbrówka	Chajęty-Jaktory	dwór	ok.. 1827, 1912
2	Dąbrówka	Chajęty-Jaktory	park	XIX w.
3	Dąbrówka	Dąbrówka	kościół pw. Podwyższenia Krzyża	1881-1884
4	Dąbrówka	Dąbrówka	plebania	1905
5	Dąbrówka	Dąbrówka	kaplica pogrzebowa	1884
6	Dąbrówka	Dąbrówka	budynek mieszkalno - gospodarczy nr 85	1943
7	Dąbrówka	Działy Czarnowskie	chałupa nr 3*	ok.. 1920
8	Dąbrówka	Guzowatka	chałupa nr 22	1910
9	Dąbrówka	Ślężany	pałac	I. 80 te XIX w., przed
10	Dąbrówka	Ślężany	park	XVIII/XIX w.
11	Dąbrówka	Ślężany	pałac	I. 80 te XIX w., przed
12	Jadów	Jadów	Kamienica	1892
13	Jadów	Jadów	chałupa*	ok. 1880
14	Jadów	Jadów	Zespół dworski składający się z: dworu, oficyny, obory, spichlerza oraz parku	II poł. XIX
15	Jadów	Jadów	Dwór z zespołu dworskiego	ok. 1860

16	Jadów	Jadów	Oficyna z zespołu dworskiego	II poł. XIX w.
17	Jadów	Jadów	Obora z zespołu dworskiego	XIX/XX w.
18	Jadów	Jadów	Spichlerz z zespołu dworskiego	k. XIX w.
19	Jadów	Jadów	Kościół p.w. Znalezienia Krzyża Św.	1882-86
20	Jadów	Jadów	Park podworski (pozostałości)	II poł. XIX w.
21	Jadów	Sulejów	Cmentarz parafialny	poł. XIX w.
22	Jadów	Szewnica	Chałupa	
23	Jadów	Szewnica	Gorzelnia	
24	Jadów	Szewnica	Chałupa	
25	Jadów	Szewnica	Chałupa	
26	Jadów	Szewnica	Czworak*	
27	Jadów	Nowy Jadów	Cmentarz par.	pocz. XIX w.
28	Klembów	Klembów	kościół parafialny pw. Św. Klemensa papieża męczennika	1829
29	Klembów	Klembów	cmentarz rz.-kat. - najstarsza część	1885
30	Klembów	Ostrówek	dom	ok.1926
31	Klembów	Ostrówek	dom	pocz. XX w.
32	Klembów	Ostrówek	dworek	1914
33	Klembów	Ostrówek	willa "Romanówka"	1924
34	Klembów	Ostrówek	dom	1930
35	Klembów	Ostrówek	dom	1913
36	Klembów	Ostrówek	willa "Szczęsnówek"	k. XIX w.
37	Klembów	Ostrówek	willa "Klementyna"	k. XIX w.
38	Klembów	Ostrówek	dom	k. XIX w.
39	Klembów	Ostrówek	dom	ok. 1930
40	Klembów	Wola Rasztowska	pałac Łuszczewskich	1673 (1953)
41	Klembów	Wola Rasztowska	park	1673 (1953)
42	Kobyłka	Kobyłka	Kościół św. Trójcy pojezuicki	1741-54
43	Kobyłka	Kobyłka	Dom jednorodzinny	1930
44	Kobyłka	Kobyłka	Kaplica grobowa	1837
45	Kobyłka	Kobyłka	Cmentarz rz.-kat. wraz ze starodrzewem	zał. 1803
46	Kobyłka	Kobyłka	Dom jednorodzinny	pocz. XX w.,
47	Kobyłka	Kobyłka	Willa "Uroczą" z działką i zielenią	ok. 1910
48	Kobyłka	Kobyłka	Park	
49	Kobyłka	Kobyłka	Dom jednorodzinny	1930
50	Kobyłka	Kobyłka	Dom jednorodzinny	ok. 1910
51	Kobyłka	Kobyłka	Dom jednorodzinny	1930
52	Kobyłka	Kobyłka	Dom jednorodzinny	ok.1915
53	Kobyłka	Kobyłka	Dom jednorodzinny	1937
54	Kobyłka	Kobyłka	wiąta peronowa	1952
55	Kobyłka	Kobyłka Ossów	wiąta peronowa	1952
56	Marki	Marki	zespół budowlany osiedla	1883-1885
57	Marki	Marki	zespół budowlany osiedla	1883-1885
58	Marki	Marki	zespół budowlany osiedla	1883-1885
59	Marki	Marki	Cmentarz parafialny	I poł. XIX w.
60	Marki	Marki	budynek główny Fabryki Braci	1884 r.
61	Marki	Marki	Budynek d. szkoły elementarnej	1895

62	Marki	Marki	zespół budowlany osiedla	1883-1885
63	Marki	Marki	zespół budowlany osiedla	1883-1885
64	Marki	Marki	Cmentarz parafialny	1917
65	Marki	Marki	dom (d. restauracja)	pocz. XX w, przed 1914
66	Marki	Marki	kościół p.w. św. Andrzeja Boboli	1929-1931 (rozbudowa
67	Marki	Marki	zespół budowlany osiedla	1883-1885
68	Marki	Marki	zespół budowlany osiedla	1883-1885
69	Marki	Marki	zespół budowlany osiedla	1883-1885
70	Marki	Marki	zespół budowlany osiedla	1883-1885
71	Marki	Marki	zespół budowlany osiedla	1883-1885
72	Marki	Marki	zespół budowlany osiedla	1883-1885
73	Marki	Marki	zespół budowlany osiedla	1883-1885
74	Marki	Marki	zespół budowlany osiedla	1883-1885
75	Marki	Marki	zespół budowlany osiedla	1883-1885
76	Marki	Marki	zespół budowlany osiedla	1883-1885
77	Marki	Marki	Kościół p.w. Niepokalanego Poczęcia	1897-1899
78	Marki	Marki	Pałac Bryggasa (Briggsa)	1884-1894
79	Marki	Marki	Park krajobrazowy przy pałacu Bryggasa	poł. XIX w.
80	Marki	Marki	Dom wielorodzinny*	ok. 1923
81	Marki	Marki	zespół budowlany osiedla	1883-1885
82	Marki	Marki	zespół budowlany osiedla	1883-1885
83	Marki	Marki	Zajazd*	XIX w.
84	Marki	Marki	willa	1883/1884
85	Poświętne	Krubki-Górki	Park krajobrazowy dworski	XVIII/XIX w.
86	Poświętne	Nowe Ręczaje	Chałupa*	XVIII w.
87	Poświętne	Poświętne	Plebania*	XIX w.
88	Poświętne	Poświętne	Cmentarz parafialny	poł. XVIII w.
89	Poświętne	Turze	Młyn wodny	ok. 1900
90	Poświętne	Wólka Dąbrowicka	Dwór (ob. szkoła)	
91	Radzymin	Arciechów	Bezimienna mogiła żołnierza polskiego	1939
92	Radzymin	Radzymin	Budynek	XVIII w.
93	Radzymin	Radzymin	Willa	I.20. XX w.
94	Radzymin	Radzymin	Willa	1925
95	Radzymin	Radzymin	Cmentarz żydowski	
96	Radzymin	Radzymin	Kaplica cmentarna	1927
97	Radzymin	Radzymin	Cmentarz wojskowy (wraz z	zał. 1912
98	Radzymin	Radzymin	Budynek przycmentarny (dom	1930-32
99	Radzymin	Radzymin	Kamienica (d. rodziny Wendłów)	pocz. XX w.
100	Radzymin	Radzymin	Kamienica (w granicy działki)	pocz. XX w.
101	Radzymin	Radzymin	Kamienica	I ćw. XX w.
102	Radzymin	Radzymin	Kino	I. 20. XX w.
103	Radzymin	Radzymin	Dom jednorodzinny*	poł XIX w.
104	Radzymin	Radzymin	Internat	ok. 1830
105	Radzymin	Radzymin	Budynek szkolny (ob.. Liceum)	1843-44
106	Radzymin	Radzymin	Dom jednorodzinny*	poł. XIX w.
107	Radzymin	Radzymin	Kościół p.w. Przemienienia Pańskiego	1773-80, przebudowa: 1897-1919
108	Radzymin	Radzymin	Dzwonnica przy kościele p.w. Przemienienia Pańskiego	1773-80

109	Radzymin	Radzymin	Kino	I. 20. XX w.
110	Radzymin	Radzymin	Bramka	pocz. XX w.
111	Radzymin	Radzymin	Plebania	k. XVIII w.
112	Radzymin	Radzymin	Cmentarz przy kościele p.w.	zał. 1706
113	Radzymin	Radzymin	Cmentarz ewangelicki	I poł. XIX w.
114	Radzymin	Radzymin	Park krajobrazowy z d. założenia	po 1770
115	Radzymin	Radzymin	Dom administratora z d. założenia	IV ćw. XVIII w.
116	Radzymin	Radzymin	Starostwo	II poł. XVIII w.
117	Strachówka	Osięka	Młyn wodny z częścią mieszkalną	I poł. XIX w.
118	Strachówka	Księżyki	Młyn wodny z zagrodą	1812
119	Strachówka	Księżyki - Czernik	Dwór	1865
120	Strachówka	Strachówka	Dawna owczarnia (ob. biblioteka)	
121	Strachówka	Strachówka	Dom (ob. szkoła)	
122	Strachówka	Strachówka	Dom jednorodzinny	
123	Strachówka	Strachówka	Cmentarz parafialny	1948
124	Tłuszcz	Jasienica	park	XIX w.
125	Tłuszcz	Chrzęsne	pałac	1635
126	Tłuszcz	Chrzęsne	park (relikty)	XVIII w.
127	Tłuszcz	Borki	park*	XIX w.
128	Tłuszcz	Miąse	park	XIX w.
129	Tłuszcz	Mokra Wieś	park	XVIII/XIX w.
130	Tłuszcz	Postoliska	kościół parafialny pw. Św. Stanisława Bp	1913-19
131	Tłuszcz	Postoliska	cmentarz rz.-kat. stara część	XIX w.
132	Tłuszcz	Tłuszcz	dom	ok.. 1926
133	Tłuszcz	Tłuszcz	dom (przedszkole)	1929
134	Tłuszcz	Tłuszcz	kościół parafialny pw. Przemienienia Pańskiego	1932, 2000
135	Tłuszcz	Tłuszcz	dom	ok.. 1925
136	Tłuszcz	Tłuszcz	dwór*	1910
137	Tłuszcz	Tłuszcz	kapliczka	XIX/XX w.
138	Tłuszcz	Tłuszcz	dom	ok.. 1920
139	Tłuszcz	Tłuszcz	dom	ok.. 1920
140	Tłuszcz	Tłuszcz	spichlerz	I poł. XIX w.
141	Tłuszcz	Tłuszcz	dom	1933
142	Tłuszcz	Tłuszcz	kamienica pracowników huty szkła (urząd gminy)	pocz. XX w.
143	Tłuszcz	Tłuszcz	portiernia	pocz. XX w.
144	Tłuszcz	Tłuszcz	dom*	ok.. 1920
145	Tłuszcz	Tłuszcz	cmentarz wojenny	1920
146	Wołomin	Nowa Wieś	Park	
147	Wołomin	Nowa Wieś Śladów	Cmentarz kolonistów	II poł. XVIII w.
148	Wołomin	Nowa Wieś	Park	
149	Wołomin	Nowa Wieś Śladów	Cmentarz kolonistów	II poł. XVIII w.
150	Wołomin	Czarna	Dwór*	
151	Wołomin	Czarna	Spichlerz	I poł. XIX w.
152	Wołomin	Czarna	Miejsce pocmentarne, d. cmentarz epidemiczny	XIX w. ?

153	Wołomin	Czarna	Park dworski	
154	Wołomin	Grabie Nowe	Mogiła zbiorowa żołnierzy WP	1939
155	Wołomin	Wołomin	Cmentarz żydowski	II poł. XIX w.
156	Wołomin	Wołomin	Kościół p.w. MB Częstochowskiej	pocz. XX w.
157	Wołomin	Wołomin	dom	ok.1932
158	Wołomin	Wołomin	Cmentarz par. p.w. MB	1934
159	Wołomin	Wołomin	Mogiła zbiorowa żołnierzy AK, Powstańczych Oddziałów Spec. "Jerzyki" oraz Grób Nieznanego Żołnierza na cmentarzu par. kościoła p.w. MB Częstochowskiej	
160	Wołomin	Wołomin	Willa "Laurentium"	ok. 1920
161	Wołomin	Wołomin	Ogród przy willi "Laurentium"	
162	Wołomin	Wołomin	Ogród przy domu Nałkowskiej	
163	Wołomin	Wołomin	Dom Nałkowskich	1895
164	Wołomin	Wołomin	dom	ok. 1900
165	Wołomin	Wołomin	kamienica	XIX/XX w.
166	Wołomin	Wołomin	Kamienica*	I ćw. XX w.
167	Wołomin	Wołomin	willa "Rohnówka" ("Dom pod	ok. 1883
168	Wołomin	Wołomin	Kamienica (ob. szkoła)	1905, 1921-23
169	Wołomin	Wołomin	wiąta peronowa	1952
170	Ząbki	Ząbki	Willa	1918
171	Ząbki	Ząbki	dom jednorodzinny*	1932
172	Ząbki	Ząbki	zespół budowlany Szpitala dla nerwowo i psychicznie chorych "Drewnica" - budynek administracji (5)	1909-1915
173	Ząbki	Ząbki	zespół budowlany Szpitala dla nerwowo i psychicznie chorych "Drewnica" - budynek mieszkalny tzw. Rychlinówka (2)	1913
174	Ząbki	Ząbki	zespół budowlany Szpitala dla nerwowo i psychicznie chorych "Drewnica" - pawilon III (9)	1908
175	Ząbki	Ząbki	zespół budowlany Szpitala dla nerwowo i psychicznie chorych "Drewnica" - pawilon IV (10)	1914
176	Ząbki	Ząbki	zespół budowlany Szpitala dla nerwowo i psychicznie chorych "Drewnica" - portiernia (1)	1956
177	Ząbki	Ząbki	zespół budowlany Szpitala dla nerwowo i psychicznie chorych "Drewnica" - pralnia (4)	1909-1915
178	Ząbki	Ząbki	zespół budowlany Szpitala dla nerwowo i psychicznie chorych "Drewnica" - prosekorium (obecnie kaplica, 3)	1928
179	Ząbki	Ząbki	zespół budowlany Szpitala dla nerwowo i psychicznie chorych "Drewnica" - wieża ciśnień (11)	1937

180	Ząbki	Ząbki	zespół budowlany Szpitala dla nerwowo i psychicznie chorych "Drewnica" - pawilon I i II wraz z łącznikiem (6, 7, 8)	1928
181	Ząbki	Ząbki	Willa "Alina"	1919
182	Ząbki	Ząbki	Willa	1920
183	Ząbki	Ząbki	Willa Ronikiera	1920
184	Ząbki	Ząbki	wiata peronowa	1952
185	Zielonka	Ossów	Cmentarz wojenny	1920
186	Zielonka	Ossów	Cmentarz wojenny (wraz z	zał. 1920
187	Zielonka	Ossów	Dzwonnica na cmentarzu wojennym	
188	Zielonka	Ossów	Kaplica na cmentarzu wojennym	
189	Zielonka	Zielonka-Bankowa	Mogiła harcerzy i mieszkańców Zielonki z okresu II wojny światowej	1939-1945
190	Zielonka	Zielonka	Cmentarz rzym.-kat.	1939
191	Zielonka	Zielonka	willa	ok..1930
192	Zielonka	Zielonka	willa "Tadmira"	1930, 1936
193	Zielonka	Zielonka	Cmentarz żydowski	1942-1945
194	Zielonka	Zielonka	Kościół MB Częstochowskiej	1938, rozb. 1945-1975
195	Zielonka	Zielonka	Bezimienna mogiła z okresu II wojny	1939-1945
196	Zielonka	Zielonka	Willa (wraz z działką i zielenią)	1898, przebudowa l. 30.
197	Zielonka	Zielonka	wiata peronowa	1952

Źródło: <http://www.mwz.pl/rejestr-i-ewidencja-zabytkow>

II.4. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

II.4.1 Infrastruktura transportowa

DROGI:

Infrastruktura drogowa oraz jej najbliższe otoczenie, jak również kwestie usprawniania transportu w powiecie wołomińskim, stanowią najczęściej podnoszony problem w przeprowadzonych badaniach społecznych. Kwestie ilości i jakości dróg, towarzyszącej im infrastruktury (chodniki, parkingi, oświetlenie, ścieżki rowerowe), wpisują się w poziom jakości życia na danym terenie, co bezpośrednio przekłada się na zadowolenie mieszkańców oraz czynnik przyciągający na dany obszar z perspektywy miejsca zamieszkania i/lub miejsca rekreacji.

Na układ drogowy powiatu wołomińskiego składają się drogi:

1) gminne,

2) powiatowe,

3) wojewódzkie czyli:

- droga nr 625 łącząca stację kolejową w Zielonce z drogą wojewódzką nr 634,

- droga nr 628 łącząca stację kolejową w Wołominie z drogą wojewódzką nr 634,

- droga nr 629 łącząca Warszawę z węzłem „Marki” na drodze krajowej nr 8,

- droga nr 631 Warszawa – Ząbki – Zielonka – Marki – Nieporęt – Zegrze Pd. – Nowy Dwór - Mazowiecki – Góra – Janówek Pierwszy,

- droga nr 632 Płońsk - Nowe Miasto - Nasielsk - Dębe - Legionowo - Rembelszczyzna - Marki

- droga nr 634 Warszawa – Ząbki – Zielonka – Wołomin – Tłuszcz – Wólka Kozłowska,

- droga nr 635 Wołomin – Radzymin,

- droga nr 636 Wola Raszewska – Roszczep – Krusze – Kozły – Wólka Kozłowska – Jarzębia Łąka – Mokra Wieś – Nowinki – Jadów – Wójty,

4) krajowe:

- droga ekspresowa S8 Wrocław – Łódź – Piotrków Tryb. – Warszawa – Białystok (pomiędzy Markami a obwodnicą Radzymina jako droga krajowa nr 8),

- droga krajowa nr 50 – fragment Tranzytowej obwodnicy Warszawy.

Według Danych Głównego Urzędu Statystycznego w roku 2013 w granicach administracyjnych powiatu wołomińskiego było 1748,4 km dróg gminnych oraz 401,5 km dróg powiatowych. Z tego 58,8 km (13,89%) dróg powiatowych oraz aż 1060,9 km (60,67%) dróg gminnych było nieutwardzonych. Dla porównania w podregionie Warszawa wschód współczynnik dróg gminnych nieutwardzonych wynosi 57,55%, w kategorii dróg powiatowych osiąga on poziom 13,21%.

Obok sieci drogowej przez obszar powiatu przebiegają linie kolejowe. W sumie jest ich siedem. Za najważniejszą uznaje się linię kolejową nr 21 łączącą Warszawę Wileńską z Zielonką i nr 6 łączącą Zielonkę z Kuźnicą Białostocką, które wspólnie są fragmentem

międzynarodowej linii E75 (I Paneuropejski Korytarz Transportowy). Ponadto przez obszar powiatu przebiegają:

- linia kolejowa nr 10 łącząca Tłuszcz z Legionowem,
- linia kolejowa nr 13 łącząca Krusze z Pilawą,
- linia kolejowa nr 29 łącząca Tłuszcz z Ostrołęką,
- linia kolejowa nr 449 łącząca stację Warszawa Rembertów z Zielonką – linia magistralna,
- linia kolejowa nr 513 łącząca Tłuszcz z Jasienicą Mazowiecką.

Wzdłuż tych linii zlokalizowanych jest 19 punktów dostępowych (przystanków i stacji):

- w gminie Kobyłka: Kobyłka oraz Kobyłka Ossów,
- w gminie Ząbki: Ząbki,
- w gminie Zielonka: Zielonka i Zielonka Bankowa,
- w gminie Jadów: Szewnica i Urle,
- w gminie Klembów: Dobczyn, Klembów oraz Krusze,
- w gminie Radzymin: Radzymin,
- w gminie Tłuszcz: Jasienica Mazowiecka, Chrzęsne, Mokra Wieś, Jarzębia Łąka, Tłuszcz,
- w gminie Wołomin: Wołomin, Wołomin Słoneczna, Zagościniec.

W powiecie wołomińskim dostępne są: gminne, powiatowe i ponadpowiatowe przewozy pasażerskie. Z punktu widzenia mieszkańca powiatu, najistotniejsze są: autobusowe przewozy gminne (w tym miejskie), autobusowe przewozy powiatowe oraz oferta przewozowa kolei.

Gminy, w których świadczone są usługi autobusowego transportu zbiorowego to: Kobyłka, Marki, Poświętne, Radzymin, Wołomin, Ząbki i Zielonka. W gminach tych podstawowym świadczeniodawcą usług transportowych jest miasto stołeczne Warszawa, dostarczające wskazaną ofertę poprzez swojego operatora. Ponadto wymienione gminy są organizatorem własnych linii autobusowych lub wydano tam zezwolenia innym podmiotom gospodarczym na świadczenie regularnych połączeń.

Powiat wołomiński wydał zezwolenia na wykonywanie przewozów pasażerskich dziesięciu podmiotom świadczącym usługi na siedmiu trasach komunikacyjnych.

Poniższa tabela przedstawia wykaz podmiotów.

Tabela 34 Powiatowe przewozy pasażerskie na terenie powiatu wołomińskiego

Przewoźnik	Numer zezwolenia	Trasa
Krzysztof Ołdak	0015/1/2	Wólka Dąbrowicka – Międzyłes – Krzywica – Wołomin
Przewozy autokarowe przewóz osób Dariusz Kacprzyk	0005/1/2/3	Wólka Dąbrowicka – Międzyłes – Krzywica – Wołomin
Przewozy autokarowe Krzysztof Grygiel	033/2013	Radzymin – Dobczyn – Klembów – Rasztów – Radzymin Radzymin – Rasztów – Klembów – Dobczyn – Radzymin
Przewozy autokarowe Michalski Marek	0032	Wólka Dąbrowicka – Międzyłes – Krzywica – Wołomin

Międzynarodowy i krajowy transport drogowy osób i rzeczy Nowak Piotr	0035/2013	Radzymin – Ciemne – Wołomin – Kobyłka
	0031/01	Radzymin – Ciemne – Czarna – Wołomin
Przewozy Pasażerskie Autokarem Stanisław Sztuka	0010/01/02	Radzymin – Ciemne – Czarna – Wołomin
	0034/2014	Radzymin – Ciemne – Wołomin – Kobyłka
PKS w Mińsku Mazowieckim	0031	Turze – Poświętne – Wołomin
Racbus – transport osobowy, T. Wojno, E. Pływacz, R. Tyczynski sp. j.	0027/1	Radzymin – Ciemne – Czarna – Wołomin

Źródło: Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego, s. 44-45

Dodatkowo na obszarze powiatu wołomińskiego funkcjonują dwie istotne z punktu widzenia mieszkańców linie autobusowe o charakterze ponadpowiatowym, kursujące na trasie Wołomin-Warszawa. Są to prowadzone przez firmę Stalko Przybysz i Wspólnicy sp. j. linie:

- **J** relacji Wołomin Kopernika – Kobyłka – Zielonka – Marki – Ząbki – Warszawa Domy Towarowe Centrum,
- **W** relacji Wołomin Dworzec PKP – Kobyłka – Turów – Zielonka – Ząbki – Warszawa Domy Towarowe Centrum

Obok transportu autobusowego swoje usługi świadczy również kolej. Główną osią jest komunikacja na trasie Warszawa – Wołomin – Tłuszcz – Urle (granica powiatu) – Małkinia. Dobowy rozkład połączeń wskazuje, że najwięcej połączeń jest do Wołomina, a im dalej do granic powiatu jest ich mniej²⁰.

Ponadto, kolej kursuje na trasie linii Tłuszcz – Radzymin – Legionowo – Warszawa, w rozkładzie jazdy uwzględniono wyłącznie dwie pary pociągów dziennie pokonujących tę trasę.

Pasażerowie zamieszkujący obszar powiatu wołomińskiego mogą skorzystać z usług kolei dzięki przystankom i stacjom: Tłuszcz, Krusze, Radzymin. Ostatnią linią jest kierunek Tłuszcz – Ostrołęka, gdzie uwzględniono pociągi relacji Tłuszcz – Jarzębia Łąka (granica powiatu wołomińskiego). Na tej linii funkcjonuje; 14 par pociągów kursujących w dni robocze, 8 pociągów Tłuszcz – Jarzębia Łąka i 9 pociągów Jarzębia Łąka – Tłuszcz w soboty oraz 9 pociągów Tłuszcz – Jarzębia Łąka i 8 pociągów Jarzębia Łąka – Tłuszcz w niedziele²¹.

Infrastruktura i usługi transportowe są przez mieszkańców powiatu wołomińskiego oceniane niekorzystnie. W badaniach opracowanych na potrzeby niniejszej *Strategii...*: „Działania wspierające podnoszenie dostępności, jakości i efektywności usług publicznych w powiecie wołomińskim”, jako największe słabości powiatu wymieniano jakość infrastruktury drogowej²². Jednocześnie potwierdzili to uczestnicy warsztatów strategicznych jak i mieszkańcy w przeprowadzonej ankiecie internetowej, na pytanie jakie inwestycje należy zrealizować w najbliższych 5 latach. 81,7% uczestników ankiety odpowiedziało, że

²⁰ Ilość połączeń na tej linii pokazana jest w *Planie zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego*, s. 50

²¹ Na podstawie danych zawartych w *Planie zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego*, s. 51

²² Raport diagnostyczny - usługi komunikacyjne s. 14

należy wykonać remont / przebudowę / budowę dróg wraz z infrastrukturą towarzyszącą (parkingi, ciągi pieszo - rowerowe, zatoki, wiaty, oświetlenie uliczne).

Obok jakości infrastruktury mieszkańcy podkreślali niedogodności jakich doświadczają podczas podróży – tłok i niewystarczającą siatkę połączeń dostępnych w ramach komunikacji publicznej²³. Taki stan potwierdziły również analizy i badania nad *Planem zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego*, gdzie stwierdzono, że o ile usługi transportowe w obszarze powiatu uzupełniają się wzajemnie to nie są ze sobą zintegrowane²⁴. Taki stan rzeczy potwierdziły badania w ramach niniejszej strategii – komunikacja w obrębie powiatu i poza powiatem, była wskazywana jako główny problem powiatu (66,2%). Dodatkowo uczestnicy warsztatów strategicznych jako istotną niedogodność wskazywali na różne taryfy przewozowe i związaną z tym konieczność zakupu różnych biletów.

II.4.2 Mieszkalnictwo i gospodarka nieruchomościami

Na terenie powiatu wołomińskiego zasoby mieszkaniowe liczą ponad 40 tys. budynków oraz 60 tys. mieszkań, co plasuje powiat wśród liderów w województwie mazowieckim. Jedynie miasto stołeczne Warszawa i miasto Radom posiadają większy zasób mieszkaniowy.

Analiza wielkości mieszkań i wieku substancji mieszkaniowej wskazuje, iż dominują tutaj mieszkania mające powyżej 60m² oraz te zbudowane w latach 1945-1970. Jednakże w latach 2003-2014 widać dynamiczny wzrost substancji mieszkaniowej, której przyrost jest nawet większy niż w latach 1945-1970 r. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania wynosi 93,6m², co jest wskaźnikiem niższym, niż pozostałych powiatów leżących w podregionie Warszawa-wschodnia.

Tabela 35 Wiek oraz powierzchnia zasobów mieszkaniowych powiatu wołomińskiego na tle powiatów podregionu Warszawa – wschodnia.

Jednostka terytorialna - powiat	przed 1918	1918 - 1944	1945 - 1970	1971 - 1978	1979 - 1988	1989 - 2002	2003 - 2007	2008 - 2011	przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania				
	ogółem	ogółem	ogółem	ogółem	ogółem	ogółem	ogółem	ogółem	2010	2011	2012	2013	2014
garwoliński	630	2196	7806	4494	4991	3988	1636	1171	129,6	121,2	114,9	124,3	127,9
legionowski	300	1329	5921	7230	6488	4942	4040	3719	116,5	119,9	138,8	131,5	132,8
miński	852	3181	11859	5866	7382	6848	2894	2470	115,1	131,1	101,9	128,1	112,1
nowodworski	636	1426	6912	3791	4339	2999	1312	1201	129,7	106,2	125,1	105,3	112,0
otwocki	666	5040	9436	4639	4732	5764	3199	2370	142,1	138,2	143,9	139,8	134,4
wołomiński	847	4115	14080	7733	9037	11290	7127	5135	109,2	88,8	99,2	101,8	93,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Analizując dane dotyczące mieszkań oddanych do użytku w skali powiatu, zdecydowanie przewodzą gminy Żąbki i Marki, gdzie w latach 2013-2014 oddano do użytku 48,98%

²³ Raport diagnostyczny-usługi komunikacyjne s. 15

²⁴ Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego s.44

wszystkich mieszkań na terenie powiatu wołomińskiego. Zdecydowanie najgorsze wskaźniki w tym zakresie osiągają gminy Jadów, Strachówka, Poświętne.

Tabela 36 Mieszkania oddane do użytku w powiecie wołomińskim

Jednostka terytorialna	ogółem											
	mieszkania											
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Powiat wołomiński	1967	1100	1830	2134	1454	1884	2888	1765	2486	1825	1807	1989
Kobyłka	164	103	154	141	122	232	354	233	216	168	204	217
Marki	526	91	541	224	437	448	476	269	420	334	424	598
Ząbki	524	316	389	605	568	459	874	477	904	583	517	357
Zielonka	106	35	141	137	18	114	43	113	69	106	63	105
Dąbrówka	37	21	29	28	26	39	33	33	26	35	42	39
Jadów	7	8	15	17	9	12	15	18	19	14	25	11
Klembów	42	36	48	27	28	46	37	47	34	43	53	44
Poświętne	7	10	10	8	5	8	16	11	8	11	23	14
Radzymin (M)	86	111	45	551	32	144	516	239	365	230	93	337
Radzymin (W)	101	61	86	79	66	92	134	104	73	91	93	87
Strachówka	12	2	4	6	1	7	3	4	7	5	5	4
Tłuszcz (M)	24	12	26	13	19	26	29	37	40	28	54	16
Tłuszcz (W)	26	26	45	21	27	20	27	28	22	37	30	31
Wołomin (M)	196	208	205	219	58	159	243	75	211	78	115	64
Wołomin (W)	109	60	92	58	38	78	88	77	72	62	66	65

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Również wyposażenie mieszkań w łazienki, ciepłą wodę bieżącą i gaz, plasuje mieszkania w powiecie wołomińskim w czołówce powiatów podregionu. Jednakże wyposażenie mieszkań w całym podregionie jest na bardzo wysokim poziomie. Wyniki te prezentuje tabela poniżej.

Tabela 37 Wyposażenie mieszkań

Jednostka terytorialna	mieszkania ogółem				
	ogółem	łazienka	ciepła woda bieżąca	gaz z sieci	gaz z butli
	2011	2011	2011	2011	2011
Powiat garwoliński	27934	22511	21781	10568	15076
Powiat legionowski	35909	34212	33533	24985	8433
Powiat miński *	44049	37248	36194	16208	23517
Powiat nowodworski	23890	21068	19888	6768	15563
Powiat otwocki	37769	33445	32922	20395	14359
Powiat wołomiński	65870	59159	58207	45701	16663

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

Zasoby mieszkaniowe w powiecie wołomińskim wskazują jednoznacznie, iż jego zasób jest największy w całej części wschodniej podregionu warszawskiego. Jednocześnie jest to zasób, który dynamicznie się rozwija i unowocześnia. Analiza wskazuje, również, iż rozwój

budownictwa dominuje w zachodniej „miejskiej” części powiatu i generalnie na terenach miejskich.

II.4.3 Zaopatrzenie w energię

Powiat wołomiński posiada rozwiniętą sieć elektroenergetyczną i gazową. Ze względu na miejski charakter na jego terenie występują również sieci zbiorowego zapotrzenia w energię cieplną.

Zaopatrzenie w gaz

Zgodnie z danymi GUS na terenie powiatu wołomińskiego na koniec 2013 r. z gazu sieciowego korzystało 67,6% ludności, natomiast jego długość (przesyłowa jak i rozdzielcza) wynosiła 1160km. W latach 2009-2013 długość sieci gazowej wzrosła o ponad 90km. Analizując poszczególne gminy powiatu wołomińskiego najwięcej odbiorców gazu na koniec 2013r było w gminie Wołomin (12875), Ząbki (10067) i Marki (8934). Na drugim biegunie były gminy Poświętne (82) i gminy Strachówka oraz Jadów nie posiadająca odbiorców gazu sieciowego.

Zużycie gazu w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosiła na koniec 2013r 294m³ i była wyższa niż średnia wojewódzka (157m³) jak i średnia dla powiatów podregionu warszawskiego wschodniego (203m³). Oczywiście tutaj również występują znaczne różnice wewnątrz powiatowe. Mimo mniejszej ilości odbiorców gazu ziemnego, gdzie zużywa się go najwięcej są gminy Ząbki i Marki, a następnie dopiero gmina Wołomin. Jest to spowodowane znajdującymi się w tej gminie obszarami wiejskimi, które, również w skali całego powiatu zużywają zdecydowanie mniejsze ilości gazu.

Poniższa tabela przedstawia dane dotyczące gazu sieciowego z lata 2011-2013 w powiecie i gminach powiatu wołomińskiego.

Tabela 38 Sieć gazowa, odbiorcy gazu oraz zużycie gazu w gminach powiatu wołomińskiego.

Jednostka terytorialna	długość czynnej sieci ogółem w m ³			odbiorcy gazu			zużycie gazu w tys. m ³		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013
	m	m	m	gosp.	gosp.	gosp.	tys.m3	tys.m3	tys.m3
Powiat wołomiński	1099862	1115088	1159946	48887	50064	51751	69608,40	65153,3	67376,6
Kobyłka	122502	124516	129300	5403	5584	5857	8370,00	8277,4	8385,2
Marki	144905	147988	153932	8403	8668	8934	12759,80	12314,4	13143,9
Ząbki	109965	109999	110341	9595	9779	10067	15918,40	14374,2	14863,4
Zielonka	66294	66642	67394	5382	5425	5696	8921,00	8557,6	8578,2
Dąbrówka	84065	85668	88350	577	611	693	835,10	694,7	632,6
Jadów	0	0	0	0	0	0	0,00	0,0	0,0
Strachówka	0	0	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Klembów	94585	95281	96218	1384	1421	1439	1750,90	1568,5	1682,5
Poświętne	24844	24844	24844	74	73	82	60,70	52,1	71,8

Radzymin - miasto	60052	62402	64404	3090	3312	3424	4103,70	3691,4	3803,8
Radzymin - obszar wiejski	129712	131321	134452	1544	1627	1709	2263,50	2148,4	2018,8
Tłuszcz - miasto	45581	45817	65546	903	943	983	1926,80	1850,7	1967,7
Tłuszcz - obszar wiejski	28899	29269	29545	48	59	82	66,20	57,8	93,5
Wołomin - miasto	110489	111423	112798	10171	10190	10345	9370,10	8467,3	8963,2
Wołomin - obszar wiejski	77969	79918	82822	2313	2372	2440	3262,20	3098,8	3172,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2013

W ramach rozwoju sieci gazowej planuje się gazyfikację miejscowości w gminach Jadów i Strachówka. Powyższe gminy wraz z Gminami Łochów i Dobrze mają posiadać sieć gazową w III kwartale 2017 roku, a w przypadku przedłużających się prac projektowych lub innych nieprzewidzianych okoliczności do końca III kwartału 2018 roku.

Zaopatrzenie w ciepło

Ze względu na zróżnicowany charakter przestrzenny gmin powiatu wołomińskiego (miejskie, miejsko-wiejskie, wiejskie) zaopatrzenie w ciepło nie jest jednorodne. W miastach powiatu działają zorganizowane systemy ciepłownicze, natomiast na wsiach gdzie dominuje zabudowa rozproszona brak jest zbiorowych sieci ciepłowniczych i obiekty są ogrzewane indywidualnymi źródłami ciepła (piecami).

Długość sieci ciepłej przesyłowej wynosi na koniec 2013 r.- 30,3 km, a ilość kotłowni – 41 sztuk. Praktycznie całość tej sieci znajduje się na obszarach miejskich, na obszarach wiejskich znajduje się jedynie 1 kotłownia, a długość sieci wynosi 0,3km.

Działające na terenie powiatu kotłownie można podzielić na trzy kategorie:

- a) Kotłownie duże o mocy powyżej 1 MW
- b) Kotłownie o średniej mocy - kilkaset kW
- c) Małe kotłownie o mocy od kilku do kilkudziesięciu kW

Największym zbiorowym producentem i dystrybutorem ciepła jest Zakład Energetyki Ciepłej w Wołominie, który na koniec roku 2013 miał przyłączone 566 budynki do swojej sieci.

Elektroenergetyka

Sieć elektryczna obejmuje powiat wołomiński praktycznie w 100%. Przez teren powiatu przebiegają linie wysokiego napięcia, są to przede wszystkim linie: 400 kV, 220 kV i 110 kV. Odbiorcy energii elektrycznej są zasilani za pomocą sieci średniego napięcia 15 kV.

Dystrybucją energii elektrycznej zajmuje się PGE Dystrybucja SA Oddział Warszawa. Powiat wołomiński jest obsługiwany przez dwa rejony energetyczne Legionowo i Wyszaków. Rejon Legionowo obsługuje on gminy: Kobyłka, Marki, Zielonka, Ząbki, miasto Wołomin. Rejon Wyszaków obsługuje gminy: Dąbrówka, Klembów i Tłuszcz, Jadów, część gminy Wołomin i Strachówka. Na terenie powiatu są zlokalizowane następujące główne punkty zasilające (GPZ) w energię elektryczną: 110/15 kV Pustelnik; 110/15 kV Wołomin 1; GPZ 110/15 kV Ząbki; GPZ 110/15 kV Lipiny Nowe.

Na koniec 2013 roku było 84268 odbiorców prądu o niskim napięciu, natomiast średniorocznie na jednego mieszkańca zużyto 944,9 kWh prądu. O ile liczba odbiorów jest największa wśród powiatów podregionu warszawskiego wschodniego, o tyle ilość zużytej energii plasuje użytkowników zamieszkałych na terenie powiatu wołomińskiego dopiero na trzecim miejscu wśród 6 powiatów.

O ile sieć elektroenergetyczna jest równomiernie rozwinięta na terenie powiatu, to jakość istniejącej w tym zakresie infrastruktury budzi liczne zastrzeżenia. Stan sieci i związany z tym stan bezpieczeństwa energetycznego powoduje występowanie licznych awarii wywołanych np. niekorzystnymi warunkami atmosferycznymi. Na terenie powiatu dochodzi do częstych wyłączeń prądu. Jednym z powodów tego stanu rzeczy może być również brak zasilania obszaru powiatu w tzw. II linię zasilającą.

II.4.4. Infrastruktura wodno-kanalizacyjna

Sieć wodociągowa:

Mieszkańcy powiatu wołomińskiego są zaopatrywani w wodę na dwa sposoby. Za pośrednictwem sieci wodociągowej, której źródłem są gminne ujęcia wód podziemnych oraz własnych studni. Zgodnie z danymi GUS na koniec 2013²⁵r systemem sieci wodociągowej jest objęte 62,9 % ogółu ludności powiatu. Rezultat ten jest gorszy od wojewódzkiego o ponad 21% i średniej dla powiatów podregionu warszawskiego wschodniego, który wynosi 71.2%. Tak jak w przypadku wyżej wymienianych sieci i w tym przypadku widać zróżnicowanie wewnątrz powiatowe. Najwięcej osób objętych jest siecią wodociągową na obszarach miejskich Wołomina, Radzymina i Marek. Na drugim biegunie jest gmina Poświętne, która dopiero w roku 2014 kończyła budowę sieci wodociągowej dla jednej miejscowości. Zgodnie z danymi przedstawionymi przez Główny Urząd Statystyczny na terenie powiatu wołomińskiego w roku 2013 było 932,8 km sieci wodociągowej. Zużycie wody w gospodarstwach domowych osiągnęło na koniec 2013r wartość 5284,50 dam³/rok, w przemyśle kształtujące się na poziomie 1429,00 dam³/rok, natomiast w rolnictwie i leśnictwie na poziomie 2400,00 dam³/rok. Relatywnie najwięcej wody (do różnych potrzeb) zużywane jest na obszarze miejskim Gminy Radzymin 1716,6 dam³/rok, tutaj występuje również największe wykorzystanie wody na cele przemysłowe 1290,00 da m³/rok, najmniej wody wykorzystuje się na terenach wiejskich gminy Tłuszcz (tutaj również najmniej jest osób korzystających z wody sieciowej na terenie powiatu). Jednakże dane GUS wskazują, iż najwięcej wody na 1 mieszkańca wykorzystywane jest w gminie Jadów 164,7m³/rok i mieście Radzymin 150,9m³/rok. W chwili obecnej na terenie powiatu występuje 39 studni z których

²⁵ Gmina Strachówka posiada już sieć wodociągową o łącznej długości 27,9 km, w tym 12,78 km oddano do użytku w 2013 roku. Dane nie zostały jeszcze zaktualizowanych w bazie GUS, w związku z powyższym nie jest obliczony wskaźnik korzystających w sieci oraz zużycie wody. Również Gmina Poświętne posiada już sieć wodociągową o łącznej długości 4,6 km, ale oddanej do użytku w 2014 roku. W związku z powyższym nie jest obliczony wskaźnik korzystających w sieci oraz zużycie wody.

czerpiana jest woda do sieci wodociągowej. Głównie są to wody czwartorzędowe, chociaż jest również studnia wody oligoceńskiej.

Z informacji wskazanych w „Programie ochrony środowiska dla powiatu wołomińskiego na lata 2012- 2015 z perspektywą do roku 2019” ogólny stan techniczny sieci wodociągowej ocenia się jako dobry, miejscami dostateczny. Niektóre gminy deklarowały, iż na ich terenie znajdują się fragmenty sieci wodociągowej, które wymagają modernizacji lub wymiany.

Tabela 39 Korzystający z instalacji wodno-kanalizacyjnej w % ogółu ludności

Jednostka terytorialna	ogółem w %							
	wodociąg				kanalizacja			
	2010	2011	2012	2013	2010	2011	2012	2013
MAZOWIECKIE	83,5	84,0	84,2	84,5	61,5	63,1	63,7	64,7
Powiat wołomiński	58,6	60,4	62,2	62,9	45,4	50,2	52,1	55,8
Kobyłka	64,1	67,3	69,0	70,5	38,4	71,1	74,7	76,5
Marki	69,2	70,2	73,7	74,4	24,7	25,0	31,0	51,3
Ząbki	54,8	60,9	61,4	62,1	92,3	92,9	93,0	93,0
Zielonka	67,4	67,4	68,1	68,3	65,4	67,4	68,5	68,7
Dąbrówka	28,7	36,3	43,6	44,3	42,0	42,3	42,8	43,5
Jadów	50,6	50,9	53,4	54,8	11,6	11,6	12,0	13,8
Klembów	6,9	6,9	17,4	17,4	31,1	31,1	31,3	31,4
Strachówka ²⁶	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Poświętne ²⁷	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Radzymin - miasto	81,4	82,5	82,7	83,7	75,3	89,5	91,3	91,9
Radzymin - obszar wiejski	41,6	43,6	44,6	45,8	2,0	2,6	4,3	10,9
Tłuszcz - miasto	67,9	68,4	69,1	69,1	23,7	25,4	25,5	26,8
Tłuszcz - obszar wiejski	10,9	12,1	13,8	13,8	0,0	0,0	0,0	0,0
Wołomin - miasto	83,2	83,3	83,7	83,9	78,1	78,4	79,0	79,4
Wołomin - obszar wiejski	86,5	86,8	87,1	87,4	12,6	21,3	25,5	27,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

²⁶ Gmina Strachówka posiada już sieć wodociągową o łącznej długości 27,9 km, w tym 12,78 km oddano do użytku w 2013 roku. Dane nie zostały jeszcze zaktualizowanych w bazie GUS, w związku z powyższym nie jest obliczony wskaźnik korzystających w sieci oraz zużycie wody

²⁷ Gmina Poświętne posiada już sieć wodociągową o łącznej długości 4,6 km oddanej do użytku w 2014 roku. Dane nie zostały jeszcze zaktualizowanych w bazie GUS, w związku z powyższym nie jest obliczony wskaźnik korzystających w sieci oraz zużycie wody.

Tabela 40 Długość sieci wodociągowej i liczba korzystających z sieci w gminach powiatu wołomińskiego.

Jednostka terytorialna	długość czynnej sieci rozdzielczej				ludność korzystająca z sieci wodociągowej		
	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013
	km	km	km	km	osoba	osoba	osoba
Powiat wołomiński	837,7	887,7	945,58	981,02	134416	140419	143851
Kobyłka	86,3	88,7	91,8	92,1	13576	14124	14711
Marki	129,2	129,6	130,7	133,0	19417	20853	21598
Ząbki	60,0	65,0	77,2	79,5	18056	18961	19813
Zielonka	58,2	61,4	63,4	63,4	11758	11849	11882
Dąbrówka	52,6	53,9	53,9	53,9	2770	3360	3445
Jadów	95,2	112,8	116,6	117,1	3926	4127	4225
Klembów	5,6	22,2	22,8	31,6	645	1642	1650
Poświętne ²⁸	0	0	0	4,6	0	0	0
Strachówka ²⁹	0	0	12,78	15,12	0	0	0
Radzymin (M)	54,8	54,8	55,2	55,2	8664	9088	9526
Radzymin (W)	74,7	74,7	74,9	76,8	5528	5778	6038
Tłuszcz (M)	24,7	24,7	43,2	46,3	5397	5497	5517
Tłuszcz (W)	26,9	26,9	27,7	34,5	1384	1582	1595
Wołomin (M)	98,7	99,5	100,3	104,5	31271	31336	31469
Wołomin (W)	70,8	73,5	75,1	78,0	12024	12222	12382

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2013

Sieć kanalizacyjna:

Na koniec 2013 r. na terenie powiatu wołomińskiego było 689,9km sieci kanalizacyjnej. Najdłuższą sieć posiada gmina Marki 166,7km oraz Gmina Wołomin 126,1km. Kolejnymi gminami będzie gmina Kobyłka 84,5km i Ząbki 81,2km. Analizując procent ogółu ludności korzystających z sieci kanalizacyjnej na koniec 2013 roku, było to 55,8% ludności powiatu, co jest wskaźnikiem gorszym niż średnia wojewódzka. W skali podregionu warszawskiego wschodniego ilość osób plasuje powiat na drugim miejscu po powiecie legionowskim. Sieci kanalizacyjnej nie posiadają gminy Poświętne i Strachówka. Większość ścieków z terenu powiatu trafia do oczyszczalni w gminie Klembów, Radzyminie, Wołominie, Tłuszczu. Ścieki z terenu powiatu np. Marek dostarczane są również do oczyszczalni Czajka w Warszawie.

²⁸ Jw. w przypisie 25 i 26.

²⁹ jw. w przypisie 25 i 26.

Tabela 41 Długość sieci kanalizacyjnej i liczba ludności korzystającej w gminach powiatu wołomińskiego.

Jednostka terytorialna	długość czynnej sieci kanalizacyjnej				ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej		
	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013
	Km	km	km	km	osoba	osoba	osoba
Powiat wołomiński	498,9	625,1	657,9	689,9	111716	117619	127655
Kobyłka	82,7	82,7	83,0	84,2	14355	15280	15957
Marki	42,5	132,7	153,4	166,7	6905	8769	14901
Ząbki	81,0	84,0	81,1	81,2	27557	28711	29649
Zielonka	62,1	63,9	64,9	66,8	11753	11912	11955
Dąbrówka	22,6	22,6	22,6	22,6	3228	3300	3382
Jadów	15,5	22,7	22,7	27,4	892	927	1066
Klembów	29,6	31,6	31,6	31,6	2911	2947	2978
Strachówka	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Poświętne	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Radzymin (M)	22,8	43,8	56,6	57,4	9399	10033	10461
Radzymin (W)	11,4	11,4	11,4	11,4	332	554	1440
Tłuszcz (M)	6,2	6,3	6,3	14,5	2007	2027	2139
Wołomin (M)	88,1	88,8	89,2	90,7	29433	29584	29775
Wołomin (W)	34,4	34,6	35,1	35,4	2944	3575	3952

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS – Bank Danych Lokalnych 2014

II.4.5 Gospodarka odpadami

Działania dotyczące gospodarki odpadami w Polsce zostały zmienione nowymi przepisami, które weszły w życie 2013 roku. Zasadniczą zmianą w obowiązującym systemie gospodarowania odpadami komunalnymi jest przejęcie przez gminy „własności” odpadów, a więc obligatoryjne przejęcie obowiązków właścicieli nieruchomości w zakresie zagospodarowywania odpadów komunalnych. Doprowadziło to również do zmian w zakresie działań istniejących składowisk komunalnych.

Zgodnie z informacjami zawartymi w „Programie ochrony środowiska dla powiatu wołomińskiego na lata 2012- 2015 z perspektywą do roku 2019”³⁰ na terenie powiatu wołomińskiego działa:

- składowisko odpadów komunalnych w Lipinach Starych w gminie Wołomin,
- składowisko odpadów produkcyjnych (zakładowe) w zakładzie Fomar w Markach,

Trzy składowiska są zamknięte, w tym:

- a) dwa składowiska odpadów komunalnych, będące w trakcie rekultywacji: Marki i Wólka Kozłowska w gminie Tłuszcz,

³⁰ „Programie ochrony środowiska dla powiatu wołomińskiego na lata 2012- 2015 z perspektywą do roku 2019” s.v42

b) składowisko odpadów komunalnych z zakończoną rekultywacją w trakcie monitoringu w gminie Radzymin,

c) składowisko odpadów produkcyjnych (zakładowe - Fomar w Markach).

Ponadto działają 4 sortownie odpadów komunalnych oraz kompostownia przyzmaca przy składowisku odpadów w Lipinach Starych.

Obok wymienionych składowisk istnieje szereg innych instalacji do odzysku odpadów, wymienionych w „Sprawozdaniu z realizacji Planu Gospodarki Odpadami dla Powiatu Wołomińskiego za lata 2009 – 2010”.

Jak wynika z badań przeprowadzonych w ramach *Strategii rozwoju usług komunalnych*, zarówno w aspekcie obiektywnym jak i subiektywnym dostrzegany jest rozwój, (budowa nowej lub uzupełnianie dotychczasowej) sieci wodociągowej i kanalizacyjnej w infrastrukturze wodno-kanalizacyjnej. Mieszkańcy dostrzegają potrzebę dbałości o środowisko i doceniają możliwość korzystania ze zbiorczego systemu wodno-ściekowego. Wśród stale występujących problemów zalicza się niekontrolowane dzikie wysypiska śmieci oraz wywożenie zawartości szamb na pola. Mieszkańcy powiatu dostrzegają także problem w niskim standardzie mieszkań socjalnych i komunalnych oraz małą aktywność gmin, w zwiększeniu zasobów mieszkaniowych dla osób szczególnie potrzebujących, jak również deficyty jak i niewystarczający standard przestrzeni publicznych na terenie gmin powiatu.

III. Analiza i wnioski z realizacji dotychczasowych lokalnych strategii poszczególnych j.s.t.

ANALIZA I WNIOSKI Z REALIZACJI DOTYCHCZASOWYCH LOKALNYCH STRATEGII POSZCZEGÓLNYCH JST POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO³¹

Realizacja strategii obowiązujących w gminach powiatu wołomińskiego sprowadza się do uwzględnienia dokumentu „matki”, jakim w przypadku większości jednostek samorządu terytorialnego jest strategia rozwoju, stanowiąca wyraz podejścia strategicznego w planowaniu działań gmin/powiatów/województw. Taki dokument główny stanowi punkt odniesienia dla innych – branżowych, operacyjnych, tematycznych opracowań. Bywa także, że stanowi inspirację do ich powstania.

Niniejsza analiza obejmuje swoim zakresem 11 gmin powiatu wołomińskiego. W opracowaniu nie uwzględniono gminy Strachówka, która nie posiada dokumentu strategii rozwoju.

Kompleksowa weryfikacja strategii spotkała się z pewną trudnością wynikającą z faktu, iż: obowiązujące strategie przyjmowane były w bardzo różnych momentach – na przestrzeni minionych kilkunastu lat. Jedne pochodzą z początku lat dwutysięcznych, inne zostały opracowane w roku 2014. Problemem tradycyjnie już napotykanym przez badaczy tematu jest także zróżnicowany ilościowo i jakościowo dostęp do informacji, co bez angażowania sił lokalnych utrudnia weryfikację wdrażania strategii. W związku z powyższym, wnioskowanie sprowadziło się bądź to do weryfikacji poziomu realizacji, bądź też do określenia zakresu spójności występujących w wybranych strategiach kierunków rozwoju z planami i problemami występującymi na poziomie powiatu.

W ocenie poziomu zawansowania realizacji strategii – tam gdzie jej przeprowadzenie było możliwe – uwzględniono więc czynniki obiektywne, dostępne np. w publicznej statystyce, czy na stronach internetowych poszczególnych jednostek samorządowych.

DĄBRÓWKA *Strategia rozwoju gminy Dąbrówka do roku 2015*

Strategia gminy Dąbrówka opracowana została w 2004 r. W źródłach elektronicznych nie występuje informacja, jakoby w tym czasie (przez minione 10 lat) podjęto działania zmierzające do jej aktualizacji. Strategii nadano strukturę obejmującą cele strategiczne (długookresowe), cele kierunkowe (średniookresowe) oraz zadania operacyjne (krótkookresowe). Strategia zbudowana jest z 6 celów najwyższego rzędu, 19 celów kierunkowych oraz 97 zadań operacyjnych. W *Strategii...* nie zamieszczono części, która przewidywałaby system zarządzania jej realizacją, w tym monitoringu czy ewaluacji, tego rodzaju materiały są też trudno identyfikowalne w powszechnie dostępnych źródłach informacji publicznej.

³¹ Analiza została opracowana zgodnie ze stanem prawnym na dzień 20 lipca 2015r.

Zaproponowaną strategię można zakwalifikować jako dokument w którym zaplanowano rozwój harmonijny – zrównoważony i zarazem endogeniczny, a jednocześnie proosadniczą (co do głównego kierunku). Przyjęty przez władze Dąbrówki dokument był ambitny pod względem ilości postawionych wyzwań, ale także dotyczył kwestii podstawowych – związanych z zaspokojeniem potrzeb i usług publicznych na optymalnym poziomie. Ten ostatni aspekt należy uznać za istotny o tyle, że w momencie „otwarcia”(ponad 10 lat temu), gmina była słabo rozwinięta pod względem infrastrukturalnym.

Tabela 42 Uproszczona struktura Strategii rozwoju gminy Dąbrówka do roku 2015, obejmująca układ celów strategicznych oraz celów kierunkowych.

CELE STRATEGICZNE	CELE KIERUNKOWE
1. Podział Gminy na strefy i specjalne zadania – misje dla przyspieszonego rozwoju tych stref.	Nd.
2. Otwarcie Gminy na świat i wspieranie przedsiębiorczości	Promocja gminy Wspieranie przedsiębiorczości
3. Rozwój budownictwa mieszkaniowego	Budownictwo jednorodzinne
4. Rozwój turystyki i sportu	Rozwój turystyki Rozwój sportu
5. Doskonalenie infrastruktury technicznej	Budowa chodników
	Budowa wodociągów i kanalizacji
	Dostęp do szerokopasmowego Internetu
	Modernizacja dróg powiatowych, budowa chodników
6. Rozwój oświaty, kultury i opieki zdrowotnej	Dostosowanie budynków komunalnych
	Rozwój oświaty
	Rozwój kultury
	Opieka zdrowotna

Źródło: opracowanie własne

W pierwszym celu strategicznym, który trzeba uznać za dość oryginalny, założono podział gminy na 6 stref, z których każda mogłaby pełnić inne funkcje realizując zrównoważony rozwój gminy. Wytyczono następujące strefy: nadbużańską; rolno-usługową; Lasy Dąbrówckie; strefę produkcji, rolnictwa i usług; wokół krajowej drogi szybkiego ruchu S-8, Wszebory – Zaścienie na południe od drogi S-8. Każdej ze stref przypisano pakiet zadań, jakie należy wykonać, aby wdrożona została jej misja.

Analiza realizacji strategii, oparta na źródłach statystycznych, analizie powszechnie dostępnych materiałów zastanych – zamieszczonych na stronach internetowych gminy oraz gminnych jednostek organizacyjnych, informacji wynikających z realizacji budżetów czy WPF wskazuje, iż strategia została zrealizowana częściowo. Warto jednak zwrócić uwagę, że dopiero w ostatnich latach widoczne jest duże zaangażowanie finansowe i organizacyjne, świadczące o systemowym – zgodnym ze strategią zarządzaniem rozwojem gminy.

Realizacja trzeciego celu strategicznego jest trudno identyfikowalna. Dostępna informacja, na temat gminy np. jakość strony internetowej gminy czy urzędowego BIP-u, nie dostarcza danych pozwalających pozytywnie zweryfikować ten cel. Wskaźniki obiektywne np. liczba wyrejestrowanych podmiotów gospodarczych, nie świadczą o wystarczającym zaangażowaniu. W przypadku kolejnego celu, dotyczącego rozwoju budownictwa stwierdzić należy, że gmina podjęła liczne działania zmierzające do jego realizacji – od porządkowania

planowania przestrzennego (o czym świadczą również wskaźniki obiektywne – GUS), aż po rozwój infrastruktury sieciowej.

Rozwój turystyki w gminie został przede wszystkim ujęty w *Lokalnej strategii zrównoważonego rozwoju turystyki w gminie Dąbrówka na lata 2010 – 2015*, co założono w *Strategii...* Pomimo, że dokument ten przewiduje w części dotyczącej wdrażania przeprowadzenie ewaluacji na różnych poziomach (temporalnych), materiały te nie są publicznie dostępne. Analiza dokumentu oraz WPI (np. z 2013 budowa parkingów i plaży) wskazuje, że zadania z zakresu sportu czy rekreacji są uwzględniane przez władze gminy w planach inwestycyjnych, choć z pewnym opóźnieniem.

W przypadku celu dotyczącego doskonalenia infrastruktury technicznej widoczne jest duże zaangażowanie władz Dąbrówki. Świadczą o tym zarówno planowane do wydatkowania środki (WPF), jak i wskaźniki obiektywne (GUS), które pokazują zwiększenie dostępności mediów – np. kilkukrotny przyrost długości sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na przestrzeni minionych 11 lat. Środki finansowe angażowane są także na poprawę dróg i towarzyszącej im infrastruktury.

W przypadku celu społecznego, dotyczącego oświaty, kultury i opieki zdrowotnej, szczególnie widoczna jest poprawa sytuacji w obszarze kultury. Inne wytyczone zadania inwestycyjne były w ostatnich latach bądź też są nadal aktualne, o czym świadczą chociażby plany inwestycyjne gminy dotyczące rozwoju zaplecza infrastruktury edukacji.

JADÓW: Strategia rozwoju gminy Jadów na lata 2004 - 2015

Strategia gminy Jadów powstała w 2004 r. Jej struktura obejmuje: cel strategiczne (5), cele operacyjne (10), działania (43). W *Strategii...* określono także zadania priorytetowe (21), które miały być zrealizowane w pierwszej kolejności.

W *Strategii* położono silny akcent na rozwój gospodarczy zorientowany na przekształcenia w `obszarze rolnictwa, co odpowiada profilowi jaki można przypisać tej gminie – rolniczemu. W dokumencie określono wskaźniki świadczące o realizacji założonych celów i działań – jest to cały katalog wytycznych, lecz zestawienie to nie zostało opatrzone żadnymi wartościami „na wejściu” ani też systemem zarządzania wdrażaniem *Strategii...*

Przyjętą w gminie Jadów *Strategię...* można uznać za dokument harmonijnego rozwoju, a zarazem osłonową, co oznacza, że przewidziano tam szereg działań zmierzających do ochrony najcenniejszych wartości materialnych oraz właściwej podaży usług społecznych. Jednocześnie zaś przewidziano rozwój w obszarze dominującym w gminie czyli w rolnictwie.

Za główne problemy jakie dotykały wówczas gminę uznano duże niedobory w zakresie infrastruktury środowiskowej. Za szczególnie dotkliwy uznano wówczas brak sieci kanalizacyjnej i wodociągowej oraz szereg negatywnych zjawisk, które zaobserwowano w sferze środowiskowej: zanieczyszczenie cieków wodnych, zanieczyszczanie gleb ,itp.

Tabela 43 Uproszczona struktura Strategii rozwoju gminy Jadów na lata 2004 – 2015, obejmująca układ celów strategicznych oraz celów operacyjnych.

CEL STRATEGICZNY	CEL OPERACYJNY
Wysoka jakość środowiska naturalnego na terenie gminy – przeciwdziałanie degradacji środowiska	Uporządkowana gospodarka wodno-ściekowa
	Uporządkowana gospodarka odpadami
Wysoka dostępność komunikacyjna całej gminy	Sieć dróg dostosowana do potrzeb
	Rozwinięta infrastruktura społeczeństwa informacyjnego
Nowoczesna baza oświatowo-wychowawcza odpowiadająca współczesnym wyzwaniom edukacyjnym	Placówki oświaty i wychowania dostosowane do potrzeb
	Kształcenie zgodne z wymogami nowoczesnej dydaktyki
Uaktywnienie gospodarcze obszarów wiejskich; dostosowanie rolnictwa do gospodarki rynkowej.	Wspieranie doradztwa na rzecz rolników w szczególności w zakresie technologii produkcji i możliwości pozyskiwania środków na działalność rozwojową gospodarstw rolnych.
	Stworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa mieszkańców w gospodarczym życiu gminy
Gmina przyjazna, gmina bezpieczna	Rozwinięta sfera społeczna
	Sprawne struktury instytucjonalne

Źródło: opracowanie własne

W gminie Jadów, wyznaczono kilka wskaźników, których realizacja miała doprowadzić do realizacji wizji jaką opracowano dla gminy. Zakreślono tam, iż postęp nastąpi jeśli w perspektywie temporalnej objętej strategią:

1. Liczba ludności wzrośnie do ponad 8 tys. – postulat ten nie został zrealizowany, gmina odnotowała nawet lekki spadek liczby ludności w ostatnich latach (stan na koniec 2014 r. wynosi 7666 os.
2. Zanotowany zostanie wzrost aktywności społecznej szczególnie w obszarze turystyki i przedsiębiorczości – wskaźniki obiektywne nie potwierdzają postępu w tej dziedzinie
3. Stan środowiska przyrodniczego znacznie się polepszy – w ostatnich latach zaobserwowano znaczny wzrost infrastruktury sieciowej w gminie. Przede wszystkim rozwój dotyczy sieci kanalizacyjnej, co ma niewątpliwą wpływ na jakość środowiska naturalnego. W innym punkcie nawiązano do konieczności rozwiązania problemów w zakresie rozwoju infrastruktury technicznej, co jak wskazano w pewnym stopniu zrealizowano. Samorząd Jadowa zrealizował dwa istotne projekty infrastrukturalne z RPO WM na lata 2007-2013: Wodociąg grupowy MYSZADŁA: I etap - Budowa stacji uzdatniania wody w miejscowości Myszadła i budowa sieci wodociągowej w miejscowościach: Myszadła, Podmyszadła, Podbale oraz II etap - Budowa sieci wodociągowej w miejscowości Starowola. Drugi projekt to: Ochrona obszaru Natura 2000 - Dolina Liwca poprzez: 1. Kanalizacja zbiorcza Jadów II i III etap - budowa kanalizacji w m. Nowy Jadów, Borzymy, Letnisko Nowy Jadów, Urle, 2. Wodociąg Grupowy Myszadła - II etap - budowa sieci wodociągowej w m. Zawiszyn wartość projektu – ponad 21 mln
4. W strategii założono powstanie dużych, specjalistycznych gospodarstw rolnych – informacja ta jest trudno weryfikowalna z tego względu, iż publiczna statystyka agreguje tego rodzaju dane do poziomu powiatowego. Jednocześnie należy stwierdzić, że tego typu gospodarstw w skali powiatu jest zaledwie nieco ponad 2%
5. Gmina oferować będzie pełną gamę specjalistycznych usług medycznych oraz bogatą ofertę usług kulturalnych. Pojawi się kompleksowa oferta w zakresie usług turystycznych i rekreacyjno-sportowych z wykorzystaniem terenów cennych przyrodniczo. Obiekty

zabytkowe będą odrestaurowane. Zaistnieje wiele ofert spędzania czasu wolnego dla młodzieży. Oświata wzbogaci się o dobrze wyposażone obiekty sportowe i dydaktyczne.

Ten wieloaspektowy kierunek rozwoju nie został osiągnięty. Dotyczy to zarówno polityki ochrony zdrowia, kultury, ochrony zabytków, jak i polityki dedykowanej młodzieży.

6. Gmina Jadów będzie w dobrej kondycji finansowej dzięki zwiększeniu ilości podmiotów gospodarczych oraz umiejętnej akwizycji środków z Unii Europejskiej. Główna podaż miejsc pracy pokaże się w sferze usługowej (także turystyce) i małej przedsiębiorczości.

Absorpcja środków europejskich stanowi fakt, który wystąpił – gmina wykazała spore zaangażowanie organizacyjne i finansowe, które pozwoliło zrealizować kilka projektów infrastrukturalnych, znacząco wzmacniających jakość usług publicznych.

Przygotowaną w 2004 r. w Jadowie, strategię rozwoju należy uznać za wdrożoną częściowo.

KOBYŁKA: Strategia Miasta Kobyłka na lata 2012 – 2024

Obowiązująca obecnie strategia miasta Kobyłka jest dokumentem stanowiącym aktualizację opracowania, przyjętego przez władze miasta w roku 2000. Wytyczona pierwotnie misja nie uległa przeformułowaniu.

Strukturę strategii tworzą funkcje oraz cele strategiczne. Tych pierwszych jest 18, natomiast funkcje rozpisane zostały na 39 celów strategicznych (**Tabela 44**). Cele opatrzone zostały systemem wskaźników z uwzględnieniem ich wartości i źródeł danych jak również sposobów ich wyliczenia. Przy wybranych celach pojawiły się zadania mające charakter precyzujący wytyczony cel. We wstępie strategii określono założenia dotyczące jej wdrażania oraz zaznaczono, iż dokument ten stanowi element procesu odbywającego się w urzędzie, który wpisuje się w system prowadzenia polityki jakości. Proces ten nazwano: „zarządzanie strategiczne”.

Tabela 44 Struktura Strategii Miasta Kobyłka lata 2012 – 2024, obejmująca układ funkcji oraz celów strategicznych.

FUNKCJA	CEL STRATEGICZNY
Zaspokajanie potrzeb zbiorowych	Wzrost zadowolenia mieszkańców miasta Kobyłka z warunków życia w mieście Zapewnienie sprawnej komunikacji drogowej miasta Kobyłka z Warszawą
Ład przestrzenny	Zapewnienie właściwego ładu przestrzennego
Infrastruktura	Rozbudowa infrastruktury miejskiej
Gospodarka nieruchomościami	Uzyskanie prawa własności do jak największej powierzchni terenów, co do których takie pozyskanie może nastąpić Uzyskanie dochodów ze sprzedaży nieruchomości Zachowanie w zasobie gminnym terenów niezbędnych do realizacji inwestycji publicznych
Finanse	Zapewnienie prawidłowej gospodarki finansowej Zapewnienie właściwego poziomu dochodów własnych w zakresie podatków lokalnych Zapewnienie partycypacji mieszkańców w kosztach realizacji inwestycji miejskich zgodnie z możliwościami wynikającymi z procedury inicjatyw lokalnych. Poprawa efektywności, w tym poprzez optymalizację dokonywania zakupów
Ochrona środowiska i przyrody	Usunięcie azbestu z terenu miasta Kobyłka Zwiększenie wywiązywania się mieszkańców z obowiązków w zakresie ochrony środowiska Zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie ochrony środowiska

	Zapewnienie właściwego korzystania ze środowiska zgodnie z istniejącymi wymaganiami prawnymi w tym zakresie
Gospodarka wodna	Zapewnienie skutecznego systemu odwodnienia Poprawa skuteczności systemu odwodnienia przez zwiększenie długości konserwowanych rowów Zwiększenie świadomości mieszkańców w zakresie gospodarki wodnej
Gminne drogi, ulice, mosty, place	Zorganizowanie ruchu wokół obiektów publicznych zapewniającego bezpieczeństwo oraz wyznaczenie miejsc parkingowych Utrzymanie dróg gminnych w należyłym stanie technicznym
Wodociąg i zaopatrzenie w wodę:	Zapewnienie ciągłości dostaw wody Rozbudowanie sieci wodociągowej Zwiększenie efektywności wykorzystania wodociągu
Kanalizacja, usuwanie i oczyszczanie ścieków komunalnych:	Rozbudowanie sieci kanalizacyjnej Zwiększenie efektywności wykorzystania
Utrzymanie porządku i czystości	Zapewnienie porządku i czystości w mieście
Edukacja publiczna	Osiągnięcie zadowolenia rodziców i dzieci z usług oświatowych Osiągnięcie dobrych wyników nauczania Zapewnienie bezpieczeństwa
Kultura, w tym biblioteki i instytucje kultury	Osiągnięcie zadowolenia osób korzystających z działalności MOK Zwiększenie efektywności działalności MOK Osiągnięcie zadowolenia osób korzystających z działalności MBP
Pomoc społeczna, w tym ośrodki i zakłady opiekuńcze	Osiągnięcie zadowolenia osób korzystających z działalności OPS
Zieleń gminna i zadrzewienie	Poprawa stanu zieleni miejskiej i zadrzewienia
Ochrona przeciwpożarowa i przeciwpowodziowa	Zmniejszenie uciążliwości wynikających z podtopień i rozlewisk
Ochrona zdrowia	Rozpropagowanie wśród dzieci zdrowego stylu życia Zapewnienie skuteczności realizacji szczepień Osiągnięcie zadowolenia osób korzystających z działalności MSPZOP
Wspieranie i upowszechnianie idei samorządności	Zapewnienie skutecznego przepływu informacji w mieście Kobyłka

Źródło: opracowanie własne

Przyjęty plan strategicznego rozwoju gminy i wytyczone funkcje stanowią zadania samorządu gminnego, które określa *Ustawa o samorządzie gminnym*. Część z nich została przyjęta dokładnie w takiej postaci jak przewiduje to wskazany akt prawa, niektóre zaś zostały przeformułowane. Wytyczne, które określono w niniejszej strategii jako cele strategiczne stanowią uszczegółowienie wskazanych funkcji. Obowiązująca w Kobyłce strategia ma charakter opracowania doskonalącego potencjał instytucjonalny gminy. Silnie zaakcentowane zostały tutaj kwestie badań satysfakcji klienta oraz efektywności gminnych instytucji publicznych.

MARKI: Strategia zrównoważonego rozwoju Miasta Marki do 2020 roku

Strategia zrównoważonego rozwoju Miasta Marki do 2020 roku koncentruje się na czterech celach strategicznych:

1. Tworzenie jak najlepszego środowiska życia mieszkańców oraz organizowanie i wspieranie działań na rzecz integracji mareckiej społeczności i kreowania tożsamości lokalnej
2. Tworzenie jak najlepszych warunków dla trwałego i zrównoważonego rozwoju gospodarki lokalnej
3. Zapewnienie sprawnego systemu komunikacyjnego i infrastruktury technicznej

4. Osiągnięcie europejskich standardów stanu środowiska przyrodniczego oraz troska o ład przestrzenny

Efektom realizacji tak zarysowanych celów ma być rozwój w sferach: społecznej, gospodarczej, infrastrukturalnej i ekologiczno-przestrzennej. Implementacja rozwoju sfer ma się dokonywać poprzez realizację 34 przedsięwzięć (programów, projektów) realizacyjnych.

Analiza materiałów zastanych pozwala stwierdzić, iż realizacja wytyczonych przedsięwzięć, a co za tym idzie *Strategii zrównoważonego rozwoju Miasta Marki do 2020*, systematycznie dokonuje się. Dla przykładu w sferze społecznej zrealizowano zadanie dotyczące zagospodarowania składowiska czy wprowadzono monitoring miejski. Jedno z największych zadań dotyczących rozwoju infrastruktury edukacyjnej i sportowej jest w chwili obecnej realizowane. W mniejszym zakresie implementowane są przedsięwzięcia ze sfery gospodarczej. Nie opracowano zasad przedsięwzięć w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego, nie powołano Mareckiego Centrum Biznesu, ani konkursu „Mareckie Know-How”. W sferach: infrastrukturalnej i ekologiczno-przestrzennej realizuje się zadania dotyczące ekologii i odpadów, prowadzi się intensywne działania dotyczące modernizacji dróg i dostarczenia mieszkańcom wody pitnej o dobrych parametrach jakościowych.

Można stwierdzić, iż *Strategia...* jest realizowana, choć wiele z wytyczonych zadań wymaga jeszcze ciągłej aktywności władz gminy Marki, mających na celu ich wdrożenie.

Tabela 45 Struktura Strategii zrównoważonego rozwoju Miasta Marki do 2020 roku, obejmująca układ sfer i przedsięwzięć realizacyjnych

SFERY	PRZEDSIĘWZIĘCIA (PROGRAMY, PROJEKTY) REALIZACYJNE
Społeczna	Opracowanie Polityki Oświatowej Miasta Marki do 2020 roku z uwzględnieniem prognoz demograficznych i rozmieszczenia ludności oraz racjonalizacji wydatków - strategia gminnego systemu oświatowego, uwzględniająca potrzeby w zakresie opieki przedszkolnej, szkół podstawowych, gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych
	Rozwój infrastruktury edukacyjnej i sportowej, w tym poprawa dostępności i jakości tej infrastruktury (m.in. budowa zespołu szkół z pełną infrastrukturą sportową oraz sali widowiskowo-koncertowej).
	Rozwój mieszkalnictwa komunalnego.
	Zagospodarowanie terenu dawnego wysypiska odpadów komunalnych na cele rekreacyjno-sportowe
	Stworzenie sprawnego systemu zapobiegania kryzysom rodziny i wspierania rodzin ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb dzieci i młodzieży.
	Budowa systemu wsparcia dla osób bezrobotnych poprzez promocję zatrudnienia i przedsiębiorczości.
	Rozwijanie zintegrowanego systemu wsparcia na rzecz osób starszych.
	Tworzenie warunków dla pełnego uczestnictwa osób niepełnosprawnych i ich rodzin w życiu społecznym.
	Budowa zintegrowanego systemu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i narkomanii na terenie Miasta.
	Rozwój partnerskiej współpracy z organizacjami pozarządowymi i wolontariatem na rzecz skutecznego rozwiązywania istotnych problemów społecznych.
	Utworzenie systemu wizyjnego monitorowania Miasta, w szczególności miejsc najbardziej zagrożonych przestępczością
	Poprawa warunków lokalowych Urzędu Miasta.
	Dostosowanie struktur organizacyjnych Urzędu Miasta do zasad i wymogów zarządzania strategicznego
	Promocja walorów i zasobów oraz budowa wizerunku Miasta Marki (imprezy masowe, festyny, publikacje)
	Analiza potrzeb terenowych dla powiększenia istniejącego lub lokalizacji nowego cmentarza
Analiza potrzeb dla lokalizacji nowej świątyni parafialnej.	
Gospodarcza	Wspomaganie rozwoju przedsiębiorczości poprzez współdziałanie Władz Miasta Marki z krajowymi agencjami i fundacjami rozwoju.
	Tworzenie gminnego zasobu gruntów na cele inwestycyjne. Sukcesywne ich przygotowywanie do

	<p>zorganizowanej działalności inwestycyjnej (scalanie i podział na działki, budowa podstawowej infrastruktury technicznej i dróg).</p> <p>Opracowanie zasad realizowania przez Miasto Marki przedsięwzięć w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego (tzw. PPP).</p> <p>Powołanie Mareckiego Centrum Biznesu (wspólnie z lokalnymi przedsiębiorcami) jako miejskiego ośrodka: informacji i doradztwa gospodarczego dla mieszkańców podejmujących działalność gospodarczą i potencjalnych inwestorów; aktywizacji zawodowej i podnoszenia kwalifikacji zawodowych pracowników, ze szczególnym uwzględnieniem nowoczesnych technik informatycznych, komunikowania się i zarządzania,; informacji i edukacji na temat możliwości wykorzystania programów pomocowych UE; banku danych o nieruchomościach przeznaczonych pod zabudowę.</p> <p>Organizowanie corocznego konkursu wśród miejscowych przedsiębiorców na najlepszy produkt i technologię, na najlepszą firmę pt. "Mareckie Know-How".</p>
Infrastrukturalna	<p>Budowa kanalizacji sanitarnej Miasta Marki</p> <p>Dostarczenie mieszkańcom wody pitnej o dobrych parametrach jakościowych oraz dokończenie budowy sieci wodociągowej</p> <p>Wdrożenie systemu selektywnej zbiórki komunalnych odpadów stałych.</p> <p>Współpraca z gminami sąsiednimi, władzami powiatu wołomińskiego i województwa mazowieckiego w zakresie gromadzenia, odzyskiwania surowców wtórnych, bezpiecznego utylizowania i składowania odpadów stałych.</p> <p>Budowa podstawowej sieci dróg o nawierzchni utwardzonej wraz z odwodnieniem z jednoczesnym włączeniem w układ dróg powiatowych i wojewódzkich (program drogowy dla Miasta Marki).</p> <p>Poprawa powiązań komunikacyjnych Miasta z otoczeniem – drogi i transport publiczny, w tym budowa obwodnicy Marek.</p> <p>Budowa ogólnodostępnych miejsc parkingowych.</p>
Ekologiczna i Przemysłowa	<p>Systematyczne prowadzenie edukacji ekologicznej i promocji proekologicznego stylu życia wśród mieszkańców.</p> <p>Pełna ochrona walorów i zasobów środowiska przyrodniczego.</p> <p>Organizowanie i wspieranie działań w zakresie ograniczania uciążliwości zanieczyszczeń i hałasu występujących wzdłuż dróg kołowych o dużym natężeniu ruchu oraz wokół zakładów produkcyjno-usługowych (m.in. wprowadzenie pasów zieleni izolacyjnej, wałów ziemnych, ekranów dźwiękochłonnych).</p> <p>Rozwijanie stałej współpracy z sąsiednimi gminami w celu koordynacji działań na rzecz ochrony środowiska.</p> <p>Aktywne zarządzanie nieruchomościami i gruntami w tym tworzenie zasobów gruntowych pod inwestycje (projekt ten powinien być ściśle skoordynowany z pozostałymi projektami kluczowymi oraz dokumentami planistycznymi w szczególności z miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego)</p> <p>Wykorzystanie walorów dziedzictwa kulturowego i starego zasobu mieszkaniowego na terenie Miasta Marki celem ożywienia społecznego i gospodarczego w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji, w tym: Rewitalizacja budynku Mareckiego Ośrodka Kultury; Rewitalizacja XIX wiecznego układu urbanistycznego składającego się z Pałacyku wraz z parkiem, zabudowy fabrycznej i osiedla przyfabrycznych budynków mieszkalnych; Rewitalizacja terenów wzdłuż ulicy Piłsudskiego na cele gospodarczo-społeczne; Zagospodarowanie terenu przy ul Sportowej z przeznaczeniem na „Centrum” Marek</p> <p>Projektowanie proekologicznej struktury zagospodarowania przestrzennego, w tym ogólnodostępnych terenów zieleni w obrębie projektowanych zespołów zabudowy mieszkaniowej.</p>

Źródło: opracowanie własne

POŚWIĘTNE: Strategia rozwoju gminy Poświętne na lata 2008 – 2015

Strategia rozwoju gminy Poświętne na lata 2008 – 2015 zakładała realizację pięciu celów strategicznych tj.

1. Rozwój infrastruktury technicznej i podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej gminy
2. Rozwój funkcji turystyczno – rekreacyjno – kulturowych
3. Aktywizacja rozwoju obszarów wiejskich oraz podniesienie poziomu kształcenia
4. Ochrona środowiska przyrodniczego
5. Poprawa standardu życia mieszkańców.

Konstrukcja strategii przewidywała, iż każdy cel strategiczny będzie realizowany przez cele operacyjne, a następnie przez zadania strategiczne. W celu strategicznym dotyczącym rozwoju infrastruktury technicznej i podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej gminy, zadania skoncentrowane były na budowie wodociągu, kanalizacji, gazu, planach przestrzennych i poprawie obsługi administracyjnej. Realizacja tego celu nastąpiła tylko częściowo. Rozpoczęto część prac nad wodociągiem, wykonano studium uwarunkowań, poprawiono warunki pracy administracji. Cel poświęcony turystyce i rekreacji realizowany jest systematycznie – w szczególności dotyczy to współpracy z powiatem, która pozwala realizować komponent promocyjny. W celu tym najpoważniejsze zadania dotyczą rozwoju gminnej infrastruktury sportowej i rekreacyjnej, który nie został jeszcze zrealizowany. Cel dotyczący aktywizacji obszarów wiejskich jest przede wszystkim realizowany poprzez zadania dotyczące rozwoju edukacji (infrastrukturalnie i kompetencyjnie). Nie są do końca realizowane cele związane z działaniami skierowanymi bezpośrednio do producentów rolnych.

Cel odnoszący się do ochrony środowiska przyrodniczego, jest realizowany w najmniejszym zakresie w odniesieniu do gospodarki kanalizacyjnej i planowania przestrzennego.

Cel dotyczący standardu życia mieszkańców nie jest w pełni realizowany zwłaszcza w kontekście ochrony środowiska. Prowadzone są działania związane z likwidacją barier architektonicznych i przestrzeni publicznych dla mieszkańców wsi.

Podsumowując, stwierdzić należy, iż realizacja *Strategii rozwoju gminy Poświętne na lata 2008 – 2015*, nie osiągnęła całkowicie zamierzonych celów. Konieczne są działania zwłaszcza związane z ochroną środowiska w różnych jej aspektach.

Tabela 46 Struktura Strategii rozwoju gminy Poświętne na lata 2008 – 2015, obejmująca układ celów strategicznych oraz celów kierunkowych.

CELE STRATEGICZNE	CELE KIERUNKOWE
Rozwój infrastruktury technicznej i podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej gminy	Poprawa wewnętrznego i zewnętrznego skomunikowania gminy
	Rozwój sieci wodociągowej na terenie gminy
	Rozwój sieci kanalizacji sanitarnej na terenie gminy
	Budowa sieci gazowej w gminie
	Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej gminy
	Podnoszenie poziomu estetyki gminy i urzędu – siedziby władz
Rozwój funkcji turystyczno – rekreacyjno – kulturowych	Remonty i modernizacja obiektów kultury
	Organizacja imprez kulturalnych integrujących społeczność lokalną
	Promocja interesujących miejsc, związanych zarówno z historią, jak też z działalnością współczesną, także twórców ludowych
	Tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju turystyki
	Rozwój gminnej infrastruktury sportowej i rekreacyjnej
	Wzbogacanie oferty kulturalnej poprzez współpracę z Wołominem
Aktywizacja rozwoju obszarów wiejskich oraz podniesienie poziomu kształcenia	Wprowadzenie nowych form produkcji rolnej oraz rozwój przedsiębiorczości
	Wykorzystanie możliwości eksportowych, jakie powstały po wejściu Polski do Unii Europejskiej.
	Podjęcie działań na rzecz poprawy infrastruktury obszarów wiejskich
	Budowa i modernizacja budynków oświatowych
	Wyrównywanie szans młodzieży wiejskiej w dostępie do wiedzy oraz wspomaganie rozwoju indywidualnych zainteresowań

	Zapewnienie pomocy najuboższym i niepełnosprawnym
Ochrona środowiska przyrodniczego	Projekt i budowa infrastruktury z zakresu gospodarki ściekowej i wodnej Ochrona krajobrazu i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody – Ochrona walorów i zasobów przyrodniczych gminy Racjonalne zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego Zwiększanie świadomości ekologicznej społeczeństwa – promocja ekologii wśród młodzieży Racjonalne wykorzystanie zasobów naturalnych przez zmniejszenie zużycia energii elektrycznej, racjonalizację zużycia wody i zmniejszenie materiałochłonności Podjęcie działań na rzecz bezpiecznej likwidacji azbestu Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej
Poprawa standardu życia mieszkańców	Poprawa stanu środowiska naturalnego Zorganizowanie lokalnych przestrzeni publicznych sprzyjających integracji społecznej wsi Zapewnienie dostępności do opieki zdrowotnej i opieki społecznej dla ludzi starszych i małych dzieci Opracowanie koncepcji polityki społecznej i opieki zdrowotnej gminy Likwidacja barier architektonicznych, komunikacyjnych i społecznych (głównie w obiektach użyteczności publicznej i szkołach) Wzbogacenie oferty edukacyjnej placówek oświatowych przez budowę przedszkola i gimnazjum oraz urealnienie ilości szkół podstawowych do rzeczywistych potrzeb gminy Zwiększenie bezpieczeństwa mieszkańców, także w zakresie ochrony pożarowej i zdrowotnej

Źródło: opracowanie własne

RADZYMIN: Strategia zrównoważonego rozwoju gminy Radzymin na lata 2004 – 2015

Strategia rozwoju gminy Radzymin posiada klasyczny trójstopniowy układ obejmujący: cele strategiczne (9), cele operacyjne (31) oraz zadania (96). Strategia zakładała szeroki pakiet działań dedykowanych zarówno obywatelom – pod różnymi względami, przedsiębiorcom jak również pakiet działań wspomagających ochronę środowiska.

Tabela 47 Struktura Strategii zrównoważonego rozwoju gminy Radzymin na lata 2004 - 2015, obejmująca układ celów strategicznych oraz celów średniookresowych.

CEL STRATEGICZNY	CEL OPERACYJNY
Tworzenie dogodnych warunków dla lokalnej przedsiębiorczości i inwestorów zewnętrznych	Tworzenie instytucjonalnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości – organizacyjne i finansowe wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i pobudzenie aktywności wśród miejscowej ludności
	Tworzenie korzystnego klimatu współpracy samorządu i przedsiębiorców – podjęcie działań promocyjnych zmierzających do pozyskania partnerów gospodarczych i wspierania lokalnego biznesu
	Opracowanie programu wspierania lokalnego biznesu
	Opracowanie kompleksowego programu promocji miasta i gminy i doskonalenie systemu komunikacji społecznej
	Podjęcie działań na rzecz pozyskiwania dodatkowych (zewnętrznych) środków finansowych
Tworzenie warunków dla wszechstronnego rozwoju społeczno - gospodarczego miasta i gminy Radzymin	Stworzenie dogodnych warunków dla inwestorów
	Rozwój infrastruktury drogowej (budowa, modernizacja, renowacja, odwodnienie i oświetlenie) oraz podniesienie stopnia bezpieczeństwa

	wszystkich użytkowników dróg
	Budowa sieci wodociągowych
	Budowa kanalizacji sanitarnej
	Modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej z dostosowaniem do potrzeb mieszkańców
Zaspokojenie potrzeb rodzin oczekujących na mieszkanie z zasobu gminy oraz rozwój budownictwa w oparciu o kapitał prywatny dla ludności osiadłej i napływowej	Rozwój komunalnego budownictwa mieszkaniowego
	Rozwój budownictwa realizowanego na zasadach rynkowych.
Podniesienie standardu technicznego gminnych zasobów mieszkaniowych łącznie z rewitalizacją obszarów zabudowy historycznej miasta	Remonty i modernizacja gminnych zasobów mieszkaniowych
	Poprawa wizerunku i estetyki miasta
Podnoszenie poziomu usług społecznych	Stąa poprawa warunków funkcjonowania przedszkoli i szkół gminnych
	Podniesienie poziomu świadczonych usług medycznych i rozwój profilaktyki zdrowotnej .
	Poprawa świadczenia usług i funkcjonowania placówek opieki społecznej
	Tworzenie warunków do upowszechnienia oraz rozwoju sportu i kultury fizycznej
	Poprawa stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego
Rozwój turystyki i rekreacji, uwzględniający potrzebę ochrony środowiska naturalnego	Zagospodarowanie rekreacyjno - turystyczne Zalewu Zegrzyńskiego
	Stworzenie warunków dla rozwoju turystyki
Poprawa warunków życia i efektywności działalności rolniczej	Poprawa efektywności działalności rolniczej poprzez intensyfikację produkcji, tworzenie warunków do rozwoju przetwórstwa oraz działania dostosowawcze.
	Dodatkowe źródła dochodów dla gospodarstw rolnych
	Wsparcie działań związanych z produkcją i wykorzystaniem biomasy na cele energetyczne
Rozwój i ochrona walorów środowiska naturalnego i rodzimej kultury	Ochrona środowiska naturalnego poprzez powszechne wdrożenie programu gospodarki odpadami stałymi i ciekłymi ze szczególnym uwzględnieniem segregacji odpadów „u źródła”
	Zabezpieczanie zasobów przyrodniczych przed degradacją - podnoszenie świadomości ekologicznej wśród lokalnej społeczności
	Kreowanie ekoenergetyki - popieranie wszelkiego typ przedsięwzięć związanych z zastosowaniem nowoczesnych technologii wykorzystujących odnawialne źródła energii
	Kultywowanie tradycji i ochrona zasobów dóbr kultury (świadectw kultury materialnej i duchowej)
	Promowanie rodzimej kultury
Przygotowanie mieszkańców dla potrzeb nowoczesnej gospodarki oraz rozwój społeczeństwa obywatelskiego	Edukacja dzieci i młodzieży w zakresie przygotowania do aktywnego udziału w życiu społecznym i gospodarczym gminy
	Edukacja dorosłych w zakresie dostosowania do wymagań aktualnego i przyszłego rynku pracy
	Wykorzystanie i promowanie ludzi z wyższym wykształceniem oraz posiadających inicjatywę (tzw. Liderów społecznych)

Źródło: opracowanie własne

Cele, które w 2004 roku władze gminy wytyczyły są sukcesywnie realizowane. Przede wszystkim znajduje to swój wyraz w obszarze rozwoju infrastruktury technicznej oraz poprawy sytuacji jeśli chodzi o zasoby dziedzictwa kulturowego na bazie których budowana jest funkcja turystyczno – rekreacyjna gminy. O tym pierwszym kierunku świadczy przyrost infrastruktury sieciowej jaki odnotowano na przestrzeni ostatnich 10 lat – zarówno w obszarze sieci wodnej jak i kanalizacyjnej. Sieć wodociągowa wzrosła drugie tyle w stosunku do roku 2004, a kanalizacyjna blisko dziesięciokrotnie.

Samorząd Radzimina zrealizował dodatkowo, samodzielnie lub w kooperacji z partnerami, kilka projektów z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Ze względu na fakt, iż część zaplanowanych zadań została zrealizowana oraz w związku z nową perspektywą finansową warto, aby Radzimin dokonał ewaluacji tego dokumentu oraz jego aktualizacji.

TŁUSZCZ: Strategia rozwoju gminy Tłuszcz do roku 2020

Strategia rozwoju gminy Tłuszcz do roku 2020 została opracowana w roku 2003. Układ strategii obejmował cele strategiczne (6) oraz cele średniookresowe (68). Dodatkowo każdy cel strategiczny został wyposażony w program operacyjny zakładający realizację konkretnych przedsięwzięć (61).

Strategia w swej warstwie koncepcyjnej zakłada realizację celów ambitnych i kompleksowych. Co do zasady, ze względu na planowany rozwój infrastruktury oraz w aspektach koncepcyjnych dotyczących równoważenia rozwoju, można tę strategię zakwalifikować jako dokument przewidujący zrównoważony rozwój jednostki terytorialnej.

Tabela 48 Struktura Strategii rozwoju gminy Tłuszcz do roku 2020, obejmująca układ celów strategicznych oraz celów średniookresowych.

CEL STRATEGICZNY	CEL ŚREDNIOOKRESOWY
Poprawa warunków życia mieszkańców oraz stworzenie możliwości realizacji ich ambicji	<ul style="list-style-type: none"> – pomoc w tworzeniu organizacji pozarządowych na terenie gminy, – tworzenie warunków absorpcji ruchów migracyjnych na teren gminy, – doskonalenie zawodowe i przekwalifikowanie mieszkańców, – rozwój szkolnictwa wyższego na terenie gminy, – rozwój działalności i bazy sportowej oraz rekreacyjnej, – zagospodarowanie czasu wolnego młodzieży, – prewencję w zakresie bezpieczeństwa, – rozwój budownictwa komunalnego w tym społecznego, – kultywowanie tradycji wydawniczych Tłuszcza, – przeciwdziałanie patologiom społecznym, – rozwój społeczeństwa informatycznego, – poprawę zakresu usług służby zdrowia, – rozwój bazy oświatowej, – promocję historii i tradycji gminy
Utrzymywanie i rozbudowa ekologicznych standardów rozwoju gminy w oparciu o zasady rozwoju zrównoważonego	<ul style="list-style-type: none"> – opracowanie lokalnej AGENDY 21, – opracowanie i wdrożenie gminnego programu gospodarki odpadami, – ciągłą edukację ekologiczną mieszkańców, – modernizację oczyszczalni ścieków, – rozbudowę sieci wodno – kanalizacyjnej, – pozyskiwanie środków na ochronę środowiska z funduszy ogólnopolskich i europejskich, – identyfikację i likwidację zagrożeń ekologicznych, – współpracę z samorządami zagranicznymi, – rehabilitację nieczynnych obiektów przemysłowych, – rozbudowę obiektów małej architektury, – estetyzację miejsc publicznych, – modernizację systemu ogrzewania na terenie gminy, – wykorzystanie alternatywnych źródeł energii,
Poprawa atrakcyjności inwestycyjnej, osadniczej i turystycznej gminy,	<ul style="list-style-type: none"> – ciągłą promocję gminy, – poprawę pracy urzędu miasta i gminy, – przygotowanie terenów pod osadnictwo,

	<ul style="list-style-type: none"> – przygotowanie (uzbrojenie) terenów pod inwestycje osadnicze, – rozwój infrastruktury turystycznej, – opracowanie i wdrożenie programu rozwoju szlaków pieszych i rowerowych itp., – rozwój systemu informacji gospodarczej i turystycznej, – realizacja lotniska na terenie gminy sąsiedniej – poprawę stanu opieki medycznej.
Aktywizacja przedsiębiorczości dla zwiększenia podaży miejsc pracy i wpływów budżetowych gminy	<ul style="list-style-type: none"> – stworzenie programu rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości, – zmiany prawa lokalnego na przyjazne przedsiębiorcom, – wdrożenie szybkiego procesu wydawania decyzji budowlanych dla inwestorów, – poradnictwo prawne dla osób prowadzących działalność gospodarczą, – wprowadzenie ulg podatkowych dla inwestorów i MSP, – wzrost liczby podmiotów gospodarczych, – aktywowanie samodzielności gospodarczej, – rozwój informacji gospodarczej, – pomoc w zakresie poręczeń kredytowych, – przedstawienie bogatej oferty szkoleniowej dla przedsiębiorców
Stymulowanie przemian w rolnictwie dla przyspieszenia procesów dostosowawczych do wymogów Unii Europejskiej	<ul style="list-style-type: none"> – szkolenie i informację rolniczą, – rozwój agroturystyki, – szkolenia dla samorządowców w tym sołtysów – tworzenie nowych, pozarolniczych miejsc pracy na terenach wiejskich, – rozbudowę ośrodków kultury na wsiach, – rozwój własnych systemów sprzedaży produktów rolnych, – ułatwienia w handlu produktami rolnymi w Tłuszczu, – poradnictwo prawne dla mieszkańców wsi, – pomoc w tworzeniu grup producenckich i specjalizacji gospodarstw rolnych, – ochronę gleb klasy III i IV przed urbanizacją, – rozwój gospodarstw ekologicznych, – wdrażanie programu zalesień.
Odtworzenie wizerunku gminy jako lokalnego centrum administracyjnego i komunikacyjnego	<ul style="list-style-type: none"> – poprawę komunikacji drogowej w regionie, – rozbudowa połączeń komunikacyjnych północ – południe, – udrożnienie przejazdów przez tory PKP, – intensywne wykorzystanie środków UE dla rozwoju gminy, – kształtowanie centrum miasta, – wzrost bezpieczeństwa na terenie gminy i na przejazdach kolejowych, – przejmowanie przez gminę niechcianej infrastruktury kolejowej, – rozbudowę zaplecza obsługi lotniska, – ułatwienia w połączeniach telekomunikacyjnych, – powołanie regionalnych instytucji kultury.

Źródło: opracowanie własne

Opracowana w gminie Tłuszcz strategia rozwoju jak dotąd została zrealizowana częściowo. Gmina zrealizowała kilka inwestycji podnoszących jakość infrastruktury technicznej. Co do innych działań brakuje powszechnie dostępnej informacji, która pozwalałaby pozytywnie zweryfikować implementację strategii. Zakładane, do przygotowania, w planie strategicznym dokumenty, np. w postaci np. Lokalnej Agendy 21 czy różnego rodzaju udogodnień stymulujących prowadzenie działalności gospodarczej nie istnieją albo też są trudno identyfikowalne.

Strategia ta wymaga gruntownego przeglądu i ewaluacji już na obecnym etapie, tak, aby stanowiła dokument użyteczny w zarządzaniu rozwojem, a zarazem także odzwierciedlający możliwości organizacyjne.

WOŁOMIN: Aktualizacja strategii zrównoważonego rozwoju miasta i gminy Wołomin do 2020 roku

W trakcie prac nad *Aktualizacją strategii zrównoważonego rozwoju miasta i gminy Wołomin do 2020 roku*, przeprowadzonych w roku 2009, podjęto decyzję o przyjęciu (kontynuacji realizacji) czterech zasadniczych celów strategicznych, które stanowią konkretyzację misji rozwoju Gminy i odnoszą się do sfer: gospodarczej, społecznej, ekologicznej i przestrzennej oraz sfery infrastruktury sportowej. Celom tym nadano następujące brzmienie:

1. Tworzenie jak najlepszych warunków do trwałego wzrostu przedsiębiorczości mieszkańców i dalszego rozwoju gospodarczego
 - Cel operacyjny: Organizacyjne i finansowe wsparcie rozwoju przedsiębiorczości i innowacji – „Przedsiębiorczość i innowacja – klucz do sukcesu”
 - Cel operacyjny: Wołomińska administracja samorządowa sprawna, przyjazna i profesjonalna
 - Cel operacyjny: Wzmocnienie roli centrum Wołomina jako obszaru koncentracji funkcji administracyjnych, kulturalnych i handlowo-usługowych
2. Stała poprawa warunków zamieszkiwania i wypoczynku mieszkańców oraz jakości świadczonych usług społecznych
3. Osiągnięcie europejskich standardów stanu środowiska przyrodniczego oraz racjonalne zagospodarowanie przestrzenne gminy
4. Zapewnienie sprawnych powiązań komunikacyjnych gminy z otoczeniem, w tym z Warszawą oraz rozbudowa i modernizacja wewnętrznego układu drogowego.

Niezależnie od wyżej przywołanej siatki celów, sformułowano w niniejszej *Aktualizacji...* Programy strategiczne (cztery), a w ich ramach kolejne cele operacyjne (12), które doprecyzowane zostały przez zadania realizacyjne (71). Układ programów strategicznych i celów strategicznych prezentuje poniższa Tabela.

Strategia ma charakter harmonijny – uwzględnia specyfikę gminy, która poza obszarem miasta obejmuje również tereny wiejskie. Jednocześnie strategia ta nosi znamiona opracowania prospołecznego ze względu na silne akcenty położone na podniesienie jakości życia mieszkańców.

Tabela 49 Struktura Strategii rozwoju gminy Wołomin na lata 2008 – 2015, obejmująca układ Programów strategicznych oraz celów operacyjnych.

Pierwszy Program strategiczny:
Zwiększenie konkurencyjności gminy Wołomin w otoczeniu – <i>Wołomin ku Europie</i>
Poprawa powiązań komunikacyjnych Gminy Wołomin z Warszawą
Restrukturyzacja i rozwój infrastruktury służącej ochronie środowiska na obszarze Gminy Wołomin z dostosowaniem do standardów Unii Europejskiej
Partnerska współpraca w podregionie warszawskim oraz promocja Gminy Wołomin w kraju i zagranicą
Drugi Program strategiczny:
Poprawa jakości życia mieszkańców Gminy Wołomin: „Wołomin gminą bezpieczną i przyjazną do zamieszkania”
Poprawa bezpieczeństwa i porządku publicznego
Podniesienie jakości kształcenia i wzmocnienie materialnie placówek oświatowych w Gminie Wołomin
Tworzenie warunków do upowszechniania oraz rozwoju sportu i kultury fizycznej

Rozwój kultury, turystyki i infrastruktury turystycznej
Rozbudowa i modernizacja infrastruktury społecznej oraz poprawa stanu sanitarnego gminy
Zwiększenie dostępności mieszkań komunalnych na wynajem, utrzymanie gminnego zasobu mieszkaniowego z zabezpieczeniem lokali socjalnych
Rozwój osadnictwa, ochrona ładu przestrzennego i gospodarka nieruchomościami
Trzeci Program strategiczny: Restrukturyzacja i modernizacja obszarów wiejskich Gminy Wołomin - „nowoczesna wieś”
Tworzenie korzystniejszych warunków gospodarowania w rolnictwie i leśnictwie przy zachowaniu walorów krajobrazowych obszarów wiejskich
Wyrównywanie szans rozwoju gminnych obszarów wiejskich

Źródło: opracowanie własne

W przypadku *Aktualizacji...* Wołomina obowiązującej od ponad pięciu lat widoczne jest sukcesywne jej wdrażanie. Gmina zrealizowała szereg przedsięwzięć wzmacniających infrastrukturę techniczną (sieciową w zakresie sieci kanalizacyjnej i wodociągowej czy poprawy dróg i/lub ich otoczenia). Niektóre z podejmowanych działań miały charakter współpracy ponadgminnej. W samej tylko mapie projektów realizowanych w ramach RPO województwa mazowieckiego (2007 – 2013)³² widnieje kilkanaście projektów realizowanych samodzielnie i/lub w kooperacji z innymi partnerami.

W Wołominie zrealizowano także szereg inicjatyw wspierających infrastrukturę społeczną z zakresu kultury, oświaty, turystyki i rekreacji. Jak jednak wynika z przeprowadzanych na poziomie powiatu badań, istotnego wzmocnienia wymaga we wskazanym obszarze oferta jaką proponowały będą instytucje organizujące usługi publiczne w określonych obszarach, jak również promocja tej działalności.

Podejmowane przez władze Wołomina wysiłki w zakresie rozwoju miasta i gminy, wyraźnie pozytywnie wpływają na centrotwórczy charakter gminy, do czego predestynuje Wołomin będący stolicą powiatu.

ZĄBKI: Strategia rozwoju Miasta Ząbki na lata 2014 – 2023

Strategia rozwoju Miasta Ząbki na lata 2014 – 2023 jest dokumentem nowym opracowanym z uwzględnieniem możliwości pozyskania finansowania zewnętrznego dla przewidywanych przedsięwzięć. Opracowanie obejmuje siatkę celów strategicznych (5), celów operacyjnych (41), oraz zadań realizacyjnych (113), którym nadano układ hierarchiczny. Takie ujęcie planów w zakresie rozwoju niewątpliwie porządkuje zakres i intensywność działań jakie będą podejmowane w związku z implementacją strategii w przyszłości.

Strategia ma charakter zrównoważony, podejmuje zarówno kwestie dotyczące rozwoju konkurencyjności (w oparciu o innowacje) sfery gospodarczej gminy. Zwrócono w opracowaniu uwagę na konieczność usprawniania infrastruktury technicznej i właściwego zarządzania przestrzenią, co niewątpliwie przyczyni się do podnoszenia jakości środowiska. Zwrócono uwagę na potrzeby społeczne oraz kształtowanie kapitału społecznego w gminie, co należy ocenić jako przejaw otwartości gminy na otoczenie społeczne oraz wspieranie wykluczonych (i/lub zagrożonych wykluczeniem). Ostatecznie w strategii Ząbek

³² <http://rpo.mazowia.eu/mapa-projektow-rpo-wm/>

uwzględniono kontekst relacji podejmowanych na poziomie ponadgminnym. Ten ostatni cel strategiczny został przez autorów tak sformatowany, że zakłada pogłębianie interakcji w obszarze metropolitalnym Warszawy oraz tworzenie instytucjonalnych powiązań właśnie w kierunku Warszawy.

Tabela 50 Struktura Strategii rozwoju Miasta Ząbki na lata 2014 – 2023, obejmująca układ celów strategicznych oraz celów operacyjnych.

CELE STRATEGICZNE	CELE OPERACYJNE
Rozwój bazy ekonomicznej Miasta, wzrost konkurencyjności, innowacyjności, dywersyfikacja bazy ekonomicznej	Uzbrajanie terenów i przygotowywanie dokumentacji przeznaczonych pod inwestycje
	Rozbudowa sieci kanalizacji sanitarnej i deszczowej
	Rozbudowa sieci wodociągowej
	Poprawa dostępności komunikacyjnej wewnętrznej
	Poprawa dostępności komunikacyjnej zewnętrznej
	Tworzenie projektów wspierających innowacyjność i ułatwienie dostępu do nich
	Wspieranie przedsiębiorczości MSP oraz osób chcących otworzyć działalność gospodarczą
	Wykorzystanie walorów Miasta do dywersyfikacji bazy ekonomicznej
Poprawa bytowo – komunalnych warunków życia w Mieście	Rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacyjnej, wodociągowej, gazowej, melioracyjnej, elektroenergetycznej i informatycznej
	Zabezpieczenie sieci wodociągowej poprzez zapewnienie nowych źródeł dostaw
	Modernizacja i rozbudowa sieci ulic miejskich, w tym nawierzchni dróg, ciągów pieszych, ścieżek rowerowych, parkingów
	Dalsza rozbudowa bazy sportowo-rekreacyjnej, budowa zespołu ogólnodostępnych obiektów centrum turystyczno rekreacyjno-sportowego
	Budowa, rewitalizacja i remont obiektów kultury oraz obiektów zabytkowych
	Budowa, rozbudowa, rewitalizacja i remont bazy oświaty i wychowania
	Poprawa dostępności usług medycznych, restrukturyzacja i modernizacja bazy służby zdrowia
	Poprawa stanu zieleni miejskiej w tym terenów leśnych oraz ograniczenie uciążliwości wynikających z nadmiernego ruchu drogowego oraz lokalnych komunalno-bytowych zanieczyszczeń powietrza
	Ochrona cennych przyrodniczo obszarów Miasta
	Rozwój ogólnomiejskich terenów zieleni, wypoczynku i rekreacji
	Poprawa bezpieczeństwa i organizacji ruchu drogowego
	Ograniczenie zagrożeń wynikających z przestępstw oraz zdarzeń losowych
	Poprawa warunków mieszkalnych
	Promocja odnawialnych źródeł energii
	Promocja nowoczesnych form budownictwa: budownictwa energooszczędnego i pasywnego
	Rozwój zasobów ludzkich, budowa społeczeństwa obywatelskiego, aktywizacja społeczności lokalnych, aktywne rozwiązywanie problemów społecznych
Współpraca z organizacjami pozarządowymi	
Aktywizacja społeczności lokalnych wokół działań skierowanych na osiągnięcie wspólnych celów – budowa więzi społeczności lokalnej	
Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu grup zagrożonych patologiami i bezrobociem	
Aktywizacja i integracja dzieci i młodzieży szkolnej w ramach zajęć pozalekcyjnych oraz różnych imprez o charakterze grupowym i ogólnomiejskim	
Osiągnięcie ładu przestrzennego w warunkach dynamicznego rozwoju, zmiana wizerunku Miasta	Określenie docelowych perspektyw rozwojowych wielkości Miasta – chłonności terenów w kontekście zachowania walorów środowiska przyrodniczego
	Stopniowe porządkowanie istniejącej zabudowy centrum miasta – elementy stref funkcjonalno-przestrzennych
	Budowa/tworzenie centrum miasta – koncentracja obiektów: usług, gastronomii, kultury, wypoczynku-rekreacji, administracji - w nawiązaniu do idei <i>miasta-ogrodu</i>
	Inkorporacja nowych osiedli mieszkaniowych do struktury funkcjonalno-

	przestrzennej miasta (powiązania drogowe, rozbudowa infrastruktury społecznej)
	Ochrona cennych przyrodniczo i historycznie obszarów miasta (lasy i pomniki pamięci historycznej), poprawa stanu środowiska mieszkalnego
	Ogólna zmiana wizerunku (fizjonomii) miasta: estetyka, czystość, tworzenie zagospodarowanych przestrzeni publicznych
Rozwój korzystnych infrastrukturalnych, instytucjonalnych i gospodarczych powiązań z otoczeniem metropolitalnym	Tworzenie nowych połączeń komunikacyjnych z Warszawą
	Współdziałanie w tworzeniu sieci komunikacji obwodowej Miasta w układzie obszaru metropolitalnego Warszawy
	Dywersyfikacja zewnętrznego systemu obsługi infrastrukturalnej Miasta
	Tworzenie instytucjonalnych powiązań dotyczących rozwiązywania ponadlokalnych i lokalnych problemów funkcjonowania na obszarze metropolitalnym
	Promocja miasta w bezpośrednim i dalszym otoczeniu (region, kraj)
	Wprowadzenie elementów zarządzania marketingowego, marketing terytorialny
	Zapewnienie integralności ruchu tranzytowego

Źródło: opracowanie własne

ZIELONKA: Strategia zrównoważonego rozwoju Gminy Zielonka na lata 2014-2024 (aktualizacja)

Obowiązująca w gminie Zielonka strategia stanowi aktualizację dokumentu, który obowiązywał wcześniej. Autorzy przyjęli dwupoziomowy system planowania rozwoju strategicznego, obejmujący cele strategiczne (5) oraz cele operacyjne (16). Zaproponowana strategia wpisuje się swoją treścią w różnego rodzaju plany, strategie i wytyczne obowiązujące na poziomie województwa mazowieckiego oraz ogólnopolskim, co pozwoli gminie Zielonka podejmować starania zmierzające do jej efektywnej implementacji.

Opracowaną dla gminy Zielonka strategię należy ocenić jako zrównoważoną oraz harmonijną. Wynika to stąd, że potencjał merytoryczny wytyczonych celów (zarówno strategicznych jak i operacyjnych) wychodzi naprzeciw potrzebom społecznym, gospodarczym jak i środowiska naturalnego. Ukłonem w stosunku do tego ostatniego jest silne zaakcentowanie (na poziomie celu strategicznego) takiego rozwoju gospodarczego, który uwzględniał będzie brak uciążliwości dla środowiska. Strategii wychodzi także naprzeciw zidentyfikowanym w ramach badań społecznych przeprowadzanych na poziomie powiatu problemom, związanym z ofertą w zakresie spędzania wolnego czasu, która dedykowana będzie różnym kategoriom społecznym.

Ważnym kierunkiem rozwoju – wyartykułowanym na poziomie celu strategicznego – jest także chęć budowania zarówno więzi metropolitalnych jak i regionalnych. Tym samym władze Zielonki zwracają się zarówno w kierunku Warszawy – co jest tendencją naturalną, ale także uwzględniają kooperację, której efektem może być integracja na poziomie powiatu.

Tabela 51 Struktura Strategii zrównoważonego rozwoju Gminy Zielonka na lata 2014 – 2024 (aktualizacja), obejmująca układ celów strategicznych oraz celów operacyjnych.

CELE STRATEGICZNE	CELE OPERACYJNE
Miasto czyste, zorganizowane/ uporządkowane przestrzennie, pozostające w harmonii ze środowiskiem naturalnym, z mieszkańcami o wysokiej	Rewitalizacja i poprawa estetyki przestrzeni miejskiej
	Edukacja ekologiczna mieszkańców
	Rozwój systemu pro-ekologicznej gospodarki odpadami oraz gospodarki wodno-ściekowej

kulturze ekologicznej	Skuteczna ochrona przyrody i ograniczenie negatywnego oddziaływania infrastruktury miasta na środowisko przyrodnicze
Społeczeństwo wykształcone, zdrowe, zintegrowane, mające poczucie bezpieczeństwa i wpływu na sprawy publiczne	Dostępne różnorodne formy edukacji dzieci i dorosłych, wysoka jakość nauczania
	Rozwój usług zdrowotnych, profilaktyki zdrowotnej i usług społecznych (realizacja skutecznej polityki społecznej)
	Wzmocnienie udziału mieszkańców w kształtowaniu polityk publicznych
	Zapewnienie wysokiego poziomu bezpieczeństwa w mieście
	Zwiększenie integracji społecznej mieszkańców miasta i przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu
	Administracja publiczna przyjazna i sprawna
Bogata oferta spędzania czasu wolnego, odpowiadająca zróżnicowanym potrzebom mieszkańców	Rozwój różnorodnej oferty kulturalnej i dążenie do zwiększania udziału mieszkańców w działaniach kulturalnych
	Wzmocnienie oferty rekreacyjno-sportowej, promocja aktywności plenerowych oraz wspieranie form spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży
Rozwój przedsiębiorstw o charakterze nieuciążliwym	Rozwój przedsiębiorczości ukierunkowanej na przemysły kreatywne i branżę lotniczą
Budowanie więzi regionalnych i metropolitalnych	Zacieśnianie i rozwój więzi metropolitalnych
	Budowanie i podtrzymywanie ponadgminnego partnerstwa na rzecz rozwoju lokalnego i ponadlokalnego

Źródło: opracowanie własne

Strategia zrównoważonego rozwoju Gminy Zielonka na lata 2014-2024 (aktualizacja) opatrzona została wytycznymi w zakresie zarządzania wdrażaniem tego dokumentu . Uwzględniają one trzy procedury: zarządzania dokumentem, sprawozdawczości z realizacji dokumentu oraz aktualizacji dokumentu.

KLEMBÓW: Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Klembów na lata 2004 – 2013

Strategiczny rozwój gminy Klembów odbywał się w ostatnich latach w oparciu o *Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Klembów na lata 2004 – 2015*. Dokument ten należy uznać, za częściowo spełniający wymogi planowania strategicznego. Wynika to stąd, że idea powstania *Planów Rozwoju Lokalnego* stanowiła efekt polityki rozwoju regionalnego na poziomie gminnym i od przygotowania tego rodzaju opracowania uzależnione było ewentualne wsparcie jednostek samorządu terytorialnego. Konieczność zbudowania Planu Rozwoju Lokalnego miała swoje źródło w zapisach Zintegrowanych Programów Operacyjnych Rozwoju Regionalnego na lata 2004 – 2006 i w Uzupełnieniu do tego programu (właściwego dla województwa mazowieckiego). Oczywiście owa konieczność powstaje w momencie rozpoczęcia aplikowania przez gminę do dofinansowania projektów ze źródeł Funduszy Strukturalnych.

Przyjęte przez Radę Gminy Klembów założenia programowe niniejszego planu miały na celu wskazanie kierunków działań prorozwojowych, mieszkańcom gminy, przedsiębiorcom i urzędnikom, jak też uświadomienie, że jest wiele elementów tworzących drogę rozwoju i dopiero wszystkie te elementy zrealizowane w sposób prawidłowy dają sukces – rozwój gminy.

Rozwój oparty został o wytyczone obszary („zakresy”) – 6 i zadania – 23. Zaplanowany pakiet działań kwalifikuje się jako strategia proosadnicza – szczególnie

w kontekście działań z zakresu planowania przestrzennego, które zostały podjęte przez gminę. *Plan Lokalnego Rozwoju...* opracowany przez gminę Klembów został w znacznej mierze zrealizowany, nie wyczerpując jednocześnie potrzeb, ze względu na skalę występowania problemów w momencie tworzenia opisywanego dokumentu.

Pakiet działań dotyczących infrastruktury został częściowo zrealizowany – wskaźniki obiektywne wskazują na duży postęp na przestrzeni minionych dziesięciu lat w zakresie długości sieci wodociągowej czy kanalizacyjnej. Pomimo podejmowanych inwestycji, stan dróg nadal nie jest satysfakcjonujący – jakkolwiek, wpływ na taką sytuację, poza kosztami związanymi z inwestycjami drogowymi, miała kolejność podejmowanych robót. Oznacza to, że w przypadku planowanej rozbudowy infrastruktury sieciowej, warto było odczekać z realizacją inwestycji drogowych. Inwestycje dotyczące gospodarki śmieciowej częściowo straciły na aktualności ze względu na przepisy wyższego rzędu.

W zakresie infrastruktury społecznej gmina podjęła na przestrzeni ostatnich lat szereg inwestycji w największym zakresie poprawiających jakość infrastruktury oświatowej, aktywnie działano także na rzecz kultury i dziedzictwa kulturowego – pod względem rozwoju/zabezpieczenia/rewitalizacji infrastruktury. Szereg działań o charakterze organizacyjnym – imprezy, wydarzenia, animacja, itp. realizowane były w dużej mierze poprzez możliwości jakie stworzyła miejscowa Lokalna Grupa Działania. Także drobne działania na rzecz rozwoju funkcji turystycznej realizowane były w ramach wskazanego powyżej wsparcia.

Gmina częściowo jest przygotowana do rozwoju funkcji mieszkaniowej – cały jej obszar objęty jest miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Rozwoju wymaga jeszcze infrastruktura dostosowana do potrzeb potencjalnych nowo osiedlających się.

Najsłabiej gmina Klembów jest przygotowana na przyjęcie inwestorów. Jest to efekt obowiązującej polityki przestrzennej. W sytuacji pojawienia się nowego inwestora niemal każdorazowo pojawia się potrzeba dokonywania zmian we właściwym miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Tabela 52 Uproszczona struktura Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Klembów na lata 2004 – 2013, obejmująca układ obszarów oraz zadań.

OBSZAR	ZADANIA
Infrastruktura techniczna	modernizacja i rozbudowa dróg (zagęszczenie sieci dróg i poprawa jakości nawierzchni)
	rozbudowa sieci kanalizacyjnej
	rozbudowa i modernizacja sieci wodociągowej
	budowa i modernizacja chodników i ścieżek dla pieszych, rowerowo – pieszych
	zwiększenie wydajności istniejących ujęć wody i poprawa jakości wody z nich pochodzącej
	budowa wysypiska odpadów komunalnych
	zorganizowanie selektywnej zbiórki odpadów komunalnych
	rekultywacja terenów po dzikich wysypiskach śmieci
	budowa przydomowych oczyszczalni ścieków
Infrastruktura społeczna	modernizacja i budowa obiektów infrastruktury społecznej (szkoły, przedszkola obiekty kultury: świetlice, domy kultury, budynki OSP, Ośrodki Zdrowia, tereny rekreacyjno - wypoczynkowe)
Przedsiębiorczość	stworzenie atrakcyjnych warunków do lokalizacji nowych podmiotów gospodarczych z następujących rodzajów działalności: 1) usługi o wysokiej jakości; 2) przetwórstwo owocowo – warzywne; 3) handel; 4) turystyka; 5) agroturystyczne; 6) usługi w zakresie rekreacji

	wykorzystanie walorów przyrodniczych gminy do stworzenia bazy rekreacyjno - turystycznej
	aktywna promocja gminy
	stworzenie znaku towarowego dla produktów z terenu gminy
	stworzenie produktu turystycznego gminy Klembów
Dziedzictwo kulturowe	renowacja i odtworzenie cennych zabytków kultury
	wykreowanie nowych programów (elementów) nawiązujących do lokalnej tradycji ludowej historii, gastronomii - jako produkty turystyczne promujące i przyciągające turystów
	partnerstwo publiczno – prywatne celem zagospodarowania istniejących tradycji, zabytków i miejsc związanych z tradycją, kulturą i historią gminy
Użytkowanie terenu	Ze względu na atrakcyjne położenie gminy należy zastanowić się nad przeznaczeniem wybranych terenów i zmianą ich funkcji z rolnej na mieszkaniową (budowlaną). Tereny gminy mogą i powinny być wykorzystane jako teren zamieszkiwania osób, które chcą pracować w mieście a mieszkać na wsi, jak też mieszkańców miast szukających miejsca na zbudowanie domków letniskowych w celu weekendowych wyjazdów rekreacyjnych.
Problemy społeczne	zapewnienie atrakcyjnych form spędzania czasu wolnego poprzez dostęp do infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturalnej
	poprawa poczucia bezpieczeństwa
	zapobieganie podziałom wśród społeczności lokalnej
	zapewnienie dostępu do nowoczesnych form komunikacji (Internet)

Źródło: opracowanie własne

IV. Analiza porównawcza, określająca specyficzne uwarunkowania i predyspozycje, a także spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną obszarów objętych Strategią.

Spójność obszaru

Spójność, w świetle Słownika Języka Polskiego, oznacza harmonijną całość, jednolitość. Jednym z jej aspektów, w odniesieniu do funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego, jest jednolitość rezultatów, czyli funkcjonowanie określonego standardu usług/oferty, który będzie zapewniał równomierny rozwój społeczny i gospodarczy, niezależnie od lokalizacji odbiorców na terytorium gminy/powiatu. Obiektywna analiza tego wymiaru spójności w odniesieniu do powiatu wołomińskiego, jest możliwa poprzez porównanie gmin znajdujących się na terytorium powiatu, co zostało uczynione w części diagnostycznej niniejszego opracowania. Ponadto, dla wzmocnienia analizy, w tej części opracowania, przyjęto dodatkowe i/lub komplementarne względem siebie kryteria, które pozwalają dokonać oceny spójności w wytypowanych obszarach funkcjonalnych.

Powiat wołomiński to obszar zróżnicowany społecznie, gospodarczo oraz terytorialnie. Zróżnicowanie wewnętrzne przejawia się brakiem spójności we wskazanych sferach funkcjonowania społeczności powiatu. Sfery te zostały w niniejszej analizie zbadane poprzez pryzmat obszarów funkcjonalnych, z jednej strony odzwierciedlających specyfikę wskazanych sfer, a z drugiej – uwzględniających eksponowane polityki powiatowe, które są podejmowane w planach rozwojowych władz (por. zestawienie dokumentów planistycznych wykazanych poniżej). Wśród wyróżnionych obszarów funkcjonalnych znajdują się:

1. Rozwój gospodarczy – istotny zarówno z punktu widzenia kształtowania zamożności poszczególnych gmin i powiatu, jak i oferty zatrudnienia jaką przedsiębiorcy stwarzają ludności żyjącej na terenie obszaru.
2. Rolnictwo – istotne ze względu na specyfikę oraz status większości gmin powiatu – wiejski lub miejsko – wiejski.
3. Turystyka – istotna zarówno jako branża gospodarcza, jak i oferta dla miejscowej ludności, która mogłaby korzystać z atrakcji przygotowywanych na lokalnym gminnym/powiatowym rynku.
4. Tereny rekreacji i wypoczynku – istotne jako oferta dla mieszkańców powiatu, jak i mieszkańców Warszawy, którzy ze względu na dogodne położenie mogliby korzystać z atrakcji znajdujących się na terenie powiatu wołomińskiego.
5. Zasoby przyrodnicze – istotne jako element wspierający rekreację oraz turystykę, a zarazem także odzwierciedlające potencjał środowiska naturalnego.

6. Infrastruktura komunalna – istotna jako czynnik odzwierciedlający jakość życia na danym terenie oraz istotnie oddziałyujący na wpływ człowieka na środowisko. Dostęp do infrastruktury jest istotny zarówno z perspektywy mieszkańców poszczególnych gmin, jak i potencjalnych zainteresowanych osiedlaniem się tutaj.
7. Dostępność komunikacyjna – istotna z perspektywy jakości życia oraz funkcjonowania zawodowego mieszkańców obszaru.
8. Usługi społeczne – istotne z punktu widzenia jakości życia mieszkańców, związanych z dostępem do oświaty, ochrony zdrowia, infrastruktury/oferty związanej z kulturą.

Wskazane obszary pozwalają ocenić spójność obszaru w aspekcie zrównoważonego rozwoju.

Informacji pozwalających dokonać oceny dostarczają zarówno dane obiektywne, jak i subiektywne. Tych pierwszych dostarczyła analiza przeprowadzona w ramach diagnozy stanowiącej integralną część niniejszej *Strategii Rozwoju Powiatu Wołomińskiego...*, bazująca w głównej mierze na porównywalnych danych statystycznych. Tych drugich, subiektywnych, dostarczyły badania ilościowe i jakościowe przeprowadzone czy to na potrzeby przedkładanej *Strategii...*, czy też analiz przygotowanych w ramach realizowanych przez powiat wołomiński innych projektów/planów prorozwojowych:

1. *Strategia Zrównoważonego Rozwoju Turystyki Powiatu Wołomińskiego na lata 2012 – 2020*
2. *Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego (Wołomin 2014)*
3. *Strategia rozwoju usług komunikacyjnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014 – 2020 na obszarze powiatu wołomińskiego*
4. *Strategia rozwoju usług administracyjnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014 – 2020 na obszarze powiatu wołomińskiego*
5. *Strategia rozwoju usług komunalnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014 – 2020 na obszarze powiatu wołomińskiego*
6. *Strategia rozwoju usług edukacyjnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014 – 2020 na obszarze powiatu wołomińskiego*
7. *Strategia rozwoju usług zdrowotnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014 – 2020 na obszarze powiatu wołomińskiego*
8. *Strategia rozwoju usług kulturalnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014 – 2020 na obszarze powiatu wołomińskiego*

Wszystkie wskazane opracowania zostały przygotowane w sposób uspołeczniony, przez co odzwierciedlają preferencje/potrzeby obywateli powiatu.

Dla zobrazowania spójności wewnętrznej powiatu wołomińskiego wytypowano 8 obszarów funkcjonalnych. Każdemu obszarowi przypisano od jednego do kilku kryteriów oceny. Następnie, na ich podstawie zweryfikowano poziom zaawansowania poszczególnych gmin – wystawiając oceny w skali od 1 do 5, gdzie poszczególne wartości oznaczają:

- 1 – bardzo niski poziom zaawansowania (30% poniżej średniej powiatowej);
- 2 – niski poziom zaawansowania (11 – 29% poniżej średniej powiatowej);
- 3 – średni poziom zaawansowania (równowartość średniej powiatowej +/- 1-10%);
- 4 – wysoki poziom zaawansowania (11 – 29% powyżej średniej powiatowej);

5 – bardzo wysoki poziom zaawansowania (30% poniżej średniej powiatowej).

Wskazane wartości zostały nadane w oparciu o dane obiektywne (ilościowe), pozwalające przeprowadzić analizę porównawczą gmin powiatu wołomińskiego, funkcjonujące w zasobach statystyki publicznej (Banku Danych Lokalnych). Alternatywnym źródłem danych (oceny) były wskazane powyżej dokumenty planistyczne i/lub strategiczne, w których dokonano oceny spójności pod wybranymi względami (jak np. w przypadku zaawansowania rozwoju infrastruktury komunalnej – w *Strategii rozwoju usług komunalnych*, gdzie opracowano wskaźnik syntetyczny dla obszaru wskazanej polityki publicznej). Punktem odniesienia dla poszczególnych wag (ocen) była średnia stanowiąca wynik dla całego powiatu. W przypadkach, kiedy wykorzystywano więcej niż jedno kryterium przy ocenie określonego obszaru, ocena końcowa stanowiła, odpowiednią do liczby wykorzystanych kryteriów, średnią arytmetyczną (np. (kryterium 1 + kryterium 2 + kryterium 3) :3 = x). Wyniki przeprowadzonej analizy zostały ujęte w sposób syntetyczny w Tabeli 53 oraz skomentowane w dalszej części tekstu.

Dla zobrazowania poziomu rozwoju powiatu wołomińskiego (tam, gdzie było to możliwe), dodatkowo dokonano jego prezentacji na tle średniej wojewódzkiej oraz powiatów „podwarszawskich” – legionowskiego, mińskiego, otwockiego, piaseczyńskiego, pruszkowskiego, warszawskiego zachodniego – tych samych, do których odwołują się autorzy wskazanych powyżej strategii poszczególnych rodzajów usług.

Tabela 53 Ocena zaawansowania rozwoju poszczególnych gmin powiatu wołomińskiego z wykorzystaniem 8 wybranych kryteriów.

Gminy	Rozwój gospodarczy	Rolnictwo	Turystyka 1. Wskaźnik Bretje-Deferta; 2. Wskaźnik Schneidera		Zasoby przyrodnicze	Tereny rekreacji i wypoczynku	Infrastruktura komunalna (usługi)	Dostępność komunikacyjna	Infrastruktura usług społecznych
			1	2					
Kobyłka	4,0	1,6	0,45	30,74	3,5	1	5	3,3	2,6
Marki	3,0	1,6	0,39	44,53	4,5	1	5	3,3	3,6
Ząbki	5,0	1,6	0,22	36,93	3,0	1	5	4,0	3,6
Zielonka	5,0	2,6	0,81	108,40	5,0	2	4	3,6	3,6
Dąbrówka	1,3	4,3	0,25	32,27	2,0	5	4	1,3	2,6
Jadów	1,0	2,3	brak	brak	2,0	1	3	1,6	3,8
Klembów	1,0	2,0	brak	brak	1,5	brak	4	2,6	3,6
Poświętne	1,0	4,6	brak	brak	0,5	3	1	2,0	2,0
Radzymin	3,0	3,0	0,22	13,87	3,5	5	5	3,0	1,8
Strachówka	1,0	2,3	brak	brak	3,0	brak	1	1,0	2,6
Tłuszcz	1,0	2,3	brak	11,52	0,5	1	3	2,6	3,0
Wołomin	3,0	3,0	0,06	0,47	3,0	1	4	3,6	2,8

Źródło: opracowanie własne

Przy ocenie dotyczącej **zaawansowania gmin pod względem rozwoju gospodarczego** obszaru uwzględniono takie kryteria (opisane szerzej w części diagnostycznej niniejszego opracowania), jak:

- 1) podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności;
- 2) podmioty gospodarki narodowej wpisane do rejestru REGON na 1000 ludności w wieku produkcyjnym;
- 3) osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności.

Wskazane kryteria obejmują dane publicznej statystyki (Bank Danych Lokalnych), pozwalające dokonywać porównania poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego. Uwzględniona perspektywa czasowa obejmuje najbardziej aktualne dane – stan na dzień 31 grudnia 2014 r. W opisywanym względzie powiat wołomiński – w porównaniu z poziomem województwa oraz powiatów uwzględnianych w ramach analizy porównawczej – wypada stosunkowo słabo, osiągając poziom 122 podmiotów na 1000 ludności, 193 podmioty w odniesieniu do 1000 ludności w wieku produkcyjnym. Pod wskazanymi względami słabszy jest tylko powiat miński. Powiat wołomiński odbiega także – nieznacznie – od średniej wojewódzkiej, która odpowiednio wynosi: 139 podmiotów; 224 podmioty. Nieco lepiej kształtuje się sytuacja w odniesieniu do przedsiębiorczości indywidualnej, która w skali całego powiatu (97) jest wyższa niż średnia wojewódzka (93) i wyższa niż w powiatach mińskim (74) i otwockim (96).

W wymiarze wewnętrznym najbardziej zaawansowanymi okazują się gminy Ząbki, Zielonka oraz Kobyłka – tam poziom rozwoju gospodarczego znacząco przewyższa średnią powiatową. Wartości zbliżone do średniej powiatowej odnotowano w gminach: Marki, Radzymin oraz Wołomin, gdzie nasycenie podmiotami gospodarczymi oscyluje wokół wskazanej średniej. W pozostałych jednostkach gminnych poziom aktywności gospodarczej jest o 30% i więcej niższy niż średnia powiatowa.

Pomiędzy poszczególnymi gminami powiatu wołomińskiego występują duże różnice jeśli chodzi o zaawansowanie w rozwoju poszczególnych funkcji i obszarów życia mieszkańców oraz wypełniania przez administrację publiczną właściwych jej funkcji. Gminy położone blisko Warszawy, zarazem miejskie (w większości) i dobrze skomunikowane z miastem stołecznym (Kobyłka, Marki, Ząbki, Zielonka, Wołomin), **wyraźnie szybciej rozwijają się pod względem gospodarczym**. Silnie rozwinięta jest tam zarówno przedsiębiorczość indywidualna, częściej występują tam firmy większe niż mikroprzedsiębiorstwa, jakościowo lepsza jest tam także oferta usług społecznych. Zielonka i Marki prężnie obsługują ruch turystyczny. To tam – ze względu na istniejącą infrastrukturę kumuluje się działalność związana ze wskazanym sektorem gospodarki.

Spójność, pod względem zaawansowania **rozwoju rolnictwa** (funkcji rolniczej), została oceniona na podstawie następujących kryteriów:

- 1) udział użytków rolnych w powierzchni gminy/powiatu ogółem;
- 2) udział gospodarstw domowych z dochodami z działalności rolniczej;
- 3) udział nowo zarejestrowanych podmiotów sektora przetwórstwa rolno – spożywczego w ogólnej liczbie nowo zarejestrowanych podmiotów ogółem.

Pod względem udziału obszarów wykorzystywanych w rolnictwie gminy powiatu wołomińskiego różnią się między sobą zasadniczo. Najintensywniej pod opisywanym względem użytkowane są gminy Poświętne (76,04%), Tłuszcz (72,62%), Klembów (72,19%) oraz Dąbrówka (70,06%), gdzie udział użytków rolnych w powierzchni ogółem znacząco przewyższa poziom powiatowy (57,67%), jak i wojewódzki (67,59%). Wyniki zbliżone do średniej powiatowej odnajdujemy w gminach: Wołomin (57,24%), Radzymin (56,55%), Strachówka (55,61%). Pozostałe gminy, w większości posiadające status miast (z wyjątkiem Zielonki), dysponują znacznie mniejszą ilością gruntów rolnych.

Udział gruntów rolnych jest w powiecie wołomińskim niższy niż w województwie mazowieckim (67,59%). Także w porównaniu z powiatami uwzględnianymi w analizie porównawczej wskaźniki pod tym względem są niższe – z wyjątkiem powiatu legionowskiego (45,54%) i otwockiego (54,12%).

Drugim uwzględnionym kryterium był udział gospodarstw domowych czerpiących dochody z rolnictwa. Dane w tym zakresie zostały zgromadzone na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r. (najbardziej aktualnego). Okazuje się, że najbardziej zaawansowane pod tym względem jednostki samorządowe to: Strachówka (87,46%), Zielonka (86,53%), Poświętne (78,32%), Dąbrówka (77,85%) i Jadów (72,52%). W granicach średniej powiatowej (68,68%) oscylują: Marki (67,85%), Wołomin (66,29%) i Tłuszcz (64,09%). Pozostałe jednostki gminne plasują się poniżej średniej powiatowej.

Powiat wołomiński, pod opisywanym względem plasuje się poniżej wskaźników charakteryzujących poziom województwa (89,58%) oraz poniżej wartości jakie odnotowano w przypadku powiatów: legionowskiego (76,66%), mińskiego (77,87%), otwockiego (82,66%), piaseczyńskiego (73,36%), pruszkowskiego (75,39%) oraz warszawskiego zachodniego (77,29%).

Pod względem infrastruktury gospodarczej sprzyjającej rozwojowi sektora rolnego, mierzonej udziałem nowo zarejestrowanych przedsiębiorstw z sektora przetwórstwa rolno – spożywczego w ogólnej liczbie podmiotów nowo zarejestrowanych, najbardziej zaawansowaną gminą jest Dąbrówka. W tej jednostce samorządowej, w roku 2014, odnotowano wyjątkowo duży przyrost podmiotów gospodarczych działających w branży przetwórstwa rolno – spożywczego (6,45%) – kilkakrotnie przewyższający wskaźniki powiatowe i ponad dziesięciokrotnie – wojewódzkie. Także w gminach Poświętne i Radzymin występuje wysoki odsetek aktywności gospodarczej (opisywanego rodzaju). W średnią powiatową wpisują się gminy Wołomin oraz Zielonka, Ząbki i Kobyłka. W ostatnich latach nie rozwijała się działalność gospodarcza bazująca na zasobach rolnych w pozostałych gminach powiatu.

Na tle powiatów otaczających Warszawę oraz w odniesieniu do poziomu wojewódzkiego powiat wołomiński wyróżnia się pozytywnie pod względem nowo uruchamianych działalności gospodarczych w sektorze przetwórstwa rolno – spożywczego. Ze średnią 0,79% dla opisywanej branży, jest to najintensywniej rozwijający się powiat. Także w regionie (0,52%) rozwój przetwórstwa rolno – spożywczego stoi na wyższym poziomie.

Funkcja **turystyczna** – spójność obszaru pod względem zagospodarowania służącego turystyce – została oceniona przy wykorzystaniu dwóch typów wskaźników:

- 1) Wskaźnika Baretje'a-Deferta – zaliczanego do grupy mierników zagospodarowania turystycznego, obliczanego poprzez odniesienie wielkości określającej liczbę miejsc noclegowych do liczby rezydentów obszaru (liczba turystycznych miejsc noclegowych/liczba stałych mieszkańców obszaru x 100);
 - 2) Wskaźnika Schneidera – miernika intensywności ruchu turystycznego, wyrażającego liczbę turystów korzystających z noclegów przypadających na 100 stałych mieszkańców obszaru.
- W świetle pierwszego z zastosowanych wskaźników największy poziom zaawansowania występuje w gminie Zielonka (0,81), relatywnie dobrze rozwinięte są także gminy podwarszawskie. W części jednostek gminnych nie występuje infrastruktura służąca obsłudze ruchu turystycznego. Analiza porównawcza wskazuje, iż powiat wołomiński (0,03) odbiega od średniej wojewódzkiej (0,21), jak i zaawansowania wszystkich uwzględnianych jednostek powiatowych (legionowski: 1,02; miński: 0,14; otwocki: 0,11; piaseczyński: 0,11; pruszkowski: 0,10; warszawski – zachodni: 0,14).

Wskaźnik Schneidera wskazuje na występowanie największej intensywności ruchu turystycznego w gminach: Zielonka, Marki, Żąbki, Dąbrówka. W pozostałych jednostkach jest on na bardzo niskim poziomie, ze względu na skromne zaplecze infrastrukturalne lub też jego brak. Wskaźnik dla powiatu wołomińskiego wynosi 25,56 co stanowi wartość blisko pięciokrotnie mniejszą niż wojewódzka (123,34) oraz najniższą w porównaniu z uwzględnianymi w analizie powiatami.

Powiat wołomiński z racji położenia (ze względu na bliskość Warszawy), jak również ze względu na wysokie zainteresowanie osiedlaniem się na jego terenie (obserwowanym w niektórych gminach w ostatnich latach) wymaga rozwoju funkcji **rekreacyjnej**. Obszary, które służą rekreacji – zarówno czynnemu, jak i biernemu spędzaniu wolnego czasu są wysoko cenione przez mieszkańców. Wskazany aspekt funkcjonowania jednostek terytorialnych można mierzyć (kryterium):

- 1) udziałem terenów rekreacji i wypoczynku w gruntach zabudowanych i zurbanizowanych ogółem.

Dane zasilające wskazane kryterium mają charakter ilościowy i znajdują się w Banku Danych Lokalnych. Najbardziej zaawansowanymi gminami pod wskazanym względem są Dąbrówka i Radzymin, gdzie udział terenów rekreacyjnych wynosi odpowiednio: 8,81% oraz 5,25%. W pozostałych gminach skala występowania terenów służących rekreacji i wypoczynkowi jest poniżej średniej powiatowej (2,83%) bądź też tego rodzaju obszary nie zostały wskazane (Strachówka, Klembów). Warto także zwrócić uwagę, iż w badaniach przeprowadzonych na potrzeby niniejszej strategii większość (58,6%) respondentów – mieszkańców oceniła dostępność obiektów służących wypoczynkowi i rekreacji jako złą.

W porównaniu ze średnią wojewódzką (2,50%) powiat wołomiński wypada korzystnie pod opisywanym względem. Podobnie wygląda sytuacja w odniesieniu do uwzględnianych w analizie powiatów podwarszawskich. Wyjątek stanowi powiat legionowski, gdzie udział terenów rekreacji i wypoczynku wynosi 4,47%.

Zasoby przyrodnicze stanowią istotny element spójności obszaru, szczególnie w kontekście zrównoważonego i trwałego rozwoju. Kryteriami, które pozwalają ocenić potencjał przyrodniczy oraz jego rozmieszczenie na terenie powiatu wołomińskiego są:

- 1) udział terenów leśnych w ogólnym areale;
- 2) udział obszarów ochrony przyrody w ogólnym areale powiatu/gmin.

Wysokie wskaźniki lesistości występują w gminach: Zielonka, Strachówka, Dąbrówka oraz Marki. W pozostałych gminach – silnie zurbanizowanych bądź też o dominującej funkcji rolniczej – poziom lesistości znacznie odbiega od średniej powiatowej (29,33%).

W odniesieniu do otoczenia zewnętrznego, powiat wołomiński odznacza się nieco wyższą lesistością niż średnia wojewódzka (24,45%), porównywalną z powiatem zachodnim warszawskim (27,49%) oraz nieznacznie niższym w porównaniu z powiatami: legionowskim i otwockim (w obu przypadkach wartość zalesienia wynosi nieco ponad 32%). Pozostałe wykorzystywane w analizie powiaty charakteryzują się niższą lesistością.

Obszary chronione przyrodniczo są rozmieszczone w bardzo zróżnicowany sposób na terenie powiatu wołomińskiego. Występuje tutaj zarówno bardzo silne nasycenie (jak w przypadku Zielonki, Marek, Wołomina i Radzymina), nawet trzykrotnie przewyższające średnią powiatową – 20,82%, jak i tereny (gminy), gdzie nie odnotowano przewidzianych prawem form ochrony przyrody (Tłuszcz, Poświętne, Dąbrówka).

Powiat wołomiński odznacza się mniejszą ilością obszarów chronionych niż średnia wojewódzka (29,68%) oraz niższą niż uwzględniane w analizie powiaty podwarszawskie.

Pod względem przyrodniczym teren powiatu stanowi bogatą ofertę, co wynika z jej urozmaicenia (trudno mierzalnego wskaźnikami obiektywnymi). Inny jest jej charakter w miastach, inny na obszarach wiejskich czy miejsko – wiejskich. W obu przypadkach mamy jednak do czynienia z naturalnym potencjałem, który przy właściwym gospodarowaniu przestrzenią można w ciekawy sposób wykorzystać. W przypadku gmin miejskich – relatywnie intensywnie zalesionych – szczególnie w przypadku Zielonki – można zorganizować dogodne warunki dla rekreacji i zarazem przyjazne dla mieszkańców przestrzenie publiczne. Przyroda istniejąca w gminach bardziej oddalonych od Warszawy daje możliwość rozwoju infrastruktury rekreacji, która w połączeniu z tradycjami rolniczymi może kształtować pozytywne warunki zarówno do spędzania wolnego czasu, jak również jako tereny do zamieszkania. Nieco większy potencjał turystyczny – rekreacyjny kumuluje się w gminach znajdujących się na północy powiatu – w Radzyminie, Dąbrówce częściowo także w Jadowie – jednostkach znajdujących się nad rzekami – Bugiem i Liwcem. Jakkolwiek dostępna tam infrastruktura wymaga jeszcze dużych uzupełnień.

Dostępność komunikacyjna w powiecie nie jest jednorodna. Na poziomie obiektywnym uwzględniono następujące kryteria oceny:

- 1) odległość z danej gminy do centrum Warszawy;
- 2) bezpośredni dostęp do sieci kolejowej (liczba punktów dostępowych);
- 3) organizacja publicznego transportu zbiorowego (przewozy gminne – liczba linii autobusowych).

Źródłem informacji, w oparciu o które dokonano oceny sytuacji było opracowanie *Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego* (Wołomin 2014) oraz *Strategia rozwoju usług komunikacyjnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014 – 2020 na obszarze powiatu wołomińskiego*. W świetle przywołanych kryteriów najbardziej zaawansowanymi gminami są jednostki terytorialne znajdujące się najbliżej Warszawy – tam występuje zarówno rozwinięty transport samochodowy (liczne linie autobusowe), kolejowy (w większości), jak i dogodna sieć dróg pozwalających sprawnie poruszać się własnym samochodem. Odleglejsze gminy dysponują mniejszym zapleczem pod opisywanym względem. Pomimo, że każda z gmin podejmuje działania, które pomagają mieszkańcom w przemieszczaniu się zarówno wewnątrz powiatu, jak i w kierunku stolicy, subiektywny odbiór sytuacji jest negatywny. Zwraca się uwagę na ograniczony zasięg transportu publicznego, jego koncentracja na trasie kolejowej w kierunku Warszawy, brak siatki połączeń, która pozwalałaby na swobodne przesiadanie się pomiędzy różnymi przewoźnikami, niedogodną siatkę połączeń – szczególnie poza godzinami szczytu i w weekendy oraz na obszarach wiejskich, oddalonych od Warszawy i magistrali kolejowej. Niski jest także standard oferowanego taboru – głównie kolejowego, co nie daje poczucia bezpieczeństwa i komfortu podróżowania; niski standard infrastruktury towarzyszącej – dworce, perony, kasy biletowe, parkingi, przystanki – niezachęcający do korzystania z oferty, nieprzystosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych i starszych. Poza wskazanymi problemami komunikacyjnymi intensywnego zainwestowania – we wszystkich gminach – wymagają drogi oraz towarzysząca im infrastruktura (otoczenie dróg – chodniki, ścieżki rowerowe, sygnalizacja świetlna, itp.), co ma znaczenie zarówno pod względem jakości dróg, jak też i bezpieczeństwa na nich.

Poziom spójności gmin powiatu wołomińskiego, w obszarze dotyczącym **usług komunalnych**, oceniono z wykorzystaniem wskaźnika syntetycznego przygotowanego w ramach opracowania: *Strategia rozwoju usług komunalnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014 – 2020 na obszarze Powiatu Wołomińskiego* (por. s. 18-19 wskazanego opracowania). Wskaźnik syntetyczny dla poziomu powiatowego, po jego zagregowaniu do skali 1-5 (zmniejszonej o połowę w stosunku do skali 10 punktowej w materiale źródłowym), wynosi 3,17. Najbardziej zaawansowanymi gminami okazały się jednostki terytorialne posiadające status miejski, co jest skutkiem intensywności zagospodarowania – terenów zurbanizowanych. Także analiza porównawcza uwzględniona w przywołanym materiale strategicznym odnosząca sytuację do pozostałych podwarszawskich powiatów wskazuje na niższy poziom rozwoju pod względem dostępności do: wodociągów, kanalizacji, odbioru śmieci, ilości i jakości (estetyki) przestrzeni publicznych. W świetle przywołanego źródła, wśród problemów z jakimi borykają się mieszkańcy powiatu za najistotniejsze uznano: niewydajną kanalizację deszczową, niedrożne rowy, niesprzątane, nieodśnieżane ulice oraz dzikie wysypiska śmieci. Te obszary działania wymagają poprawy. Ograniczony dostęp do sieci wodociągowej i kanalizacyjnej, to przede wszystkim problem mieszkańców z terenów wiejskich. Niewydajna kanalizacja deszczowa była wskazywana w badaniach przez mieszkańców większości gmin (z wyjątkiem Strachówki). Na brak przestrzeni

publicznych najbardziej zwracali uwagę mieszkańcy Marek. Niesprzątane, nieodśnieżane ulice to problem większości gmin (wyjątkami są tu Strachówka i Klembów). Także dzięki wysypiska śmieci, to problem wszystkich gmin. Analiza wyników pokazała, że najlepszą oceną usług komunalnych charakteryzują się gminy: Zielonka, Ząbki, Klembów i Jadów, najniższą – Tłuszcz.

Usługi społeczne świadczone są w poszczególnych gminach na różnym poziomie, trzeba jednak mieć na uwadze, że duży wpływ na wskaźniki w tym zakresie ma poziom ludności danej gminy. Dobrym odzwierciedleniem tej sytuacji jest Wołomin, który jako najliczniejsza gmina powiatu zarazem też kumuluje negatywne zjawiska społeczne (np. bezrobocie) bądź też takie, które wymagają szczególnej interwencji publicznej, np. starość, niepełnosprawność, itp. Przy ocenie usług społecznych, kierowano się wynikami analiz pochodzących z opracowań: (1) *Strategia rozwoju usług edukacyjnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014 – 2020 na obszarze powiatu wołomińskiego*; (2) *Strategia rozwoju usług zdrowotnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014 – 2020 na obszarze powiatu wołomińskiego*; (3) *Strategia rozwoju usług kulturalnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014 – 2020 na obszarze powiatu wołomińskiego*. Dodatkowo też – uwzględniono następujące kryteria obiektywne:

- 1) Liczba kół (klubów) działających w ramach ośrodków kultury na 10 tys. ludności;
- 2) Liczba imprez kulturalnych przypadających na 10 tys. ludności;
- 3) Liczba przychodni na 10 tys. ludności;
- 4) Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat;
- 5) Uczniowie przypadający na jeden oddział w szkołach podstawowych;
- 6) Uczniowie przypadający na jeden oddział w gimnazjach.

Pierwsze dwa kryteria odnoszą się do usług w zakresie kultury. Świadczą o ofercie jaka jest stwarzana mieszkańcom powiatu/poszczególnych gmin. Pod względem liczby działających kół (klubów) zainteresowań na najwyższym poziomie zaspokojone są potrzeby w gminach: Klembów (11,5), Ząbki (9,5), Marki (7,7) oraz Jadów (6,5). Instytucje kultury nie zostały powołane w gminach Poświętne i Strachówka. Średnia powiatowa wynosi 4,8 i jest zbliżona do poziomu regionalnego (4,0). Oferta kulturalna, pod opisywanym względem jest lepsza niż w powiatach: mińskim (1,7), pruszkowskim (2,9) i warszawskim zachodnim (4,1). Jednak nieco niższa niż w: piaseczyńskim (9,5), legionowskim (6,3) oraz otwockim (5,8).

Imprezy organizowane dla mieszkańców, w przeliczeniu na 10 tys. obywateli, są najliczniej organizowane w Zielonce (61,3), Jadowie (57,3), Klembowie (50,2) i Wołominie (48,3). Najmniej liczna jest oferta w gminach, które nie zostały objęte statystyką (z powodu braku instytucji jaką jest ośrodek kultury). Średnią powiatową (36,2) najwyraźniej zaniża Gmina Radzymin (8,38). Wynik ogólnie powiatowy wpisuje się w standardy charakteryzujące województwo mazowieckie (38,9) i jest wyższy niż w przypadku powiatów: mińskiego (32,07) i pruszkowskiego (35,8). Słabiej wypada powiat wołomiński na tle powiatów: warszawskiego zachodniego (64,8), otwockiego (58,6), piaseczyńskiego (58,2) czy legionowskiego (57,9).

Usługi społeczne z zakresu zdrowia, mierzone dostępnością do przychodni na 10 tys. mieszkańców, świadczone są w największym zakresie w gminach: Wołomin (5) i Jadów (5).

Niewiele niższy wskaźnik występuje w Gminie Strachówka (4). W średnią powiatową (3) wpisują się gminy: Ząbki, Zielonka, Dąbrówka oraz Tłuszcz. Pozostałe jednostki gminne plasują się poniżej średniej powiatowej. Analizy przeprowadzone w ramach *Strategii rozwoju usług zdrowotnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014 – 2020 na obszarze powiatu wołomińskiego* wskazują na wysoką liczbę ludności przypadającą na jedno łóżko w powiecie wołomińskim, także liczba pacjentów przypadających na jedną przychodnię jest wysoka. Bardzo niski jest również poziom nakładów gmin na ochronę zdrowia. Brakuje także dogodnego systemu zewnętrznej rejestracji i organizacji kolejek. Zauważalny jest również niski poziom dostępności do lekarzy specjalistów (Dąbrówka, Strachówka, Poświętne i Klembów).

W porównaniu z powiatami podwarszawskimi powiat wołomiński wypada słabiej. Tylko w powiecie mińskim występuje taki sam wskaźnik nasycenia dostępem do lekarzy. W pozostałych jednostkach samorządowych wskaźniki są wyższe, a średnia wojewódzka wynosi 5.

Kolejne uwzględnione w analizie kryteria pozwoliły ocenić dostęp do usług w zakresie oświaty świadczonej na terenie powiatu. Uwzględniono tutaj zarówno kwestie nasycenia infrastrukturą szkół podstawowych, gimnazjalnych jak i przedszkolami, bazując na danych statystycznych. Kwestie przynależne poziomowi powiatowemu zostały uwzględnione w części diagnostycznej niniejszej strategii, jak również w opracowaniu *Strategia rozwoju usług edukacyjnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014 – 2020 na obszarze powiatu wołomińskiego*. Ze względu na przedmiot podejmowanej analizy – spójność obszaru, takie podejście jest uprawnione metodologicznie.

Nasycenie obszaru usługami w zakresie opieki przedszkolnej, mierzone liczbą dzieci uczęszczających do placówek wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat, jest na niższym poziomie niż średnia dla województwa (845 os.). W powiecie wołomińskim opieką przedszkolną objętych jest 822 dzieci. W wymiarze wewnętrznym największą podaż zapewniają placówki funkcjonujące w Gminie Zielonka, gdzie liczba miejsc przekracza wartość charakteryzującą analizowaną populację (1030). Ponad 90% dzieci objętych jest wychowaniem przedszkolnym w gminach: Marki i Ząbki. Wartości zbliżone do powiatowej reprezentują gminy: Kobyłka, Tłuszcz i Wołomin. Najslabiej kształtuje się sytuacja w Jadwi, gdzie nawet połowa dzieci nie jest objęta wychowaniem przedszkolnym.

Powiat wołomiński odbiega oferowanymi standardami dostępu do przedszkoli od pozostałych uwzględnianych powiatów – w każdym analizowany wskaźnik jest co najmniej o kilka procent wyższy.

Pod względem liczby uczniów przypadających na jeden oddział w szkołach podstawowych, średnia dla powiatu wołomińskiego wynosi 20 os., co stanowi wartość nieco wyższą niż w przypadku województwa mazowieckiego (18 os.) i porównywalną do uwzględnianych w analizach powiatów podwarszawskich. W perspektywie wewnętrznej, najmniej dzieci przypada na jeden oddział w gminach: Poświętne (12 os.), Jadów (14 os.), Strachówka (14 os.), Klembów (16 os.). W gminach większych wskaźniki oscylują wokół średniej powiatowej bądź też są nieco wyższe (o 1-3 os.).

Pod względem liczby uczniów przypadających na jeden oddział w gimnazjach, średnia dla powiatu wołomińskiego wynosi 22 os., co stanowi wartość nieco wyższą niż w przypadku województwa mazowieckiego (21 os.) i porównywalną z uwzględnianymi w analizach powiatami podwarszawskimi.

Analiza obszaru – powiatu wołomińskiego – wskazuje na występowanie trzech stref zaawansowania rozwoju gmin. Można tutaj mówić o liderach rozwoju – gminach leżących w pasie podwarszawskim (Kobyłce, Markach, Ząbkach i Zielonce), gminach zaawansowanych – Radzymin, Wołomin, gminach średnio zaawansowanych – Dąbrówka, Tłuszcz oraz gminach wymagających szczególnego wsparcia w obszarze zarządzania rozwojem – Jadów, Klembów, Poświętne, Strachówka. Warto odnotować, że rozkład przestrzenny wskazanych obszarów odpowiada w większości podziałowi administracyjnemu Polski funkcjonującemu w latach 1975 – 1999. Gminy znajdujące się w obszarze powiatu wołomińskiego znajdowały się wcześniej w trzech różnych województwach – warszawskim (Kobyłka, Marki, Radzymin, Wołomin, Ząbki, Zielonka), ostrołęckim (Dąbrówka, Klembów, Tłuszcz) i siedleckim (Jadów, Poświętne, Strachówka). Jest to istotne z punktu widzenia spójności obszaru ze względu na zewnętrznie funkcjonujące koncepcje rozwoju Warszawy. Przede wszystkim więc uwzględnić należy funkcjonowanie Obszaru Metropolitalnego Warszawy – jego delimitacja³³ wyklucza gminy wcześniej znajdujące się w województwie siedleckim. Niewłaściwie prowadzona polityka wewnętrzna powiatu w powiązaniu ze wskazanym trendem rozwoju miasta stołecznego może przyczynić się do pogłębiania ekskluzji tych trzech gmin, co nie będzie czynnikiem sprzyjającym spójności obszaru.

Perspektywa przestrzenna pozwala także rozpatrywać obszar, w kategoriach funkcji/profilu realizowanych przez poszczególne gminy. I tak, gminy bezpośrednio sąsiadujące z Warszawą, nie są już tylko i wyłącznie klasycznymi suburbiami. Ze względu na istniejący poziom urbanizacji Ząbek czy Marek oraz ofertę świadczonych usług są to obecnie jednostki niewiele różniące się od obszaru miasta stołecznego, aby nie rzecz, że są przez nie wchłaniane. W większym stopniu przed wskazanym procesem broni się Zielonka, choć wpływ sąsiedztwa – przede wszystkim na rozwój gospodarczy jest wyraźnie widoczny. Gminy położone centralnie i północnie – Kobyłka, Radzymin, Wołomin, posiadają potencjał centrotwórczy w odniesieniu do otoczenia, co znajduje swoje umocowanie zarówno w zasobach administracyjnych, jak i historycznych i kulturowych dla tego terenu. Dąbrówka, Klembów i Poświętne tworzą kolejny pas biegnący z północy na południe powiatu. Ich wspólnym mianownikiem jest niewątpliwie rolnictwo i zasoby przyrodnicze. Dodatkowo w Dąbrówce widoczny jest większy niż w pozostałych gminach potencjał sprzyjający rozwojowi turystyki. Jednocześnie gminy te (z wyjątkiem Poświętne) są korzystnie położone względem szlaków komunikacyjnych. Tłuszcz, Strachówka i Jadów, to jednostki terytorialne o charakterze rolniczym. Występują tam także zasoby przyrodnicze. Tłuszcz dysponuje dogodną komunikacją kolejową z Warszawą (która w pewnej części dociera także na teren gminy Jadów (do miejscowości Urle). Potencjalnie do wykorzystania jest także fakt przebiegu przez gminy Strachówka oraz Jadów drogi krajowej nr 50.

³³ *Potencjał i wyzwania dla Obszaru Metropolitalnego Warszawy*, Warszawa 2014.

Różnice pomiędzy poszczególnymi gminami powiatu są ewidentne i dotyczą w różnym zakresie ilościowym i/lub jakościowym każdej jednostki terytorialnej. Istotne będzie w przyszłości takie prowadzenie polityki rozwoju, aby ewentualne różnice możliwie intensywnie niwelować. Istotną rolę mają tutaj do odegrania władze i administracja powiatu, ponieważ presja zewnętrzna może okazać się na tyle silna, że gminy słabsze samodzielnie nie będą w stanie sprostać zagrożeniom pojawiającym się w otoczeniu.

W tym kontekście trzeba przede wszystkim mieć na uwadze politykę rozwoju regionalnego, która obecnie, silnie koncentruje się na wspieraniu tzw. biegunów wzrostu. Za taki obszar uznawana jest Warszawa. Istotny wpływ na nierównomierny rozwój w skali powiatu i pogłębianie się różnic może mieć polityka w zakresie Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Strategia w tym zakresie przewiduje uwzględnienie w ramach Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego 6 gmin powiatu: Kobyłkę, Marki, Radzymin, Wołomin, Ząbki i Zielonkę³⁴. Ten podział eliminuje zarówno gminy przynależne wcześniej do Siedlec, jak i jednostki z dawnego województwa ostrołęckiego. Prowadzona polityka ponadlokalna wyraźnie wspierała będzie rozwój gmin dawnego województwa warszawskiego. Prognozowane zagrożenie warto przekuć w szansę, co mogłoby polegać na przyciągnięciu profitów na teren wytypowanych gmin, tak aby służyły one również jednostkom terytorialnym leżącym poza wytyczonym terytorialnie obszarem wsparcia. Aby to osiągnąć potrzebne jest jednak zintegrowane podejście do zarządzania rozwojem na poziomie powiatu.

Uwarunkowania i predyspozycje obszaru

Podstawowym zasobem (uwarunkowaniem) jaki należy wskazać w przypadku powiatu wołomińskiego jest renta położenia. Fakt, iż gminy powiatu bezpośrednio graniczą z miastem stołecznym Warszawą, silnie determinuje rozwój części powiatu i stwarza pewne predyspozycje wokół których można tworzyć politykę jego rozwoju. Predyspozycje te można określić mianem funkcji (lub profili³⁵), które warto rozwijać, aby zadbać o harmonijny i zdywersyfikowany rozwój. Fakt braku spójności można przekuć w szansę, która pozwoli wypracować zróżnicowaną propozycję zarówno dla mieszkańców oraz inwestorów (wewnętrznych i zewnętrznych), w tym także turystów i potencjalnych mieszkańców. Wśród funkcji, które może rozwijać powiat wołomiński wskazać można:

- Funkcję gospodarczą (konkurencyjność gospodarki)
- Funkcję mieszkaniową
- Funkcję rezydencjalną („letnią”)
- Funkcję turystyczną i rekreacyjną

Jako czynnik uzupełniający, a zarazem wspomagający, w szczególności trzy pierwsze funkcje, zaproponować należy funkcję mającą wymiar horyzontalny: Wysokiej jakości usługi społeczne

³⁴ *Strategia Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Warszawskiego Obszaru Funkcjonalnego 2014 – 2020+*, Warszawa 2014.

³⁵ J. Pasieczny, *Profile gmin w Polsce.....*

Rozwój gospodarczy powiatu wołomińskiego jest zdeterminowany – co powinno być właściwie wykorzystywane – bliskością Warszawy. Nie należy jednak tej bliskości rozpatrywać z punktu widzenia przestrzennego, który sprowadzany jest najczęściej do przepływu siły roboczej. Istotne jest tutaj korzystanie z zaplecza jakim dysponuje Warszawa, związanego z funkcjonowaniem instytucji otoczenia biznesu, *know-how* dotyczącego obsługi inwestorów, kumulacji innowacji i współpracy B+R, nagromadzenie firm i sektorów kwalifikowanych jako high-tech, funkcjonowanie największych światowych koncernów międzynarodowych itp. Potencjał ten warto spożytkować z korzyścią dla gospodarki powiatu wołomińskiego, tak aby „wpięła się” ona w metropolitalną sieć gospodarczą, czerpiąc z zasobów, doświadczeń i dobrych praktyk.

Prognozować można, że największym zainteresowaniem potencjalnych inwestorów, którzy chcieliby rozwinąć swoją działalność na terenie powiatu, ze względów logistycznych, będą przyciągały obszary znajdujące się w dogodnym położeniu względem biegnących przez teren powiatu większych szlaków komunikacyjnych. W tym kontekście, dla zintegrowania oferty powiatu należy uwzględnić tereny poza Warszawskim Obszarem Funkcjonalnym, w gminach wschodnich i z uwzględnieniem drogi krajowej nr 50. Tak sformatowana przestrzennie oferta nie tylko wzmocni gminy słabiej rozwinięte, ale także nie będzie wpływała negatywnie na zrównoważony rozwój powiatu. W gminach położonych blisko Warszawy można podejmować działania stymulujące rozwój przedsiębiorstw opartych na nowych technologiach, które nie wymagają dużych obszarów np. pod produkcję lub są zlokalizowane na obszarach o niskiej intensywności zaludnienia.

Funkcja mieszkaniowa powinna być rozpatrywana w kategoriach podnoszenia jakości życia na terenie powiatu wołomińskiego, ale przede wszystkim wykorzystywana jako stymulator przyciągający nowych obywateli, którzy chcieliby tutaj zamieszkać. Odległość gmin powiatu wołomińskiego od centrum Warszawy determinuje możliwość rozwoju tej funkcji. Ze względu na wysoki wskaźnik zagęszczenia jaki występuje w Żąbkach czy w Markach, warto stworzyć w powiecie taką ofertę terenów przeznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe, która wyprowadzałaby tego rodzaju aktywność do gmin dalej położonych. W kontekście proponowanej funkcji należy uwzględnić szanse jakie daje napływ nowych mieszkańców, sprowadzający się do tego, że zjawisko to: zwiększa ludność gminy/powiatu, stymuluje przedsiębiorczość, wspiera budżet jednostek samorządowych. W celu właściwego wykorzystania opisanej predyspozycji należy prowadzić właściwie ukierunkowaną politykę planowania przestrzennego oraz spójną promocję oferty.

Funkcja rezydencjalna („letnia”) sprowadza się do wykorzystania naturalnej predyspozycji jaka występuje w szczególności w gminach znajdujących się na północy powiatu, mających dostęp do rzek Bugu i Liwca. Istniejące walory środowiska przyrodniczego oraz położenie niektórych gmin powiatu wołomińskiego uzasadnia stworzenie i wdrożenie takiej koncepcji zagospodarowania przestrzennego obszaru objętego opracowaniem, która będzie przewidywała rozwój funkcji rezydencjalnej. Funkcja rezydencjalna charakteryzuje

rodzaj zainwestowania obszarów przeznaczonych pod budownictwo mieszkaniowe. Chodzi tutaj mianowicie o tzw. budownictwo letniskowe, ale nie tylko. Na chwilę obecną przypisywanie określonym przestrzeniom funkcji rezydencjalnej wiąże się z faktem zamieszkiwania tego obszaru czasowo, często posiadania tam nieruchomości oraz spędzania tam wolnego czasu.

Obecnie wielu ludzi funkcjonujących w dużych miastach (w tym wypadku w Warszawie), takich którzy zdobyli oraz utrwalili swoją pozycję zawodową odczuwa zmęczenie życiem w tym mieście. Decydują się więc na stałe lub czasowe przeprowadzenie się na tereny spokojniejsze. Osoby chcące oderwać się od wielkomiejskiego życia najczęściej wybierają miejsca atrakcyjne przyrodniczo, o nieskażonym środowisku, ciche i spokojne. Takie walory niewątpliwie posiadają gminy powiatu wołomińskiego.

Aby funkcja rezydencjalna mogła rozwijać się w gminach powiatu konieczne jest podjęcie działań o wymiarze organizatorskim oraz promocyjnym. Przede wszystkim jednak należy uruchomić określoną ofertę – terenów, które można będzie przeznaczyć pod zabudowę rezydencjalną oraz wyposażyć je we właściwą infrastrukturę techniczną. Następnie należy zadbać o otoczkę usług jakie można świadczyć ludności, która napływa sezonowo, tak, aby maksymalnie wydłużyć okres jej przebywania. Ostatecznie zaś należy zadbać o właściwą promocję tak sformatowanej oferty.

Funkcja turystyczna i rekreacyjna znajduje swoje uzasadnienie w istniejących, gminach powiatu wołomińskiego, zasobach przyrodniczych oraz historyczno – kulturowych. Wewnętrzne zasoby, które znajdują się w niewielkiej odległości od Warszawy, powinny zostać rozwinięte i zintegrowane, tak aby stworzyć spójną ofertę. Istniejące w poszczególnych gminach uwarunkowania/zagospodarowanie już dzisiaj determinuje pewne kierunki rozwoju opisywanej funkcji. I tak w przypadku gmin podwarszawskich już rozwija się tzw. turystyka biznesowa – dogodnie położenie względem Warszawy oraz odpowiednia oferta sprawiają, że Zielonka czy Marki cieszą się zainteresowaniem w organizacji różnego rodzaju szkoleń czy konferencji. Gminy położone na północy, bogate historią obszaru, oraz położone nad Bugiem i Liwcem, mogą zaoferować ciekawą ofertę kulturową oraz rekreacyjną, które wpisują się w turystykę aktywną. Rekreacji służyć będzie także zagospodarowanie gmin położonych na wschodzie – tutaj wartością będzie czyste środowisko czy lokalne przetwórstwo rolne – na tej podstawie można budować ciekawą ofertę gastronomiczną.

Na chwilę obecną rozwój niniejszej funkcji wymaga stymulowania rozwoju infrastruktury obsługi ruchu turystycznego oraz atrakcji i towarzyszącej im otoczki informacyjno – promocyjnej.

Funkcja: **wysokiej jakości usługi społeczne**, ma charakter przekrojowy – horyzontalny. Oferta w tym zakresie stanowi istotną stymulantę dla rozwoju wyżej wskazanych funkcji. Wysoka jakość usług społecznych dotyczyła będzie edukacji, ochrony zdrowia, kultury, działań wobec seniorów, itp. Jej istota polega na stworzeniu takiej oferty – zarówno pod względem ilościowym jak i jakościowym – która zachęcała będzie do

zamieszkania tutaj na stałe lub latem i/lub zwiedzania tych terenów. Szczególną grupą docelową są w tym wypadku potencjalni mieszkańcy, rezydenci oraz biznes. Wysokiej jakości usługi społeczne (żłobki, przedszkola, szkoły, ochrona zdrowia, organizacja czasu wolnego, bezpieczeństwo i inne), coraz częściej stanowią czynnik zachęcający do osadzenia się na danym terenie nie tylko przez jednostki, ale również przez biznes.

Poszczególne funkcje będą wymagały działań związanych z integracją różnego rodzaju polityk publicznych realizowanych zarówno przez władze i administrację powiatu, jak i poszczególnych gmin – w zależności od kompetencji. Szczególna rola przypadnie władzom powiatu, jako podmiotowi integrującemu podejmowane działania, a zarazem także lobbującemu na poziomie ponadlokalnym (ponadpowiatowym). Nie wszystkie funkcje w równym stopniu powinny być stymulowane w każdej z gmin powiatu. Dla równoważenia rozwoju trzeba zadbać, o właściwe rozmieszczenie zasobów przyszłych oraz wykorzystanie istniejących. Podstawowe założenia dotyczące rozwoju poszczególnych funkcji powiatu wołomińskiego zamieszczono w tabeli poniżej.

Tabela 54 Funkcje istotne dla rozwoju powiatu wołomińskiego

FUNKCJA	PREDYSPOZYCJE	GMINA	POLITYKI PUBLICZNE ISTOTNIE DETERMINUJĄCE ROZWÓJ FUNKCJI
gospodarcza	zasoby ludzkie, położenie względem Warszawy, zasoby terenów pod zainwestowanie korzystny układ transportowo komunikacyjny zaawansowane rolnictwo	wszystkie gminy powiatu	planowanie przestrzenne polityka oświatowa polityka rynku pracy (lokalna) polityka wspierania inwestorów współpraca ponadlokalna promocja rozwój infrastruktury technicznej
mieszkaniowa	położenie względem Warszawy korzystny układ komunikacyjny zasoby terenów potencjalnie przeznaczonych pod mieszkalnictwo	Zielonka, Wołomin, Radzymin, Poświętne, Klembów, Dąbrówka, Tłuszcz, Strachówka, Jadów	planowanie przestrzenne, polityka transportu publicznego, rozwój infrastruktury technicznej promocja
rezydencjalna	walory przyrodnicze położenie nad rzeką Bug i Liwiec położenie względem Warszawy	Radzymin, Dąbrówka, Jadów, Zielonka	planowanie przestrzenne rozwój infrastruktury technicznej promocja
turystyczno – rekreacyjna	walory przyrodnicze walory historyczne i kulturowe położenie względem Warszawy	Zielonka, Radzymin, Dąbrówka, Jadów, Strachówka, Tłuszcz, Klembów, Poświętne, Wołomin	polityka ochrony środowiska planowanie przestrzenne, polityka rozwoju obszarów wiejskich polityka w zakresie sportu i rekreacji polityka ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego polityka w zakresie turystyki rozwój infrastruktury technicznej

Źródło: opracowanie własne

V. Analiza SWOT

W celu poprawnego zdefiniowania celów i zadań na poszczególnych szczeblach hierarchii prawidłowej oceny sytuacji w jakiej się znajduje powiat, należy przedstawić jego mocne oraz słabe strony. W metodologii planowania strategicznego istnieją różne sposoby podejść do opracowania punktu wyjścia. W latach 70. XX w. stworzono w tym celu podstawy metodologiczne tzw. procedury SWOT i ramy całej analizy strategicznej. Metoda ta jest obecnie najpowszechniej wykorzystywana w polskich realiach w opracowywanych strategiach rozwoju podmiotu gospodarczego lub jednostki samorządowej. Analiza SWOT jest akronimem od czterech angielskich słów i polega na identyfikacji uwarunkowań rozwojowych oraz prognozowania kierunków rozwoju w oparciu o ocenę atutów, czyli silnych stron (strengths) i słabości, czyli słabych stron (weaknesses) oraz możliwości, czyli szans rozwoju (opportunities) i zagrożeń, czyli barier rozwoju (threats).

Przeprowadzając analizę SWOT dla Powiatu Wołomińskiego oparto się na działaniach, które łączyły ocenę stanu powiatu określonego w dokumentach statystycznych oraz przeprowadzonych warsztatów z mieszkańcami i liderami lokalnymi.

Z syntezy tych dwóch analiz powstała lista (zaprezentowana poniżej), która przedstawia silne i słabe strony stron oraz szanse i zagrożenia powiatu.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> ▶ BLISKOŚĆ WARSZAWY, ▶ POWIAT O NAJWIĘKSZEJ LICZBIE LUDZI WŚRÓD POWIATÓW WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO, ▶ PRZEBIEGAJĄCA LINIA KOLEJOWA E75, ▶ PRZEBIEGAJĄCA DROGA EKSPRESOWA S8, KRAJOWA NR 50, ▶ ROZWIINIĘTA SIĘĆ DRÓG NA TERENIE POWIATU, ▶ DODATNIE SALDO MIGRACJI, ▶ DODATNIA PROGNOZA LUDNOŚCI DO ROKU 2025, ▶ WYSOKI ODSETEK OSÓB W WIEKU, PRZEDPRODUKCYJNYM I PRODUKCYJNYM (83%), ▶ WYSOKI ODSETEK LUDNOŚCI, KORZYSTAJĄCEJ Z GAZU SIECIOWEGO, ▶ ROSNĄCA LICZBA PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH, ▶ DOSTĘPNOŚĆ TERENÓW POD INWESTYCJE, ▶ AKTYWNE ORGANIZACJE PRZEDSIĘBIORCÓW, ▶ DUŻY POTENCJAŁ KADROWY, ▶ WALORY PRZYRODNICZE (TERENY ZIELONE, RZEKI), ▶ TRADYCJE PATRIOTYCZNE I MIEJSCA HISTORYCZNE, ▶ ZNACZNA ILOŚĆ ZAREJESTROWANYCH NGO'S NA TERENIE POWIATU, ▶ ROZWIINIĘTA DZIAŁALNOŚĆ ŚRODOWISKOWA SENIORÓW, ▶ REALIZACJA PROGRAMU POLITYKI PRORODZINNEJ W POWIECIE, 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ ZRÓŻNICOWANIE W ROZWOJU INFRASTRUKTURY POWIATU (OBSZARY MIEJSKIE I WIEJSKIE). ▶ NIEODPOWIEDNI STAN DRÓG POWIATOWYCH I GMINNYCH, ▶ NIEDOSTATECZNA ILOŚĆ I ZŁY STAN INFRASTRUKTURY TOWARZYSZĄCEJ (CHODNIKI, PARKINGI). ▶ ZŁY STAN DRÓG WOJEWÓDZKICH 635 I 634, 636 ▶ NIEDOKOŃCZONY FRAGMENT DROGI S8 (MARKI), ▶ NIEDOSTATECZNIE ZADBANE ROWY MELIORACYJNE, ▶ NIEDOSTATECZNIE UREGULOWANE KORYTA RZEK, ▶ NIEDOSTATECZNIE ROZWIINIĘTA KOMUNIKACJA WEWNĘTRZNA, ▶ WYSOKIE BEZROBOCIE REJESTROWANE, ▶ ZNACZNY % BEZROBOTNYCH ZAREJESTROWANI POZOSTAJĄCY BEZ PRACY. DŁUŻEJ NIŻ 1 ROK, ▶ MIGRACJA WEWNĄTRZ POWIATU (WIEŚ- MIASTO), ▶ ROZDROBNIONA STRUKTURA AGRARNA,

<ul style="list-style-type: none"> ▶ POMYSŁOWI I KREATYWNI MIESZKAŃCY, ▶ SZEROKI ZAKRES KSZTAŁCENIA W SZKOŁACH PONADGIMNAZJALNYCH, ▶ DOBRA BAZA SPORTOWA NA TERENIE POWIATU, ▶ WYSOKI POZIOM NASYCENIA APTEKAMI, 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ SŁABA JAKOŚĆ GLEB, ▶ NIEKORZYSTNE WARUNKI HYDRO-INŻYNIERSKIE I GEOLOGICZNE POWIATU, ▶ BRAK UZBROJONYCH TERENÓW INWESTYCYJNYCH, STREF EKONOMICZNYCH. ▶ NIEWYSTARCZAJĄCA ILOŚĆ UCHWALONYCH MPZP W GMINACH, ▶ SŁABO ROZWINIĘTY SEKTOR USŁUG TURYSTYCZNYCH (NP. MIEJSCA NOCLEGOWE). ▶ NISKI % LUDNOŚCI KORZYSTAJĄCEJ Z SIECI WODNEJ, ▶ NIEDOSTATECZNA JAKOŚĆ SIECI ENERGETYCZNYCH, ▶ WYSOKA „NISKA EMISJA”, ▶ SŁABA DOSTĘPNOŚĆ DO INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ (SŁUŻBA ZDROWIA, OŚWIATY, KULTURY, POMOCY SPOŁECZNEJ), ▶ NISKI POZIOM PODSTAWOWEJ OPIEKI MEDYCZNEJ, ▶ OGRANICZONY DOSTĘP DO INTERNETU W SZKOŁACH, ▶ NIEOSTATECZNE FINANSOWANIE ZADAŃ ZLECONYCH I WŁASNYCH POWIATU, ▶ NIEDOSTATECZNA WSPÓŁPRACA MIĘDZY GMINAMI, ▶ ORGANICZONY KAPITAŁ SPOŁECZNY ▶ NIEDOSTATECZNA WSPÓŁPRACA SAMORZĄDÓW Z NGO'S ▶ SŁABA AKTYWNOŚĆ NGO'S W KONSULTACJACH SPOŁECZNYCH, ▶ NIEDOSTATECZNE WYKORZYSTANIE ŚRODKÓW UE, ▶ NEGATYWNY WIZERUNEK POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ➤ PERSPEKTYWA UE 2014-2020, ➤ ROZWÓJ OBSZARU METROPOLITALNEGO, ➤ MODERNIZACJA DRÓG WOJEWÓDZKICH 635 I 634, ➤ BUDOWA TZW. WSCHODNIO-POŁUDNIOWEJ DROGI Z WOŁOMINA NA ZABRANIEC, ➤ ROZBUDOWA I MODERNIZACJA DROGI S17 ➤ MODERNIZACJA SIECI ELEKTROENERGETYCZNEJ, ➤ PODJĘCIE DZIAŁAŃ W SPRAWIE 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ POGARSZAJĄCA SIĘ SYTUACJA GOSPODARCZA KRAJU, ➤ NIEKORZYSTNE TRENDY DEMOGRAFICZNE: NIŻ DEMOGRAFICZNY, STARZENIE SIĘ SPOŁECZEŃSTWA, SPADEK LICZBY LUDNOŚCI, ➤ BRAK ZABEZPIECZENIA POWODZIOWEGO KORYTA RZEKI BUG, ➤ BRAK DOBREJ I SKUTECZNEJ POLITYKI SPOŁECZNEJ. ➤ SPADEK NATĘŻENIA RUCHU TURYSTYCZNEGO, ➤ SYSTEMATYCZNIE POGARSZAJĄCY SIĘ ZŁY

<p>WSPÓLNEGO PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ WALORY KRAJOBRAZOWE I OFERTA ATRAKCJI TURYSTYCZNYCH W REGIONIE, ➤ ZAKOŃCZENIE MODERNIZACJI LINII I ZWIĘKSZENIE ILOŚCI POŁĄCZEŃ KOLEJOWYCH, ➤ WZROST ZAINTERESOWANIA TURYSTYKĄ, ➤ POZYSKANIE NOWYCH MIESZKAŃCÓW, ➤ WZROST ZAMOŻNOŚCI MIESZKAŃCÓW 	<p>STAN POWIETRZA,</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ ZMIANY PRZEPISÓW PRAWA, ➤ SPADEK TEMPRA ROZWOJU GOSPODARCZEGO. ➤ WYLUDNIANIE OBSZARÓW WIEJSKICH, ➤ MIGRACJA ZAROBKOWA MŁODZIEŻY I DOROSŁYCH DO WIĘKSZYCH MIAST ORAZ ZA GRANICĘ,
--	---

VI. Strategia Rozwoju Powiatu Wołomińskiego.

VI. 1. Wizja i misja

Wizja jak napisali autorzy podręcznika „Planowanie strategiczne. Poradnik dla pracowników administracji publicznej” to opis oczekiwanego w przyszłości stanu tej jednostki³⁶.

Misja natomiast to *sens istnienia, cel do spełnienia (ale nie osiągnięcia), powód, dla którego coś istnieje*³⁷, czyli sposób w jaki będziemy tę wizję realizować.

Formułowanie wizji i misji rozwoju stanowi projekcję i sposób osiągnięcia stanu, który w założeniach powinien być osiągnięty w docelowym roku założonym w niniejszej strategii, tj. do 2025 r

W efekcie spotkań warsztatowych, przeprowadzonych trzykrotnie w Wołominie, w których uczestniczyli radni, władze powiatu, przedsiębiorcy, mieszkańcy reprezentujący różne grupy zawodowe z terenu powiatu i reprezentanci administracji publicznej, powstały Wizja i Misja Powiatu Wołomińskiego do roku 2025. Nadano im następującą treść:

WIZJA POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO

**POWIAT WOŁOMIŃSKI – ZIELONA RÓWNINA,
BOGATA PRZYRODĄ, HISTORIĄ I KULTURĄ,
PRZYJAZNA MIESZKAŃCOM I PRZEDSIĘBIORCOM**

MISJA POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO

**POWIAT WOŁOMIŃSKI, SILNY POTENCJAŁEM TWORZĄCYCH GO
GMIN, WSPIERA ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ GOSPODARCZY,
SPOŁECZNY I PRZESTRZENNY.
WYKORZYSTUJĄC NATURALNE WALORY PRZYRODNICZE,
HISTORYCZNE ORAZ KULTUROWE DBA O ROZWÓJ TURYSTYKI.**

³⁶ Planowanie strategiczne Poradnik dla pracowników administracji publicznej. W. Dziemianowicz, K. Szmigiel-Rawska, P. Nowicka, A. Dąbrowska s.51

³⁷ Planowanie strategiczne Poradnik dla pracowników administracji publicznej. W. Dziemianowicz, K. Szmigiel-Rawska, P. Nowicka, A. Dąbrowska s.52

VI. 2. Cele strategiczne, kierunki rozwoju

Cele strategiczne określone w strategii wynikają z przyjętej wizji w *Strategii Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku*. Wyodrębniono zatem cztery cele strategiczne, które są względem siebie równoważne, komplementarne i spójne.

Cel strategiczny 1

WZMACNIANIE INNOWACYJNOŚCI I KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARCZEJ POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO

Cel strategiczny 2

AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I OBYWATELSKA MIESZKAŃCÓW POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO

Cel strategiczny 3

ROZWÓJ INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ I TECHNICZNEJ W POWIECIE

Cel strategiczny 4

TWORZENIE WARUNKÓW DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU FUNKCJI TURYSTYCZNEJ POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO

Aby zrealizować wytyczone cele strategiczne wyodrębniono kierunki rozwoju, które stanowią grupę przedsięwzięć/inwestycji/decyzji, których realizacja przyczyni się do osiągnięcia celu strategicznego. Bezpośrednie zadania za pomocą których będą realizowane poszczególne cele i kierunki rozwoju ujęte będą w corocznej uchwale budżetowej oraz w Wieloletnim Programie Inwestycyjnym (WPI) powiatu wołomińskiego.

W ramach czterech celów strategicznych wyznaczono w sumie 13 kierunków rozwoju.

Poniższy schemat prezentuje strukturę celów strategicznych i kierunków rozwoju „Strategii Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku”:

KIERUNKI ROZWOJU	WZMACNIANIE INNOWACYJNOŚCI I KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARCZEJ POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO	AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I OBYWATELSKA MIESZKAŃCÓW POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO	ROZWÓJ INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ I TECHNICZNEJ W POWIECIE	TWORZENIE WARUNKÓW DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU FUNKCJI TURYSTYCZNEJ POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO
	Kształtowanie warunków rozwoju kapitału ludzkiego	Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu	Rozwój infrastruktury edukacji i kultury	Wspieranie rozwoju turystyki w oparciu o dziedzictwo historyczne i kulturowe
CEL STRATEGICZNY	WZMACNIANIE INNOWACYJNOŚCI I KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARCZEJ POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO	AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I OBYWATELSKA MIESZKAŃCÓW POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO	ROZWÓJ INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ I TECHNICZNEJ W POWIECIE	TWORZENIE WARUNKÓW DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU FUNKCJI TURYSTYCZNEJ POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO

<p>Wspieranie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości</p> <p>Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej powiatu wołomińskiego</p>	<p>Kształtowanie i rozwój społeczeństwa obywatelskiego</p>	<p>Rozwój infrastruktury społecznej i zdrowotnej</p> <p>Rozbudowa i modernizacja powiatowej infrastruktury drogowej oraz poprawa powiązań komunikacyjnych</p> <p>Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa publicznego</p> <p>Ochrona środowiska naturalnego</p>	<p>Rozwój i poprawa stanu infrastruktury turystyczno – rekreacyjnej</p> <p>Zagospodarowanie potencjału przyrodniczego dla rozwoju turystyki</p>
--	--	---	---

Cel strategiczny Nr 1

WZMACNIANIE INNOWACYJNOŚCI I KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARCZEJ POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO

Wyniki prac warsztatowych oraz analitycznych jednoznacznie wskazują, iż obszar powiatu wołomińskiego powinien odgrywać większą rolę gospodarczą na mapie województwa mazowieckiego. Wielkość obszaru, ilość zamieszkujących mieszkańców (potencjalna wykwalifikowana siła robocza) oraz bezpośrednia bliskość miasta stołecznego Warszawy (znaczący rynek zbytu) powinny pozwolić w perspektywie 10 lat wzmocnić innowacyjność i konkurencyjność gospodarczą powiatu.

Aby zrealizować ten cel należy podjąć działania wspierające rozwój kapitału ludzkiego oraz istniejących i funkcjonujących już przedsiębiorstw. Jednak, w długiej perspektywie,

podniesienie konkurencyjności powiatu nie będzie możliwe bez zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej obszaru.

Kierunek rozwoju 1.1.

Kształtowanie warunków rozwoju kapitału ludzkiego

Konkurencyjność gospodarki (w tym lokalnej) jest dziś uzależniona nie tylko od warunków ekonomicznych i prawnych, ale nade wszystko od jakości kapitału ludzkiego. Oferta profili kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych nie pozwala na w pełni satysfakcjonujący wybór ścieżki edukacyjno-zawodowej. W powiecie występuje niska dostępność oferty kształcenia na poziomie zawodowym (postulat wyjścia naprzeciw trendom, wskazującym na ponowny wzrost znaczenia tego segmentu edukacji dla rynku pracy). Tym samym, edukacja osób dorosłych (kształcenie ustawiczne), dzieci i młodzieży nie może odbywać się bez uwzględnienia wpływów lokalnej gospodarki, tworzących ją podmiotów i ich kadr. W powiecie wołomińskim istnieje potrzeba zorganizowania takiego systemu współdziałania z samorządami gminnymi oraz podmiotami kształcącymi młodzież i dorosłych, aby kierunki kształcenia były dostosowywane do potrzeb lokalnego rynku pracy, co znalazło swoje odzwierciedlenie w *Strategii rozwoju usług edukacyjnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014-2020 na obszarze powiatu wołomińskiego w Domenie I Rozwój usług edukacyjnych uwzględniających potrzeby rynku pracy.*

Należy pamiętać w tym wypadku, aby planowanie dotyczące rozwoju oświaty było zgodne z polityką oświatową państwa, zwłaszcza w kontekście zapowiadanych zmian systemowych. Ponadto należy podjąć działania, które będą wspierać dorosłych mieszkańców powiatu poprzez kursy służące przekwalifikowaniu zawodowemu, co jest komplementarne z zapisami zawartymi w *Strategii rozwoju usług edukacyjnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014-2020 na obszarze powiatu wołomińskiego w Domenie II Edukacja zapewniająca możliwości dla samorozwoju mieszkańców powiatu wołomińskiego.* Działania takie można zrealizować poprzez opracowanie e-usług edukacyjnych czy stworzenie Centrum Kształcenia Praktycznego. Dzięki czemu można organizować kursy i szkolenia stymulujące aktywizację zawodową osób nieaktywnych zawodowo. Obok elementów edukacyjnych należy podjąć starania w celu stworzenia kompleksowego systemu prowadzenia doradztwa zawodowego dla mieszkańców powiatu wołomińskiego. Aktywne wspieranie rozwoju kapitału ludzkiego nie może się odbywać bez działań służących prowadzeniu stałego monitoringu lokalnego rynku pracy w zakresie planów i potrzeb zatrudnieniowych przedsiębiorców, które powiat może realizować między innymi poprzez wzmocnienie instytucjonalne i organizacyjne powiatowej rady zatrudnienia.

Kierunek rozwoju 1.2.

Wspieranie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości

Przedsiębiorstwa już funkcjonujące na terenie powiatu wołomińskiego, ze szczególnym uwzględnieniem tych, które utworzone zostały przez osoby zamieszkujące teren powiatu stanowią największy zasób gospodarczy. Wynika to stąd, że lokalna przedsiębiorczość stanowi wyraz rozwoju opartego na czynnikach endogenicznych – znajdujących swoje źródło czy to na poziomie ludzkim czy w kontekście istniejących zasobów naturalnych czy chociażby tzw. renty położenia. Wskazany model rozwoju jest najbardziej cenionym ze względu na jego niepodważalną trwałość i względną niezależność od czynników zewnętrznych. Aby osiągnąć wysoki poziom lokalnej przedsiębiorczości trzeba mieć na uwadze potrzebę stałego rozwoju oraz wzmacniania konkurencyjności.

W ramach wspierania lokalnej przedsiębiorczości można podjąć działania doradcze w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej, jak również zmierzające do tworzenia dogodnych warunków powstawania nowych zakładów pracy np. poprzez stworzenie ogólnopowiatowego systemu ulg podatkowych. Działania wspierające mogą skupiać się wokół wspomagania kompetencji miękkich np. poprzez organizację szkoleń oraz doradztwa dla przedsiębiorców w zakresie pozyskiwania funduszy unijnych, organizacji szkoleń i poradnictwa zawodowego na temat podnoszenia kwalifikacji zawodowych czy wspierania samozatrudnienia, zgodnie z Domeną I *Rozwój usług edukacyjnych uwzględniających potrzeby rynku pracy*, określoną w *Strategii rozwoju usług edukacyjnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014-2020 na obszarze powiatu wołomińskiego*. Obok wskazanych działań istotne jest podjęcie przedsięwzięć służących wspieraniu lub powstaniu nowych instytucji otoczenia biznesu np. inkubatora przedsiębiorczości, parku naukowo-technologicznego. Zwłaszcza IOB-y zorientowane na innowacje np. jednostki badawczo-rozwojowe będą służyły wspólnemu wspieraniu i promowaniu konkurencyjności wołomińskich przedsiębiorców.

Elementami, które powyższe przedsięwzięcia mogłyby wzmocnić mogą być działania związane ze stworzeniem narzędzia monitoringu przedsiębiorczości powiatu wołomińskiego, jak również opracowanie przy jak najszerszym udziale przedstawicieli organizacji przedsiębiorców z terenu powiatu wspólnego programu/planu rozwoju gospodarczego.

Kierunek rozwoju 1.3.

Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej powiatu wołomińskiego

Ważnym stymulatorem wzrostu każdego obszaru są inwestorzy zewnętrzni. To często dzięki nim podnosi się innowacyjność obszaru, wzmacnia kapitał ludzki i prężniej rozwijają się lokalne firmy. Potencjał powiatu wołomińskiego związany z układem komunikacyjnym

(istniejące i planowane drogi ekspresowe i kolejowe), bliskością Warszawy, wolnymi gruntami pozwalają wykorzystać te walory do przyciągnięcia inwestorów zewnętrznych, jak i rozwoju lokalnej przedsiębiorczości. Właściwe wykorzystanie położenia oraz dostępnych zasobów lokalnych zwiększy atrakcyjność inwestycyjną powiatu. W tym celu należy jednak przedsięwziąć szereg kompleksowych działań, które przygotowują władze gmin i powiatu do przyjęcia nowych inwestorów.

Przede wszystkim trzeba podjąć działania w celu utworzenia stref przemysłowych na terenie powiatu, czy to poprzez wykorzystanie już istniejących obszarów przeznaczonych do rozwoju gospodarczego, czy też poprzez pozyskiwanie nowych terenów pod inwestycje poprzez wykup, scalanie lub zamianę gruntów. Nie może się to odbywać bez późniejszego przygotowania tych terenów pod inwestycje (uzbrajanie). Należy również podjąć kroki, które dotyczyć będą integracji planowania przestrzennego w skali całego powiatu, zwłaszcza dotyczących terenów inwestycyjnych. W oparciu o tak podjęte działania należy również zadbać, aby na terenie powiatu powstała strefa lub podstrefa ekonomiczna.

Obok aktywności związanej z rozwojem przestrzennym i infrastrukturalnym, ważne jest przygotowanie elementów „około biznesowych”. Może to być rozwijanie lub tworzenie systemu zachęt dla inwestorów zewnętrznych (np. ulg podatkowych), stworzenie ułatwień organizacyjno-administracyjnych czy wzmocnienie służb administracyjnych powiatu przy bezpośredniej obsłudze przedsiębiorców. Ostatnim, jeżeli nie najważniejszym elementem wzmocnienia atrakcyjności inwestycyjnej powiatu wołomińskiego, będzie przygotowanie a następnie profesjonalna promocja oferty inwestycyjnej powiatu, czy to w kraju jak i zagranicą.

Cel strategiczny Nr 2

AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I OBYWATELSKA MIESZKAŃCÓW POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO

Konieczność rozwoju gospodarczego danego obszaru nie jest jedynym panaceum na rozwiązywanie problemów na terenie danej jednostki samorządu terytorialnego. Nawet najbogatsze obszary borykają się z problemami społecznymi takimi jak: wykluczenie społeczne czy bierność obywatelska. Przed powiatem wołomińskim, ze względu na jego nierównomiernie przestrzennie potencjał społeczny, stoją szczególne wyzwania rozwojowe.

W tym kontekście konieczne jest podjęcie działań, które przeciwdziałająby zjawiskom osłabiającym kondycję społeczną i kapitał ludzki, takim jak: bezrobocie, ubóstwo, starzenie się społeczeństwa, niepełnosprawność, nierówny dostęp do dóbr publicznych. Równie istotne w realizacji niniejszego celu strategicznego wydają się działania związane z ochroną zdrowia, bezpieczeństwem, kształceniem dzieci i młodzieży, jak i kształtowaniem postaw obywatelskich.

Realizacja tak zarysowanego celu strategicznego może się odbywać poprzez realizację poniższych kierunków rozwoju.

Kierunek rozwoju 2.1

Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu

Działania związane z szeroko pojętym przeciwdziałaniem wykluczeniu społecznemu należą do jednych z podstawowych zadań samorządu terytorialnego. Powiat lub jego służby mogą realizować je poprzez przedsięwzięcia mające na celu niwelowanie skutków bezrobocia czy upowszechnianie kształcenia ustawicznego. Odrębny pakiet powinien dotyczyć wspierania i aktywizacji mieszkańców znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej. W tym kontekście istotnym aspektem aktywności władz będzie intensywna realizacja programów profilaktycznych: przeciwdziałania uzależnieniom m.in. alkoholizmowi, narkomanii i przemocy w rodzinie. Dysproporcje społeczne można również niwelować poprzez współdziałanie z instytucjami rynku pracy, opieki społecznej oraz szkoleniowymi w celu aktywizacji osób zagrożonych wykluczeniem społecznym czy zawodowym.

Istotnym obszarem, który w obecnym społeczeństwie nie powinien pozostać bez wsparcia jest poprawa kondycji fizycznej społeczeństwa. W tym kontekście istotne są działania służące poprawie stanu zdrowia zarówno na poziomie oddziaływania prewencyjnego jak i z uwzględnieniem jakości usług z zakresu ochrony zdrowia świadczonych przez powiatowe służby medyczne. Z perspektywy realizacji strategii ważne będzie tworzenie i realizacja programów profilaktyki zdrowotnej i ochrony zdrowia czy zapewnienie dostępności i wysokiej jakości usług poprzez wdrażanie programów prozdrowotnych oraz podnoszenie kwalifikacji zawodowych personelu.

Osobnym obszarem oddziaływania będzie podjęcie działań służących ciągłemu i równomiernemu kształceniu dzieci i młodzieży na terenie powiatu. Wysokie koszty uczestnictwa lub mało atrakcyjna i słaba jakościowo oferta bezkosztowych zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży powoduje, iż należy w większym zakresie podjąć działania służące poprawie tego stanu rzeczy. Równie istotne jest podejmowanie działań służących wyrównywaniu szans rozwojowych i edukacyjnych dzieci i młodzieży na wszystkich szczeblach edukacji. Co jest zgodne z Domeną 2 Edukacja zapewniająca możliwości dla samorozwoju mieszkańców powiatu wołomińskiego, zawartej w *Strategii rozwoju usług edukacyjnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014-2020 na obszarze powiatu wołomińskiego*. W odniesieniu do wskazanych grup wiekowych nie można zapomnieć o prowadzeniu programów edukacyjnych w zakresie przeciwdziałania zjawiskom patologicznym czy wreszcie działań służących opracowaniu i wdrażaniu systemu prewencji, zwłaszcza w walce z nowymi zagrożeniami jakimi są np. dopalacze.

Jednym z kluczowych obszarów interwencji publicznej, jaki stoi przed powiatem, ale również gminami powiatu wołomińskiego jest polityka wobec osób starszych oraz

niepełnosprawnych. Starzenie się społeczeństwa, będące zjawiskiem ogólnopolskim nie ominię obszaru powiatu wołomińskiego, a jego specyficzny charakter (część miejska i wiejska) tylko może pogłębić przepaść wewnątrz powiatu, gdyż mniejsza liczba ludzi, bardziej rozproszona zabudowa sprzyja alienacji społecznej i związanej z tym bezradności zwłaszcza wśród osób starszych.

Kierunek rozwoju 2.2.

Kształtowanie i rozwój społeczeństwa obywatelskiego

Obok przedsięwzięć mających na celu niwelowanie różnic społecznych dla prawidłowej realizacji celu strategicznego *Aktywizacja społeczna i obywatelska mieszkańców powiatu wołomińskiego*, konieczne jest podjęcie działań, które spowodują większy udział społeczny w realizacji zadań samorządu. Zwiększona aktywność obywatelska, może pomóc nie tylko w lepszej diagnozie problemów społecznych, ale również pozwoli na rozwiązywanie problemów mieszkańców powiatu poprzez oddolne kształtowanie rozwiązań. W ramach realizacji tego kierunku rozwoju można podjąć działania, które wzmocnią współpracę z organizacjami pozarządowymi i podmiotami społecznymi w zakresie realizacji zadań publicznych, pozwolą wzmocnić aktywność obywatelską mieszkańców powiatu czy kształtować i wzmocnić tożsamość lokalną poprzez wspieranie inicjatyw oddolnych. W ramach realizacji tego kierunku należy wspierać i promować ideę wolontariatu czy realizację zadań publicznych w systemie partnerstwa publiczno-prywatnego. Należy także intensywniej propagować możliwość realizacji przedsięwzięć lokalnych z wykorzystaniem instytucji inicjatywy lokalnej.

Również mając na uwadze bogatą historię Ziemi Powiatu Wołomińskiego wskazane jest wzmocnienie działań dotyczących szeroko rozumianej polityki historycznej. Działania, które pozwolą realizować ten aspekt to głównie współpraca samorządów oraz samorządów i organizacji pozarządowych przy wspólnej organizacji uroczystości i imprez o charakterze historycznym, zajęcia z historii regionalnej w placówkach edukacyjnych oraz stworzenie produktu regionalnego związanego z Równiną Wołomińską co pozwoli na utożsamienie się w większym stopniu mieszkańców z miejscem zamieszkania.

Inny aspekt związany z kształtowaniem społeczeństwa obywatelskiego to zobowiązania skierowane bezpośrednio do administracji powiatowej lub gminnej. Działaniami, które pozwolą wzmocnić postawy obywatelskie, które związane są z podnoszeniem jakości dostępu do informacji publicznej - jej przejrzystością, aktualnością oraz promowanie standardów otwartości oraz partycypacji w administracji publicznej.

Wyżej wskazane aspekty stymulowania aktywności społecznej znalazły swoje odzwierciedlenie w Domenie 1. Nowoczesne zarządzanie świadczeniem usług administracyjnych i Domenie 2 Nowa wyższa jakość i dostępność usług administracyjnych określonych w *Strategii rozwoju usług administracyjnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014-2020 na obszarze Powiatu Wołomińskiego*.

Cel strategiczny Nr 3

ROZWÓJ INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ I TECHNICZNEJ W POWIECIE

Dobrze rozwinięta infrastruktura techniczna jest podstawą, która ma zapewnić zrównoważony i równomierny rozwój całego obszaru. Zagospodarowanie techniczne decyduje również o potencjale danego obszaru i ma wpływ na procesy osiedleńcze i lokalizację inwestycji. W tym kontekście istotne jest zapewnienie wysokiej jakości infrastruktury drogowej i komunikacyjnej, będącej „krwiobiegiem” rozwoju gospodarczego i procesów urbanizacyjnych.

Dla prawidłowego rozwoju i wykorzystania istniejącego potencjału nie wystarczą jednak „dobre” drogi i połączenia komunikacyjne czy infrastruktura tradycyjnie rozumiana jako techniczna. Istotne jest również istnienie nowoczesnej infrastruktury usług publicznych tj. oświatowych, kulturalnych czy zdrowotnych. Kategorią inwestycji, o których nie można zapomnieć we współczesnym świecie, a mającymi wpływ na jakość życia jest również infrastruktura zapewniająca bezpieczeństwo mieszkańców. W tym kontekście ważne jest dbanie zarówno o bezpieczeństwo na drogach jak również zapewnienie wysokiej jakości środowiska naturalnego, które ma bezpośredni wpływ na nasze zdrowie i jakość życia. Istotne z punktu widzenia bezpieczeństwa i zarazem rozwoju gospodarczego, jest wzmocnienie działań, które doprowadzą do zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego powiatu.

Obszarem działań wzmacniającym poczucie bezpieczeństwa i odpowiedzialność obywatelską w tym zakresie będzie też system programów informacyjnych i edukacyjnych dotyczących szeroko pojętego bezpieczeństwa.

Aby osiągnąć tak zarysowany cel strategiczny proponuje się realizację poniższych kierunków rozwoju.

Kierunek rozwoju 3.1.

Rozwój infrastruktury edukacji i kultury

Świadczenie usług edukacyjnych jest jednym z podstawowych zadań powiatu. Wcześniej wskazane cele koncentrowały się na podniesieniu jakości kształcenia. Niniejszy kierunek rozwoju ma służyć przede wszystkim poprawie bazy materialnej oświaty. Jej jakość jest zróżnicowana na terenie powiatu. W celu poprawy oraz zapewnienia wysokiego standardu konieczne jest podjęcie prac modernizacyjnych, choćby w zakresie przystosowania

do potrzeb osób niepełnosprawnych czy rozbudowy zaplecza sportowego. W powiecie brakuje głównie miejsc w publicznych żłobkach i przedszkolach. Ponadto istniejący system informacji o wolnych miejscach w przedszkolach nie spełnia oczekiwań mieszkańców. Jednocześnie czas otwarcia świetlic szkolnych jest zbyt krótki i niedostosowany do potrzeb aktywnych zawodowo rodziców/opiekunów.

Obok bazy oświatowej istotne jest wspieranie rozwoju dostępu mieszkańców do Internetu, którego znaczenie jest obecnie ogromne. Sieć osadnicza powiatu wołomińskiego, powoduje, iż dostęp ten jest często utrudniony, zwłaszcza w najnowocześniejszą sieć światłowodową.

Obok działań związanych z rozwojem oświaty istotne są działania mające na celu wzmocnienie infrastruktury kultury. Rozwój materialnej bazy kultury nabiera znaczenia zwłaszcza w kontekście realizacji Wizji powiatu, gdzie jest mowa o bogatej „historii i kulturze”. Aby wzmocnić ten element usług publicznych proponuje się wykonać działania związane z modernizacją, termomodernizacją, rozbudową, remontem i doposażeniem infrastruktury kultury. Również w tej materii ważne jest wsparcie instytucji kultury w nowoczesne narzędzia komunikacji z potencjalnym odbiorcą. Takim rozwiązaniem może być stworzenie powiatowego portalu e-kultura, który zapewni szerszy dostęp do dóbr kultury. Katalog zadań, które można realizować nie ogranicza się do ww. opisanych pomysłów. Jakkolwiek jest zgodny z celami wskazanymi w *Strategii rozwoju usług kulturalnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014-2020 na obszarze Powiatu Wołomińskiego* w Domenie nr 2 Baza dla kultury jak i Domenie nr 3 Promocja i upowszechnianie kultury.

Kierunek rozwoju 3.2.

Rozwój infrastruktury społecznej i zdrowotnej

Obok działań skierowanych bezpośrednio na rozwój oświaty i kultury na terenie powiatu wołomińskiego, należy podjąć działania, zorientowane na poprawę infrastruktury społecznej i zdrowotnej. W tym kontekście istotne wydają się przede wszystkim zadania związane z poprawą bazy ochrony zdrowia. Przedsięwzięciami, które przyczynią się do realizacji tego kierunku mogą być rozbudowa, modernizacja i doposażenie infrastruktury ochrony zdrowia czy stworzenie powiatowego systemu dostępu do usług zdrowotnych. Na oddzielną uwagę zasługują zadania związane z modernizacją SZPZOZ Szpital Powiatowy w Wołominie. Jednym z takich zadań powinna być rozbudowa i wyposażenie Szpitalnego Oddziału Ratunkowego.

Niemniej istotna jest realizacja przedsięwzięć wychodzących naprzeciw różnego rodzaju niepełnosprawnościom (ograniczeniom fizycznym), co w głównej mierze dotyczy osób niepełnosprawnych i starszych. Aby ułatwić codzienne funkcjonowanie grupom

społecznym z różnych względów ograniczonym ruchowo, należy przewidzieć działania mające na celu rewitalizację przestrzeni publicznych i ich dostosowanie do specyficznych potrzeb. Dodatkową propozycją może być wsparcie procesów adaptacji pomieszczeń i budynków na cele opieki społecznej, zdrowia psychicznego, integracji osób starszych i niepełnosprawnych oraz ich rodzin.

Realizacja powyższych propozycji działań jest komplementarna z w Domeną nr 1 Zaplecze infrastrukturalne sprzyjające dbałości o zdrowie wśród mieszkańców powiatu wołomińskiego i Domeną nr 2 Zdrowy powiat wołomiński – edukacja, promocja i profilaktyka zdrowotna wśród mieszkańców określone w *Strategii rozwoju usług zdrowotnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014-2020 na obszarze Powiatu Wołomińskiego*.

Kierunek rozwoju 3.3.

Rozbudowa i modernizacja powiatowej infrastruktury drogowej oraz poprawa powiązań komunikacyjnych

Kolejnym kierunkiem rozwoju, który został zidentyfikowany podczas prac nad strategią rozwoju, jest modernizacja, budowa, rozbudowa i przebudowa oraz rozwój infrastruktury drogowej. Optymalnie rozwinięta infrastruktura drogowa i komunikacyjna ułatwia przepływ pracowników, podnosi atrakcyjność inwestycyjną jednostki i poprawia jakość życia jej mieszkańców. Jakość i stan dróg był wielokrotnie wskazywany, przez mieszkańców oraz respondentów badań społecznych, jako najpilniejszy kierunek działania w perspektywie strategicznej do 2025r dla powiatu wołomińskiego. W ramach realizacji tego kierunku rozwoju swój udział winny mieć również instytucje zewnętrzne tj. gminy, zarządcy dróg wojewódzkich czy krajowych. Obok działań służących poprawie istniejącego układu drogowego poprzez modernizację, budowę, rozbudowę i przebudowę dróg powiatowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą – zwłaszcza chodnikami i ścieżkami rowerowymi – bardzo ważna jest współpraca z zarządcami dróg gminnych i wojewódzkich w celu poprawy stanu technicznego dróg i otoczenia drogowego stanowiących oś komunikacyjną powiatu ze szczególnym uwzględnieniem środków zewnętrznych, w tym środków pozyskanych w ramach PROW na lata 2014 -2020 na inwestycje i rozwój obszarów wiejskich, w oparciu o strategię i plan rozwoju powiatowej sieci drogowej. Równie ważny jest rozwój nowych ścieżek i tras rowerowych czy chodników wzdłuż dróg gminnych. Dotyczy to również działań wspierających zakończenie budowy drogi S8 i łączników do niej, czy planowanej drogi S17. W tym kontekście wydaje się bardzo istotna intensyfikacja działań, które spowodują modernizację dróg wojewódzkich 635, 634, 631, 636.

W ramach podejmowanych działań związanych z przebudową dróg należy również zadbać o budowę sieci deszczowej przy planowanych inwestycjach.

Czynnikiem wpływającym na poprawę dostępności komunikacyjnej Powiatu jest także rozwój transportu publicznego i związanej z nim infrastruktury towarzyszącej. Jednym z przedsięwzięć może być wsparcie budowy linii tramwajowej z Warszawy do Ząbek. Kluczowe wydaje się w tym kontekście podjęcie negocjacji z właściwymi przewoźnikami autobusowymi i kolejowymi w celu poszerzenia oferty połączeń czy stworzenia zintegrowanego serwisu informacyjnego o środkach komunikacji publicznej w powiecie. Powyższe przedsięwzięcia w sposób pośredni zostały również wskazane jako istotne w *Strategii rozwoju usług komunikacyjnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014-2020 na obszarze Powiatu Wołomińskiego w Domenie 1* Nowoczesna infrastruktura komunikacyjna z adekwatny do potrzeb taboru komunikacji zbiorowej z rozwiązaniami „bez wykluczeń” i Domenie 2 Efektywne zarządzanie komunikacją w tym w szczególności komunikacją zbiorową (KZ).

System transportu, na terenie powiatu wołomińskiego, zostanie również wzmocniony, jeśli realizowane będą przedsięwzięcia/inwestycje przyczyniające się do rezygnacji z transportu samochodowego (zwłaszcza indywidualnego), np. systematyczna rozbudowa chodników wzdłuż ciągów drogowych i budowa systemu ścieżek rowerowych, jak również działania, które spowodują zwiększenie liczby miejsc parkingowych na obszarze powiatu, w tym parkingów przy liniach kolejowych oparte na systemie „Parkuj i Jedź”.

Ważnym elementem zwiększającym atrakcyjność powiatu byłoby również utworzenie lotniska publicznego (General Aviation) ograniczonej certyfikacji, obsługującego lotnictwo rekreacyjne, sportowe i biznesowe Warszawy i Mazowsza Wschodniego. Działanie to obok funkcji „komunikacyjnej”, byłoby istotnym wzmocnieniem potencjału gospodarczego powiatu, gdyż zapewniłoby łatwiejszy dostęp partnerom gospodarczym do stref rozwoju przedsiębiorczości zlokalizowanych na terenie powiatu.

Kierunek rozwoju 3.4.

Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa publicznego w powiecie wołomińskim

Bezpośrednie efekty modernizacji infrastruktury, zwłaszcza drogowej, nawet przy założeniach, że na efektywności zyska komunikacja zbiorowa, może spowodować zwiększenie ilości wypadków i zagrożeń dla mieszkańców powiatu. W związku z tym konieczne jest podjęcie takich inwestycji infrastrukturalnych, które minimalizowałyby będą negatywne skutki wzrastającego natężenia ruchu drogowego np. budowa większej ilości sygnalizacji świetlnej, separację ruchu pieszego i rowerowego poprzez budowę spowalniaczy ruchu, budowa ciągów pieszo-rowerowych wzdłuż głównych szlaków drogowych itp. Zadaniem, które wspierać będzie te działania może być monitoring wizyjny szczególnie niebezpiecznych miejsc zwłaszcza, że wpłynie on również na ogólną poprawę

bezpieczeństwa. Należy również pamiętać o podjęciu działań związanych z infrastrukturą drogową, dotyczących ograniczania nadmiernej emisji zanieczyszczeń i hałasu.

Obok działań wzmacniających bezpieczeństwo komunikacyjne, bardzo ważne w skali powiatu są również przedsięwzięcia związane z poprawą bezpieczeństwa środowiskowego, zwłaszcza przeciwdziałanie występowaniu negatywnych skutków zjawisk i katastrof naturalnych. W ramach tych przedsięwzięć należy podjąć działania wspierające gminy w procesach utrzymania w dobrym stanie rowów i przepustów drogowych, ale również wspierać rozwój obiektów małej retencji czy budowy polderów przeciwpowodziowych lub zabezpieczaniu terenów zalewowych.

Działania dotyczące bezpieczeństwa nie mogą być realizowane bez skutecznego funkcjonowania służb i instytucji związanych z bezpieczeństwem. Wychodząc naprzeciw takiemu zapotrzebowaniu proponuje się wdrożyć powiatowy system ostrzegania o zagrożeniach czy wspomagać integrowanie działań właściwych służb w zakresie bezpieczeństwa. Jednocześnie należy zadbać o poprawę infrastruktury służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo. Jednym z proponowanych działań może być budowa Komisariatu Policji w Radzyminie, gdzie ustalona została już lokalizacja inwestycji, która pozwoli zyskać nowoczesną, funkcjonalną siedzibę i bez wątplenia będzie miała wpływ na wzrost poczucia bezpieczeństwa mieszkańców gminy Radzymin oraz gminy Dąbrówka.

O istotności wskazanych rozwiązań świadczy ich odzwierciedlenie w *Strategii rozwoju usług komunalnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014-2020 na obszarze Powiatu Wołomińskiego*, w Celu strategicznym 5 Dbłość o ochronę przeciwpożarową i przeciwpowodziową.

Rosnąca liczba mieszkańców (równolegle domów i mieszkań) powoduje, iż rośnie zagrożenie bezpieczeństwa energetycznego na obszarze powiatu, spowodowana słabością systemu elektroenergetycznego. Jednocześnie niedostateczna jego jakość nie zapewnia odpowiednich parametrów dla rozwoju gospodarczego. Z związku z powyższym istotne wydają się działania, które wzmocnią presję na właściciela sieci elektroenergetycznych na terenie powiatu, aby przede wszystkim rozbudował oraz zmodernizował istniejące sieci.

Kierunek rozwoju 3.5.

Ochrona środowiska naturalnego

Ochrona środowiska na terenie powiatu wołomińskiego przede wszystkim powinna koncentrować się na dbałości o cenne przyrodniczo obszary, aby zapewnić dostęp do tych zasobów przyszłym pokoleniom.

Istotne, z punktu jakości życia, będą także inwestycje/projekty bezpośrednio wpływające na poprawę jakości gleby, powietrza i wody. Istotne w tym kontekście będą przedsięwzięcia

dotyczące wspierania i promocji odnawialnych źródeł energii i rozwiązań prosumenckich, czy działania związane z ochroną zasobów i jakości wód powierzchniowych i podziemnych. Jednocześnie należy realizować zadania, które zapewnią właściwą gospodarkę odpadami na terenie powiatu czy pozwolą lepiej monitorować stan środowiska na terenie powiatu lub informować o jego stanie.

Waga powyższych przedsięwzięć została również zaakcentowana w dokumencie pn. *Strategia rozwoju usług komunalnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014-2020 na obszarze Powiatu Wołomińskiego*, gdzie znalazła swoje odzwierciedlenie w Celu strategicznym nr 3 Optymalizacja w zaopatrzeniu energetycznym, w szczególności wspieranie OZE, ciepłowniczych, gazowym oraz dostępie do usług telekomunikacyjnych oraz Celu strategicznym nr 2 Optymalizacja w gospodarowaniu odpadami, oczyszczaniu gmin i utrzymaniu porządku

Działaniem wspierającym ochronę środowiska naturalnego jest zapewnienie/uregulowanie gospodarki przestrzennej w gminach. W ramach poprawy ładu przestrzennego należy dodatkowo podjąć aktywność związaną z szeroko rozumianą estetyzacją przestrzeni publicznej oraz poprawą jakości i dostępności tego rodzaju przestrzeni. Dotyczy to w szczególności urządzania i utrzymania terenów zieleni wraz z infrastrukturą towarzyszącą.

Środowisko naturalne składa się jednak nie tylko z flory, ale również z fauny żyjącej na danym terenie. W związku z powyższym istotne wydają się działania związane z zapewnieniem ochrony zwierzętom dziko żyjących, co zostało wskazane również w Celu strategicznym 6 Rozwiązanie problemu bezdomnych zwierząt, przedstawionym w dokumencie *Strategii rozwoju usług komunalnych. Plan proponowanych działań partnerskich na lata 2014-2020 na obszarze Powiatu Wołomińskiego*.

Wszystkie przedsięwzięcia na rzecz ochrony środowiska winny być wspierane przez systematyczną edukację ekologiczną mieszkańców powiatu wołomińskiego, gdyż bez większej samoświadomości, iż człowiek jest główną przyczyną zanieczyszczeń nie uda się chronić środowiska na jego terenie.

Cel strategiczny nr 4

TWORZENIE WARUNKÓW DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU FUNKCJI TURYSTYCZNEJ POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO

Powiat wołomiński ze względu na znajdujące się na jego obszarze bogactwo naturalne np. rzek: Bug, Liwiec, Długa, Osownicę, obszary chronione czy znaczny udział obszarów nieurbanizowanych może stanowić atrakcyjne miejsce do realizacji funkcji turystycznych.

Obok walorów przyrodniczych obszar powiatu posiada również obiekty historyczne i kulturowe, które można wykorzystać w celu rozwoju funkcji turystycznej.

Tworzenie warunków dla zrównoważonej funkcji turystycznej winno odbywać się w oparciu o wykorzystanie istniejących zasobów przyrodniczych, budowę lub poprawę istniejącej infrastruktury rekreacyjnej i turystycznej oraz wspieranie lokalnych przedsiębiorców, mieszkańców i samorządów tworzących lokalne atrakcje turystyczne.

O randze turystyki, jako czynnika wspierającym rozwój gospodarczy świadczy fakt podniesienia jej do poziomu strategicznego w ramach polityk powiatu poprzez opracowanie i uchwalenie *Strategii Zrównoważonego Rozwoju Turystyki Powiatu Wołomińskiego na lata 2012-2020*, gdzie celem nadrzędnym jest „*Rozwój ekonomiczny, społeczny i kulturalny powiatu wołomińskiego dzięki rozwojowi gospodarki turystycznej generującej dochody, stymulującej miejsca pracy oraz wpływającej na zachowanie dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego*”³⁸.

Realizację celu strategicznego można osiągnąć poprzez działania w niżej wymienionych kierunkach rozwoju:

Kierunek rozwoju 4.1.

Wspieranie rozwoju turystyki w oparciu o dziedzictwo historyczne i kulturowe

Wspieranie rozwoju turystyki w oparciu o dziedzictwo historyczne i kulturowe winno opierać się na trzech podstawowych filarach. Pierwszy dotyczy stworzenia zintegrowanego produktu turystycznego w wymiarze powiatu. Chodzi tutaj o spójną i kompleksowo świadczoną ofertę turystyczną. Idea zintegrowanego produktu turystycznego opiera się na tworzeniu oferty (sportowej, kulturalnej, historycznej, itp.) w oparciu o rozproszoną strukturę podmiotów, atrakcji, miejsc, obiektów, którym towarzyszy wspólna koncepcja funkcjonowania, wspólny mianownik, wyróżnik produktu.

Drugim filarem rozwoju funkcji turystycznej powinno być wspieranie lokalnych organizacji, firm turystycznych, mieszkańców, artystów i rzemieślników a także zintegrowanie wymienionych środowisk wokół Lokalnej Organizacji Turystycznej. Formy tego wsparcia mogą mieć charakter szkoleń z zakresu turystyki, agroturystyki i świadczenia usług turystycznych. Innym pomysłem może być organizowanie otwartych imprez rekreacyjnych o zasięgu lokalnym i regionalnym, które powinny mieć oparcie o endogeniczne zasoby kulturowe i tradycje patriotyczne oraz historyczne, kultywowane na obszarze powiatu wołomińskiego. W tym ostatnim kontekście istotną rolę może odgrywać współpraca

³⁸ „*Strategia Zrównoważonego Rozwoju Turystyki Powiatu Wołomińskiego na lata 2012-2020 Część II. Koncepcja rozwoju turystyki oraz jej wdrożenie*”, Wołomin marzec 2012, s. 8

z miejscowymi artystami, rękodzielnikami czy zespołami ludowymi. W ramach tych działań nie można zapomnieć o realizacji przedsięwzięć mających na celu zabezpieczenie lokalnego dziedzictwa historycznego i kulturowego, które winno się realizować poprzez odnawianie i konserwację obiektów architektury sakralnej, lokalnych pomników historii i miejsc pamięci. Trzecim filarem realizacji niniejszego kierunku rozwoju powinna być systematyczna promocja turystyczna powiatu wołomińskiego. Jej realizacja może mieć różnorodny charakter, od uczestnictwa w targach, wystawach, konferencjach w celu zaprezentowania produktów lokalnych powiatu, poprzez wydawanie materiałów promocyjnych, np. folderów, map, przewodników, a skończywszy na promocji atrakcji turystycznych powiatu w środkach masowego przekazu, zwłaszcza w mediach społecznościowych. Należy pamiętać, że promocja powinna mieć charakter kompleksowy, zintegrowany i opierać się o wspólne działania powiatu i wszystkich gmin.

Kierunek rozwoju 4.2.

Rozwój i poprawa stanu infrastruktury turystyczno – rekreacyjnej

Walory przyrodnicze, kulturowe i historyczne jakie posiada powiat wołomiński dają podstawę do rozwoju turystyki. Aby funkcja turystyczna została wzmocniona należy zintensyfikować starania w zakresie rozwoju niezbędnej infrastruktury. Stanowiąc ją mogą nie tylko budowle, ale także wszystkie urządzenia wspomagające. Ważnym jest, aby cała infrastruktura była dobrze dopasowana do potrzeb i możliwości, zapewniających stworzenie atrakcyjnej oferty turystom celem spędzenia czasu nie tylko w sposób bierny ale również aktywny. W ramach niniejszego kierunku rozwoju proponuje się działania mające na celu wspieranie rozwoju bazy hotelowej i gastronomicznej, tworzenie stref wypoczynku i rekreacji, wyznaczania miejsc na pola namiotowe, campingowe i stacje wodne.

Inny pakiet działań powinien dotyczyć poprawy stanu istniejących szlaków turystycznych oraz tworzenia nowych szlaków. W ramach podejmowanych działań związanych z rozwojem i poprawą bazy infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej nie można zapomnieć o dostosowaniu tego zaplecza turystycznego do potrzeb osób niepełnosprawnych i starszych.

Kierunek rozwoju 4.3.

Zagospodarowanie potencjału przyrodniczego dla rozwoju turystyki

Jednym z istotniejszych walorów, którym dysponuje powiat wołomiński jest przyroda, zwłaszcza ta znajdująca się w pobliżu rzek i zbiorników wodnych. Z związku z tym należy

podjąć działania związane z poprawą zagospodarowania obszarów atrakcyjnych pod względem turystycznym i rekreacyjnym. Takimi przedsięwzięciami mogą być inwestycje związane z budową plaż i infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej przy rzekach i zbiornikach wodnych. Zwłaszcza należy podjąć starania, które doprowadzą do ożywienia turystycznego terenów dolin rzecznych Bugu i Liwca. Można to zrealizować np. poprzez zagospodarowanie tych cieków wodnych na organizację rekreacji wodnej.

Potencjał przyrodniczy można również wykorzystać w sposób, który bezpośrednio nie ma charakteru turystycznego tj. wspierając rolnictwo ekologiczne i produkcję zdrowej żywności. Działania podjęte w tym obszarze pozwolą na uzyskanie efektu dodanego do rozwoju funkcji turystycznej tj. będą pozycjonować obszar powiatu wołomińskiego jako teren atrakcyjny przyrodniczo, mogą też być bazą dla stworzenia nowych atrakcji turystycznych np. wsi tematycznych oraz stanowić istotny element zintegrowanego produktu turystycznego.

VII. Analiza spójności z dokumentami wyższego rzędu

Analiza spójności „Strategii Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku” z innymi dokumentami strategicznymi pozwala stwierdzić, iż cele strategiczne są zgodne z innymi dokumentami, regulującymi politykę rozwojową na poziomie krajowym czy regionalnym.

Założenia strategicznych celów „Strategii Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku” zgodne są z założeniami Strategii Europa 2020, gdyż główny nacisk kładą na ograniczenie, wzmocnienie gospodarcze powiatu wołomińskiego, przeciwdziałanie ubóstwu i wykluczeniu społecznemu, ochrony środowiska, użytkowania odnawialnych źródeł energii.

Na poziomie krajowym do najistotniejszych dokumentów, w które wpisuje się strategia należy *Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo (SRK 2020)*³⁹. Cele „Strategii Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku” wpisują się przede wszystkim w obszar Strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka SRK 2020, gdyż szczególnie zwracają uwagę na realizację zadań z zakresu rozwoju gospodarczego powiatu, rozwoju kapitału ludzkiego i społecznego oraz poprawy stanu środowiska. Równocześnie cele strategiczne wpisują się do Celu III Spójność społeczna i terytorialna realizując cele związane z integracją społeczną. Dokument strategii wpisuje się również w Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie⁴⁰, gdzie wpisuje się przede wszystkim w Cel 2. Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych („spójność”).

Realizacja „Strategii Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku” przyczyni się ponadto do realizacji założeń wskazanych w *Strategii rozwoju polski centralnej do roku 2020 z perspektywą 2030*⁴¹. Podejmując działania wskazane w celach strategicznych i kierunkach, „Strategia rozwoju powiatu wołomińskiego do 2025” roku realizuje kierunki działań z Celu szczegółowego I Zintegrowana przestrzeń wiedzy i innowacji oraz Celu szczegółowego V Multimodalny węzeł transportowy o znaczeniu międzynarodowym. Pośrednio realizowane są kierunki z Celu szczegółowego II Przestrzeń przyjazna twórcom i projektantom, zwłaszcza realizacja przedsięwzięć z kierunku rozwoju 4.1. Wspieranie rozwoju turystyki w oparciu o dziedzictwo historyczne i kulturowe, może przyczynić się do realizacji ww. celu szczegółowego.

Strategia rozwoju powiatu wołomińskiego do 2025 roku wpisuje się w szeroki kontekst Strategii rozwoju turystyki w województwie mazowieckim na lata 2014 – 2020⁴². Przede wszystkim kierunki rozwoju dotyczącego Wspierania rozwoju turystyki w oparciu o dziedzictwo historyczne i kulturowe (4.1) oraz Rozwój i poprawa stanu infrastruktury

³⁹ Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo, Warszawa 2012, <https://www.mir.gov.pl/strony/zadania/polityka-rozwoju-kraju/zarzadzanie-rozwojem-kraju/strategia-rozwoju-kraju/>

⁴⁰ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie, Warszawa 2010, http://www.mir.gov.pl/aktualnosci/polityka_rozwoju/Documents/KSRR_13_07_2010.pdf.

⁴¹ Strategii rozwoju polski centralnej do roku 2020 z perspektywą 2030, Warszawa lipiec 2015 www.mir.gov.pl

⁴² Sstrategia rozwoju turystyki w województwie mazowieckim na lata 2014 – 2020, [ww.bip.mazovia.pl](http://www.bip.mazovia.pl)

turystyczno – rekreacyjnej (4.2) będą wpisywały się w Obszar strategiczny D Aktywizacja turystyczna mazowieckiej młodzieży oraz Obszar strategiczny E Większa spójność Mazowsza i Warszawy.

Na szczeblu regionalnym cele strategiczne i kierunki rozwoju wpisują się w „Strategię rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2030. Innowacyjne Mazowsze”⁴³, przede wszystkim w cele strategiczne tj. „Rozwój produkcji ukierunkowanej na eksport w przemyśle zaawansowanych i średniozaawansowanych technologii oraz w przemyśle i przetwórstwie rolno-spożywczym”, „Poprawa dostępności i spójności terytorialnej regionu oraz kształtowanie ładu przestrzennego” oraz „Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia”. Analizując spójność strategii należy także wskazać, że w strategii wojewódzkiej zostały również określone tzw. obszary strategicznej interwencji, tj. obszary wymagające podjęcia szczególnych działań na rzecz likwidacji problemów stanowiących barierę rozwoju regionu. powiat wołomiński został włączony do osi-biegun wzrostu czyli obszaru metropolitalnego Warszawy. Do najważniejszych kierunków działań tu skierowanych są przedsięwzięcia związane z: budową dróg ekspresowych, systemu obwodnic ekspresowych m.st. Warszawy oraz połączeń drogowych rozprowadzających ruch z sieci TEN-T i dróg znajdujących się w sieci TEN-T, rozwój zbiorowego zrównoważonego transportu multimodalnego czy rozbudowy infrastruktury badawczo-rozwojowej oraz transferu technologii. Strategia rozwoju powiatu wołomińskiego odpowiada na powyższe cele przede wszystkim dzięki realizacji celu strategicznego Rozwój infrastruktury społecznej i technicznej w powiecie i celu strategicznego Wzmacnianie innowacyjności i konkurencyjności gospodarczej powiatu wołomińskiego.

Poniższa tabela przedstawia zgodność *Strategii rozwoju powiatu wołomińskiego do 2025 roku* ze *Strategią rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2030. Innowacyjne Mazowsze*.

⁴³ Strategię rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2030. Innowacyjne Mazowsze. Październik 2013, [www. mbpr.pl](http://www.mbpr.pl)

Tabela 55 Zgodność Strategii Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku ze Strategią rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2030

Strategia Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku		Cele Strategiczne Strategii rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2030					
		Rozwój produkcji ukierunkowanej na eksport w przemyśle zaawansowanych i średniozaawansowanych technologii oraz w przemyśle i przetwórstwie rolno-spożywczym	Wzrost konkurencyjności regionu poprzez rozwój działalności gospodarczej oraz transfer i wykorzystanie nowych technologii	Poprawa dostępności i spójności terytorialnej regionu oraz kształtowanie ładu przestrzennego	Poprawa jakości życia oraz wykorzystanie kapitału ludzkiego i społecznego do tworzenia nowoczesnej gospodarki	Zapewnienie gospodarce regionu zdywersyfikowanego zaopatrzenia w energię przy zrównoważonym gospodarowaniu zasobami środowiska	Wykorzystanie potencjału kultury i dziedzictwa kulturowego oraz walorów środowiska przyrodniczego dla rozwoju gospodarczego regionu i poprawy jakości życia
WZMACNIANIE INNOWACYJNOŚCI I KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARCZEJ POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO	Kształtowanie warunków rozwoju kapitału ludzkiego						
	Wspieranie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości						
	Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej powiatu wołomińskiego						
AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I OBYWATELSKA MIESZKAŃCÓW POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO	Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu						
	Kształtowanie i rozwój społeczeństwa obywatelskiego						
ROZWÓJ INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ I TECHNICZNEJ W POWIECIE	Rozwój infrastruktury edukacji i kultury						
	Rozwój infrastruktury społecznej i zdrowotnej						
	Rozbudowa i modernizacja powiatowej infrastruktury drogowej oraz poprawa powiązań komunikacyjnych						
	Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa publicznego						
	Ochrona środowiska naturalnego						
TWORZENIE WARUNKÓW DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU FUNKCJI TURYSTYCZNEJ	Wspieranie rozwoju turystyki w oparciu o dziedzictwo historyczne i kulturowe						
	Rozwój i poprawa stanu						

POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO	infrastruktury turystyczno – rekreacyjnej						
	Zagospodarowanie potencjału przyrodniczego dla rozwoju turystyki						

VIII. Procedury wdrażania - matryca logiczna.

Realizacja strategii i efektywne jej wdrażanie wymagają wystąpienia jednocześnie kilku czynników, do których zalicza się:

- aktywność mieszkańców oraz władz lokalnych i podległych im instytucji,
- zaangażowanie podmiotów z terenu powiatu, w tym podmiotów instytucjonalnych czy biznesowych,
- sukcesywne wdrażanie projektów realizujących cele strategiczne,
- zarządzanie strategią, w tym przeprowadzanie monitoringu i ewaluacji.

Monitoring i ewaluacja dokumentów strategicznych to bardzo ważny wymóg, który jest na nie nakładany. Proces ten odnosi się do postępów we wdrażaniu zapisanych kierunków rozwoju i w konsekwencji – poziomie realizacji założonych celów strategicznych.

Monitoring zakłada zbieranie informacji na podstawie ciągłej obserwacji sytuacji panującej wewnątrz powiatu oraz czynników zewnętrznych. Bieżące przyglądanie się zmianom, jakie zachodzą w otoczeniu pozwoli na „wyłapywanie” pojawiających się nowych możliwości, które można wykorzystać dla swojego rozwoju. Jednocześnie dzięki tej obserwacji trzeba reagować na wszelkie niekorzystne wydarzenia, których przewidzenie w momencie konstruowania strategii nie było możliwe, a które mogą przeszkodzić w realizacji założonych celów.

Ewaluacja zaś powinna obejmować analizę informacji dotyczących już zrealizowanych i właśnie realizowanych zadań, o których mowa w strategii. Powinny one zostać poddane ocenie w zakresie:

1. trafności – w jakim stopniu cele i zadania odpowiadają potrzebom powiatu: czy przyczynią się do wyeliminowania lub ograniczenia problemów;
2. skuteczności – w jakim stopniu realizowane zadania przyczyniają się do realizacji celów strategicznych oraz rozwoju powiatu;
3. efektywności – jaki jest stosunek zasobów i nakładów do podejmowanych działań i osiągniętych efektów; czy można w inny sposób osiągnąć te same efekty, przy zmniejszeniu kosztów;
4. użyteczności – czy osiągnięte efekty są użyteczne; czy „użytkownicy powiatu” (mieszkańcy i inne podmioty w nim obecne) rzeczywiście będą z nich korzystać; czy pojawiły się jakieś nieprzewidziane negatywne efekty;
5. trwałości – czy korzyści z osiągniętych efektów będą trwałe i będzie można z nich korzystać w długim okresie.

Przygotowywane na podstawie tego procesu raporty sprzyjać będą podejmowaniu racjonalnych decyzji przez władze w sprawach związanych z realizacją strategii rozwoju.

„Strategia Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku” przyjęta zostanie w formie uchwały przez Radę Powiatu. Podmiotem odpowiedzialnym za osiągnięcie zapisanych w dokumencie celów jest Zarząd Powiatu. Oba te podmioty odpowiedzialne są również za budowę partnerstwa i współpracę różnych podmiotów działających w powiecie: mieszkańców, podmiotów gospodarczych, instytucji publicznych oraz organizacji

pozarządowych. Współpraca ta powinna występować nie tylko na poziomie wykonawczym, przy realizacji konkretnych projektów, ale również obejmować powinna etap planowania, przygotowywania harmonogramów prac czy szukania źródeł finansowania poszczególnych kierunków rozwoju.

Raport z realizacji strategii, powinien być opracowywany co 2 lata i przedkładany Zarządowi Powiatu. Raporty te będą publikowane w Biuletynie Informacji Publicznej, aby mogły się z nimi zapoznać wszystkie zainteresowane osoby i podmioty. Raport powinien również wskazywać propozycje korekt do dokumentu strategii, o ile takie będzie trzeba wprowadzić.

Matryca logiczna

Cel strategiczny	Kierunek rozwoju	Jednostka realizująca (R) Współrealizująca (W)	Mierniki osiągnięcia celu
WZMACNIANIE INNOWACYJNOŚCI I KONKURENCYJNOŚCI GOSPODARCZEJ POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO	Kształtowanie warunków rozwoju kapitału ludzkiego	(R) Jednostki oświatowe powiatu wołomińskiego (W) Jednostki oświatowe gmin powiatu wołomińskiego Organizacja pozarządowe Przedsiębiorcy lokalni	Stosunek liczby absolwentów szkół ponadgimnazjalnych z kierunków technicznych do liczby kończących kierunki humanistyczne (%) Liczba uczniów, którzy nabyli kompetencje kluczowe po opuszczeniu programu (szt.) Liczba osób o niskich kwalifikacjach, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu (osoba)
	Wspieranie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości	(R) Powiat Wołomiński (W) Organizacje przedsiębiorców Gminy Powiatu Wołomińskiego Przedsiębiorcy lokalni	Liczba wdrożonych innowacji w przedsiębiorstwach (szt.) Liczba firm noworejestrowanych w danym roku (szt.) Liczba szkoleń i poradnictwa zawodowego na temat podnoszenia kwalifikacji, wspieranie zatrudnienia i samozatrudnienia (szt.)
	Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej powiatu wołomińskiego	(R) Gminy Powiatu (W) Powiat Wołomiński Organizacje pracodawców	Powierzchnia przygotowanych terenów inwestycyjnych (ha) Liczba inwestycji zlokalizowanych na przygotowanych terenach inwestycyjnych (szt.) Liczba w przedsięwzięć informacyjno-promocyjnych (szt.)
AKTYWIZACJA SPOŁECZNA I OBYWATELSKA MIESZKAŃCÓW POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO	Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu	(R) Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie (W) Powiatowy Urząd Pracy Organizacje pozarządowe Gminne Ośrodki Pomocy Społecznej	Liczba osób biernych zawodowo objętych wsparciem (szt.), Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie (szt.) Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym (szt.)
	Kształtowanie i rozwój społeczeństwa obywatelskiego	(R) Powiat Wołomiński (W) Gminy Powiatu Wołomińskiego Organizacje pozarządowe	Liczba projektów zrealizowanych w partnerstwie pomiędzy JST (szt.) Liczba środków finansowych przeznaczonych na konkursy dla organizacji pozarządowych (PLN)
ROZWÓJ INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ I TECHNICZNEJ W POWIECIE	Rozwój infrastruktury edukacji i kultury powiatu wołomińskiego	(R) Instytucje edukacyjne i kulturalne powiatu wołomińskiego (W) Powiat Wołomiński Gminy Powiatu Wołomińskiego	Liczba usług publicznych udostępnionych on-line o stopniu dojrzałości 3 - dwustronna interakcja (szt.) Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych (kWh/rok) Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (szt.) Liczba instytucji kultury objętych wsparciem (szt.)
	Rozwój infrastruktury społecznej i zdrowotnej powiatu wołomińskiego	(R) Instytucje służby zdrowia powiatu wołomińskiego (W) Powiat Wołomiński Gminy Powiatu Wołomińskiego	Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych (kWh/rok) Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (szt.) Liczba wspartych podmiotów leczniczych (szt.) Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją (ha)

	Rozbudowa i modernizacja powiatowej infrastruktury drogowej oraz poprawa powiązań komunikacyjnych powiatu wołomińskiego	(R) Powiat Wołomiński (W) Gminy Powiatu Wołomińskiego Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad	Długość wybudowanych lub przebudowanych dróg dla rowerów (km) Liczba wybudowanych lub przebudowanych obiektów "parkuj i jedź" (szt.) Całkowita długość przebudowanych lub zmodernizowanych dróg (km)
	Zwiększenie poziomu bezpieczeństwa publicznego w powiecie wołomińskim	(R) Powiat Wołomiński (W) Gminy Powiatu Wołomińskiego Policja Państwowa Straż pożarna (państwowa i ochotnicza) Organizacje pozarządowe	Liczba wprowadzonych do użycia elementów zintegrowanego systemu wczesnego ostrzegania (szt.) Pojemność obiektów małej retencji (m3) Liczba projektów z zakresu prewencji zagrożeń (szt.)
	Ochrona środowiska naturalnego	(R) Gminy Powiatu Wołomińskiego (W) Powiat Wołomiński	Liczba zmodernizowanych energetycznie budynków (szt.) Roczne stężenie pyłu PM10 (µg/m3) Ilość terenów przestrzeni publicznej poddanej rewitalizacji (ha)
TWORZENIE WARUNKÓW DLA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU FUNKCJI TURYSTYCZNEJ POWIATU WOŁOMIŃSKIEGO	Wspieranie rozwoju turystyki w oparciu o dziedzictwo historyczne i kulturowe	(R) Powiat Wołomiński (W) Gminy Powiatu Wołomińskiego Organizacje pozarządowe Instytucje kultury	Liczba obiektów kulturowych, historycznych i zabytkowych objętych wsparciem (szt.) Liczba osób korzystających z noclegów na terenie powiatu (szt.) Liczba turystów zagranicznych korzystających z noclegów na terenie powiatu (szt.) Liczba przedsięwzięć dotyczących informacji i promocji turystycznej w regionie(szt.)
	Rozwój i poprawa stanu infrastruktury turystyczno – rekreacyjnej	(R) Gminy Powiatu Wołomińskiego (W) Powiat Wołomiński Organizacje pozarządowe Przedsiębiorcy lokalni	Długość odnowionych/oznakowanych szlaków turystycznych (km) Ilość nowo powstałych obiektów turystycznych (szt.) Długość nowo powstałych szlaków turystycznych (km) Ilość zagospodarowanych obszarów atrakcyjnych pod względem turystycznym i rekreacyjnym (ha)
	Zagospodarowanie potencjału przyrodniczego dla rozwoju turystyki	(R) Gminy Powiatu Wołomińskiego (W) Powiat Wołomiński Organizacje pozarządowe Organizacje zrzeszające rolników	Liczba ścieżek edukacyjnych (szt.) Liczba gospodarstw rolnych zajmujących się produkcją ekologiczną (szt.) Długość zagospodarowanych cieków wodnych na organizację rekreacji wodnej (km)

IX. Spis Rycin

Rycina 1. Gminy powiatu wołomińskiego	9
Rycina 2 Powiat wołomiński na tle województwa mazowieckiego.	10
Rycina 3. Lokalizacja obszarów Natura 2000. http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/	13
Rycina 4 Lokalizacja obszarów Natura 2000. http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/	14
Rycina 5 Przyrost liczby ludności (w %) w gminach powiatu wołomińskiego w latach 2010 – 2014....	22
Rycina 6 Wskaźnik obciążenia demograficznego w gminach powiatu wołomińskiego	25
Rycina 7 Korzystający z pomocy społecznej w powiecie wołomińskim według aktywności ekonomicznej.	33
Rycina 8 Przepięstwa stwierdzone w zakończonych postępowaniach przygotowawczych w powiecie wołomińskim (w %).	38
Rycina 9 Liczba zdarzeń wymagających interwencji straży pożarnej mających miejsce na terenie powiatu wołomińskiego, w latach 2010 – 2014.....	40
Rycina 10 Zdarzenia występujące w poszczególnych gminach powiatu wołomińskiego, wymagające interwencji straży pożarnej w 2014 r.	41
Rycina 11 Rozkład (w %) organizacji mających swoją siedzibę w gminach powiatu wołomińskiego. ...	46
Rycina 12 Organizacje pozarządowe na 1000 ludności w gminach powiatu wołomińskiego.....	47
Rycina 13 Struktura użytkowania terenów w powiecie wołomińskim.....	48
Rycina 14 Udział gruntów rolnych (ornych) i terenów zurbanizowanych w gminach powiatu wołomińskiego.	50
Rycina 15 Struktura wielkości gospodarstw rolnych w powiecie wołomińskim.	51
Rycina 16 Pracujący na 1000 ludności w gminach powiatu wołomińskiego.....	59
Rycina 17 Stopa bezrobocia w powiecie wołomińskim, w latach 2009 – 2015 (dane ze stycznia każdego roku)	61
Rycina 18 Charakterystyka bezrobotnych powiatu wołomińskiego.	62
Rycina 19 Długotrwale bezrobotni w powiecie wołomińskim w latach 2010 – 2014.....	63
Rycina 20 Miejsca noclegowe na 1000 ludności w powiecie wołomińskim, w latach 2010 – 2014, na tle porównawczym.	65
Rycina 21 Korzystający z noclegów na 1000 ludności w powiecie wołomińskim, w latach 2010 – 2014, na tle porównawczym.	66
Rycina 22: Udzielone noclegi na 1000 ludności w powiecie wołomińskim, w latach 2010 – 2014, na tle porównawczym.	67

X. Spis Tabel

Tabela nr 1 Gminy powiatu wołomińskiego.....	8
Tabela 2 Ludność gmin powiatu wołomińskiego według miejsca zamieszkania w latach 2010 – 2014.	21
Tabela 3 Ludność gmin powiatu wołomińskiego według funkcjonalnych grup wieku.	23
Tabela 4 Saldo migracji na 1000 osób w gminach powiatu wołomińskiego w latach 2009-2013.	23
Tabela 5 Migracje w gminach powiatu wołomińskiego według kierunku	24
Tabela 6 Gęstość zaludnienia w gminach powiatu wołomińskiego	26
Tabela 7 Gęstość zaludnienia w gminach powiatu wołomińskiego w latach 2010 – 2014.....	27
Tabela 8 Przychodnie oraz porady podstawowej opieki zdrowotnej w gminach powiatu wołomińskiego	30
Tabela 9 Liczba ludności na aptekę ogólnodostępną.....	31
Tabela 10 Zasięg korzystania z pomocy społecznej w gminach powiatu wołomińskiego (w %), w latach 2009-2013.	34
Tabela 11 Rodziny i dzieci korzystające ze wsparcia w gminach powiatu wołomińskiego	35
Tabela 12 Placówki opieki nad dzieckiem w powiecie wołomińskim.	35
Tabela 13 Placówki stacjonarnej pomocy społecznej w gminach powiatu wołomińskiego	36
Tabela 14 Pensjonariusze placówek pomocy społecznej w gminach powiatu wołomińskiego.....	37
Tabela 15 Dynamika przestępstw stwierdzonych w zakończonych postępowaniach przygotowawczych w powiecie wołomińskim (2012 – 2014).....	39
Tabela 16 Wskaźnik wykrywalności przestępstw na 1000 mieszkańców.	39
Tabela 17 Rozmieszczenie szkół i placówek niepublicznych w powiecie wołomińskim.	43
Tabela 18 Uśrednione wyniki matury 2015, w poszczególnych szkołach powiatu wołomińskiego (nowa formuła).....	44
Tabela 19 Struktura wykorzystania użytków rolnych w gminach powiatu wołomińskiego.....	49
Tabela 20 Udział lasów w powierzchni ogółem w gminach powiatu wołomińskiego.	52
Tabela 21 Podmioty gospodarcze w powiecie wołomińskim, w latach 2010 – 2014	53
Tabela 22 Udział podmiotów gospodarczych wyrejestrowanych z rejestru REGON w ogólnej liczbie, w gminach powiatu wołomińskiego, w latach 2010 – 2013.	54
Tabela 23 Przedsiębiorczość indywidualna w gminach powiatu wołomińskiego.	55

Tabela 24 Podmioty gospodarcze na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w gminach powiatu wołomińskiego.	55
Tabela 25 Podmioty gospodarcze według klas wielkości na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w gminach powiatu wołomińskiego.....	56
Tabela 26 Podmioty gospodarcze według Sekcji PKD w gminach powiatu wołomińskiego.	57
Tabela 27 Pracujący na 1000 ludności w gminach powiatu wołomińskiego w latach 2009 – 2013.	60
Tabela 28 Bezrobotni zarejestrowani w gminach powiatu wołomińskiego w latach 2010 – 2014.	61
Tabela 29 Baza noclegowa w powiecie wołomińskim, w latach 2010 – 2014 – pokoje i miejsca noclegowe.	65
Tabela 30 Wykorzystanie miejsc noclegowych w powiecie wołomińskim	66
Tabela 31 Korzystający z noclegów w obiektach noclegowych na terenie powiatu wołomińskiego, w latach 2010 – 2014, Polacy i obcokrajowcy.....	67
Tabela 32 Udzielone noclegi w obiektach noclegowych na terenie powiatu wołomińskiego, w latach 2010 – 2014, Polacy i obcokrajowcy.	68
Tabela 33 Przedsiębiorstwa prowadzące działalność związaną z wyżywieniem (wg właściwej sekcji i działu PKD) w gminach powiatu wołomińskiego.....	69
Tabela 34 Powiatowe przewozy pasażerskie na terenie powiatu wołomińskiego	76
Tabela 35 Wiek oraz powierzchnia zasobów mieszkaniowych powiatu wołomińskiego na tle powiatów podregionu Warszawa – wschodnia.	78
Tabela 36 Mieszkania oddane do użytku w powiecie wołomińskim	79
Tabela 37 Wyposażenie mieszkań.....	79
Tabela 38 Sieć gazowa, odbiorcy gazu oraz zużycie gazu w gminach powiatu wołomińskiego.....	80
Tabela 39 Korzystający z instalacji wodno-kanalizacyjnej w % ogółu ludności.....	83
Tabela 40 Długość sieci wodociągowej i liczba korzystających z sieci w gminach powiatu wołomińskiego.	84
Tabela 41 Długość sieci kanalizacyjnej i liczba ludności korzystającej w gminach powiatu wołomińskiego.	85
Tabela 42 Uproszczona struktura Strategii rozwoju gminy Dąbrówka do roku 2015, obejmująca układ celów strategicznych oraz celów kierunkowych.	88
Tabela 43 Uproszczona struktura Strategii rozwoju gminy Jadów na lata 2004 – 2015, obejmująca układ celów strategicznych oraz celów operacyjnych.....	90

Tabela 44 Struktura Strategii Miasta Kobyłka lata 2012 – 2024, obejmująca układ funkcji oraz celów strategicznych.....	91
Tabela 45 Struktura Strategii zrównoważonego rozwoju Miasta Marki do 2020 roku, obejmująca układ sfer i przedsięwzięć realizacyjnych.....	93
Tabela 46 Struktura Strategii rozwoju gminy Poświętne na lata 2008 – 2015, obejmująca układ celów strategicznych oraz celów kierunkowych.....	95
Tabela 47 Struktura Strategii zrównoważonego rozwoju gminy Radzymin na lata 2004 - 2015, obejmująca układ celów strategicznych oraz celów średniookresowych.....	96
Tabela 48 Struktura Strategii rozwoju gminy Tłuszcz do roku 2020, obejmująca układ celów strategicznych oraz celów średniookresowych.....	98
Tabela 49 Struktura Strategii rozwoju gminy Wołomin na lata 2008 – 2015, obejmująca układ Programów strategicznych oraz celów operacyjnych.....	100
Tabela 50 Struktura Strategii rozwoju Miasta Ząbki na lata 2014 – 2023, obejmująca układ celów strategicznych oraz celów operacyjnych.....	102
Tabela 51 Struktura Strategii zrównoważonego rozwoju Gminy Zielonka na lata 2014 – 2024 (aktualizacja), obejmująca układ celów strategicznych oraz celów operacyjnych.....	103
Tabela 52 Uproszczona struktura Planu Rozwoju Lokalnego Gminy Klembów na lata 2004 – 2013, obejmująca układ obszarów oraz zadań.....	105
Tabela 53 Ocena zaawansowania rozwoju poszczególnych gmin powiatu wołomińskiego z wykorzystaniem 8 wybranych kryteriów.....	109
Tabela 54 Funkcje istotne dla rozwoju powiatu wołomińskiego.....	121
Tabela 55 Zgodność Strategii Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku ze Strategią rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2030.....	144

ZAKOŃCZENIE

Strategia Rozwoju Powiatu Wołomińskiego do 2025 roku jest dokumentem wypracowanym przy współpracy władz oraz jego mieszkańców. Dokument ten ma charakter wizji zmian, jakie powinny zajść w Powiecie Wołomińskim do roku 2025.

Dokument ten nie ma charakteru rewolucyjnego, ale zakłada zmiany o charakterze ewolucyjnym, uwzględniające specyfikę powiatu, w tym jego położenie, środowisko naturalne i inne zasoby, które pomogą mieszkańcom podnieść standard ich życia, a z punktu widzenia osób odwiedzających powiat wołomiński - od turystów po inwestorów – uczynią go bardziej atrakcyjnym.

Bezpośrednia bliskość stolicy Polski, położenie przy drogach krajowych tworzą potencjał powiatu, który należy wykorzystać.

Nie można zapomnieć, że zarządzanie strategią to proces ciągły i żywy. Strategia nie jest sztywnym, kodeksowym dokumentem. Powiat na przestrzeni lat będzie się zmieniać i wraz z nim powinna zmieniać się strategia. Modyfikacja przyjętych rozwiązań powinna uwzględniać zarówno warunki wewnętrzne, jak i zewnętrzne. Kontrola i monitoring działań zmierzających do realizacji założonych celów leży w szeroko pojętym interesie, a w proces realizacji dokumentu powinny być zaangażowane władze, mieszkańcy, instytucje gospodarcze i kulturalne.